

**PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
JOG ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA**

**A FIATALKORÚAK SZABADSÁGELVONÁSSAL JÁRÓ SZANKCIÓI ÉS
VÉGREHAJTÁSUK SPANYOLORSZÁGBAN ÉS MAGYARORSZÁGON**

DR. BORY NOÉMI

(doktori értekezés)

**Témavezető: Dr. Vókó György
egyetemi tanár**

Budapest, 2016. augusztus

Tartalomjegyzék

1. A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának párhuzamos fejlődéstörténete Spanyolországban és Magyarországon.....	14
1.1. A fiatalkorúakra irányadó szabályok kialakulásának történeti előzményei Spanyolországban a Kasztíliai Törvénykönyvtől napjainkig	14
1.1.1. A gyermekek és a fiatalkorúak védelme a Kasztíliai Törvénykönyvben	14
1.1.2. Az enyhébb büntetések bevezetése.....	15
1.1.3. A gyámsági szemlélet.....	16
1.1.4. A belátási képesség meglétének bizonyítása	16
1.1.5. A fiatalkorúság alsó korhatárának felemelése a hetedik életévről a kilencedik életévre és az enyhébb büntetések	17
1.1.6. A humánusabb büntetések bevezetése.....	18
1.1.7. A felügyeleti és a nevelő jellegű intézkedések, valamint a belátási képesség vizsgálatának hiánya.....	20
1.1.8. A szankciók szigorítása és a büntethetőségi életkor meghatározása a tizenhatodik életévben	21
1.1.9. A tizenhatodik és a tizennyolcadik életév közötti kor mint enyhítő körülmény.....	21
1.1.10. A felnőtteknél egy vagy két fokkal alacsonyabb büntetés kiszabása	22
1.1.11. A hatósági intézkedések bevezetése	22
1.1.12. A kiszabott büntetés helyettesítése javítóintézeti neveléssel.....	23
1.1.13. A Fiatalkorúak Gyámsági Bíróságáról szóló (Legislación sobre Tribunales Tutelares de Menores) törvény és a nevelési modell bevezetése	23
1.1.14. A tizenhatodik életév, mint büntethetőséget kizáró ok.....	24
1.1.15. A fiatalkorúak védelme és a javító-nevelő intézkedések a spanyol alkotmányban (Constitución)	25
1.1.16. A fiatalkorúak elkülönítése a büntetés-végrehajtása alatt	26
1.1.17. Enyhébb büntetések.....	26
1.1.18. A fiatalkorúak bírósága és a Fiatalkorúak Bírósági Reform Törvénye	27
1.1.19. A felelősségi modell bevezetése.....	27
1.1.20. A fiatalkorúak büntetőjogi felelősségéről szóló 5/2000. számú Organikus Törvény (Reguladora de la Responsabilidad Penal del Menor)	28
1.1.21. A Központi Fiatalkorúak Bíróságának létrehozása	30
1.2. A fiatalkorúakra irányadó szabályok történeti előzményei és a fiatalkorúak zárt intézeti büntető intézményeinek kialakulása a Csemegi-Kódextől 2013-ig.....	31
1.2.1. A Csemegi-Kódextől az 1908-as I. novelláig.....	33
1.2.2. Az 1908-as büntetőnovella és az 1913. évi bírósági törvény a fiatalkorúakról	39
1.2.3. A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása a két világháború között.....	46

1.2.4. A fiatalkorúak büntetőjogi szankciórendszerének és büntetés-végrehajtásának átalakítása a II. világháború után	52
1.2.5. Fiatalkorúak büntetés-végrehajtása a „Kádár korszakban”	60
1.2.6. A fiatalkorúak büntetőjoga és büntetés-végrehajtása a rendszerváltozás után 82	
1.3. Összegzés	91
2.1. A három fő gyermekvédő dokumentum, a Genfi Deklaráció, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata és a Gyermekek Jogairól szóló Nyilatkozat	94
2.2. Az életkor kiemelt szerepe a fiatalkorúak elleni eljárásban	95
2.3. A család kiemelkedő szerepe.....	96
2.4. A nem saját családjában nevelkedő gyermekek védelme és jóléte	96
2.5. A gyermek fogalmának és mindenekfelett álló érdekének meghatározása a New York-i Egyezményben.....	96
2.6. Az egyes gyermeki jogok és a diszkrimináció tilalma a New York-i Egyezményben.....	97
2.7. A szabadságelvonnással járó szankciók végrehajtásával összefüggő nemzetközi dokumentumok és Európai Tanácsi ajánlások.....	99
2.7.1. A szabadságától megfosztott gyermek jogai a New York-i Egyezményben....	99
2.7.2. A Pekingi szabályok (The Beijing Rules) és a fiatalkorúak bebörtönzésének kivételes esetei	102
2.7.3. A büntetés humanizálása és a bűnmegelőzés kiemelkedő szerepe a Rijadi Iránymutatásokban	105
2.7.4. A fiatalkorúak szabadságvesztésére irányadó rendelkezések a Havannai Szabályokban (United Nations Rules for the Protection of the Juveniles Deprived of their Liberty)	106
2.7.5. A női fogvatartottakkal való bánásmód és a szabadságelvonnással nem járó intézkedések a Bangkoki Szabályokban (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders)	107
2.7.6. Célkitűzések megfogalmazása az Európa Tanács ajánlásaiban	107
2.7.6.1. Az Európa Tanács R (87) 20. számú ajánlása a fiatalkori bűnelkövetésre adandó társadalmi válaszról (On social relations to juvenile delinquency on the validity of contracts between persons)	107
2.7.6.2. Az Európa Tanács R (2003) 20. számú ajánlása a fiatalkori bűnözés kezelésének új irányairól (Concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice).....	108
2.7.6.3. Az Életfogytig tartó vagy más hosszú tartamú szabadságvesztésre ítélték börtönadminisztráció általi kezeléséről szóló R (2003) 23. számú ajánlás (Management by prison administrations of life sentence and other long-term prisoners)	109
2.7.6.4. Európai Szabályok a fiatalkorú bűnelkövetőkre, akikkel szemben büntetést vagy intézkedést alkalmaztak (Rec (2008) 11. sz. ajánlás)	110

2.7.7. Európai Börtön szabályok (European Prison Rules) és a fogvatartott kiskorúak	113
2.8. A gyermeki jogok előtérbe kerülése és a gyermekbarát igazságszolgáltatás	114
2.9. A büntethetőségi korhatár leszállítása Magyarországon	118
2.9.1. A magyar büntethetőségi korhatár viszonya a nemzetközi egyezményekkel	128
2.9.2. A spanyol büntethetőségi korhatár és a nemzetközi egyezmények.....	130
3. A fiatalkorúak szabadságelvonással járó szankciói és végrehajtásuk Spanyolországban és Magyarországon.....	131
3.1. A fiatalkorú bűnelkövetőkre irányadó anyagi jogi rendelkezések Spanyolországban.....	131
3.1.1. A fiatalkorú fogalma.....	132
3.1.2. A szankciók rendszere	132
3.1.3. A szabadságelvonással járó intézkedések típusai.....	132
3.1.4. A szabadságvesztés végrehajtási fokozatainak hiánya.....	135
3.1.5. A szabadságelvonással nem járó szankciók típusai.....	136
3.2. A fiatalkorú bűnelkövetőkre irányadó anyagi jogi rendelkezések Magyarországon	140
3.2.1. A szankciók rendszere	140
3.2.2. A szabadságelvonással járó szankciók típusai.....	141
3.2.3. A szabadságvesztés végrehajtási fokozatai	142
3.3. A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása	145
3.3.1. A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása Spanyolországban	145
3.4.1.1. A fiatalkorúak bíróságának elkülönülése Spanyolországban	147
3.4.1.2. Speciális alanyok a fiatalkorúak elleni eljárásban Spanyolországban és Magyarországon	148
3.4.2. A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása Magyarországon.....	153
3.4.2.1. A fiatalkorúak bíróságának megszűnése	154
3.4.2.2. A bíróság összetétele	155
3.4.2.3. Speciális alanyok a fiatalkorúak elleni eljárásban Magyarországon	155
3.5. A fiatalkorúak szabadságelvonása a büntetőeljárás során.....	159
3.5.1. A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás speciális szabályai Spanyolországban...	159
3.5.1.1. A fiatalkorú büntetőeljárás jogai	160
3.5.1.2. A fiatalkorú őrizetbe vétele és annak tartama	161
3.5.1.3. A fiatalkorú előzetes letartóztatásának elrendelése és annak tartama	163
3.5.2. A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás speciális szabályai Magyarországon	165
3.5.2.1. A fiatalkorú őrizetbe vétele	165

3.5.2.2. A fiatalkorú előzetes letartóztatása és annak tartama.....	166
3.6. A fiatalkorúak büntetés-végrehajtásának speciális szabályai Spanyolországban és a hatályos Bv. törvényben Magyarországon.....	167
3.6.1. A fiatalkorúak büntetés-végrehajtásának speciális szabályai a hatályos Bv. törvényekben Spanyolországban	167
3.6.1.1. Az intézkedések végrehajtásának alapelvei és általános szabályai	167
3.6.1.2. A fiatalkorúak jogai az intézkedések végrehajtása alatt.....	168
3.6.1.3. A bíróság illetékessége	168
3.6.1.4. Az intézkedés végrehajtására illetékes intézetek.....	169
3.6.1.5. A kiszabott intézkedések átváltoztatása	171
3.6.1.6. A végrehajtás félbeszakítása	172
3.6.1.7. Az intézkedések helyettesítése	172
3.6.1.8. Jogorvoslati kérelem benyújtása.....	173
3.6.2. A fiatalkorúak büntetés-végrehajtásának speciális szabályai a hatályos Bv. törvényben Magyarországon	174
3.6.2.1. Együttes elhelyezés	175
3.6.2.2. A fiatalkorú önálló jognyilatkozata	176
3.6.2.3. A fiatalkorú fogvatartottak anyagi ellátása és a költségek viselése.....	177
3.6.2.4. A lakóhelyiségek és a zárkák berendezése	177
3.6.2.5. A fiatalkorú fogvatartottak oktatása	178
3.6.2.6. A fiatalkorú fogvatartottak reintegrációja	180
3.6.2.7. Jutalmazás.....	181
3.6.2.8. Fegyelmi büntetések	181
3.6.2.9. Kapcsolattartás.....	181
3.6.2.10. A fiatalkorú szabadítása	182
3.6.2.11. A büntetés-végrehajtási bíró.....	183
3.6.2.13. A feltételes szabadságra bocsátás	185
3.6.2.14. Reintegrációs őrizet	186
3.6.2.15. Hétköznapi problémák a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában	187
3.6.3. Összegzés	190
3.7. A javítóintézeti nevelés	191
3.7.1. A javítóintézeti nevelés végrehajtásának általános szabályai Spanyolországban	191
3.7.1.2. Kivételek a fenti szabály alól, az intézkedés elrendelésének differenciálása a fiatalkorú életkora alapján	191
3.7.1.3. Az intézkedés végrehajtása büntetés-végrehajtási intézetben	192
3.7.1.4. Alapelvek és eljárási garanciák az intézkedések végrehajtása alatt	193

3.7.1.5. A fiatalok bírájának feladatai a javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt	194
3.7.1.6. A zárt rezsimű elzárással járó intézkedés végrehajtása büntetés-végrehajtási intézetben	195
3.7.1.7. Az intézkedés végrehajtásának kezdő időpontja	196
3.7.1.8. A többszörös intézkedések végrehajtása és az intézkedések végrehajtásának sorrendje.....	197
3.7.1.9. Jelentéskészítés a javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt	199
3.7.1.10. A szabadságelvonással nem járó intézkedések végrehajtásának speciális szabályai Spanyolországban	200
3.7.2. A javítóintézeti nevelés Magyarországon	207
3.7.2.1. Anyagi jogi rendelkezések	207
3.7.2.2. Az előzetes letartóztatás végrehajtása a javítóintézetben	211
3.7.2.3. A bírósági ítélettel elrendelt jogerős javítóintézeti nevelés végrehajtására irányadó rendelkezések.....	212
3.7.2.4. A javítóintézeti nevelés, mint a gyermekvédelmi rendszer része.....	214
3.7.2.5. A javítóintézeti nevelés büntetőjogi szerepe	214
3.7.2.6. A javítóintézeti nevelés általános szabályai és célja	215
3.7.2.7. Működése	217
3.7.2.8. Hétköznapi problémák a javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt	219
3.8. A javítóintézeti nevelés végrehajtása a mindennapokban, a hatályos spanyol-magyar rendelkezések összehasonlítása	222
3.8.1. A javítóintézeti nevelés típusai.....	222
3.8.2. A javítóintézeti növendékek életére és az intézetek működésére vonatkozó szabályrendszer összehasonlítása	225
3.8.2.1. A javítóintézetek működése	225
3.8.2.2. A fiatalok befogadása.....	229
3.8.2.3. A befogadást követő ügyintézés	231
3.8.2.4. A növendékek elkülönítése és csoportokba sorolása.....	234
3.8.2.5. Anya és gyermek együttes elhelyezése a javítóintézetben	235
3.8.2.6. A fiatalok jogai	238
3.8.2.7. A fiatalok kötelezettségei	242
3.8.2.8. Tájékoztatás és panasz.....	244
3.8.2.9. Őrzés és biztonság	245
3.8.2.10. Áthelyezés	246
3.8.2.11. A növendékek oktatása és képzése	248
3.8.2.12. Egészségügyi ellátás	252

3.8.2.13. Vallásgyakorlás	254
3.8.2.14. Kapcsolattartás családtagokkal és más személyekkel	255
3.8.2.15. Az egyes kapcsolattartási jogok	257
3.8.2.16. Munkavégzés	269
3.8.2.17. Felügyelet és biztonság.....	272
3.8.2.18. Kényszerítő eszközök.....	273
3.8.2.19. Kérvények, panaszok és fellebbezések benyújtása.....	277
3.8.2.20. A fegyelmi eljárás szabályai.....	278
3.8.2.21. Jutalmak.....	290
3.8.2.22. Reszocializáció	291
3.9. A javítóintézeti nevelés végrehajtása a gyakorlatban, két intézmény bemutatása .	292
3.9.1. Az Aszódi Javítóintézet a kialakulásától napjainkig	292
3.9.2. Kalkuttai Szent Teréz Javítóintézet, Madrid	304
4. Összegzés	310
4.1. Különbségek	310
4.2. Hasonlóságok	314
Mellékletek	327

Bevezetés

Ludwig von Jagemann 1854-ben megfogalmazta:¹ „a dolog természetéből következik, hogy a büntetés kiszabásánál megfogalmazott célban az a szándék munkál, hogy az elkövetőt, illetve a társadalom tagjait érzelmeiken keresztül megragadva visszatartsa a bűnisméltléstől... minden büntetőjog célja ebben áll: ne ismételjenek, ne kövessenek el több bűnt.”

A fiatalkorúval szemben megválasztott humánus és méltányos szabadságelvonással járó szankciót tartalmazó ítélet kihirdetésével nem ér véget az igazságszolgáltatás folyamata, hanem a végrehajtás szerves része a fiatalkorúak elleni eljárásnak.

Céлом az, hogy a dolgozatomon keresztül rávilágítsak arra, hogy a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben a megtorlás helyett a prevencióra és a megjavításukra kell helyezni a hangsúlyt, ezért különösen fontosnak tartom annak a szem előtt tartását, hogy a szabadságelvonással járó szankció végrehajtására kijelölt intézet a kiszabott büntetés vagy az alkalmazott intézkedés végrehajtása során ne csak végrehajtsa a fiatalkorúval szemben kiszabott büntetést vagy az elrendelt intézkedést, hanem nevelje és megjavítsa a helyes útról letévedt bűnelkövető fiatalkorút.

A nem megfelelő nevelés és a fiatalkorúak elhanyagolása a fiatalkorúak deviánsává válásához vezethet, azonban a velük való komplex foglalkozás az életkori sajátosságaikból fakadóan eredményes lehet. A zárt intézetekben elhelyezett fiatalkorúak átmeneti korban vannak, és még nem zárult le a biológiai, a testi, az érzelmi és az értelmi fejlődésük, ezért a nevelésből fakadó hiányosságokat a szakemberek segítségével pótolni lehet.

Módos Tamás is kiemeli,² hogy a fiatalkorúak viselkedésének a módosításához elsősorban a szociálisan kompetens magatartásformák elsajátítására kell törekedni. Megalapozott vizsgálati eredmények jelzik a kognitív, az érzelmi és a viselkedésbeli

¹ L.von Jagemann: Nach den neuesten Stande der Gesetzgebung in Deutschland, Criminallexikon, Erlangen, 1854., 247. old.

² Módos Tamás: Büntetés-végrehajtási nevelés, Rejtjel Kiadó Budapest, 1998., 126. old.

komponensek közötti diszharmóniát. A fiatalkorúak általában tudják, hogy milyen az elvárt, a helyes viselkedés, de a gyakorlati alkalmazás vagy a viselkedés kontrolljának terén már jelentős zavarok vannak. E zavarok legvalószínűbb oka a gyerekkori érzelmi szükségletek kielégítetlenségében keresendő.

A büntetés-végrehajtási intézet vagy a javítóintézet nem csak a büntetés-végrehajtására rendelt hely, hanem az intézeteknek tudatosítaniuk kell azt, hogy ők is felelősséggel tartoznak a fiatalkorúért, és szerepük van a bűnelkövető fiatalkorú jobb emberré válásában és abban, hogy a fiatalkorú reszocializációja a szabadulását követően sikeres legyen. A büntetés-végrehajtásnak nem törvényben nevesített feladata a fiatalkorú hibás magatartásának a korrigálása, és a hiányzó szociális készségeinek a pótlása, azonban a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának egészét a nevelés és a javítás szándékának át kell hatnia, és ennek a végrehajtás során is érvényesülnie kell. A fiatalkorú eredményes neveléséhez sokoldalú megismerésükre van szükség, meg kell ismerni az előéletét, a családi környezetét. A zárt intézetben elhelyezett fiatalkorúak többsége halmozottan hátrányos helyzetű családokban nevelkedett, sok esetben a szülők is büntetés-végrehajtási intézetben vannak.

Esélyt kell teremteni arra, hogy a kriminalizálódott fiatalkorú a társadalomba visszatérve hasznosítani tudja a szankció végrehajtása során az intézetben elsajátított pozitív tapasztalatokat.

Módos Tamás véleménye az,³ hogy az intézetek gyakorlata alapján a kognitív szférára irányuló etikai beszélgetések a viselkedés változtatásában, az erkölcsi fejlődés zavarainak korrekciójában kis hatékonyságúak, helyette vagy inkább ezekkel párhuzamosan élményszerű, a fogva tartottak aktivitására épülő, önálló döntési, cselekvési helyzeteket biztosító tevékenységi rendszerre van szükség.

A fiatalkorúak elleni eljárásban nem csak a tárgyalás során, hanem a végrehajtás alatt is a fiatalkorúakkal való foglalkozás rendkívül sok türelmet, empátiát és pedagógiai érzéket igényel. Nem elhanyagolható az sem, hogy egy hosszabb tartamú szabadságvesztés vagy javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt – a fiatalkorúak átlagosan három évet töltenek a zárt intézetekben - mit tanulnak, és mennyire hasznosan

³ Módos: i.m. 126. old.

töltik el az idejüket a büntetés-végrehajtási intézetben vagy a javítóintézetben, illetőleg az sem, hogy az intézeteknek kiemelt szerepük van abban, hogy a fiatalkorú az ott eltöltött idő alatt milyen emberré válik, és mit visz magával a szabadulása utáni életébe.

A büntetés-végrehajtási intézetekben sokszor halljuk azt a mondatot a fiatalkorúaktól, hogy a legnagyobb büntetés számukra nem csak a szabadságuk elvesztése, a családjuktól külön töltött idő, hanem az, hogy milyen emberekkel vannak összezárva. Többek között ezért sem lehet megoldás az, ha a bűnelkövető fiatalkorúakat a szabadságelvonással járó büntetéssel kirekesztjük a társadalomból, és összezárjuk a hozzá hasonló bűnelkövető fiatalkorúakkal anélkül, hogy megmutatnánk nekik a helyes utat és az ismételt bűnelkövetésből a kiutat, esélyt adva nekik arra, hogy a büntetésben vagy az intézkedésben megfogalmazott cél tényleg megvalósulhasson, és a fiatalkorúak tovább vihessek magukkal, amit akár a büntetés-végrehajtási intézetben, akár a javítóintézetben megtanultak, legyen az az általános iskola befejezése vagy egy szakma elsajátítása vagy csak annyi, hogy az intézetben megtanultak kérni, és tudják azt, hogy egy zárt világban is léteznek olyan szakemberek, akik hisznek bennük és tesznek értük. Tudatosítani kell bennük, hogy higgyenek abban, habár letértek a helyes útról, de még ők is lehetnek a jövő reménységei, és a társadalomba visszaérve, ne ismételten bűncselekményt kövessenek el, és ne váljanak a bűnöző felnőttek utánpótlásává.

A szakirodalom kihangsúlyozza, hogy a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásának célja, hogy ne csak végrehajtsa a szankciót, hanem a deviáns fiatalkorút az érzelmein keresztül megragadva javítsa meg és nevelje át, és ily módon tartsa vissza az ismételt bűnelkövetéstől.

A jelenleg hatályos magyar szabályozás a fiatalkorúakra vonatkozó speciális rendelkezések között a fiatalkorúak helyes irányba való fejlődésében és a társadalom hasznos tagjává válásában határozza meg az alkalmazott büntetés vagy intézkedés célját. Az, hogy adott esetben melyik eszköz alkalmazása célravezetőbb, a törvény a nevelés és védelem szem előtt tartásával próbálja körbehatárolni. Megállapítható, hogy a jelenlegi szabályozás a büntetést és a nevelést egymás mellett létező célként fogalmazza meg.

A dolgozatomban a spanyol példa párhuzamba állításán keresztül megkísérlem bemutatni, hogy miért nem működik egy olyan rendszer, amely arra épül, hogy kizárólag szabadság elvonásával járó szankciók alkalmazásával próbálja a rossz útra tévedt fiatalokat megjavítani.

A büntetés lényegét tekintve a társadalom védelme a bűnelkövető valamilyen személyes jogának korlátozásával, egy olyan megtorlás-jellegű joghátrány, amelyben a speciális prevenciók célok háttérbe szorulnak a generális prevenciók célokkal szemben. A javítás ezzel szemben az egyén nevelésére kiemelt hangsúlyt fektető folyamat, amely a reszocializáció elsődleges figyelembevételével speciális prevenciók célokat szolgál.

A büntetés-végrehajtási intézet az az intézmény, ahol a fiatalkorú személyi szabadságának teljes elvonásával a törvényben meghatározott joghátrányt bírósági ítélet alapján hajtják végre a büntetés-végrehajtás keretei között, míg a javítóintézetben a reszocializáció szem előtt tartásával, bírósági ítélet alapján történik a fiatalkorúak nevelése.

Úgy tűnik, hogy a fiatalkorúakkal szemben a hagyományos büntetés, a végrehajtandó szabadságvesztés nem feltétlenül alkalmas az ismételt bűnelkövetés megelőzésére, ezért a szabadságvesztés mellett szükség van a fiatalkorúak érdekét szem előtt tartó nevelő jellegű intézkedés, a javítóintézeti nevelés alkalmazására.

A javítóintézeti nevelés nem a büntetőjogi felelősségre vonást mellőzi, hanem a büntetések rendszerét egészíti ki oly módon, hogy a fiatalkorú nevelésére összpontosít, a pedagógiai módszerek alkalmazásán keresztül.

Magyarország és Spanyolország két teljesen eltérő ország, különbözik a történelme, a földrajzi elhelyezkedése, a társadalmi összetétele, a gazdasága, mégis ha a bűnözés számadatait vizsgáljuk meg, akkor hasonló számadatokat kapunk. A fiatalkorú bűnelkövetők aránya a felnőtt korú bűnelkövetők arányához képest hasonló számadatot mutat mindkét országban. Spanyolországban 7%, Magyarországon pedig 8,7 %.

Spanyolországban és Magyarországon is a bűnelkövető fiatalok nagy része a tizenhét éves korosztályból kerül ki, 2014. évben, Spanyolországban a tizennégy év alatti bűnelkövető fiatalok száma igen csekély volt, 2092 fő, míg Magyarországon 1482 fő volt. (1. melléklet)

A két országban a fiatalkorú fogalma is eltér, Spanyolországban fiatalkorú az, aki a tizennegyedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat még nem, Magyarországon a 2013. július 1. napjától hatályos szabályozás alapján a tizenkettedik életévét betöltött, de a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy.

A fiatalkorúak mindkét országban leggyakrabban testi sértést és vagyon elleni bűncselekményeket követnek el.⁴

Dolgozatomban megkísérlem bemutatni a két ország történeti fejlődésének és a fiatalkorúakra vonatkozó jogszabályoknak az összehasonlításával, azt hogy melyik módszer a hatékonyabb. A megtorló jellegű vagy az átnevelő, a büntetésre, illetve a nevelésre összpontosító szankciórendszer.

A dolgozat második részében vizsgálom, hogy a két ország hatályos szabályozása összhangban van-e a nemzetközi egyezményekben foglaltakkal.

A dolgozat harmadik részében részletesen bemutatom a spanyol eredeti jogforrások szövegének feldolgozásán keresztül a fiatalkorúakra irányadó szabadságelvonással járó szankciók rendszerét.

A dolgozat középpontjában a fiatalkorúakkal szemben alkalmazott szankciók végrehajtása, ezen belül is a javítóintézeti nevelés végrehajtása áll. A dolgozat túlnyomó részében a fiatalkorúak szabadságelvonással járó szankcióinak végrehajtásával foglalkozom. Részletesen kitérek arra, hogy az egyes intézmények működése kapcsán az adott intézmények (Aszódi Javítóintézet, Kalkuttai Teréz Javítóintézet) működésében és mindennapi életében hogyan jelennek meg a működésre vonatkozó szabályok.

⁴ Az Országos Spanyol Statisztikai Hivatal adatai, 2014.
<http://www.ine.es/jaxi/tabla.do?path=/t18/p466/a2014/10/&file=01001.px&type=pcaxis&L=0>

A dolgozatom a főleg jogi szempontú feldolgozást tűzi ki célul. A két jogrendszerben rejlő különbségeken és hasonlóságokon keresztül bemutatom, hogy az intézetek működését szabályozó jogszabályok alkalmasak-e a fiatalkorúakkal szemben célként megfogalmazott, megjavításra és átnevelésére.

Vizsgálom azt, hogy Magyarországon Spanyolországhoz hasonlóan lenne-e lehetőség arra, hogy kizárólag javítóintézeti nevelést rendeljenek el a fiatalkorúakkal szemben, és mellőzzék a szabadságvesztés büntetés kiszabását. Alkalmassá tehető-e a javítóintézet arra, hogy egyszerre büntesse meg és nevelje át a fiatalkorút, és eredményesen vissza is tartsa az ismételt bűnelkövetéstől.

Ennek megértéséhez meg kell ismernünk azt, hogy az eltérő szabályozás hátterében különböző volt a fiatalkorúakra vonatkozó szabályok történeti kialakulása, ezért a következő címszó alatt bemutatom, hogy miként fejlődtek az évszázadok alatt a két országban a fiatalkorúakra irányadó szabályok.

1. A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának párhuzamos fejlődéstörténete Spanyolországban és Magyarországon

Az eltérő szabályok és a két ország rendszerében rejlő különbségek megértéséhez részletesen meg kell vizsgálni a fiatalkorúakra irányadó jogszabályok történeti kialakulását.

1.1. A fiatalkorúakra irányadó szabályok kialakulásának történeti előzményei Spanyolországban a Kasztíliai Törvénykönyvtől napjainkig

1.1.1. A gyermekek és a fiatalkorúak védelme a Kasztíliai Törvénykönyvben

Spanyolországban a XIII. századot megelőzően keletkezett törvények nem tartalmaztak alapvető rendelkezéseket a gyermekek jogi helyzetére és a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozóan.

A gyermekek védelmére vonatkozó rendelkezéseket először a régi Kasztíliai Törvénykönyv és a Királyi Törvénykönyv IV. könyvének XXIII. Fejezete tartalmazott.⁵

A Királyi Törvénykönyv a fénykorát Bölcs Alfonz uralkodása alatt érte el, Bölcs Alfonz törvénykönyve volt az első, amely elsőként átfogóan szabályozta a gyermekekre és a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseket. Bölcs Alfonz, más néven X. Alfonz, aki 1252-től 1284-ig uralkodott, a törvénykönyvében meghatározta az abszolút (teljes) és a relatív (részleges) büntethetőségi életkort. A tíz és fél éves kor és a tizennegyedik életév közötti gyermeket enyhébb büntetéssel kellett sújtani, de a tizenégy és a tizenhat év közötti bűnelkövetőkre is enyhébb büntetést alkalmaztak. A törvény előírta, „hogyan ebben az életkorban nem kell olyan súlyos testi és anyagi veszteséggel járó büntetést kiszabni, mintha felnőtt korú lenne.”⁶

⁵ Bandrés Cantarero, R.: *Delincuencia juvenil*, Logrono: Universidad de la Rioja, 2002.

⁶ Francisco Sánchez Martínez: *La jurisdicción de menores en España*, A fiatalkorúak igazságszolgáltatása Spanyolországban, Madrid, Complutense 1996. 41. old.

Bizonyos esetekben a büntethetőség alsó korhatára nem tíz és fél év volt, hanem a tizennegyedik életév, amiként a törvénykönyv erről így rendelkezett: „amely alapján az a jobbágy, aki nem védi meg az ő urát az életveszélyben, és emiatt ura meghal, vagy nem akadályozza meg, hogy az ura a feleségét és a gyerekeit bántalmazza, büntetéssel kell sújtani, kivéve, ha még nincs tizennégy éves, mert nem rosszaságból vagy gonoszságból teszi, hanem, mert hiányzik a testi ereje és a belátási képessége.”

A XIV. és a XVII. század között általános szabály volt, hogy a tömlöcökben a fiatalok elítélteket együtt helyezték el a felnőtt korúakkal, néhány kivételtől eltekintve, amikor a fiatalok bűnelkövetőket árvaházakban és irgalmas kórházakban helyezték el.⁷

A felvilágosodás egy olyan új eszméramlat volt a nyugati filozófiában a XVIII. században, amely az értelmet állította a középpontba. A felvilágosodás korában megváltozott a gyermek szerepe, a gyermeknek akkor tulajdonítottak értéket, ha a családjának, mint munkaerő, hasznot tudott hozni. Az ipari forradalommal egyidejűleg bevezették a közoktatást is.

1.1.2. Az enyhébb büntetések bevezetése

A Pragmatica Sanctio 1734. február 13. napján súlyosította a fiatalokkal szemben kiszabható büntetések tartamát, és hangsúlyozta, hogy a fiatalok bűnelkövetőket különösen kegyetlen büntetésekkel kell sújtani. A királyi udvarban és annak öt mérföldes körzetében elkövetett rablásért a fiatalok, ha az életkora tizenöt és tizenhét év között volt, kétszáz korbácsütéssel kellett sújtani, és tíz év gályarabságra kellett ítélni. Ez alól a büntetés alól csak királyi kegyelemmel lehetett szabadulni.⁸

I. Károly és Johanna királyné által kiadott Pragmatica Sanctio akként rendelkezett, hogy a húsz év alatti tolvajokat ne ítéljék gályarabságra, hanem enyhébb büntetést alkalmazzanak velük szemben.

⁷ Luisa Mingo Basail: Proceso histórico en el tratamiento infractores en España de la punición a la educación, Boletín Estudio, 2004., 194. old.

⁸ Gómez Serrano, A.: Delincuencia juvenil en España, Madrid: Doncel, 1970.

1.1.3. A gyámsági szemlélet

Amikor III. Károly (1759-1788) került hatalomra, 1788-ban a Legújabb Törvények Gyűjteménye elnevezésű törvénykönyvvel egy olyan korszak vette kezdetét, amelyben a korábbi büntetések teljesen eltűntek és azokat egy modern gyámsági szemlélet váltotta fel. Ha a bűnelkövető fiatalkorú tizenhat éves kor alatt volt, és családban nevelkedett, de ennek ellenére csavargó és munkakerülő életet élt, akkor árvaházba vagy iskolába küldték őket, és arra kényszerítették a bűnelkövető fiatalkorúakat, hogy kitanuljanak valamilyen szakmát.⁹

1.1.4. A belátási képesség meglétének bizonyítása

Az első Büntető Törvénykönyvet Spanyolországban 1822. július 9. napján hirdették ki, és 1823. január 1-jén lépett hatályba.

A törvény 23. cikke úgy rendelkezett, hogy a gyermekek hét éves korukig teljes mértékben mentesülnek a felelősség alól, és nem büntethetőek. A büntetőjogi felelősséget a hetedik életévüket betöltött, de a tizenhetedik életévüket be nem töltött bűnelkövető fiatalkorúak esetén vélelmezték, amennyiben belátási képességgel rendelkeztek. A belátási képesség meglétét, bizonyítani kellett.

A 1823. évi Büntető Törvénykönyv a római jogi kritériumokat követte, amely a fiatalkorúak büntetőjogi felelősséget a hét éves korhoz kötötte.¹⁰

A hetedik életévüket betöltött, de a tizenhetedik életévüket be nem töltött bűnelkövető fiatalkorúak akkor voltak felelősségre vonhatóak, ha belátási képességgel rendelkeztek, és felismerték a tettük jogellenességét vagy a cselekményt szándékosan követték el, akkor az egyes bűncselekmények esetén a felnőttekre megállapított büntetés negyed

⁹ U.o. 135. old.

¹⁰ Carlos Vázquez González - María Dolores Serrano Tárraga: Derecho Penal Juvenil, A fiatalkorúak büntetőjoga Dykinson, 2007. 276. old.

részétől a feléig terjedő tartamban büntethette meg őket a bíró, amennyiben a bíró szükségesnek ítélte meg, javítóintézetbe küldték őket.¹¹

A fiatalokkal szemben halálbüntetést, életfogytig tartó munkavégzést, kiutasítást, börtönbüntetést, közmunkát, megszegyenítést vagy számkivetést nem lehetett kiszabni, hanem ezeket más büntetésekkel kellett helyettesíteni. Ha a bíró úgy ítélte meg, hogy a tizenhetedik életévét be nem töltött fiataloknak nincs belátási képessége vagy a cselekményt nem rosszindulatból követte el, akkor úgy tekintette, mint, aki a hetedik életévét nem töltötte be, és vele szemben nem szabott ki büntetést.¹²

A bíró, ha a tizenhetedik életévét be nem töltött fiataloknak nem volt belátási képessége vagy a cselekményt nem rosszindulatból követte el, akkor a fiatalok átadta a szüleinek, a nagyszüleinek, a gondnokának vagy a gyámjának azért, hogy megjavítsák és felügyeljék őt, kivéve akkor, ha ők nem tudtak velük mit csinálni és nem érdemelték meg a bizalmat, továbbá, ha felnőtt korúak lettek vagy a cselekmény súlyossága nem kívánta meg, hogy más körülmintő intézkedést alkalmazzon vele szemben a bíró, akkor lehetőség volt arra, hogy javítóintézetbe küldjék őt arra az időre, amíg ezt megfelelőnek ítélték, de nem maradhatott ott a huszadik életévén túl.¹³

A tizenhetedik életévüket betöltött fiatalokat felnőtt korúnak tekintették, és teljes büntetőjogi felelősséggel tartoztak tetteikért. Az enyhítő körülmények között figyelembe vették az elkövető életkorát, és a képzettség hiányát.¹⁴

1.1.5. A fiatalok alsó korhatárának felemelése a hetedik életévről a kilencedik életévre és az enyhébb büntetések

Az 1848. évi Büntető Törvénykönyvet 1848. március 19. napján hirdették ki, és 1848. július 1-jén lépett hatályba.

¹¹ 1823. évi Büntető Törvénykönyv 25. cikke

¹² Guimerá Higuera J.F. : Derecho penal juvenil, Barcelona: Bosch, 2003.

¹³ U.o. 24. cikke

¹⁴ U.o. 107. cikke

Az 1848. évi törvénykönyv a fiatalkorúak kezelésében három szakaszt különböztetett meg:

- a.) a büntetőjogi felelősség alsó korhatárát a kilencedik életévben határozta meg ellentétben az előző Büntető Törvénykönyvvel, amely a hetedik életévet jelölte meg büntethetőség korhatárként. A kilencedik életévüket be nem töltött személyeket nem lehetett büntetőjogi felelősségre vonni.¹⁵
- b.) azok a fiatalkorúak, akik a kilencedik életévüket betöltötték, de a tizenötödikét még nem, a büntetőjogi felelősségre vonásukat továbbra is a belátási képesség megléte határozta meg, és eltörölték a szándékos elkövetés kritériumát, amit a korábbi Büntető Törvénykönyv követelményként megkívánt a büntetőjogi felelősségre vonáshoz, ugyanis úgy gondolták, hogy belátási képesség hiányában nincs szándékos elkövetés sem. A kilencedik életévüket betöltött, de a tizenötödik életévüket be nem töltött személyeknél a belátási képességüket megvizsgálták. A bíróságnak kifejezetten vizsgálnia kellett a belátási képességet ahhoz, hogy büntetést szabhasson ki a fiatalkorúval szemben vagy megállapítsa azt, hogy nem büntethető. Ebben az esetben a bíró a jogszabályban meghatározott büntetési tételnél két fokkal alacsonyabbat kellett kiszabni.¹⁶
- c.) tizenöt és tizennyolc év között eggyel enyhébb büntetést kellett kiszabni, mint amit a törvény meghatározott az egyes bűncselekmény elkövetésére.

1.1.6. A humánusabb büntetések bevezetése

1869-ben a spanyol Alkotmány kihirdetését követően újból felmerült a Büntető Törvénykönyv módosításának a szükségessége, erre figyelemmel 1870. augusztus 30. napján hatályba lépett az 1870. évi Büntető Törvénykönyv, melyet nyári Büntető Törvénykönyvnek neveztek el.¹⁷

¹⁵ 1848. évi Büntető Törvénykönyv 8. cikkének (2) bekezdése

¹⁶ U.o. 8. cikkének (3) bekezdése

¹⁷ Hernanz Montero, T.: La justicia penal juvenil en Espana, Alicante: Editorial club Universitario, 2006.

Az 1870. évi Büntető Törvénykönyv – amely néhány változtatástól eltekintve hatvan évig volt hatályban – jogtechnikai jellegű változásokat vezetett be, célja a humánusabb büntetések létrehozása volt. Ily módon az 1870. évi Büntető Törvénykönyv eltörölte a pellengérré állítást, és a halálbüntetés már bizonyos bűncselekményeknél nem kizárólagos büntetés volt, valamint az életfogytig tartó büntetések szerepe is csökkent.

Az 1870. évi Büntető Törvénykönyv a korábbi Büntető Törvénykönyvnek a fiatakorúakra vonatkozó szabályait teljes egészében átvette, a belátási képességgel rendelkező fiatakorúakra enyhébb büntetéseket kellett kiszabni, és az életszakaszok szerinti felbontást is, azzal a különbséggel, hogy, akikről azt állapították meg, hogy nem vonhatóak büntetőjogi felelősségre, azokat át kellett adni a szüleiknek, ennek hiányában pedig az árva és az elhagyott fiatakorúak nevelésére szolgáló jótékonyági intézményeknek, ami a biztonsági intézkedések korai előfutára volt.¹⁸

A kilenc és tizenöt év közötti fiatakorúak, akikről a bíróság megállapította, hogy belátási képességgel rendelkeznek, a jogszabályban meghatározott büntetési tételnél két fokkal alacsonyabb büntetést szabott ki velük szemben.

Azok, akik nem töltötték be a kilencedik életévüket, nem voltak felelősek a tetteikért, és ez megdönthetetlen vélelem volt.¹⁹

A kilenc és tizenöt év közötti fiatakorúak csak abban az esetben voltak büntethetőek, ha volt belátási képességük, a *iuris tantum* vélelme²⁰ érvényesült.

A törvény egy fontos újdonságot vezetett be, a felelősségre nem vonható fiatalokat át kellett adni a szüleiknek, ennek hiányában pedig az árva és az elhagyott fiatakorúak nevelésére szolgáló jótékonyági intézményeknek.²¹

¹⁸ González Lázaro, I.: *Los menores en el Derecho penal*, Madrid: Tecnos, 2002.

¹⁹ 1870. évi Btk. 8. cikke: nem büntethetőek, és a büntetőjogi felelősségre nem vonhatóak, akik a kilencedik életévüket nem töltötték be.

²⁰ Megdönthető vélelem

²¹ U.o. 8. cikkének 3. bekezdése

Azok a fiatalok voltak büntethetőek, akik rendelkeztek belátási képességgel. A tizenötödik életévüket betöltött bűncselekményt elkövető fiatalokat minden esetben felelősek voltak a tetteikért.

A tizenöt és tizennyolc év közötti fiatalokkal szemben enyhébb büntetést szabtak ki, mint amit az adott bűncselekmény elkövetésére a törvény előírt. A fiatal életkort az ő esetükben enyhítő körülményként vették figyelembe.

1.1.7. A felügyeleti és a nevelő jellegű intézkedések, valamint a belátási képesség vizsgálatának hiánya

Marokkónak a spanyol befolyás alatt álló részein vezették be az 1914. évi Büntető Törvénykönyvet.

Fiatalnak azt tekintették, aki a kilencedik életévét betöltötte, de a tizenötödik életévét még nem. A büntetőjogi felelősségre vonás alól a fiatal csak abban az esetben mentesülhetett, ha nem volt belátási képessége. Az 1914. évi Büntető Törvénykönyv hiányossága volt, hogy nem tartalmazott rendelkezést a felügyeleti és a nevelő jellegű intézkedésekről. Nem kötelezte a törvény a bíróságokat arra sem, hogy kötelező jelleggel vizsgálják a fiatal belátási képességének a meglétét vagy a hiányát. Ha a fiatalnak volt belátási képessége, akkor a Büntető Törvénykönyvben meghatározott büntetést kellett vele szemben kiszabni.²²

A tizenöt és tizenhét éves kor közötti bűnelkövető fiatalokat, ha belátási képességgel rendelkeztek, akkor csökkentett büntetéseket szabtak ki velük szemben.

1927-ben módosították a törvényt, és a kilenc és a tizenhét év közötti életszakaszban lévők, akkor voltak felelősségre vonhatóak, ha belátásuk birtokában cselekedtek, velük szemben továbbra is csökkentett büntetéseket alkalmaztak.

²² Sastre Ventas, R.: La minoría de edad penal, Madrid, Edersa, 2003.

1.1.8. A szankciók szigorítása és a büntethetőségi életkor meghatározása a tizenhatodik életévben

1923-ban Miguel Primo de Rivera katonai puccsal megszerezte a hatalmat, és 1930-ig diktátorként irányította Spanyolországot. Primo de Rivera diktatúrájának időszakában, 1928-ban hirdették ki a következő Büntető Törvénykönyvet.²³

Az 1928. évi Büntető Törvénykönyv rendkívül szigorú volt, mivel több esetre előírta a halálbüntetést, valamint a többszörös visszaesőkkel szemben a határozatlan tartamú szabadságvesztésről is rendelkezett.

Az 1928. évi Büntető Törvénykönyv a fiatalkorúakkal kapcsolatosan is tartalmazott rendelkezéseket, meghatározta a büntethetőség alsó korhatárát tizenhat éves korban, ahogy ezt tette az 1925. évi Fiatalkorúak és Gyermek Gyámsági Bíróságáról szóló törvény is.

Ez volt az első olyan Büntető Törvénykönyv, amely kifejezetten meghatározta azt a kort, amelytől kezdve a fiatalkorú büntetőjogi felelősséggel tartozott a tettéért. Elhagyták a pszichológiai kritériumokat a büntethetőség megállapításánál, ami a belátási képesség bizonyításán alapult, és ehelyett egy tisztán biológiai kritériumot állapítottak meg, és ily módon számúzték a belátási képesség megállapításával járó jogi bizonytalanságot.²⁴

1.1.9. A tizenhatodik és a tizennyolcadik életév közötti kor mint enyhítő körülmény

Enyhítő körülménynek tekintette az 1928. évi Büntető Törvénykönyv a fiatalkorúság tényét, ha a bűncselekmény elkövetője a tizenhatodik életévét betöltötte, de a tizennyolcadik életévét még nem, velük szemben enyhébb büntetést szabott ki a bíróság, és a bíró belátása szerinti mértékben csökkenthette a kiszabott büntetést.²⁵

²³ Galilea Hernandez J.M.: El sistema español de justicia juvenil, Madrid: Dykinson, 2002.

²⁴ Molina Fernández, E.: Entre la educación y el castigo, Valencia: Tirant lo Blach, 2008.

²⁵ 1870. évi Btk. 154. cikke

Mivel nagyon kevés volt a fiatalkorúakkal foglalkozó speciális bíróságok száma, ezért a törvény átmeneti rendelkezést vezetett be, és azokban a tartományokban, ahol nem volt Fiatalkorúak és Gyermek Gyámsági Bírósága, amíg ezeket létre nem hozták, speciális rendelkezéseket állapítottak meg, kinyilvánítva, hogy az a fiatalkorú, aki a kilencedik életévét betöltötte, de a tizenhatodikat még nem, büntetőjogi felelősségre nem vonható.

1.1.10. A felnőttéknél egy vagy két fokkal alacsonyabb büntetés kiszabása

Az 1932. évi Büntető Törvénykönyv átvette az 1928. évi Büntető Törvénykönyvnek azt a rendelkezését, hogy a tizenhat év alatti bűnelkövető fiatalok nem büntethetőek. Azokat a bűnelkövető fiatalokat, akik a tizenhatodik életévüket nem töltötték be, a Fiatalkorúak Gyámsági Bíróságának különös illetékessége alá tartoztak. Azokban a tartományokban, ahol nem létezett Fiatalkorúak Gyámsági Bírósága, a nyomozási bíró akkor is a Fiatalkorúak Gyámsági Bíróságának a törvényét alkalmazta, és ennek megfelelően járt el az eljárása során.

Továbbra is enyhébb büntetést szabott ki a bíróság, ha a tettes a bűncselekmény elkövetésekor a tizenhatodik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat még nem, és a jogszabályban meghatározott büntetési tételnél egy vagy két fokkal alacsonyabb büntetést szabott ki velük szemben.²⁶

1.1.11. A hatósági intézkedések bevezetése

Az 1944. évi Büntető Törvénykönyv továbbra is a büntethetőség alsó korhatárát a tizenhatodik életévben határozta meg, és megtartotta a Fiatalkorúak Gyámsági Bíróságának a különös illetékességét, ha a fenti korú fiatalok követtek el bűncselekményt.²⁷

²⁶ Pasamar Boldova, M.A.: El nuevo Derecho penal juvenil español, Zaragoza: Gobierno de Aragón, 2002.

²⁷ Pérez García, O.: La delincuencia juvenil ante los Juzgados de Menores, Valencia: Tirant lo Blanch, 2008.

A törvény újdonsága volt, hogy azokkal a tizenhat éves fiatalokkal kapcsolatban, akik a tizenhatodik életévük előtt követték el a bűncselekményt, a bíróság visszautasíthatta az illetékességét és - figyelemmel az időmúlásra, az a bűncselekmény elkövetése óta eltelt időre, valamint a fiatalok körülményeire - megállapította, hogy nem lenne célszerű a gyámsági jellegű intézkedések alkalmazása, így ezek helyett hatósági biztonsági intézkedéseket alkalmazott velük szemben.²⁸

A bíróság továbbra is enyhítő körülménynek tekintette a büntetés kiszabásánál a tizenhat és tizennyolc év közötti életkort. A bíróság a megfelelő büntetési tételt egy vagy két fokkal csökkenthette, vagy ezt javítóintézeti neveléssel helyettesíthette.²⁹

1.1.12. A kiszabott büntetés helyettesítése javítóintézeti neveléssel

Az 1944. évi Büntető Törvénykönyv legnagyobb érdeme az volt, hogy a fiatalokkal büntetőjogába egy teljesen új, csak fiatalokkal szemben alkalmazható intézkedést, a javítóintézeti nevelést bevezette. A javítóintézeti nevelést határozatlan időre rendelte el a bíróság, az elítélt megjavulásáig.

Az 1944. évi Büntető Törvénykönyv hiányossága az volt, hogy az elzárással járó büntetés javítóintézeti neveléssel történő helyettesítését a gyakorlatban nem tudták elrendelni, mivel nem hoztak létre javítóintézeteket.

1.1.13. A Fiatalok Gyámsági Bíróságáról szóló (Legislación sobre Tribunales Tutelares de Menores) törvény és a nevelési modell bevezetése

Spanyolországban a nevelési modell nézeteit képviselte a Fiatalok Gyámsági Bíróságáról szóló törvény, amely 1948. június 11. napján lépett hatályba.

A törvényt a pozitivista és a korrekcionista szemlélet ihlette. A megjavításra összpontosító modell a fiatalokat az általa elkövetett bűncselekmény miatt nem

²⁸ az 1944. évi Btk. 8. cikke

²⁹ U.o. 65. cikke

tekintette büntethetőnek, ily módon a fiatalkorúval szemben nem lehetett büntetést kiszabni.³⁰

A korrekcionista úgymód vélték, hogy a fiatalkorúval szemben nem lehet büntető és megtorló jellegű intézkedést alkalmazni, hanem a megjavításukra és az átnevelésükre kell helyezni a hangsúlyt. A Fiatalkorúak Gyámsági Bíróságáról szóló törvény alapján annak a cselekménynek vagy mulasztásnak az elkövetése vezethetett javító-nevelő eljárás alkalmazásához, amelyeket a Büntető Törvénykönyv büntettnek vagy vétségnek minősített, továbbá azok a törvényszegések is, melyeket a helyi jogszabályok ekként meghatároztak, valamint a büntetőjogilag nem minősíthető cselekedetek is idetartoztak. A törvény kimondta, hogy a bíró büntető és vagyoni jellegű intézkedést fiatalkorúval szemben nem szabhat ki. Az intézkedések többsége a fiatalkorú személyi szabadságát korlátozó intézkedés volt, de ezek az intézkedések nem voltak egyenértékűek a szabadságelvonással járó büntetésekkel.³¹

A Fiatalkorúak Gyámsági Bíróságáról szóló törvény azonban még nem tett maradéktalanul eleget a nemzetközi elvárásoknak.

1.1.14. A tizenhatodik életév, mint büntethetőséget kizáró ok

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1973/2255 Királyi Dekrétum büntethetőséget kizáró oknak tekintette, ha az elkövető a bűncselekmény elkövetésekor nem töltötte be a tizenhatodik életévét.

Először a Büntető Törvénykönyvről szóló 1973/2255 Királyi Dekrétum 8. §-ának (2) bekezdése mondta ki, hogy fel kell menteni a tizenhatodik életév alatti személyeket.

A büntethetőséget kizáró ok a tizenhat éves korig terjedt ki. Enyhítő körülménynek tekintette továbbra is büntetés kiszabásánál a tizenhat és tizennyolc év közötti életkort.

³⁰ Martínez Francisco Sánchez: La jurisdicción de menores en España, Madrid, Complutense, 2006.

³¹ Martínez: i.m. 136. old.

A javítóintézeti nevelést továbbra is határozatlan időre rendelték el, az elítélt megjavulásáig.

Felhívta a királyi dekrétum arra is a figyelmet, hogy a javító-nevelő eljárást a büntetőeljárástól eltérően kell szabályozni.³²

A Királyi Dekrétum összhangban volt az 1966. évi Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egységokmánya 14. cikkének (4) bekezdésében foglaltakkal, azaz hogy fiatalkorúak esetében az eljárásnak figyelemmel kell lennie a fiatalkorú életkorára és az átneveléséhez fűződő érdeket minden esetben szem előtt kell tartani.

Franco 1975. november 20. napján meghalt, halálát követően a Btk-t igyekeztek megszabadítani a demokratikus társadalomban nem tűrhető vonásaitól. A közel negyven éves Franco-diktatúrát (1939-1975) a büntetőjogi visszaélések, a garanciák mellőzése és a politikai ellentétek kíméletlen üldözése jellemezte.³³

A büntetőjogot is alapvetően érintette az 1978. évi Alkotmány elfogadása.

1.1.15. A fiatalkorúak védelme és a javító-nevelő intézkedések a spanyol alkotmányban (Constitución)

A spanyol alkotmányt 1978. december 29. napján fogadták el. Az Alkotmány 15. cikke eltörölte a halálbüntetést, továbbá tartalmazott a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseket is, melyek összhangban vannak a nemzetközi dokumentumokkal.

A spanyol alkotmány 24. §-a kimondja, hogy a fiatalkorúak ellen folyamatban lévő büntetőeljárásokban a fenti nemzetközi egyezményekben foglalt alapelveket és rendelkezéseket tiszteletben kell tartani, következésképpen az eljárás során ezeket a

³² Machío Pérez, A.I.: El tratamiento jurídico penal de los menores infractores, Valencia: Tirant lo Blanch, 2007.

³³ Nagy Ferenc: Ausztria, NSZK, Svájc, Hollandia és Spanyolország büntetés-végrehajtási rendszerének áttekintése, IM BVOP Nevelési Osztály, Budapest, 1990., 243. old.

jogokat biztosítani kell, az ezeket a jogokat megsértő eljárásjogi szabályokat alkotmányellenesnek és semmisnek kell nyilvánítani.

A fiatalkorúakat csak bizonyos korlátozással lehet a szabadságuktól megfosztani, és ebben az esetben sem szigorú értelemben vett büntetésről van szó, de mindezek ellenére azért kell velük szemben javító-nevelő intézkedéseket alkalmazni, mert az általuk elkövetett magatartásnak büntetőjogi következménye van. Úgy rendelkezett, hogy a javító jellegű intézkedés alkalmazásánál tiszteletben kell tartani azt, hogy annak végső célja a társadalomba történő visszavezetés, és itt nem egy szigorú értelemben vett büntetésről van szó.³⁴

1.1.16. A fiatalkorúak elkülönítése a büntetés-végrehajtása alatt

A büntetés-végrehajtásról szóló 1979. évi Organikus Törvény alapján a huszonegyedik életévüket be nem töltött fiatalkorú elítélteket a felnőtt elítéltektől elkülönített intézetben, vagy ha erre nem volt lehetőség, akkor az épület elkülönített részében kellett elhelyezni. A Bv. törvény azt is tartalmazta, hogy a huszonötödik életévüket be nem töltött elítélteket külön rezsimben kell elhelyezni.³⁵

Ez a rendelkezés is maradéktalanul megfelelt a nemzetközi dokumentumokban rögzített alapelvnek és elvárásoknak.

1.1.17. Enyhébb büntetések

Az 1983. évi Büntető Törvénykönyv hatályon kívül helyezte az 1944. évi Büntető Törvénykönyvnek azt a rendelkezését, hogy a tizenhatodik életévét már betöltött, de a bűncselekmény elkövetésekor még fiatalkorúnak tekintendő terhelt ügyében a különös illetékességű bíróságok visszautasíthatták azt, hogy eljárjanak az ügyben.

³⁴ 1978. évi spanyol alkotmány 25. §-ának (2) bekezdése: „mind a szabadságelvonnással járó büntetéseknek, mind a biztonsági jellegű intézkedéseknek az elítélt átnevelését és a társadalomba történő visszavezetését kell szolgálnia, nem lehet őket munkára kényszeríteni.”

³⁵ A büntetés-végrehajtásról szóló 1979. évi Organikus Törvény 8. cikkének 3. pontja

Büntethetőséget kizáró ok volt továbbra is, ha a fiatalkorú a tizenhatodik életévét nem töltötte be. Enyhébb büntetések alkalmazását is előírta az 1983. évi Büntető Törvénykönyv abban az esetben, ha az elkövető még nem töltötte be a tizennyolcadik életévét. A fiatalkor továbbra is enyhítő körülmény volt, a jogszabályban meghatározott büntetési tételnél egy vagy két fokkal alacsonyabb büntetést kellett velük szemben kiszabni, a fiatalkor és a tényállás figyelembe vételével, a bíróság dönthetett úgy, hogy a kiszabott büntetést helyettesíteni lehetett határozatlan idejű javítóintézeti neveléssel, amíg az elkövető meg nem javul.

1.1.18. A fiatalkorúak bírósága és a Fiatalkorúak Bírósági Reform Törvénye

1985. július 1. napján lépett hatályba a bírói hatalomról szóló 6/1985.évi Organikus Törvény.³⁶

Az Alkotmányban meghatározottak szerint a fiatalkorúak gyámsági bíróságát felváltotta a fiatalkorúak bírósága, a rendes bírósági rendszeren belül, és ily módon a fiatalkorúak bírósága elvesztette a különös illetékességét. A spanyol Alkotmány életbe lépésével az eddigi gyámsági modellt felváltotta a felelősségi modell.

1992-ben június 5-én lépett hatályba a 4/1992. Organikus Törvény, a Fiatalkorúak Bírósági Reform Törvénye.

1.1.19. A felelősségi modell bevezetése

A 4/1992. évi Organikus Törvény volt az első olyan dokumentum Spanyolországban, amelyben megjelent elsőként a „felelősségi modell”, az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) által javasolt kettős keret, amely az egyensúlyra törekszik az oktatás és a fiatalkorúakra vonatkozó büntetés között. A Nyugat-európai országokban uralkodó felelősségi modell hangsúlyozta a fiatalkorúak felelősségrendszerének különállását, a

³⁶ Ley Organica, Organikus Törvény, az Alkotmányt kiegészítő törvények Spanyolországban, a jogszabályi hierarchiában közvetlenül az Alkotmány alatt helyezkednek el.

fiatalkorúakkal szemben tanúsított „más elbánást” biztosító eszközrendszer bővítését, valamint a nevelés fontosságát.³⁷

Igaz ugyan, hogy ezt a törvényt több kritika érte, mivel ez egy ideiglenes jogszabály volt és nem változtatta meg a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszert átfogó és szervezett módon, de újdonsága az volt, hogy bevezette a spanyol szabályozásba a felelősségi modellt.

A fiatalkorúak igazságszolgáltatásáról szóló 4/1992. számú Organikus Törvényt 2000-ben alkotmányellenesnek nyilvánított az Alkotmánybíróság.

1.1.20. A fiatalkorúak büntetőjogi felelősségéről szóló 5/2000. számú Organikus Törvény (Reguladora de la Responsabilidad Penal del Menor)

2000. január 12. napján hatályba lépett a fiatalkorúak büntetőjogi felelősségéről szóló 5/2000. számú Organikus Törvény (a továbbiakban: LORPM). A LORPM az első törvény Spanyolországban 1948 óta, amely egy komplett rendszerbe foglalta össze a fiatalkorúakra vonatkozó szabályozást.³⁸

A nemzetközi környezet ekkoriban már jobban figyelembe vette az angol „no more excuses” jelentést, mint az 1985. évi Pekingi Szabályokat vagy az 1989. évi ENSZ Gyermek Jogairól szóló Egyezményét. A „no more excuses” szemlélet Nagy-Britanniában volt uralkodó, megjelent a kockázatértékelés, valamint nőtt a sértett szerepe a populista büntetési megközelítésben. A zéró tolerancia felé való elmozdulást tükrözi a fiatalkorúaknál alkalmazott „No more excuses”, azaz „Nincs több kifogás!” szlogen is, amely a tizedik életévtől kezdődően az antiszociális magatartás tilalmát fejezte ki.³⁹

³⁷ García Tomé, J.A.: El procedimiento penal del menor, Navarra: Thomson-Aranzadi, 2003.

³⁸ Rivero Gómez, M.C.: Comentarios a la Ley Penal del Menor, Madrid: Iustel, 2007.

³⁹ Schweighardt Zsanett: Kontroll vagy támogatás, alternatív szankciók dilemmája, Debreceni Jogi Műhely, Debrecen, 2006.
http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/2_2008/kontroll_vagy_tamogatas_alternativ_szankciok_dilemmaja/

A LORPM főként eljárásjogi szabályokat és csak néhány anyagi jogi rendelkezést tartalmaz. A fiatalkorúak igazságszolgáltatásáról szóló törvény egy különleges törvénynek tekinthető, mivel a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések nem épültek be Magyarországhoz hasonlóan a Büntető Törvénykönyvbe vagy a büntető eljárásjogi törvénybe, hanem a rájuk vonatkozó szabályokat egy külön törvény határozza meg.

A LORPM a fiatalkorú mindenekfelett álló érdekét hangsúlyozza, egyensúlyt teremtve a tanítás és a büntetés között.⁴⁰

A LORPM alapján a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatásnak az általánostól egy elkülönült rendszerben a helye, saját és speciális bírósággal. A fiatalkorúak bíróságának joghatóságát az elkövető életkora és cselekménye határozza meg. A rendszer szigorúan büntetőjogi felelősségen alapul.

A jogalkotók szándéka az volt, hogy a fiatalkorúakat felelőssé tegyék az általuk elkövetett bűncselekmények miatt, de ugyanakkor védjék a fiatal bűnelkövetőket a döntési folyamat során kialakuló bármiféle önkényességtől. Ebből következően a fiatalkorúak bírósága csak olyan ügyekben dönthet, amelyben a fiatalkorúak olyan cselekményeket követnek el, amelyek a „felnőtt” büntető törvény alapján is bűncselekménynek minősülnek. Nem tartoznak ide azok a gyermekek, akik szegénységben élnek, elhanyagoltak vagy abuzáltak, vagy akiknek viselkedése rendetlen, vagy fennáll a veszélye, hogy bűnelkövetővé váljanak.

Az életkort tekintve a törvény a tizennégy és tizennyolc év közötti fiatalkorúakra tartalmaz rendelkezéseket. A korábbi törvény életkori határa tizenkettő és tizenhat év között volt. Az alsó határ megváltoztatása nagyon ellentmondásos döntés volt, amelyet a jogalkotók több fiatalkorúak bírása és regionális szociális szolgálatok véleményével szembehelyezkedve hoztak meg. Ugyanakkor mindannyian egyetértettek abban, hogy a felső életkorhatárt meg kell változtatni, és fel kell emelni tizenhat évről tizennyolc évre,

⁴⁰ Cristina Rechea Alberola és Esther Fernández Molina: La responsabilidad penal de los menores, Universidad de Castilla, Cuenca, 2001, 116. old.

mivel a spanyol büntető törvény is a felnőtt korhatárt a tizennyolcadik életév betöltésével határozza meg.

A LORPM a felelősség következményei és az alkalmazandó intézkedések alapján, két csoportot különböztet meg a fenti korosztályon belül, a fiatalkorúak esetében. A tizennégy és tizenöt évesek esetében az alkalmazott intézkedés nem haladhatja meg a két évet, míg a tizenhat és tizenhét éveseket illetően, bármilyen intézkedés, ideértve a fogva tartást is legfeljebb öt évig tarthat.

A LORPM szándéka ezzel az volt, hogy nagyobb büntetőjogi felelősséget rójon az idősebb fiatalkorú bűnelkövetőkre. A fiatalkorú így elkerülheti azt, hogy hirtelen a felnőtt korúak büntető bírósága előtt teljes felelősséggel tartozzon egy a tizennyolcadik életévüket követően elkövetett bűncselekmény miatt.

A LORPM ünnepélyesen deklarálta, hogy a fiatalkorúak eljárásában az alkalmazandó intézkedés céljának nevelő jellegűnek kell lennie, és a törvény elkötelezett az intézkedések elfogadásának és végrehajtásának rugalmassága iránt,⁴¹ azonban néhány esetben az ügy más aspektusait is figyelembe kell venni. Ezek az életkor, az elkövetett bűncselekmény jellege és súlyossága, valamint a visszaesés.

Mielőtt a LORPM hatályba lépett volna, a kormány 2010. december 22-én egy másik törvényt fogadott el, a 7/2000-es Organikus Törvényt, módosítva ezzel a 10/1995. évi Büntető Törvénykönyvet.

1.1.21. A Központi Fiatalkorúak Bíróságának létrehozása

A 7/2000-es Organikus Törvény nem állt összhangban a LORPM szellemével, amely megpróbált egyfajta egyensúlyt teremteni a társadalomvédelme és a rehabilitációs cél között, mivel ez a törvény súlyosította az intézkedéseket és egyfajta büntető koncepciót teremtett.

⁴¹ LORPM 7. cikkének 3. pontja

A törvényt a "kale borroca" (a baszk földi fiatalok terrorista vandalizmusa) terrorizmusára válaszul alkották, kiterjesztették bármilyen fiatalok által elkövetett bűncselekményre is (az emberölésre és a szexuális erőszak büntetéseire).

A törvény két számottevő változást vezetett be: az egyik a Központi Fiatalok Bíróságának felállítása a Nemzeti Bíróságon (Madridban), amely bíróság valamennyi fiatalok terrorista ügyében dönt.

Ez azt jelenti, hogy az elkövető otthonától távoli bíró fogja elítélni a fiatalokot és az esetleges elzárás a fiatalok otthonától távol lesz foganatosítva. Ez az opció nagyon messzire esik a "fiatalok legfőbb érdekétől", és az a tény, hogy a fiatalokot megbélyegzik, mint terroristát, nagyon nehezíti tesz bármiféle rehabilitációs beavatkozást.

A másik változás az volt, hogy a törvényben felsorolt bűncselekmények miatt kiszabott intézkedések büntetési tételét felemelték. Különösen az a rendelkezés állt távol a fiatalok legfőbb érdekének figyelembe vételétől, hogy ezeket a kiszabott intézkedéseket nem lehetett módosítani, csupán a büntetések felének letöltését követően.⁴²

1.2. A fiatalokra irányadó szabályok történeti előzményei és a fiatalok zárt intézeti büntető intézményeinek kialakulása a Csemegi-Kódextől 2013-ig

A XVIII. századtól kezdődően 2013. július 1. napjáig mutatom be azokat a jogszabályokat, amelyek kiemelten foglalkoztak a fiatalok bűnelkövetőkkel.

A fiatalokkal kapcsolatos szabályozás előtérbe kerülésére nem csak Spanyolországban, hanem Magyarországon is hatott a XVIII. században, Németországban kibontakozott filantropista mozgalom, amely Locke és Rousseau gondolatait tartotta szem előtt, és azt vallotta, hogy az oktatás módszerei kiüresedtek, és

⁴² Alberola és Molina: i.m. 116. oldal

szükség van arra, hogy az iskolai oktatást közelítsék a hétköznapi élet követelményeihez.

Magyarországon először a büntethetőségi életkorhoz fűződő szabályozás 1792-ben jelent meg. Az 1792-es büntető törvénytervezet akként rendelkezett, hogy a hetedik életévét be nem töltött gyermekek ellen ne indulhasson bűnvádi eljárás, illetve az életkort figyelembe véve differenciálták a büntetéseket. A hét és tizenkét év közötti gyermekeket házi fenyítésben kellett részesíteni, a tizenhárom és tizenhat év közöttiek esetében pedig redukált, azaz csökkentett közbüntetéseket, míg a huszonegyedik életévüket be nem töltött bűnelkövetőknél enyhítő körülmények fennállása esetén, enyhébb büntetési tételt kellett alkalmazni.

Az 1843. évi törvényjavaslat a tizenkét éves életkort kívánta a beszámítást kizáró okként szabályozni. A törvényjavaslat enyhítette a beszámítást abban az esetben, ha a fiatalok a tizennyolcadik életévét nem töltötte be, de a tizenkettediket már betöltötte.⁴³

Azonban sem az 1792. évi törvénytervezet, sem az 1843. évi törvényjavaslat törvényerőre nem emelkedett, azaz az azokban foglalt humánus eszmék csak jogtörténeti értékkel bírnak.

Az 1843. évi törvényjavaslat további újdonsága volt, hogy mellőzte a halálbüntetést annak ellenére, hogy Európa számos országában szabtak ki halálbüntetést fiatalok elkövetőkkel szemben is. 1810-ben Angliában 5 schilling értéket meghaladó bolti lopást is halálbüntetéssel sújtották, ez alapján egy kilenc éves fiút is halálra ítélték, aki egy marék festéket ellopott a boltajtóból.⁴⁴

Hazánkban 1852-től 1861-ig hatályban volt osztrák Büntető Törvénykönyv⁴⁵ a fiatalokkal szemben kiszabható büntetéseket életkor alapján differenciálta, ennek alapján a huszadik életévét be nem töltött személyt sem halálra, sem életfogytig tartó

⁴³ U.o. 83. §-a

⁴⁴ Finkey Ferenc: Büntetéstan problémák, a Magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Bizottságának 4. száma, Budapest, 1933., 73. old.

⁴⁵ Österreich Straffgesetzbuch 283. §-a

börtönre nem lehetett ítélni. Az osztrák Büntető Törvénykönyv elrendelte, hogy a tizenegy és a tizennegyedik életév közötti fiatalkorúak, amennyiben vétséget vagy kihágást követtek el, akkor házi fenyítéssel kell sújtani őket, ennek hiányában vagy eredménytelensége esetén lehetett a biztonsági hatóságnak fenyítést alkalmaznia.

Ha a fiatalkorú büntettet követett el, akkor elkülönített helyen kellett őrizni, és a körülményektől függően egy naptól hat hónapig terjedő elzárással lehetett büntetni. Az elzárás ideje alatt a fiatalkorút munkával kellett foglalkoztatni és vallás-erkölcsi oktatásban kellett részesíteni.⁴⁶

Elrendelték továbbá, hogy a fiatalkorúakkal szemben a legenyhébb bilincset lehessen alkalmazni, ez volt az úgynevezett könnyűvas, és a tizennyolcadik életévüket be nem töltött fiatalokkal szemben botütést nem, hanem csak vesszőütést lehetett mérni.

Azonban az osztrák büntetőtörvénykönyv sem tartalmazott rendelkezéseket a javítóintézetek felállításáról, hanem erre vonatkozó rendelkezések csak az 1878. évben születtek.

Az 1861-es Országbírói Értekezlet visszaállította a magyar joggyakorlatot, és ennek hatására 1878. május 29. napján kihirdették az első magyar Büntető Törvénykönyvet, a Csemegi Károly nevével fémjelzett 1878. évi V. törvénycikket.

1.2.1. A Csemegi-Kódextől az 1908-as I. novelláig

A fiatalkorúak különleges büntetőjogi és büntetés-végrehajtási kezelésének voltak ugyan a Csemegi-Kódexet megelőző előzményei a honi büntetőjogi gondolkodásban, ezek azonban szemléletükben nem illeszkedtek az uralkodó büntetéstanai áramlatokhoz, intézményi és gyakorlati realizálásuk pedig elképzelhetetlen volt az anyagi feltételek hiánya miatt.⁴⁷ Az európai-hírű, széles látókörű 1843-as börtönügyi törvényjavaslat

⁴⁶ U.o. 270-272. §-ai

⁴⁷ Az 1772-ben megnyílt szempei fenyítőház túlnyomórészt ugyan felnőtt korúak befogadását látta el, de felvettek az intézetbe fiatalokat, ezek között a szülők által beküldött rossz magaviseletű gyermekeket is; az 1795-ös büntetőtörvény-javaslat az enyhébb és szigorúbb jellegű börtönök mellett tervezte a javítóházak (domus correctoria) felállítását, amelyben olyan fiatalok lettek volna elhelyezhetők, „akiknek javulása még könnyebben remélhető”.

éppen csak említést tett a fiatalkorúakkal kapcsolatos sajátos elbánásról. A törvényjavaslat előkészületei során felmerült ugyan a nyugat-európai (különösen angliai) lelkesítő tapasztalatokra alapozott javító iskolák gondolata, de mint Finkey Ferenc megjegyezte: „úgy látszik a nagy liberális fellángolás, a tervbe vett hatalmas alkotmányreformok csodaerejűnek vélt eredményében való optimista bizakodás nem látta szükségesnek a törvényszegő fiatalokkal való különös foglalkozást.”⁴⁸

A Csemegi-Kódex az ún. klasszikus büntetőjog elveit követte, amely a fiatalkorúak sajátos szociológiai, biológiai és az ebből adódó büntetőjogi állapotát figyelembevevő rendelkezéseket nem tartalmazott. A kódex azonban nem volt érzéketlen a serdületlen életkorral kapcsolatosan: tizenkét év alatti gyermek bűnvád alá nem volt vonható. A tizenkettő és tizenhat év között a felnőttektől eltérő, annál jóval enyhébb szankciók hatálya alá tartoztak. A leglényegesebb, s szakmailag legértékesebb megoldása az volt, hogy a bíróság – éppen a fiatalságára figyelemmel – dönthetett úgy is, hogy a hathónapos fogházbüntetés helyett, a huszadik életévét még nem betöltött személyt javítóintézetbe utalja (ha a bíróság mégis a fogházbüntetést választotta, akkor azt – a társaktól való bűnfertőzés megelőzése okán – magánzárkában kellett letöltenie).

A kódex vitathatatlanul új, fiatalkorúakat érintő büntetőjogi intézménye: a javítóintézet lett. Ha a Csemegi-Kódexet megalkotásának jogfilozófiai, kriminálpolitikai közegében nézzük, úgy véljük, hogy Csemegi Károly merészségére volt szükség a javítónevelés felvételéhez. Mint ezt Lőrincz József egyik tanulmányában⁴⁹, kifejti, Csemegi Károly nem hagyhatta figyelmen kívül az amerikai és az európai kontinens „művelt országaiban” végbemenő folyamatokat. Az európai kontinensen a korai polgári, urbánus fejlődés a kontinens csaknem teljes nyugati térfelén létrehozta az olyan szociális közintézményeket, mint a kórház, szegényház, árvaház, a dologház és a fenyítődologház, ezek mellett jöttek létre a fiatalkorúak javító-nevelésének prototípusai, ahova bűnelkövetés miatt hatóságilag illetve a szülők kívánságára utaltak be fiatalkorúakat.⁵⁰

⁴⁸ Finkey Ferenc: Büntetéstan problémák. Budapest, 1933. 230. old.

⁴⁹ Lőrincz József: Helyzetjelentés a javítóintézeti nevelés végrehajtásáról. Ünnepi kötet dr. Cséka Ervin professzor 90. születésnapjára. Acta Universitatis Szegediensis, Szeged, 2012. 287. old.

⁵⁰ Ilyenek voltak a XVII. század elején a Hamburgi Ehrliches Haus, a XVIII. sz. elején az olasz San Michele, a XVIII. század végén John Howard farmiskolái, a XIX. század közepén Mary Carpenter rongyos iskolái, valamint a XIX. század végén az Elmira Reformatoryk.

A Csemegi-Kódex hatálybalépésekor a nyugat-európai államok többsége már a javítóintézetet (javítóház, javító iskola stb.) a belátási képességgel (discernement) nem rendelkező fiatalkorú bűnelkövetők befogadására alkalmazta. E felfogás a javítóintézetet nem tekintette büntetésnek, hanem olyan preventív beavatkozásnak, amely alkalmas a fiatalkorú életpályájának idejekorán történő kiigazítására. A beavatkozás egyik feladata volt kiemelni a fiatalkorút addigi káros környezetéből, másik követelménye pedig a korábbi hibás nevelés sikeres korrekciója volt.

Az első honi javítóintézet létesítésére 1884-ben került sor Aszódon, ezt követte 1886-ban a kolozsvári, 1890-ben a rákospalotai (lányok részére), 1895-ben a székesfehérvári, végül 1903-ban a kassai javítóintézetek felállítása. Az öt intézet befogadóképessége 980 férőhely volt, elhelyezési gondok azonban csak a 90-es évektől jelentkeztek (Finkey megítélése szerint ekkor a fiatalkorú bűnelkövetők létszáma már 8-10 ezer körül ingadozott). Az elhelyezés ekkortól egyre növekvő nehézségeit tetézte, hogy – megfelelő számú intézet nem lévén – javítóintézetek fogadták be a bíróság által beutalt bűnelkövető fiatalokúakon kívül a szülők vagy a gyám kérelmére azokat a fiatalokat is, akiknél huzamosabb ideig tartó kényszernevelés mutatkozott indokoltnak.

Nem sokkal a kódex hatálybalépését követően kidolgozott Királyi Javítóintézetek Alapszabályai (a továbbiakban: Alapszabályok) meghatározta az intézet feladatát, mely nem más, mint „[...]a kebelükbe befogadott egyéneket vallásosságban és polgári erkölcsökben nevelni, iskolai oktatásban részesíteni s őket a komoly munkássághoz, s illemes magaviselethez szoktatni.” (19. §) Az Alapszabályok kiemelték, hogy „a javítóintézetek igazgatója és felügyelő személyzete sohase tévessze szem elől azt, hogy az intézet nem büntetés végrehajtására rendelt hely, s hogy ennél fogva az ifjak nem bűnhődés, hanem elhanyagolt vagy megromlott erkölcsök megjavítására és fejlesztése végett vannak felügyeletükre és őrizetükre bízva.” (20. §) A javító-nevelés végrehajtásának kétségkívül legfigyelemreméltóbb új intézménye a nevelés ún. családi rendszere volt. Az Alapszabályok rendelkezése szerint az elkülönítés idejének leteltével a növendéket olyan „családba” osztották be, amely életkorának és erkölcsi állapotának leginkább megfelelt. (29. §) A család 20-30 főből állt, a növendékek nevelésével a

„családfőt” bízták meg. A családfő csak szakavatott pedagógus lehetett (fiúknál okleveles polgári iskolai tanító, a lányoknál okleveles elemi népiskolai tanítónő). (5. §) E pedagógusoknak jó megélhetési feltételeket, nevelési feladataik megoldásához nagy önállóságot biztosítottak. Ez a felfogás, miszerint a bűnelkövető fiatalok egyéni nevelése „a polgári életviszonyoknak megfelelő családi nevelés keretében honosíttassék meg”,⁵¹ jelentős fejlődést, a korszak pedagógiai törekvéseinek térhódítását jelzi.

Az Alapszabályok a javító-nevelés eszközeiként a növendékek vallás erkölcsi és iskolai oktatását, rendre, tisztaságra és fegyelemre szoktatását, munkára nevelésüket határozta meg, ezen belül kiemelt jelentőséget tulajdonítottak a vallás erkölcsi nevelésnek. A hit és erkölcstan oktatása, a szertartásokon való részvétel, a lelkészekkel kialakítható személyes kapcsolat a növendékek érzelmi nevelésének fontos, a kor irodalmában csaknem egyöntetűen hatásosnak megítélt lehetőségét nyújtotta.

Az iskolai oktatásról szólva azt hangsúlyozták, hogy „az ismeretfejlesztés és értelmi haladás megkedveltetése az elaljasodás egyik hatalmas óvszere lévén, az iskolai tanításra a javítóintézetekben kiváló gond fordíttatik.”⁵² Az Alapszabályok ennek megfelelően minden növendék számára tankötelezettséget írt elő. (38. §) Az oktatást, a pihenőidő értelmes eltöltését segítette a minden intézetben létesített könyvtár, amelyből vasárnaponként a családfő irányításával kölcsönözhetek könyveket a növendékek.

A javítóintézeti nevelés legvitatottabb intézménye a növendékek munkáltatása, illetve munkaoktatása volt. Az igazságügyi kormányzat kezdetben azt az elvi felfogást képviselte, hogy a munkavégzés a jellemképzés segédeszköze⁵³, ezért már az intézetek telepítésekor különös gondot fordítottak arra, hogy megfelelő feltételeket alakítsanak ki a növendékek mezőgazdasági, illetve ipari foglalkoztatásához. Elsősorban a kéziipari műhelyeket hozták létre,⁵⁴ főként a saját szükségletek kielégítésére. A munka irányítását, egyben oktatását ipari tevékenység folytatására képesített ipartestületi tagok látták el, akik jogosultak voltak növendékeiknek tanonclevélet és munkakönyvet kiállítani. A növendékek munkateljesítményük alapján havonként kifizetendő munka-

⁵¹ Kun-Láday: A fiatakorúak kriminalitása ellen való küzdelem Magyarországon. Budapest, 1905. 53. o.

⁵² A magyar kir. országos javítóintézetek ismertetése. Budapest, 1899. 34. old.

⁵³ Részletesen kifejti Kun-Láday i. m. 66. old.

⁵⁴ A fiú javítóintézetekben asztalos, esztergályos, fafaragó, bognár, szabó, cipész, kosárfonó, kőműves, könyvkötő, könyvnyomdász, pékipari foglalkoztatást, valamint gyermekjáték-készítést honosítottak meg.

jutalomdíjban részesülhettek. A 90-es évek végétől a munkaerőpiac változása és a gépi nagyipar elterjedésének időszakában azonban a foglalkoztatás átalakítására kényszerültek. A XX. század első éveiben e felfogásnak megfelelően létesítették az akkor felállított kassai intézetben a fa-, bőr- és textilipari tanműhelyeket, amelyeket a korabeli modern technikai színvonalán álló gépi berendezésekkel látták el, Aszódon új kocsigyártó és javító iparműhelyeket és ipariskolát hoztak létre. A kereskedelemügyi miniszterrel folytatott hosszas alkudozás után a kibocsátott növendékeknek ipariskolai bizonyítványt nyújthattak, akik így, mint felszabadult iparossegédek vállalhattak munkát.⁵⁵ A szakképzéshez fűződő érdek előtérbe nyomulása óhatatlanul háttérbe szorította a növendékek személyiségalkításának egyéb eszközeit.

A növendékek elbocsátása történhetett „kísérletileg” vagy véglegesen. Kísérleti kihelyezésben részesítették azt a huszadik életévét még be nem töltött növendéket, akiről az intézetben tanúsított magaviselete és szakmai felkészültsége alapján feltételezhető volt megjavulása. E növendék támogatására az intézet igazgatósága védnököt kért fel. A védnök hivatása abban állt, hogy védencét „tanáccsal, figyelmeztetéssel, vagy komoly intelemmel” lássa el.”⁵⁶ Az elbocsátás végleges volt azoknál a növendékeknél, akik a huszadik életévüket betöltötték, vagy a szülő (gyám) által a nevelésre engedélyezett idő letelt.

A javítóintézetek az Igazságügy Minisztérium felügyelete alatt álltak, élükön a kinevezett igazgatóval. Az intézet tisztii személyzetéhez a családfők, a tanítók, a lelkészek, az orvos, gondnok és a tisztii írnok tartoztak. Az intézet működésének minden lényeges kérdésében a havonta üléselő házi tanács foglalt állást.⁵⁷

A javítóintézetek hatásrendszere – minden kezdetlegességük ellenére – pedagógiai tartalmú volt. Az intézetek megjelenése a XIX. század utolsó harmadában egyszeriben felpozícionálta a pedagógusok, pszichológusok érdeklődését, akik lendületes fejlődésben lévő tudományuk egyik alkalmazási területét vélték felfedezni a fiatalokú bűnelkövetők

⁵⁵ Kun-Láday: i. m. 37. old.

⁵⁶ A védnök tevékenységét az 198. évi 37247. számú igazságügy-miniszteri rendelet alapján látta el.

⁵⁷ A házitanács intézményét az 1888. évi 4100. számú, illetve az 1892. évi 13636. számú igazságügyminiszteri rendeletekben szabályozták.

sajátos kriminálpedagógiai (pszichológiai) kezelésében. Sajnálatos módon köztük és a büntetés-végrehajtás elméletét uraló jogász-szakemberek között ebben az időszakban még nem jött létre egymás tevékenységét indukáló, inspiratív együttműködés.⁵⁸ Mindenesetre a XIX. század utolsó negyede, a XX. század eleje az erkölcsi fogyatékosok kriminálpedagógiája és az inadaptáltak pszichológiája megalapozásának időszaka volt, amelyet neves szakemberek: Ranschburg Pál, Éltes Mátyás, Kármán Elemér, Ganyó Vilmos, Vágó Károly munkásságának magas színvonala fémjelez.⁵⁹

A XIX. század végén azonban nyilvánvalóvá vált, hogy a csekély befogadású javítóintézetek képtelenek a riasztó mértékben növekvő fiatalkori bűnelkövetők elhelyezésére.⁶⁰ Így annak ellenére, hogy már a bíróságok is elfogadták és elismerték a javítóintézetek létjogosultságát, a fiatalkorúakat odairányítani csak korlátozott mértékben volt lehetőségük. A fiatalkorú elítéltek túlnyomó többségét továbbra is a felnőtt korúak büntetés-végrehajtási intézetei fogadták be. A tizenhat év alatti elítéltek legnagyobb része a Btk. 85. és 92. § enyhítő rendelkezései alapján rövid tartamú fogházbüntetést kapott, amelyet számos törvényszéki vagy járásbíróági fogházban hajtottak végre. A századfordulóra azonban az elmélet és a gyakorlat számára már egyaránt érzékelhetővé váltak a rövid tartamú szabadságvesztés hátrányai. „Ezeket az állapotokat – írta a fentebb már többször idézett szerzőpáros Kun Béla és Láday István – nem lehetett tovább fenntartani. Amíg egyrészt a felnőttekkel való közös elzárás a fiatalokat állandóan ragályozta, addig az éppen semmi, vagy igen könnyű fogházi munka miatt a büntetés súlyát sem igen érezték.”⁶¹ A fiatalkorúak elkülönítésének szükségességét tehát egyrészt a bűnfertőzés (kontágium) veszélyének kiküszöbölésével, másrészt munkáltatásuk (szakképzésük) ésszerű megoldásával indokolták, de nyomós érvek szóltak amellet is, hogy a külön intézetben megoldást nyerne iskolai oktatásuk, sőt szervezettebb patronálásuk (utógondozásuk) is. A minisztérium börtönügyi osztálya 1903 derekán látott neki a büntetőintézetekben fogva tartott és elkülönített fiatalkorúak létszámának megállapításához, a felmérésnek az egy hónapnál hosszabb börtönre, fogházra vagy elzárásra ítélt tizenkettő és húsz év közötti fiatalkorúakra kellett

⁵⁸ V. ö. Pál László: Nevelés a büntetés-végrehajtásban. Budapest, 1976. 176. old.

⁵⁹ Lőrincz József: Fiatalkorúak büntetés-végrehajtása. Citoyen Kiadó, Vác, 1998. 39. old.

⁶⁰ Balogh Jenő adatai szerint, míg 1875-ben mindössze 2423 volt a 20 éven aluli elítéltek száma, 1905-ben a büntett és vétség miatt szabadságelvonásra ítélt 12-18 évesek száma már 12.556 főre emelkedett.

⁶¹ Kun-Láday: i. m. 384. old.

kiterjednie. A fiatalok számára létesítendő speciális fogház szempontjainak leginkább a kassai törvényszéki fogház felelt meg. Betelepítését 1905 januárjában kezdték meg.

A kassai fogházban a lakóhelyi – illetve a munkacsoportok létesítésénél – a fogvatartottak újszerű kriminológiai szempontú osztályozását kísérelték meg: külön csoportba helyezték a lopás és a rablás miatt elítélt első bűntényeseket, valamint a visszaesőket; az egyéb vagyon elleni, továbbá a nem vagyon elleni deliktum miatt elítélt első bűntényeseket, valamint a visszaesőket. Végül a hetedik csoportba a városi csavargók kerültek.⁶² Eltérően a felnőtt korúakra vonatkozó fogházi előírásoktól, itt előtérbe került az iskolai oktatás. Ebből a szempontból a fiatalok három csoportját alakították ki: az írni, olvasni és számolni már tudó elítéltek hetenként egy órában ismétlődő foglalkozásokon vettek részt; az analfabéták közül a rövid tartamú szabadságvesztésre ítélték csak olvasni és a nevüket aláírni; míg a hosszabb időre ítélték írni, olvasni és a négy alapszámítással számolni tanultak meg. Az analfabéták munkaidejük terhére napi egy órát töltöttek tanulással.⁶³

Az igazságügyi kormányzat a legnagyobb figyelmet a fiatalok fogvatartottak munkáltatásának megszervezésére fordította. A helyi feltételek elsősorban mezőgazdasági termelésnek kedveztek, a nem sokkal korábban létesített kassai javítóintézet kertészete és a mintegy 300 holdnyi gazdasági tanintézete kínált – a büntetés súlyát is érzékeltetni képes – munkalehetőséget. A kassai intézet hatásainak, eszközeinek, módszereinek összehangolatlansága, kiforratlansága folytán még korántsem jellemezhető pedagógiai tartalmú büntetés-végrehajtásként. Jelentősége mégis abban állt, hogy az igazságügyi kormányzat első ízben tett kísérletet a fiatalok szabadságvesztés-büntetésének elkülönített végrehajtásának megszervezésére.

1.2.2. Az 1908-as büntetőnovella és az 1913. évi bírósági törvény a fiatalokról

⁶² Kun-Láday: i. m. 396. old.

⁶³ U. o. 402. old.

A fiatalok megkülönböztetett büntetőjogi kezelését bevezető 1908. évi XXXVI. törvény (I. büntetőnovella, a továbbiakban: Bn.)⁶⁴ a szociológiai iskola eszmevilágát képviselve fordult szembe a klasszikus tanokkal. A Bn. hatálybalépésével a fiatalok büntetőjogában, de ezzel együtt büntetés-végrehajtásában is éles fordulat következett be, amelynek uralkodó vonása az volt, hogy a büntetés hagyományos – megtorlásra irányuló – formáinak helyébe a tettes jövőbeli magatartásának determinálására alkalmas kriminálpedagógiai tartalmú jogkövetkezmények léptek. A Bn. a fiatalok alsó korhatárát változatlanul a tizenkettedik életévben jelölte meg, felső korhatárát 18. életévre emelte. Gyökeresen megváltoztatta a fiatalokra alkalmazható büntetések rendszerét. Eltörölte a Btk. 85. §-ában foglalt redukált büntetési tételeket, kiiktatta a börtön- és pénzbüntetéseket, helyettük két új „erkölcsi büntetést” a dorgálást és a próbárabocsátást hozta létre, megerősítette a javító-nevelést és a fiatalokra a végső esetben kiszabható legszigorúbb büntetésként a fogház és államfogház alkalmazását deklarálta (17. §). A törvény a büntetékiszabásban is követte a reformeszméket: általában eltekintett az elkövetett bűncselekmény súlyától és elsősorban a fiatalok bűnelkövető nevelési szükségleteit állította előtérbe, teljes szabadságot biztosítva az ítélkező bírónak, hogy az intézkedések (dorgálás, próbárabocsátás, javító-nevelés, fogház vagy államfogház) közül azt válassza, amely a fiatalok jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése szempontjából kívánatosnak mutatkozik (18. §).

A Bn. a javító-nevelést a fiatalok büntetésekre alkalmazandó „rendes intézkedésként” a szabadságelvonással járó jogkövetkezmények – nagy reményekre jogosító – alapintézményeként avatta be, az intézkedés tartalmát tekintve azonban lényeges változást nem hozott. A javító-nevelést a továbbiakban is az erkölcsi romlásnak kitett, vagy züllésnek indult fiatalok értelmi és erkölcsi fejlődése érdekében történő, lehetőleg huzamosabb ideig tartó, rendszeres, kényszernevelési beavatkozásnak szánta. Elrendelése a bíróság által mindig határozatlan időre szólt, minimális tartama azonban legalább egy év volt, s legfeljebb a fiatalok huszonegyedik életévének betöltéséig tarthatott (24. és 25. §-ok).

⁶⁴ A Bn. 1910. január 1-n lépett hatályba.

A Bn. hatálybalépésének évében hét magánintézet létesült, ezek összesen mintegy 320 fő befogadására voltak alkalmasak. Az öt állami javítóintézet 1630 férőhelyével így országosan csaknem 2000 fő elhelyezése volt biztosítható. A Bn. végrehajtási rendeletei közül az 1909. évi 27200. sz. IM sz. rendelet állapította meg a javító-nevelés rendszerét és részletes szabályait, ennek jelentősége abban állt, hogy honi viszonyaink között elsőként törekedett pedagógiai tartalmú, személyiségváltozásra irányuló végrehajtási rendszer kialakítására.

A Bn. szelleme és szabályai kétségkívül a fiatalkorúak szabadságvesztés-büntetésének reformjában értek el leglátványosabb eszmei győzelmüket. A reformtörekvések azt követelték, hogy a szabadságvesztés időtartama nyújtson lehetőséget a fiatalkorú átalakítására, tartalma pedig – főképpen a munkás életmódra szoktatás és a szakmai felkészítés hangsúlyozásával – növelje a társadalomba beilleszkedés jövőbeli esélyeit. A Bn. a külön felállítandó fiatalkorúak fogháza létrehozásával maradéktalanul respektálta a fenti követeléseket (27. §). E rendelkezéssel gyakorlatilag is szétválasztotta a fiatalkorúak szabadságvesztésének végrehajtását a felnőttekétől, megteremtve ezzel egy sajátos végrehajtási rend kialakításának feltételeit. A fiatalkorúakkal kapcsolatos büntetőjogi gondolkodás gyökeres átalakulását jelezte az is, hogy a fogházbüntetést a törvényhozó afféle „végső érvként” vette számba. A Bn. miniszteri indoklása szerint a fogházbüntetésre, mint szigorúbb intézkedésre „végső esetben, amikor az erkölcsileg és értelmileg fejlett fiatalkorú bűncselekménye nagyobb fokú romlottságról, rosszakaratról, viselkedése különös makacsságáról tesz tanúságot” van szükség. A törvény külön kiemelte, hogy a tizenötödik életévüket még be nem töltött fiatalkorúak ellen fogházbüntetés csak a legsúlyosabb esetben állapítható meg. A fiatalkorú átalakításához szükséges időtartamot a bíróság a kiszabható generális minimum (15 nap) és generális maximum (5 illetve 10 év) között elsősorban nem a cselekmény súlyára, hanem az elkövető személyére tekintettel szabhatta ki (26. §).

A fiatalkorúak fogházbüntetése megszervezésekor – hasznosítható honi (kriminál) pedagógiai tapasztalatok híján – az igazságügyi kormányzat arra kényszerült, hogy a „legdivatosabb” külföldi modellek közül válassza ki a legmegfelelőbbet. A századforduló táján Európa-szerte a leghitelesebb modellnek az amerikai Reformatory rendszere tűnt, amelynek lényegét, működését egy elismert szaktekintély,

Finkey Ferenc műveiből ismerhette meg a hazai szakmai közvélemény.⁶⁵ A rendszer alapját az (általános)iskolai és szakmai oktatás, az ezt kiegészítő ún. fizikai nevelés: a testnevelés és fegyelmezés, továbbá a munkára nevelés és szakmai felkészítés adta. A reformatoryba utalás rendszerint határozatlan időtartamra szólt és a rendszer progresszivitása a beutaltak teljesítményéhez kötődött. A magyar szakemberek a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában igyekeztek „ötvözni” a felnőtt korúaknál már „bevett” angol-fokozatosság és az amerikai „reformatory-modell sajátosságait. A gyakorlatban azonban minden egy kicsit másképpen alakult. Az igazságügyi kormányzat a fiatalkorúak fogházbüntetésének lényegét rendkívül pragmatikusan fogta fel: mindent annak rendelt alá, hogy a fiatalkorút a jövőbeli megélhetésének alapjául szolgáló rendszeres munkavégzésre szoktassa. Ekként a végrehajtás elvben differenciált eszközei, mint az iskolai, a vallás-erkölcsi oktatás, valamint a munkáltatás lényegükben a munkára nevelés értelmi, erkölcsi és gyakorlati segítőivé váltak. A fokozatos rendszer utolsó szaka a feltételes szabadság volt, amelyet a büntetés kétharmad részének kitöltése után maga a fiatalkorú vagy törvényes képviselője kérelmezhetett. A feltételes szabadságra bocsátás ügyében a fogház vezetője javaslatát a fiatalkorúak felügyelő hatósága útján a döntésre jogosult igazságügy-miniszterhez terjesztette fel. A feltételes szabadságra bocsátottak magatartási előírásai azonosak voltak a javítóintézetből kísérleti kihelyezésre bocsátott fiatalkorúakéval. Felügyeletüket a fogház vezetője és a felügyelő hatóság által kirendelt pártfogók látták el.⁶⁶

A századforduló reformmozgalma lelkesen felkarolta, elvi-elméleti támogatást nyújtott az ún. patronázs-mozgalomnak is. Ennek magyarázata az volt, hogy felismerték: a fiatalkori bűnözés csökkentése, a bűncselekmények megelőzése nem lehet csupán állami, bűnüldözési feladat, sokkal inkább széles társadalmi összefogásra lenne szükség. A patronázs-mozgalom főképpen gyermek- és fiatalkorúak támogatására vállalkozott, közülük is az elhagyott, illetve az erkölcsi romlás veszélyének kitett, vagy már bűncselekményt elkövetettek, a javítóintézetből és a szabadságvesztés-büntetésből

⁶⁵ Finkey Ferenc több művében számol be az észak-amerikai Reformatory rendszeréről, így – többek között - az alábbiakban: A börtönügy jelen állapota és reformkérdései (1904); A fiatalkorúak büntetőjoga Észak-Amerikában (1913); Az észak-amerikai büntetőjog mai vezéreszméi és reformintézményei (1911) Az észak-amerikai Reformatoryk tanulságai (1911).

⁶⁶ A fiatalkorúakra vonatkozó büntető jogszabályok magyarázata. II. rész. Budapest, 1912. 86. old.

szabadulókat kísérte figyelemmel. De segítséget nyújtott a szabadságvesztésüket töltők családtagjainak is. E mozgalom – éppen társadalmi jellegénél fogva – számos kérdés megoldásában nem léphetett fel sikeresen: nem rendelkezett hatósági jogosítványokkal. A Bn. megpróbálta ezt a hiányt pótolni, mert létrehozta a fiatalkorúak felügyelő hatóságát. A hatóság tagjainak egy része hivatalból, más része az igazságügyminiszter megbízásából nyerte el megbízását. Többes feladatuk volt, mert egyrészt felügyelték a javítóintézetekben és a fiatalkorúak fogházaiban a végrehajtás szabályainak megtartását, másrészt véleményezték az ún. kísérleti kihelyezés, illetve a feltételes szabadon bocsátás eseteit, s végül közreműködtek a kísérletileg kihelyezett és feltételes szabadságra bocsátott fiatalkorúak beilleszkedésük segítésében.⁶⁷

A fiatalkorúak számára elkülönített fogházbüntetések végrehajtása mégsem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, bár az igazságügy törekedett arra, hogy – elsősorban a kisebb befogadóképességű – törvényszéki fogházak közül jelöljön ki intézeteket. 1910 végéig tizenhárom ilyen intézet kijelölése történt meg (Budapest, Nyíregyháza, Győr, Kassa, Kolozsvár, Marosvásárhely, Brassó, Gyula, Pécs, Pozsony, Nyitra, Zombor és Lugas), amelyek teljes befogadóképessége 1200 férőhely volt (ebből 300 lányok részére lett kialakítva). Már ez első évek tapasztalatai is kedvezőtlenek voltak és igencsak távol estek az eredeti törvényhozói szándéktól, mégpedig kétszeresen is. Egyrészt a bírói gyakorlat volt képtelen elszakadni a korábbi tett-arányos ítélkezés jól bejárt formuláitól, s így többségében rövid tartamú ítéleteket hozott. Emiatt az igazságügyi kormányzat gondos előkészületei, amelyek átlagosan másfél-kettő év tartamú ítéletekkel számolva alakította ki a fiatalkorúak fogház-hálózatát, teljesen feleslegesnek bizonyult. Másrészt, az új szabályozás nagy próbatétel elé állította a fogházi személyzetet. A korábban leginkább – a felnőtt korúak végrehajtását jellemző – biztonságra, fegyelemre bejártatott személyzetet váratlanul és felkészületlenül érte az új kihívás. Az egyébként is rendkívül bonyolult szabályozás, a szakok, osztályok progresszív mechanizmusa, a különféle csoportok megkívánta rezsimek igényelték volna az elítéltek újféle, pedagógiai tudatosságú megközelítését, míg azonban a javítóintézetek tevékenysége mentén már

⁶⁷ A Bn. a 31. §-ban rendelkezett a fiatalkorúak felügyelő hatóságának minden javítóintézet és minden fk. fogház mellett való létrehozásáról. A hatóságok szervezetét és működését a 27.400/1909. IM sz. rendelet szabályozta.

felhalmozódhattak bizonyos pedagógiai tapasztalatok, a fogház-személyzet csaknem teljesen felkészületlenül állt az új feladatok megoldása előtt.

A Bn. fogház-koncepciója nem volt végrehajtható, ezért az igazságügy-miniszter döntése szerint 1913 elején az egy évnél hosszabb ítéletű fiatalkorúak egy országos fogházba összevonása felől rendelkezett. A fiatalkorúak elhelyezését 1913 nyarától – jobb híján – a budapesti gyűjtőfogház látta el. E megoldás nagy hátránya az volt, hogy fel kellett adni a fiatalkorúak önálló fogházának ideáját, a gyűjtőfogház ugyanis nagyszámú felnőtt korú elítélt elhelyezését biztosította. A miniszter továbbá a korábbi fogházrendelet jelentős módosítására kényszerült: megszüntette az elítélteknek csoportba sorolását, egyszerűsítette az osztályrendszert és a büntetésnek szakokra osztályozását.

A magyar törvényhozás külföldön is ismertté vált korszerű kezdeményezése a fiatalkorúak fogház-ügyében tehát rövid néhány év alatt életképtelennek bizonyult. Angyal Pál, aki e fejleményeket növekvő aggodalommal kísérte, önkritikusan jegyezte meg: „A mi büntetőjogi s a fiatalkorúakat érdeklő kriminálpedagógiai kultúránk amolyan szappan-kultúra. Hónapokig elvitatkozunk egy-egy törvénytervezet alap gondolatán, a részleteket aggodalmasan illesztjük egymáshoz [[...]] de nem törődünk azzal, hogy a kérdéses intézmény az életben hogyan fest, működik-e egyáltalán.”⁶⁸

Az igazságügyi kormányzat a fiatalkorúak bíróságainak létesítésével remélte megvalósíthatónak a rövid tartamú fogházbüntetések arányának lényeges csökkentését. E várákozásnak megfelelően 1913 végétől a korábban fiatalkorúak befogadására kijelölt kerületi fogházak fele részének (Brassó, Kassa, Marosvásárhely, Nyíregyháza, Pécs) ideiglenes fenntartása mellett (ahol a rövid tartamú ítéletek végrehajtását látták el) áttért az országos fogházak szervezésére.

A fiatalkorúak anyagi büntetőjogának korszerűsítését a törvényhozás által régóta tervbe vett, a szakirodalomban pedig egyre sürgetőbben követelt eljárásjogi reform követte. Az

⁶⁸ Angyal Pál: A fiatalkorúak bírósága a háború alatt és a háború után. Jogtudományi Közlöny, 1917. évf. 155. old.

1913. évi törvény a fiatalkorúak bíróságáról (a továbbiakban: Fb.) 1914-től minden büntető hatáskörrel rendelkező törvényszéken létrehozta a fiatalkorúak önálló büntetőbíróságát. A fiatalkorúakkal kapcsolatos ítélkezés alap gondolata a nevelés, a mentés, a megelőzés volt. Amiként az Fb. indoklásában kifejezte: „[...] az új anyagi jogszabályok a fősúlyt a nevelésre fektetik, úgy az alaki jogszabályoknak sem feladata többé, hogy a bírót egy-egy vád tárgyává tett tényállás minden apró részletének felderítésére kötelezzék. A főcél itt a cselekménnyel való vonatkozásban az egyéniség megismerése.”

A fiatalkorúak ellen alkalmazható szankciókat „újrakeresztelték” az Fb. a fiatalkorúakra kiszabható intézkedések között büntetéseket és nevelőintézkedéseket különböztetett meg. Mint Heller Erik e szankciókról kifejtette: „A büntetések – lényegüknek megfelelően – megtorló jellegűek, azonban[...] fiatalkorúval szemben megtorlást csak akkor lehet, de viszont akkor kell is alkalmazni, ha ettől lehet leginkább speciálpreventív hatást várni. A nevelőintézkedések nélkülözik a megtorló jelleget és egész lényegük a speciális prevencióban áll, ennek eszközei közül a javítás az, amely szerephez jut[...]”⁶⁹ Az Fb. hatálybalépése után a fiatalkorúakra vonatkozó szankciórendszer az alábbi módon alakult:

<i>–nevelőintézkedések:</i>	<i>- büntetések</i>
a) házi felügyelet,	a) dorgálás,
b) házi vagy iskolai fenytés,	b) fogház,
c) próbára bocsátás,	c) államfogház,
d) javítónevelés,	d) elzárás,
e) a bíróság helyiségében való őrizetben tartás,	e) pénzbüntetés.
f) az eljárás megszüntetése,	
g) fegyelmi fenyték.	

⁶⁹ Heller Erik: A magyar büntetőjog tankönyve Ált. rész. II. félékötet. Szeged, 1937. 238. old.

Az Fb. szerint a bíróság a fiatalkorúak ügyében hozott ítéletében az intézkedések bármelyikét alkalmazhatta, tekintet nélkül a megvalósított bűncselekményt fenyegető szankcióra. Az Fb. a fiatalkorú terhelttel szembeni eljárásban is számos – óvó, nevelő célzatú – egyszerűsítést engedett. Így például a bíró, ha megismerte a fiatalkorú abnormis fejlődésének előidéző okait, akár tárgyalás nélkül is megállapíthatta a legmegfelelőbb javító-nevelő intézkedést. Tárgyalás kitűzése esetén pedig a nyilvánosság csökkentését, esetleg teljes kizárását is elrendelhetette. Mind a jogi, mind pedig a pedagógiai szakirodalom amellet, hogy lelkesen üdvözölte e kivételes büntetőítélkezés célszerűségét, féltő aggodalommal tekintett a fiatalkorúak bíróságainak akadozó működésére. Ennek oka az volt, hogy a jövőbe tekintő új típusú ítélkezés egészen más gondolkodást, nem kevésbé alapos pszichológiai, pedagógiai, szociális felkészültséget igényelt a bíraktól. Ez az aggodalom – miként azt a későbbi évek működési zavarai felszínre hozták – nem volt teljesen alaptalan. Az Fb. a fiatalkorúak kriminalitása elleni küzdelemben széles körű preventív intézkedésekre teremtett jogalapot a bíróságok számára. Ez, a büntetőhatóságok jellegét jelentősen átalakító reform a bíróságok számára beavatkozási lehetőséget teremtett a jogi viszonyokon túl a szociális és a nevelési kérdésekre egyaránt. Ezzel a korabeli kriminálpolitika megteremtette a jogi feltételeit annak, hogy a fiatalkorúak bírósága az állami gyermek- és ifjúságvédelem központi szervévé váljon.⁷⁰

1.2.3. A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása a két világháború között

A háborús években a fiatalkorúak bűnözése riasztóan emelkedett, 1914 nyarától 1915 februárjáig eltelt fél év alatt 30 %-kal nőtt a fiatalkorúak elleni feljelentések száma. A bűnözés növekedésének közvetlen kiváltó okai között szerepelt, hogy az iskolai oktatás javarészt szünetelt, a gyerekek csavarogtak, a családfő hadba vonulása amellet, hogy anyagilag is hátrányosan érintette az otthonmaradókat, egyszeriben elerőtlenítette a családok érzelmi, fegyelmező funkcióját. A háború miatt másfelé forduló segítő, patronázs erők visszahúzódása miatt egy-egy pártfogó tisztviselőnek ezekben az években kb. évi 500 környezettanulmányt kellett elkészítenie. A sorozatban gyártott, nagyrészt fogyatékos és megbízhatatlan előtanulmányok a bírák számára nem nyújtottak megfelelő támpontot a fiatalkorúak egyéniségének megismeréséhez.⁷¹

⁷⁰ Szabó András: A fiatalkorúak és a büntetőjog. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 23. old.

⁷¹ Vámbéry Rusztem: A fiatalkorúak bírósága a háború alatt és a háború után. Budapest, 1917. Jogállam Könyvtára I. kötet. 60. old.

A háborús helyzetben természetesen lehetlenné vált a növekvő kriminalitással együtt járó intézethálózati bővítés. A férőhelygondok elsőként a javítóintézetekben jelentkeztek, ezeket a gondokat azonban sajátos módon oldották meg: 1914 és 1915-ben a befogadottak intézeti tartását lényegesen lerövidítették, 1916 elejétől pedig az arra alkalmasakat katonai szolgálatra hívták be. Ez utóbbit az is indokolta, hogy ettől az időtől kezdve az aszódi, a kolozsvári, a székesfehérvári és a kassai intézeteket a kormány katonai célokra igénybe vette, ezzel csaknem 1000 fővel csökkentve a befogadható létszámot. Az intézetekben a korábbi évtizedekben kialakított kedvező nevelői légkört csaknem teljesen felszámolták azzal, hogy a nevelőszemélyzet hadra fogható részét szolgálatba állították.

A háborús évek nem hoztak megnyugtató megoldást a fiatalok fogház-ügyében sem. Az FhR. módosítását (egyszerűsítését) követően a fogházra ítélt fiatalok létszámának emelkedésével az igazságügyi kormányzat folyamatosan szélesítette a fiatalok országos fogház-hálózatát. 1917-ben már hat országos fogház, a fiúk számára Cegléd, Győr, Gyula, Kolozsvár, a lányok számára Komárom és Nyitra működik (1917 elején összesen mintegy 550 főnyi fiatal elítélt-létszámmal).⁷² A rendkívüli helyzetben természetesen megvalósíthatatlannak tünnek azok a korábbi célkitűzések, amelyek a fiatalok elkülönített, szisztematikus nevelésére irányultak.

A háború felzilálta a pártfogó munkát is. A patronázs-mozgalom fő ereje a háború káros hatásainak és következményeinek – mint a rokkantak, sebesültek, árvák, özvegyek támogatása, segélyezése – felszámolására irányult. De az is kiderült e szorult helyzetben, hogy a lelkes agitációval létrehozott egyletek jó része csupán „a papíronon fest igen szépen”, azok „az életben csak az esetek egy részében töltik be feladataikat” (a Budapesti Felügyelő Hatóság 1915. évi jelentéséből).⁷³

A fiatalok büntetés-végrehajtásának jóformán a Bn. hatálybalépésétől súlyosbodó gondjait még tovább fokozták a hosszú és egyre kilátástalanabb háború terhei. A fiatalok bűnelkövetők mentésének, nevelésének ügyétől lassan-lassan elforduló szakmai közélet képviselőit más, szélesebb politikai és gazdasági dimenziójú kérdések foglalkoztatták. Akik mégis megmaradtak a Bn. és az Fb. szellemének védelme mellett – mint Vámbéry Ruzstem, Kármán Elemér, Finkey

⁷² U. o. 68-69. old.

⁷³ Finkey Ferenc: A patronage a háború alatt és a háború után. Bűnügyi Szemle, 1915. évf. 385-397. old.

Ferenc – , utóvédharcokra kényszerültek, hitüket pedig már a háború utáni józanabb, konszolidáltabb korszak reménységéből merítették.

Az 1918-as polgári forradalom kritikus, újíto lendületében megjelenő írások az állam fokozott szociálpolitikai beavatkozását sürgették a fiatalok bűnözésének megelőzése érdekében, de emellett – főleg Kármán Elemér tollából – következetes reformot követeltek az erkölcsileg fogyatékosok pedagógiai befolyásolása terén.⁷⁴ Kármán Elemér nézetei erőteljes hatást gyakoroltak a Tanácsköztársaság igazságügyi gyermekvédelmének szabályozására. A Forradalmi Kormányzótanács LXXII. számú rendelete Budapesten létrehozta a gyermekvédelem szerveit, a gyermekbiztosságokat, amelyek – értékelve a fiatakorúak bíróságainak, a patronáló tisztviselőknél a korábbi években tapasztalt működési hiányosságait – váltak az ügy központi szerveivé. A tizenhét év alatti fiatakorúak ügyeivel csak a gyermekbiztosok foglalkozhattak, szükség esetén a fiatakorút addigi környezetéből eltávolíthatták. A gyermekbiztosságot kiegészítő intézmények a gyermekmentő otthonok, a megfigyelő átmeneti otthonok és a Budapesti Kriminálpedagógiai Intézet volt. Az alapfelfogásában jó szándékú, számos vonásában azonban a naiv optimizmus jegyeit viselő intézmények gyakorlati bevalását az újabb politikai fordulattal visszaállított, a Bn.-en és az Fb.-n alapuló fiatakorú büntető igazságszolgáltatás már nem tette vizsgálhatóvá.

A 20-as évek megkeményedő és a klasszikus büntetőjog sáncái mögé visszavonuló magyar kriminálpolitikának nincs mit kezdenie a fiatakorú bűnelkövetők nevelésével. A fiatakorúak különleges kezelését szabályozó törvények továbbra is érvényben maradtak, azonban a háborús években tartalmilag – pedagógiaileg – kiürültek. E törvények progresszív szellemének újratöltéséhez pedig a büntetőpolitika már nem vállalta az áldozatot. Annak ellenére, hogy a Trianon utáni ország jelentős anyagi erőket fordított a kulturális élet frissítésére, ebből a gyermek- és ifjúságvédelem, a fiatakorúak intézeteinek támogatása jóformán teljesen kimaradt. A háborús évek teherpróbája alatt megroppant fiatakorúak bíróságai e kedvezőtlen légkörben nem tudtak megújulni. Már a 20-as években kiütözött, hogy a törvényszékeken belül a fiatakorúak bírái – a tevékenységüket körülvevő idegenkedés miatt – nem részesülnek megfelelő anyagi, erkölcsi megbecsülésben, előléptetésben. A fiatakorúak bíróságainak ügyét felkaroló erőtlen törekvések elsősorban az önálló bíróságok létrehozását követelték, ahol a fiatakorúak számára megteremthetők az eljárás sajátos feltételei, a szükséges pedagógiai, pszichológiai, jogi

⁷⁴ Kármán Elemér: Az erkölcsileg fogyatékosok javító-nevelő intézeteinek pedagógiai reformja. In.: Szöveggyűjtemény a „Gyógypedagógiai történet”-hez. II. kötet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1977. 87-94. old.

és kriminalisztikai ismeretek ötvözése és alkalmazása.⁷⁵ E modell alapján elképzelt, minden bizonnyal nagyobb eredményességgel működő önálló fiatalkorúak bírósága azonban a vizsgált időszakban nem valósulhatott meg.

A 20-as évektől öt állami és tizenegy magánintézet látta el a fiatalkorúak javító-nevelését. A különböző intézetek jellegére tekintettel megkísérelték a beutalt növendékek osztályozását. A klasszifikáció kezdetleges szempontjai a nemi és életkori elkülönítéseken kívül vallásfelekezeti voltak, ezen túl, ha korlátozta is, de figyelembe vették a növendékek egészségi állapotát, oktatásuk, illetve munkáltatásuk szempontjait is. Ezekben az állami és magánintézetekben a vizsgált negyedszázadban mintegy 2000-2500 fiatalkorú elhelyezése volt biztosítható. Az intézetek megfelelő férőhelyet kínáltak az évente 550-600 főnyi beutalt számára. A javítóintézetek anyagi feltételei a gyermek- és ifjúságvédelem egyéb intézeteihez képest a korábbi évtizedek jelentős ráfordításai következtében még kedvezőnek voltak mondhatók. A gondot a szellemi feltételek aggasztó hiányosságai, a háborús években megtorpant fejlődés okozta. A stagnálás a két világháború között tartósan bizonyult, amely a javítóintézetek tevékenységének elszürküléséhez, hatékonyságuk jelentékeny csökkenéséhez vezetett. A megmerevedő büntetőpolitika miatt háttérbe szorult a kriminálpedagógiai hatások tudatos, szakszerű alkalmazása, ez pedig a javító-nevelés gyakorlatában a represszív elemek felerősödéséhez vezetett.

A 20-as évektől valamennyi intézet jelentős, sokoldalú kézműipari, illetve kertészeti-szőlészeti foglalkoztatásra rendezkedett be. A növendékek a végzett munkájukért munkajutalomdíjban részesülhettek. A korábbi évtizedekben bevált gyakorlatnak megfelelően arra törekedtek, hogy a rátermett növendékek ne tanoncként, hanem felszabadult iparossegédként hagyják el az intézetet. A tizenhat-húsz éves fiatal ugyanis nem szívesen állt be tanoncsorba, inkább abbahagyta tanult mesterségét. Iparossegéddé azonban csak segédvizsgával válhatott valaki, amelyet csak meghatározott ideig tartó műhelygyakorlat után tettek lehetővé. A javító-nevelő intézet iparüzemében erre módot nyújtottak, a sikeres segédi vizsga letelte után pedig az illetékes iparhatóság munkakönyv váltására alkalmas szaklevelet adott a kihelyezett növendék számára.

⁷⁵ Zsoldos Benő: Bajok a fiatalkorúak bírósága körül. Jogtudományi Közöny, 1921. évf. 152. old. Lévyné F. Kata: Fiatalkorúak bírósága - nevelőtanács. Jogtudományi Közöny, 1929. évf. 92-94. és 102-104. old. Baranyai Károly: Reformgondolataim a fiatalkorúak feletti bíraskodás köréből. Jogtudományi Közöny, 1929. évf. 63-65. old.

A munkaoktatásnak ugyan szűk körben alkalmazott, de jelentős vívmánya volt az ipariskolai oktatás, amelynek végbizonyítványa a segédlevéllel volt egyenértékű. A vizsgált időszakban a tizennegyedik életévüket betöltött, négy elemi iskolai végzettséggel rendelkező növendékek kezdhették meg itt felkészítésüket. Az oktatás legalább négy évig tartott, a napi tíz órás oktatási időből hét órát műhelyben töltöttek. Az elméleti tárgyakból évenként, gyakorlati ismeretekből a negyedik év végén tettek vizsgát. A vizsgált időszakban ipariskolája csupán 1925-től, a főképpen kocsigyártásra berendezkedett aszódi intézetnek volt. Tanoncoktatás a székesfehérvári és a ceglédi intézetekben folyt még, míg a többiben szakoktatást nem végeztek.⁷⁶

A fiatakorúak szabadságvesztés-büntetésének végrehajtását szabályozó 27.300/1909. IM sz. rendeletet (FhR.) egyszerűsítő, 1913-ban és 1914-ben kibocsátott rendeletek sem voltak alkalmasak arra, hogy a Bn. szellemét a végrehajtás gyakorlatába átültessék. Az igazságügyi kormányzatnak az a felismerése, hogy a fogházbüntetés nevelő jellegének kihangsúlyozása mind az anyagi, mind a személyi feltételek hiánya miatt nehézségekbe ütközik, arra vezetett, hogy számos előírás betartását „amennyiben a fogház viszonyai megengedik”, a végrehajtó szervre bízták. Ilyenképpen még az az alapvető célkitűzés sem valósulhatott meg maradéktalanul, amely a fiatakorúakat – ha büntetésük az egy hónapot meghaladta – külön intézetbe kívánta helyezni. Az egy hónapot meg nem haladó fogházbüntetésre az elítéltet a fiatakorúak bírója közvetlenül utalta be a törvényszéki vagy járásbírósi rendes fogházba, ahol a végrehajtás a felnőttekkel együtt történt, azoktól azonban elkülönítve. Az egy hónapot meghaladó fogházbüntetésre ítélték elhelyezése ügyében a bíró – az előírások szerint – az igazságügy-miniszterhez tett előterjesztést.

Az igazságügyi kormányzat a 20-as évektől a Bn. és az Fb. szándékától már messze eltávolodott ítélkezési gyakorlathoz igazodva mindössze egy országos fiatakorúak fogházát létesített Nyíregyházán, ahol főképpen a hosszabb tartamú fogházbüntetésre ítélt fiatakorúakat helyezték el. Az egy hónapnál hosszabb, de hat hónapot meg nem haladó fogházra ítélt fiúkat és valamennyi leány-elítéltet a budapesti ún. pestvidéki és a pécsi királyi törvényszékek mellett berendezett fiatakorúak fogházába szállították be.

A három fogház összes férőhelye fiatakorúak számára – Szöllősy Oszkár 1935-ös adatai szerint – mindössze 139 volt, ebből Nyíregyháza 90, a pestvidéki 39, a pécsi 10 férőhellyel rendelkezett. E csekély férőhelyszámra berendezkedett fogházi-hálózatra magyarázatul az szolgál, hogy a

⁷⁶ U. o. 510-511. old.

vizsgált időszakban az évente 600-700 fogházra ítélésnek mintegy 80 %-a az egy hónapon aluli tartamú volt. Még a gazdasági válság következtében fellépő bűnözési hullám sem indította a bírakat a szabadságelvonással járó büntetések számának, illetve tartamának növelésére.⁷⁷

A korabeli hivatalos és szakirodalombeli vélemények abban megegyeztek, hogy a fiatalkorúak fogházi elhelyezési körülményei nem felelnek meg a rendeltetésüknek. Erről Szöllősy Oszkár így tudósított: „a felnőttek fogházainak keretei közé szorítva, alig teszik lehetővé a fiatalok teljes elkülönítését és önálló kezelését; megfelelő tan- és munkatermekkel, külön kápolnával, udvarral és fürdővel egyáltalában nem rendelkeznek. A nyíregyházi fiatalkorúaknak csak 40 férőhely van a törvényszéki fogházépületben, 50 egy távol eső bér gazdaságban található.”⁷⁸

Szakmai képzésnek, tekintélyesebb rabgazdálkodás kialakításának csak a hosszabb ítéletüket töltők nyíregyházi fogháza mellett volt értelme. Itt a fiatalkorúakat asztalos-, szabó-, cipész- és kefekötőiparban, valamint a mintegy 10 kat. holdnyi kertészetben foglalkoztatták. Ezen kívül – a felnőtt korúakkal együtt – a város határában elterülő 750 kat. holdnyi bér gazdaságban foglalkoztatták őket. Így a fiatalkorúaknak mintegy fele mezőgazdasági munkát végzett. Elvileg – a javítóintézetekhez hasonlóan – lehetőség volt a két évnél hosszabb időre ítélt fogvatartottak tanoncképzésére és segédvizsgára bocsátására. Erre azonban a megfelelő feltételek és szemlélet híján nem fordítottak kellő figyelmet.⁷⁹

Az elhelyezési, szakképzési feltételek mostohasága csak egyik – de kétségkívül pregnáns – jele volt annak, hogy a büntetőpolitika elfordult a fiatalkorú bűnelkövetők különleges kezelésétől. A nagyobb hiba a Bn. és a módosított FhR. szabályainak merev, nevelési tartalom nélküli alkalmazása volt, az, hogy a végrehajtás módja már alig különbözött a felnőttekétől. A fogházbüntetés tartalmi kiürülését jelezte az is, hogy míg a század második évtizedében még oly lelkes hazai szakirodalom buzgón éljenezte a világ élvonalában haladó – a Reformatoryhoz, Borstalhez hasonlított – fiatalkorúak fogház-koncepcióját, a vizsgált időszakban hallgatott. Ezekben az intézetekben a fiatalkorú növendék illetve fogoly-állomány nevelése összehasonlíthatatlanul nehezebb szakmai feladat elé állította a személyzetet, mint a más körülmények között munkálkodókat. Ennek ellenére szakmai felkészítésük és továbbképzésük mindvégig legfeljebb jó szándékú elméleti követelmény maradt, hátrányos anyagi és erkölcsi

⁷⁷ Szöllősy Oszkár: Magyar börtönügy. Budapest, 1935. 528. old.

⁷⁸ U. o. 535. old.

⁷⁹ U. o. 531-532. old.

helyzetük pedig megindított egy olyan kontraszelekciót, amelynek következtében egyre csökkent a munkájukat hivatástudattal és felelősséggel vállalók száma, helyüket, ahogy Kármán Elemére fogalmazta: „többszire dilettánsok, másutt nehezen érvényesülők” foglalták el.

Nem volt kedvezőbb a helyzet a felügyelő hatóságokban és a pártfogók körében sem. A szakirodalom joggal kifogásolta, hogy a felügyelő hatóságok és patronálók tevékenységéből éppen a pedagógiai szakszerűség hiányzik.

A fiatalkorúak nyíregyházi országos fogházában a vizsgált időszakban a személyi állomány az igazgatóból, a titkárból, főtisztből, a tisztekből, a fogházőrmesterekből és a fogházőrökből tevődött össze. Tiszteletdíjasként a lelkészen és orvoson kívül a tanítót alkalmazták. A személyi állomány létszámát tekintve Szöllösy Oszkár nyomán példaként megemlítjük, hogy a fiatalkorúak különböző intézeteiben az 1934-35. évi költségvetési előirányzat 8 fő tisztviselőt és 7 fő tiszteletdíjas alkalmazottat tartott számon. A díjnokok és kezelők létszáma 4, az altiszti létszám 31 fő volt. Így ebben az esztendőben a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában 50 fő alkalmazott működött közre. 1920-tól a korábbi 18 felügyelő hatóság helyett 7-nek, a budapesti, székesfehérvári, debreceni, nyíregyházi, győri, pécsi és szegedi hatóságoknak működését biztosították. A fiatalkorúak bíróságai mellett a 30-as évek közepén 34 fő pártfogó tisztviselő működött tiszteletdíjasként. A fiatalkorúak bírója rajtuk kívül esetenként társadalmi pártfogót is kirendelhetett.⁸⁰

1.2.4. A fiatalkorúak büntetőjogi szankciórendszerének és büntetés-végrehajtásának átalakítása a II. világháború után

A II. világháború befejezését követően a koalíciós korszak büntetőpolitikájának alapvetően megfelelt a Bn. és az Fb. rendezése a fiatalkorúak büntető anyagi- és eljárásjogát illetően. Nem hozott változást az első jelentős törvényi rendelkezés a Budapesti Fiatalkorúak Bíróságának megalakításáról szóló 1947. évi XXXIX. törvény sem. E törvény megalkotásának indoka egy olyan, szervezeti önállósággal rendelkező bíróság létrehozatala volt, amelynek tagjai „bírói munkásságukat kizárólag a fiatalkorúak kriminalitásával kapcsolatos társadalmi, gazdasági, pedagógiai problémák iránt kellő fogékonyságot és érdeklődést tanúsító elnök irányítása alatt állnának”.⁸¹ A fiatalkorúak budapesti törvényszékének létesítése a Bn. és az Fb. szellemében

⁸⁰ U. o. 548. old.

⁸¹ Az 1947. évi XXXIX. törvény indoklása.

fogant olyan utolsó kísérlet volt, amely az önálló szervezettel működő, kizárólag a fiatalok büntetőügyeivel foglalkozó bíróságot segítette volna az igazságügyi gyermek- és ifjúságvédelem központi szerepében. A budapesti bíróság példaadó működése azonban nem fejlődhetett ki, mert a negyvenes évek végének politikai fordulata után a büntető anyagi- és eljárási jog jelentős átalakítására került sor.

A koalíciós korszak büntetőjog-tudományának képviselői, a fejlődés lehetséges alternatíváit keresve eljutottak a dogmatikus büntetőjogi iskola meghaladásának, a magyar büntetőjog tettes-büntetőjoggá átalakításának gondolatáig. A Büntető Törvénykönyv általános részének 1950-ben történő megjelenésével (Btá.) azonban – az irányt megadó szovjet büntetőjog-tudomány mentén – nyilvánvalóvá vált, hogy a magyar büntetőjog fejlődésének iránya a tett – büntetőjog lesz.⁸² Új törvény szabályozta a büntető perrendtartást (1951. évi III. törvény) is. A fiatalokkal kapcsolatos büntetőjogi és büntetőeljárási rendelkezéseket önálló jogszabály, az 1951. évi 34. számú törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Ftvr.) tartalmazta. Az önálló szabályozás azonban nem jelentette a fiatalok büntetőjogi felelősségre vonásának a felnőttektől való eltávolodását, sőt éppen ellenkező irányú tendencia volt tapasztalható. Az Ftvr. szembefordult azzal a törekvéssel, amelyik a bíróságot szociálpolitikai, gyermekvédelmi szervvé tette volna. A gyermekvédelem végrehajtója a tanácsapparátus lett, a bíróságok pedig a büntető felelősségre vonás szerveivé váltak. A szociálpolitikai és nevelésügyi, illetve az igazságügyi hatásköröknek ez az elvileg helyeselt szétválasztása az ötvenes évek elején, az újonnan létrehozott szervek pedagógiai felkészületlensége, a megelőző infrastruktúra teljes hiánya miatt a gyakorlat számára azonban aligha volt sikeresnek nevezhető. A fiatalok büntetőjogának önálló szabályozása ellenére már a korabeli szakirodalom sietett leszögezni azt a máig érvényesülő elvet, miszerint a fiatalok büntetőjoga csak viszonylagosan önálló, mert az általános büntetőjog talaján áll és ennek elvei a fiatalok büntetőjogán belül is érvényesülnek. Így a büntetőjogi felelősség általános tételei érvényesek a fiatalok felelősségénél is.

A Btá. a szocialista büntetőpolitika szellemében képmutató módon deklarálta büntetéselméletét ellentétesnek mindenféle megtorlástól és az ember átalakítását, megjavítását célzó teóriát vallotta magáénak. Különösen érvényesítendőnek tekintette e büntetőpolitika a fiatalok büntetőjoggal szembeni büntetőjogi fellépés nevelő jellegét, hiszen e korosztály társadalomellenes cselekményeinek okát az ország kapitalista múltjából, illetve a környező imperialista államok káros hatásából eredeztette.

⁸² Horváth Tibor: A büntetési elméletek fejlődésének vázlatja. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981. 228-229. old.

A fiatalkorúak büntetőjoga nevelő célkitűzése jegyében kerültek kidolgozásra a fiatalkorúak különleges büntetőjogi elbírálásának a Bn. és az Fb. szellemiségétől tartalmilag számos vonásban eltérő intézményei. Az Ftvr. az eltérés indoklásában azt emelte ki, hogy a korábbi szabályozás, túlzott részletességgel és bonyolultsággal öncélú különlegességeket létesített a fiatalkorúak érdekében. Az Ftvr. a fiatalkorúak dualista jogkövetkezmenyi rendszerét, a nevelő intézkedéseket és a büntetéseket vezette be, a nevelő intézkedések körében előírta a javítónevelést, a gyógypedagógiai intézetbe utalást, a próbárbocsátást és a bírói megrovást (3. §).

A javítónevelés intézményének fenntartásával kapcsolatosan nem merültek fel kétségek. Mint Bacsó Jenő megjegyzi, „ilyen intézkedésre a jövőben is feltétlenül szükség van azokkal a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben, akiknél a bűncselekmény elkövetésének fő oka az eddigi környezetben található...”⁸³ Az Ftvr. a javítónevelés korábbi szabályozásában mindössze két módosítást eszközölt: a felső korhatárt az addigi huszonegy évről leszállította húsz évre (összhangban a nagykorúság elérésével). A gyógypedagógiai intézetbe utalást azoknál a fiatalkorúaknál alkalmazták, akiknél értelmi fogyatékoságuk miatt nem lehetett javítónevelést elrendelni, az intézeti elhelyezés legalább egy év tartamú volt (Ftvr. 5. §). Az Ftvr. rendelkezésében a fiatalkorúakra a Btá.-ban meghatározott büntetések is alkalmazhatók voltak (3. §), így a szabadságvesztés és a pénzbüntetés. A szabadságvesztés-büntetés – a Btá. rendszerében a börtönbüntetés – tág határok közötti prospektív kiszabási lehetőségét az Ftvr. megszüntette és bizonyos redukált felső határokat megállapítva, a fiatalkorúak számára is a törvényben (Btá.) megállapított büntetési tételek alkalmazását írta elő.

Az Ftvr. a deklarált elvek ellenére a fiatalkorúakkal szemben elsődlegesnek a hagyományos büntetések kiszabását tekintette és csak ezek helyett kerülhettek alkalmazásra az intézkedések. Ebben némi változást az 1954. évi 23. törvényerejű rendelet hozott, amely valamelyest növelte a nevelő intézkedések súlyát és alkalmazási körét. Nevezetesen a fiatalkorúakat két korcsoportra a 12-14 és 14-18 évesekre osztotta, az előbbi korcsoportnál kizárta a büntetések kiszabhatóságát. Az Ftvr. a felnőtt korúakénál kedvezőbb szabályokat állapított meg a feltételes szabadságra bocsátásban. Eszerint az egy évet meghaladó börtönbüntetés esetén a fiatalkorút a büntetés kétharmadának kitöltése után feltételes szabadságra lehetett bocsátani (32. §).

⁸³ Bacsó Jenő: A fiatalkorúak új büntetőjoga. Jogtudományi Közlöny, 1952. 2. sz. 53. old.

A II. világháború után az igazságügyi kormányzat a fiatalkorúak elhelyezésére Cegléden (fiúk részére) és Kecskeméten (lányok részére) teremtett feltételeket. A ceglédi Fiatalkorúak Országos Fogháza fennállása idején a rendelkezésünkre álló adatok alapján egyidejűleg 120-160 fő befogadását látta el. A rendkívül mostoha elhelyezési körülményeket jelzi, hogy a zárt, négyszög alapú épületrendszer eredetileg egy huszárlaktanya lóistállójaként funkcionált. Az elnyújtott téglalap alakú 18-20 méter hosszú termek egyenként 30-40 fiatalkorú elhelyezésére szolgáltak. Az intézet a szűkös lehetőségeken belül igyekezett megteremteni az általános iskolai oktatás és a munkáltatás feltételeit. 1948-tól a ceglédi általános iskola tanárainak közreműködésével megszervezték az oktatást, a fiatalkorúak felkészítését szerződéses tanítóval segítették elő. A munkáltatást kézműipari jelleggel, a fontosabb szakmai fogások átadását is célzó cipész és könyvkötő üzemben, asztalos- és lakatosműhelyekben, illetve kerti munkák végeztetésével látták el. A korszak szűkös közellátási körülményei az intézet életére is rányomták bélyegüket. Az igazságügyi kormányzat rákényszerült arra, hogy a hozzátartozók által sűrűn beküldhető élelmiszer-csomagokkal tartsa szinten a fiatalkorúak ételmezését. A műhelyekben az anyagellátás állandósult hiányosságai hátráltatták a folyamatos munkát. Jellemző, hogy 1948-ban a fogház mindössze 33 kötetnyi könyvállománnyal rendelkezett.⁸⁴

Mint a fentiekben már érintettük, az Ftvr. a Btá. rendelkezéseivel összhangban a fiatalkorúakra is börtönbüntetés kiszabását tette lehetővé. Az új rendelkezés nyomán napvilágot látott szakmai utasítások arra utalnak, hogy a büntetés-végrehajtás általános, így a fiatalkorúakra is kiható szigorítása nem csupán az elnevezés megváltoztatására korlátozódik. Az intézet új elnevezése Fiatalkorúak Országos Börtöne lett.

Az elsődlegesen a külvilágtól való elszigetelés növelésében, a feszesebb intézeti életrend előírásában mutatkozott: az addigi hetenkénti látogatás helyett havonkéntit engedélyezett, hasonló korlátozásokat írtak elő a levélváltás és a csomagküldés terén is. A kapcsolattartás kedvezmény jellegű, ennél fogva bármikor megvonható volt.⁸⁵

A Btá. életbelépését követően 1952. március 1-jén a büntetés-végrehajtás szervezete a 2033/10/1952. számú MT határozat alapján az Igazságügy Minisztérium felügyeletéből a Belügyminisztérium hatáskörébe került. E változással felerősödött a szervezet „osztályharcos” jellege, amely az intézetek életében a bizalmatlanság légkörének eluralkodásával, a formális előírások szaporodásával, a militáris vonások erősödésével járt együtt. Egyidejűleg előtérbe

⁸⁴Lőrincz J. Fiatalkorúak...i. m. 145. old.

⁸⁵ 133/1952. sz. büntetés-végrehajtási utasítás.

került az elítéltek munkáltatásának a korábbi évtizedekétől gyökeresen eltérő, a büntetés-végrehajtási szervezet kereteit meghaladó népgazdasági érdekeltsége. Erre ugyancsak a szovjet tapasztalatok szolgáltatták a mintát: a „vas és acél országának” extenzív lendületvételéhez munkaerőigényének kielégítéséhez az igénytelené tett olcsó, nagytömegű elítéltállomány jól hasznosítható volt. A munkáltatás primátusa az 50-es évek első felében látványosan megmutatkozott szinte valamennyi, a büntetés-végrehajtás tevékenységét érintő döntésben. Így – témánk szempontjából – a fiatalkorúak Ceglédről és Kecskemétről Sátoraljaújhelyre áthelyezésére is döntően termelési szempontok szolgáltak indokul.

A Rákosi rezsim 1953. júniusi időleges hatalmi válsága lehetőséget kínált a büntetőpolitika szélsőséges megnyilvánulásainak bírálata, a törvényesség erősítésére. E törekvések terméke a Minisztertanács 1105/1954. számú határozata alapján elrendelt 1955. évi Büntetés-végrehajtási Szabályzat (a továbbiakban: Szab.). E rendelkezés legnagyobb érdeme létrehozásában van, hiszen 1945 óta a büntetés-végrehajtás tevékenységét szabályozó számos miniszteri szintű utasítás szinte áttekinthetetlen szövedékét váltotta fel egy rendszeres, a szakterület csaknem valamennyi részletére kiterjedő szabályanyag. A Szab. részletesebb elemzését Glaser István ügyész tollából ismerhettük meg.

A Szab. a fiatalkorúak börtönbüntetésének végrehajtását a Hatodik részében önállóan, kiegészítő jelleggel írta elő, mintegy megteremtve a végrehajtás fiatalkorúakra érvényes szocialista szabályozási modelljét. A korábbi évtizedek önálló szabályozási modelljétől való eltérés nem csupán technikai, hanem tartalmi változást is tükrözött: a deklaratív diszkrimináció ellenére a felnőtt korúak és a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásának konvergenciáját, ezzel a fiatalkorúaknál a represszív elemek erősödését, a végrehajtás pedagógiai tartalmának csökkentését eredményezte. A Szab. a fiatalkorúak csoportosításáról egyáltalán nem rendelkezett, ugyanígy feladta a fiatalkorúak egyéni érdem szerinti osztályozását. A végrehajtási progresszivitás egyetlen elemet tartott fenn, nevezetesen a feltételes szabadságra bocsátást, ennek engedélyezését azonban főképpen a munkateljesítményhez kötötte (Szab. 381., 382., 471. §). A Szab. az általános tankötelezettség alapján előírta, hogy „minden fiatalkorú köteles az általános iskola nyolc osztályát elvégezni” (456. §). Az oktatás az 50-es években megjelenő iskolatípusnak, a dolgozók esti iskolája számára megállapított oktatási anyag alapján történt (457. §). A valláserkölcsi oktatás és vallási vigasztalás helyét a világnézeti és politikai nevelés vette át. A politikai hatalomnak a „szocialista tudatformálásra irányuló, nagy tömegek bevonásával járó törekvése akadálytalanul és differenciálatlanul érvényesülhetett a börtönökben, így a fiatalkorúaknál is. A köztörvényes elítélteknél alkalmazott politikai nevelés abból a naiv

illúzióból táplálkozott, hogy elegendő a „magasabbrendű” társadalomhoz fűződő erkölcsi normák megismertetése, az elkövető cselekménye, életmódja anakronizmusának hangsúlyozása a törvénysértő magatartás megszüntetéséhez. „brosúra korszak” ömlesztett politikai ismeretanyaga azonban vajmi csekély hatást gyakorolt a fiatalkorúak gondolkodására.⁸⁶

A fiatalkorúak munkáltatásának célja őket „[...]munkaszerető, szakmával rendelkező emberekké nevelni” (Szab. 452. §). E célhoz a Szab. előremutató módon a szakmai oktatást rendelte a megvalósítás középpontjába. A nyolc általános iskolai végzettséggel és a két évet elérő büntetési tartalommal a fiatalkorút a Munkaerőtartalékok Hivatala (MTH) által előírt tanterv szerinti ipariskola oktatásban részesítették. Az ipariskola oktatás feltétele az intézeten belüli oktatóműhely létrehozása, illetve a gyakorlatot kiegészítő szak- és közismereti tárgyak oktatása volt. A fiatalkorú a tanidő letelte utáni eredményes vizsgával szakmunkás-bizonyítványt nyerhetett. A Szab. a nyolc általánost el nem végzett, illetve a két évnél rövidebb tartamú büntetéssel rendelkező fiatalkorúak számára kötelező segédmunkát írt elő (454. §). A Szab., tekintettel a fogvatartottak életkori sajátosságaiból fakadó mozgásigényükre, reggeli tornát és a munkaszüneti napokon, szabadidőben sportolást biztosított (460-461. §). A fiatalkorúak kulturális nevelését kéthetenkénti filmelőadás tartásával kívánta elősegíteni. Mind a sportban, mind a kulturális nevelésben lehetőséget nyitott a fiatalkorúak korlátozott öntevékenységre, így szakkörök, kultúrcsoportok szervezésére (461., ill. 462. §).

A fentiekben bemutatott végrehajtási intézmények pozitív irányultsága, sajátos ellenpontjaként a fiatalkorúak intézetének rezsimm jellemzőit merev, részletes, kevés önállóságot biztosító előírásokkal szabályozták. A fiatalkorúak kötelezettségei, magatartási szabályai, az intézet napirendje nem különböztek a felnőttekétől. (Szab. 445., 467. és 468. §)

A Szab. még nem ismert büntetés-végrehajtási jogosultságokat, az elítéltek csupán kedvezményekben voltak részesíthetők. Ezek körében szabályozta a fiatalkorú kapcsolattartási lehetőségeit (a levélváltásra kéthetenként, látogatásra havonként legközelebbi hozzátartozójával), személyi szükségleteihez igazodó bevásárlási lehetőségét (ennek feltételeként azonban munkateljesítményének a 100 %-ot, tanulmányi eredményének a legalább közepes szintet el kellett érnie). (468. §) A Szab. a fegyelmi büntetések körében a fenti kedvezmények megvonását,

⁸⁶ Gláser István: A szabadságvesztés büntetés végrehajtása. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1975. 148-149. old.

a kulturális foglalkozásoktól eltiltást, illetve a hét napig tartó magánelzárást vezette be (465. §). Az adható elismerések körét a Szab. alkotói nem nagy pedagógiai leleményességgel a nevelői, illetve a börtönparancsnoki dicséretben határozták meg (469. §).

A fiatalkorúak feltételes szabadságra bocsátásának a felnőttekével azonos alapkritériuma a 100 %-ot meghaladó munkateljesítmény és a „kifogástalan magaviselet” volt (Szab. 381. §). A fiatalkorúaknál ezen felül az iskolai kötelezettség teljesítését is figyelembe vették [Szab. 471. § (2) bek.] A munkateljesítmény értékelése havonként történt és a feltételes szabadság szempontjából a 100 %-on felüli teljesítmény után 5 %-onként jegyeztek elő egy napot [Szab. 382. § (1) bek.]. A feltételes szabadságra bocsátás iránti kérelmet a börtönparancsnoknál a fiatalkorú, vagy szülője (törvényes képviselője) terjeszthetett elő, de eziránt a börtönparancsnok is tehetett hivatalból javaslatot. A kérelem tekintetében a börtöntanács nyilvánított véleményt (Szab. 471. §). A feltételes szabadságra bocsátást a belügyminiszter képviselőjében a Büntetés-végrehajtási Parancsnokság vezetője engedélyezte (Szab. 380. §).

A belügyminiszter utasítására 1954 végén „a fiatalkorú elítéltek megfelelő elhelyezésének, nevelésének, foglalkoztatásának, valamint a szocialista törvényesség betartásának érdekében”⁸⁷ a ceglédi és a kecskeméti elhelyezés megszüntetésével a fiatalkorúakat a Sátoraljaújhelyi Országos Börtönbe szállították át. Az intézet kijelölése fiatalkorúak börtönének több szempontból kifogásolható volt. Nem felelt meg a Btá.-nak sem, amely az 1908-as novella szellemében önálló intézeti elhelyezést írt elő a fiatalkorúak számára. A hagyományosan felnőtt korúakat befogadó intézet szigorú biztonsági és rezsimelőírások alapján működött, személyzetét is ennek megfelelően készítették fel, rideg légkörén csupán csekély mértékben javított az, hogy a fiatalkorúakhoz néhány lelkes pedagógust vezényeltek. Az intézet több mint 500 elítélt befogadására volt alkalmas, a létszámnak – jelentős ingadozással – átlagosan a fele volt fiatalkorú.

Az intézet kijelölésének másik szembeötlő hátránya peremvidéki elhelyezkedése volt, amely rendkívüli módon megnehezítette a hozzátartozók látogatását. A kijelölésnek ma már nehezen kifürkészhető indokai között feltehetőleg a fiatalkorúak munkáltatási feltételeinek kedvező kialakíthatósága lehetett a döntő. Erre utal az, hogy 1955 első felében már asztalos-, cipész- és konfekcióipari tanműhelyeket működtettek a fiatalkorúak számára. A szakmai oktatáshoz fűződő

⁸⁷ Részlet a 14/1954. számú belügyminiszteri utasítás alapján kibocsátott 27/1954. számú országos parancsnoki parancs bevezető részéből.

elvi elvárások azonban csak részben valósulhattak meg. Szervezési okokból a fiatalok tanműhelyei a büntetés-végrehajtás szakmai irányítása alól a Belügyminisztérium egy olyan irányító részlegének alárendeltségébe kerültek, amelynek feladata a tervteljesítés mindenáron való növelése volt. A szakképzés eredményességét korlátozta az a körülmény is, hogy a fiatalokat tizenhétéves életük betöltésekor áthelyezték a felnőttek közé, ahol a szakoktatás folytatása már nem volt lehetséges. Annak ellenére, hogy a fiatalok teljes körű foglalkoztatását, nagy hányaduk iskolai oktatását megszervezték, a termelési eredményekben, az intézet biztonságában és fegyelmeiben közvetlenül érdekelt, pedagógiai képzés nélküli intézeti vezetés nem fordult kellő figyelemmel a nagy létszámú, többnyire zsúfolt zárkákban eluralkodó erőszak megfékezésére. A fiatalok érdeklődésének, életkori sajátosságainak megfelelő programokat segítő infrastruktúra kialakítása pedig szegényes maradt.⁸⁸

Vígh József idézte az Országos Gyermek- és Ifjúságvédelmi Tanács 1958-as jelentéséből a fiatalok börtönéről írott megállapításokat, eszerint a személyzet tehetetlenül szemléli a zárkákban belül kialakult ellenőrizhetetlen viszonyokat, „szabad levegőn végzett munkáról, sportról, játékról, ami ennél a korosztálynál – minden körülmények között – elengedhetetlen és nevelési alapkövetelmény, megfelelő tárgyi adottságok hiányában természetesen beszélni sem lehet”.⁸⁹ Az intézet militáris légköre, túlszabályozott életrendje keserű következtetések leírására készítette a fiatalok börtönét tanulmányozó Huszár Tibort is: „A börtönélet mechanizmusa – írja kriminológiai munkájában – teljesen kikapcsolja az egyéni akaratot [...] a börtönben a fiatal olyan, mint a gépbenjáró béna ember”.⁹⁰

Az 1957. évi júniusi országos pártértekezlet nyomán kialakított büntetőpolitika kissé megkésett lenyomata a büntetés-végrehajtási szabályozást számos helyen korrigáló 8/1959. BM számú utasítás volt. Az utasításnak tárgyunk szempontjából pozitív elvi megnyilatkozása volt az, hogy az elítéltek nevelését őrzésükkel egyenrangú feladattá avatta.⁹¹ Az „osztálypolitikát” érvényre juttatni kívánó utasítás sajátos differenciálási ismérvei (osztályidegen – politikai – visszaeső és elsőbűntényes köztörvényes) nem érintették a fiatalokat. A nevelési törekvések előtérbe kerülése a Szab. néhány, fiatalokkal kapcsolatos rendelkezését enyhítette. A szabályozás egyik figyelemreméltó, új eleme az 50-es évek végén megújuló közösségi nevelés adaptálása

⁸⁸ Pál László: Nevelés a büntetés-végrehajtásban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1976., 189. old.

⁸⁹ Vígh József: A fiatalok bűnözése és a társadalom. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 45. old.

⁹⁰ Huszár Tibor: Fiatalok bűnözők. Tankönyvkiadó Budapest, 1964., 228. old.

⁹¹ Lásd: 8/1959. BM számú utasítás 1. pont

volt. A fiatalok életkori sajátosságaihoz igazodó törekvés az „önkormányzati tanács” létrehozásában intézményesült. „Kialakításának célja, hogy fokozza a fiatalok felelősségérzetét, elősegítse a fiatalok számára a közösségi életbe való beilleszkedést, erősítse a rendet és a fegyelmet” [489. § (2) bek.].

A fiatalok sátorlajújhelyi telepítésének problémái – az elhelyezési feltételek hiányosságai, a fiatalok látogatásának nehézségei, nem kevésbé a rendkívüli események szaporodása – a fiatalok áttelepítésére indította a büntetés-végrehajtás vezetését. Az áthelyezés szándéka szerint centrális helyre kijelölendő intézet Budapestre, a Budapesti Országos Börtön egyik részlegébe került. A fiatalok átszállítása 1959 januárjában történt meg, a mintegy 150 fiatal (130 fiú és 20 leány) a korábbinál kedvezőbb, tíz személyes zárkákban nyert elhelyezést. A fiúk asztalos- és cipésműhelyekben, a lányok konfekció műhelyben dolgoztak. Hangsúlyozták a fiatalok szakképzésének szükségességét, az egy év hátralévő börtönbüntetéssel rendelkező elítéltet már kötelezték az ipariskola tanterv szerinti oktatásban való részvételére. A parancs a szakoktatást a szakma elméletében és gyakorlatában jártas nevelőkre (ún. osztályfőnökökre) bízta. Az osztályfőnökök és az őrség tevékenységét az fiatalok nevelésével megbízott két fő szakképzett pedagógus hangolta össze. A fiataloknak a Budapesti Országos Börtönbe telepítése újfent a felnőtt korúakkal együtt való elhelyezésének korábbi gondját prolongálta. Az 1958/59-es áttelepítés előkészületei során felvetődött ugyan az önálló intézet létesítésének gondolata, de a kivitelezés anyagi terhei, nem kevésbé szemléleti akadályai (az új börtön építésének politikai tilalma) a megvalósítást elodázták.

1.2.5. Fiatalok büntetés-végrehajtása a „Kádár korszakban”

Az ötvenes évek végétől végbemenő pozitív gazdasági kül- és belpolitikai folyamatok mellett a büntetőpolitika kiegyensúlyozottabbá, a korábbi évtized szélsőségeitől jórészt mentesülve, konszolidáltabbá vált. Az 1961-ben kibocsátott, a Csemegi-Kódex óta megjelenő első egységes Büntető Törvénykönyv (1961. évi V. törvény) a büntetőpolitika korábbi torzulásainak ellensúlyozásaként elsősorban a büntetőjog garanciális szabályainak, a klasszikus felelősségi elvek erősítésére törekedett. E törvénykönyv előkészületeinek időszakában még nem folytak

érdemleges kriminológiai kutatások, ezért abból még jórészt hiányzik a bűnözés társadalmilag reális szemlélete.⁹²

A 60-as évek elején meginduló kriminológiai, szociológiai és pszichológiai kutatások széles körű, empirikus tapasztalatokat halmoztak fel a bűnözés egy-egy megjelenési formájáról. E vizsgálódások egyik kiemelt területe a fiatalkorú bűnözés okainak, feltételeinek és az ellene kialakítható eszközöknek kutatása volt. A büntető jogtudomány fejlődésében is új utat nyitó kutatások a jogszempontú szemléletmód meghaladására tett kísérletként voltak jellemezhetők. A fiatalkorú bűnözés elleni fellépés kriminológiai-szociológiai kutatása során hazánkban először történtek erőfeszítések a büntetések, illetve a büntetés-végrehajtás valóságos (társadalmi) tartalmának, a büntetés-végrehajtási folyamat valóságos viszonyainak elemzésére.⁹³

A Btk. fiatalkorúakra vonatkozó tervezetének vitái során kétféle elv nyert megerősítést: a fiatalkorúaknak a büntettért való büntetőjogi felelősségre vonásának (a felelősség érvényesítésének), valamint a különleges büntetőjogi elbírálásának elve. Az előző elv kapcsán a jogászai, valamint a gyermek- és ifjúságvédelmi szemléletet képviselők között kialakult polémia annak a felfogásnak máig ható érvényét erősítette meg, miszerint a büntetőjogi felelősségre vonás alapja a fiatalkorúak esetében sem térhet el a felnőttekétől: mindkét esetben a büntetendő cselekmény bűnös elkövetése a beszámítási képességgel rendelkező és 14. életévét betöltő személy részéről. Ugyanakkor a Btk. előkészítése során nem merült fel kétség abban a tekintetben, hogy a fiatalkorúak különleges büntetőjogi elbírálásának (kezelésének) elvét az igazságszolgáltatás egész folyamatában érvényesíteni, szélesíteni kell. Ennek tartalma pedig nem lehet más, mint az egész folyamaton végigvonuló nevelő jellegű befolyásolás. A törvényhozás felfogásában e különleges kezelés fenntartása nem valamiféle kötelező deklarációból, avagy a fiatalkorú bűnelkövetők felé forduló humanista szándéktól eredeztethető, hanem egy olyan célszerű, a társadalom objektív érdekének kielégítését szolgáló tevékenységet jelent, amely kihasználva a fiatalkorúak személyiségének plaszticitását, egy be nem fejezett szocializációs folyamat befejezését segíti elő.⁹⁴

⁹² Gönczöl Katalin: Bűnözés és társadalompolitika. Akadémiai Kiadó, 1987. 169. old.

⁹³ Szabó András: A nevelési helyzet alapproblémái a fiatalkorúak börtönében. Állam- és Jogtudomány, 1962. 3. sz.

⁹⁴ Molnár József: A fiatalkori bűnözés helyzete és megelőzése Magyarországon. In.: Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok. 1973. X. kötet, 154. old.

A különleges büntetőjogi elbírálás elvének érvényesülését a Btk. 87. §-a a nevelő intézkedések elsődleges alkalmazásának deklarálásával intézményesítette. A 87. § (1) bekezdése előírta, hogy a fiatalkorúval szemben rendszerint nevelő intézkedést: bírói megrovást, próbára bocsátást, javítóintézeti nevelést kell alkalmazni (88. §). Gyógyító intézkedésként a bűncselekményt elkövető, de elmeállapota miatt nem beszámítható fiatalkorúval szemben kényszergyógykezelést, a fogyatékos értelművel szemben pedig gyógyító nevelést rendelhetett el a bíróság (101. §). A Btk. szabályozásában a fiatalkorúakra a főbüntetések közül szabadságvesztést, javító-nevelő munkát vagy pénzbüntetést, a mellékbüntetések közül pedig közügyektől, foglalkozástól való eltiltást, kitiltást vagy kiutasítást lehetett alkalmazni (92. §).

A javítóintézeti nevelés az 1961. évi Btk.-ban a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható nevelő intézkedések leg súlyosabb formája volt, hiszen tartalmilag szabadságelvonást jelentett, de ugyanakkor súlyát növelte az is, hogy a Btk.-nak egyetlen határozatlan tartamú szankciója volt. A Btk. 91. § (1) bekezdése speciális iránymutatást tartalmazott e nevelő intézkedés elrendeléséhez, eszerint: „ha a fiatalkorú eredményes nevelése csak intézeti elhelyezéssel biztosítható”. E szövegezés szélesebb körben határozta meg az elrendelés feltételeit, mint tette azt a korábbi Ftvr., amely csupán a kedvezőtlen környezetből kiemelést jelölte meg. A törvényhozásnak a nevelő intézkedések, így a javítónevelés felé forduló megnövekedett elvárásait tükrözte, hogy a javítónevelés sikerét – bármilyen okokra is volt visszavezethető a bűncselekmény elkövetése – az intézet nevelő hatásától kívánta meg.

A javítóintézeti beutalás relatíve határozatlan volt: az intézkedés legrövidebb tartamát a 91. § (2) bekezdése egy évben jelölte meg, továbbá a 91. § (4) bekezdés rendelkezett arról, hogy a tizennyolcadik életévét betöltött fiatalkorút a javítóintézetből el kell bocsátani. Azt a fiatalkorút, aki már legalább egy évet a javítóintézetben töltött és megjavulásának jelét adta, az intézetből ideiglenesen el lehetett bocsátani. Az elbocsátás felől a javítóintézet intézeti tanácsa rendelkezett. Az ideiglenes elbocsátás felől a javítóintézet intézeti tanácsa rendelkezett. Az ideiglenes elbocsátás tartama egy év volt [91. § (3) bek.], ez idő alatt a fiatalkorú pártfogó felügyelet alatt állt [100. § (2) bek.]. A tizennyolcadik életévét betöltött fiatalkorú elbocsátására csak akkor nem került sor, ha a bíróság kötelezte őt tanulmányai folytatására annak az oktatási évnél a végéig, amelyben tizennyolcadik életévét betöltötte [91. § (4) bek.].

A Btk. a szabadságvesztés időtartamára és végrehajtásának módjára speciális szabályokat írt elő: a szabadságvesztés alsó határát egységesen harminc napban jelölte meg [93. § (1) bek.], felső

határának megállapításához egy „közbenső fiatalkort” határozott meg. A Btk. 97. §-a a fiatalkorúak szabadságvesztése végrehajtásának néhány alapvető kérdését is rendezte. Kiemelte, hogy a szabadságvesztés büntetés-jellege ellenére „különös gondot kell fordítani a fiatalkorú erkölcsi nevelésére, valamint oktatására” [97. § (1) bek.]. A végrehajtás e speciális céljának a korábbi szabályozásánál hangsúlyosabb kiemelése jogi feltételeket kívánt teremteni a fiatalkorúaknak a felnőttekétől eltérő, különleges kezeléséhez, átneveléséhez. E cél megvalósításához a törvény újfent a fiatalkorúak önálló büntetés-végrehajtási intézetei elhelyezését deklarálta [97. § (2) bek.]. E külön intézetben hajtandó végre minden olyan fiatalkorúra kiszabott szabadságvesztés, aki büntetését huszadik életévének betöltése előtt kezdte meg és huszonegyedik életévének betöltése előtt kitöltötte. Azt a fiatalkorút, aki ekkor büntetését még nem töltötte ki, a felnőtt korúak börtönébe szállították át [97. § (2) és (3) bek.].

A fiatalkorúak szabadságvesztés-büntetésének szabályait az 1961. évi Btk. novellái – az 1966. évi 20. számú és az 1971. évi 28. számú törvényerejű rendeletek – módosították. A Btk. 1966. évi novellája a „fiatalkorúak átnevelhetősége szempontjának” figyelembevételével két végrehajtási fokozatot állapított meg: a szigorúbb bűncselekményt elkövetők, a visszaesők, vagy az antiszociális magatartásuk miatt kedvezőtlenebb átnevelési prognózissal rendelkezők számára börtön fokozatot; a kisebb társadalmi veszélyességű bűncselekményt elkövetők számára a munkahely fokozatot írta elő. A fokozatok elnevezését az 1971. évi novella – tartalmi módosítás nélkül – börtön és fogház fokozatokra változtatta.

A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény a XIII. fejezetében rendelkezett részben garanciális jellegű, részben a fiatalkorúak nevelését elősegítő normákkal a fiatalkorúakra vonatkozó eltérésekről. Garanciális jellegű rendelkezés volt az, hogy a fiatalkorúak ügyeiben egyesbíró nem járhatott el, hogy az eljárásban védő részvétele (Be. 298. §), az első és másodfokú tárgyaláson ügyész részvétele kötelező (Be. 295. §). A Be. az eljáró hatóságokról úgy rendelkezett, hogy az ügyész jogkörében a fiatalkorúak ügyésze [295. § (1) bek.], továbbá első és másodfokon – a Legfelsőbb Bíróság kivételével a fiatalkorúak bírósága járt el [296. § (1) bek.]. A nevelési elv érvényesülését szolgálta az az eljárás jellegét meghatározó általános rendelkezés, amely szerint: „Az eljárást úgy kell lefolytatni, hogy az előmozdítsa a fiatalkorú helyes irányú fejlődését; erre a fiatalkorú jogainak gyakorlásánál is figyelemmel kell lenni.” [Be. 24. § (1) bek.] Az előzetes letartóztatás elrendelésének kivételességét deklarálja a Be. 302. § (1) bekezdés, amikor kimondja, hogy annak „csak akkor van helye, ha ez a bűncselekmény különös súlya folytán

szükséges”. Ugyanitt arról is rendelkezik, hogy „[...]az előzetes letartóztatás során a fiatalkorúakat a felnőtt korúaktól el kell különíteni” [Be. 302. § (2) bek.].

A kriminológiai kutatások megélénkülése a 60-as évek elejétől elősegítette a bűnözés okainak, az ellene alkalmazott eszközöknek mélyebb, társadalmi összefüggéseket is vizsgáló feltárását. A kutatások különös buzgalommal fordultak a fiatalkori bűnözés és megelőzés felé, hiszen a II. világháború után született és a 60-as években büntetőjogilag relevánssá váló generáció bűnözési jelenségei már a létező szocializmus ellentmondásainak talajában gyökereztek és tették kényszerűen elfogadhatóvá a büntetőpolitika formálói számára is eme ellentmondások elemzését. A fiatalkori bűnözés jelenségeinek szociológiai és kriminológiai feltárásában számos, nagyszabású, máig ható monográfia, tanulmány készült el.⁹⁵ A kriminológiai kutatások tovább mentek minden addigi hazai kutatás territóriumán, amikor nem elégedtek meg a fiatalkori bűnözés kialakulásának, folyamatának elemzésével, hanem ezekre az ismeretekre építve megkísérelték a fiatalkori bűnelkövetők reszocializálásának, rehabilitálásának fontosabb kritériumait tézisekbe foglalni. E vizsgálódások mentén hazai szakirodalmunkban azóta is egyedülálló mélységű, alaposágú kutatások történtek a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási folyamatának valóságos viszonyairól, a büntetőintézet hatásrendszeréről. A fiatalkorúak bűnözővé válásának mechanizmusáról Szabó András álláspontja szerint a fiatalkori bűnözésben kifejezésre jut, hogy a társadalmi alkalmazkodás kialakítására hivatott nevelési helyzet abnormálisan alakult, vagy pedig bizonyos ponton felbomlott, ami a magatartáshibák kialakulásának keresztül megteremtette a bűnözővé válás szubjektív feltételeit.⁹⁶ E felismerésből kiindulva hangsúlyozza, hogy a szabadságkorlátozó intézkedéseket úgy kell megszervezni, hogy azok az abnormálisan alakult, vagy felbomlott nevelési helyzetet korrigálják, pótolják, vagy kiegészítsék. A hibás, abnormális nevelési helyzet alakítja ki a fiatalkorú társadalmi alkalmazkodása képességének és készségének hibás formáit, a szerző szóhasználata szerint „hibás viszonyulási struktúráját”, amely korrigálása nem mehet más módon végbe, mint új, egészséges nevelési helyzet feltételei között.⁹⁷ Végül soron a szerző arra a következtetésre jut, hogy „[...]a büntetéssel való nevelés alapjaiban a pedagógia általános elvei és módszerei szerint

⁹⁵ Szabó András: A fiatalkorúak és a büntetőjog. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1961., Huszár Tibor: Fiatalkorú bűnözők. Tankönyvkiadó, Budapest, 1964., Vígh József: A fiatalkori bűnözés és a társadalom. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest, 1964.

⁹⁶ Szabó A.: A fiatalkorúak és a büntetőjog[...] 157-203. old.

⁹⁷ U. o. 392. old.

kell, hogy lefolyjon. A pedagógia általános szabályai szerint kialakított nevelési helyzet megteremtése után az állami kényszer a pedagógiai kényszer formáját ölti magára.”⁹⁸

Szabó András következetesen használja fel a kriminológiai kutatásoknak azt a felismerését, miszerint a fiatalkori bűnelkövetés nem a pszichés mechanizmus valaminő kriminális sajátossága, hanem az erkölcsi tudat defektusa. A nevelésnek tehát – nézete szerint – az erkölcsi személyiséget kell átrendeznie, ez a nevelési folyamat azonban nem elégedhet meg egyes tudattartalmak korrekciójával, hanem az egész személyiség korrekciójára, reedukációra, átnevelésre van szükség.⁹⁹ A szerző kiemelte, hogy a büntetés-végrehajtás nevelő eljárása pedagógiai eljárás ugyan, de sajátos viszonyok között és sajátos gyermekanyaggal dolgozó, egy megelőző nevelés káros eredményeit leépítő és ugyanakkor pozitív programot is végrehajtó pedagógiai: kriminálpedagógia. A szerző kifejti, hogy a kriminálpedagógiai eljárásoknak át kell rendezniük az elítéltek egész indítékrendszerét, tehát fel kell számolniuk a bűnözést igazoló nézetrendszert és az erkölcsi személyiség átalakítása útján ki kell alakítaniuk a társadalmi követelményeket támogató indítékrendszert. Mindezt úgy kell lefolytatni, hogy a büntetőintézetek életrendjéből folyó követelményrendszerhez való kényszeralkalmazkodástól kell eljuttatni az elítéltet a társadalom követelményeihez való alkalmazkodásig. Szabó András a 60-as évek első felében írott munkáiban tehát elméletileg arra a következtetésre jutott, hogy a zárt intézeti kényszernevelés képes betölteni a preventív magatartás-determináció funkcióját, a fiatalok börtönében végzett kutatásai során azonban eljut annak felismeréséig is, hogy a kriminálpedagógiával szembeni elvárásoknak súlyosan ellentmondásos helyzetben és megvalósítási nehézség mellett kellene teljesülnie, éppen ezért a büntetőintézeti életrend (hatásrendszer) gondos pedagógiai megszervezésére, számos feltétel biztosítására van szükség.¹⁰⁰ Szabó András, aki kriminálpedagógiai programját az 1966-os büntetés-végrehajtási kodifikációs munkálatok során fogalmazta meg, nem mulasztotta el felhívni a figyelmet arra, hogy a program keretével szolgálhat egy jogi szabályozásnak, de a konkrét nevelési rendszer egyes formáit, a nevelési eljárások egyes típusait empirikusan, kísérletsorozattal kell kidolgozni, továbbá, hogy a nevelőmunka sikere a büntetőintézeti nevelők szakképzettségén áll vagy bukik.¹⁰¹

⁹⁸ U. o. 389. old.

⁹⁹ U. o. 401. old.

¹⁰⁰ Szabó A.: Nevelés a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása során[...] i.m. 237. old.

¹⁰¹ U.o. 239. old.

Szabó András korabeli felfogása, elméleti hipotézise az átnevelésről természetesen nem lehetett mentes attól a pedagógiai optimizmustól, amely a 60-as évek még reményteljes gazdasági-politikai konszolidációjából táplálkozott. A szocialista pedagógia lehetőségeinek misztifikálása, az abban való hit, hogy az állam jó szándékú, erőteljes beavatkozása képes megteremteni a büntetőintézetek kedvező pedagógiai légkörének tárgyi feltételeit és professzionális szakembergárdáját, ebben az időszakban a szerzők által is járható útnak, legalábbis a megfelelő kiindulóalaprak volt tekinthető. Vizsgálataik nyomán azonban már megfogalmazódtak a büntetőintézetek „pedagógikus” vonásai is, amelyekre a büntetés-végrehajtás elméletének és gyakorlatának nagy figyelmet kellett volna fordítania. A büntetőpolitika irányítóinak eufórikus hite az állami szervek mindenhatóságában a 70-es évek közepéig azonban alig engedett kétségeket a fiatalkorúak átneveléséért felelős zárt intézetek „helyállását” illetően.

Az 1966. évi 21. számú törvényerejű rendelet (Bv. tvr.) a szabadságvesztés végrehajtásának általános céljaként az átnevelést tűzte ki. Ezzel kapcsolatosan a miniszteri indoklás kiemelte, hogy a szabadságvesztés végrehajtása alatt az elítéltet úgy kell formálni, hogy szabadulása, vagyis az intézeti ráhatás megszűnése után törvénytisztelő állampolgárrá válják, az átnevelési folyamat eredményeként személyisége átalakuljon. A Bv. tvr. alaprendelkezései között – a fiatalkorúak életkori sajátosságaira és nevelhetőségük nagyobb lehetőségeire tekintettel – kiemelte, hogy „különös gondot kell fordítani a fiatalkorú erkölcsi nevelésére, valamint oktatására” [35. § (1) bek.]. E szabályban a fiatalkorúakra vonatkozó korábbi szabályozáshoz viszonyítva újdonság az erkölcsi nevelés fontosságának kihangsúlyozása, amely annak a felismerésnek jogi megerősítését volt hivatva ellátni, miszerint a kényszernevelés kényszerreleme alkalmas ugyan a magatartás formálására, ez azonban nem elegendő, mert az indítékrendszer változatlan marad, a magatartás csak külső formájában válik normaszzerűvé. A Bv. tvr. A Btk. 97. § (2) bekezdésében foglaltakat megismételve mondta ki, hogy „a fiatalkorúak szabadságvesztését külön [...] bv. intézetben kell végrehajtani” [35. § (2) bek.]. E követelményt, amelyet az 1908-as Bn. alapozott meg, több mint félévszázados, viszontagságos elhelyezési és áthelyezési korszak után, 1963-tól sikerült a tököli fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetének létesítésével teljesíteni.¹⁰² A kezdetben 71 főt (63 fiú, 8 lány) befogadó intézet létszáma a következő években gyorsan emelkedett, 1966 márciusában már elérte a 370 főt. A növekvő létszám a raktárépületeknek gyors ütemű lakókörtettké átalakítását tette sürgetővé. Az igénytelen, földszintes pavilonok (ún. csurmák) egyenként 100-120 fiatalkorú elhelyezését tették lehetővé,

¹⁰² A fiatalkorúak áttelepítése felől a 18/1963. országos parancsnoki parancs rendelkezett.

12-15 fős zárkahelyiségekben. A zárkák a folyosók felé sűrű dróthálóval voltak lezárva, így a zárkák belvilága a folyosóról áttekinthető volt. A fiatalokkal két nevelő és néhány, a munkáltatásukat irányító szakember érkezett. Az általános iskolai oktatás és a költségvetési jellegű munkáltatás feltételeit 1964 elejére teremtették meg.¹⁰³

A Bv. tvr. a fiatalok szabadságvesztés-büntetésének végrehajtásáról speciális, kiegészítő jellegű szabályokkal, a VIII. fejezetében rendelkezett. Ugyanilyen szerkezeti megoldást találunk a miniszteri utasításokként kibocsátott végrehajtási rendelkezésekben, az 1967. és az 1974. évi Büntetés-végrehajtási Szabályzatokban.¹⁰⁴ A két Szabályzat között – az időközben eltelt hét év ellenére – a fiatalokat érintő érdemi módosítás nem történt.

A Bv. tvr. nem keletkezett sajátos, a fiatalokra vonatkozó büntetés-végrehajtási jogokat és kötelezettségeket, de a korabeli szabályozási megoldásoktól nem szokatlan módon a Szabályzat 348. §-ában felsorolt néhány kötelezettséget és jogot, amelyek „különösen” terhelik, illetve megilletik a fiatalokat. Az oktatásban, szakképzésben való részvételük kötelezőségének nyomatékosítása mellett a Szabályzat kötelezővé tette „a többi fiatal iránt udvarias, segítőkész magatartást tanúsítani és őket az együttélési szabályok betartására nevelni [...] a tisztségviselőknek engedelmessé tenni.” [348. § (2) bek.] A Szabályzat ugyanakkor jogosulttá tette a fiatalok kapcsolattartásra, a művelődésre és az öntevékeny szervezetek munkájába való bekapcsolódásra, a művelődésre és az öntevékeny szervezetek munkájába való bekapcsolódásra [348. § (3) és (4) bek.]. A fiatalok „jogi helyzetének” ilyen formális, üres, a végrehajtási utasítás szintjén megfogalmazott körülírása jelzi, hogy a jogalkotásnak nem volt szándékában a fiatalok büntetés-végrehajtási jogi helyzetének az átnevelési célnak és az életkori sajátosságoknak megfelelő gondos elemzése és sajátos, törvényi szintű szabályozása.

Hasonló problémát vetett fel és a felnőtt korúakétól alig különböző normák megfogalmazására adott lehetőséget a Bv. tvr. 35. § (3) bekezdése a fiatalok intézetei rendjének kialakításakor, amikor kimondta, hogy „az enyhébb, mint a felnőtteké”. A Bv. tvr. a fiatalok börtöne és fogháza rendjének szabályozását a felnőtt korúak intézetei rezsikritériumainak mechanikus adaptálásával látta el. A szabályozásnak ebből a módjából nyilvánvaló volt, hogy az 1966-os

¹⁰³ A tőkölí intézet történetéről lásd részletesebben: Lőrincz József – Csányiné Lukács Emese: Akiket nevelésre ítélték. Fk. Bv. Intézet, Tököl, 2013.

¹⁰⁴ A Bv. tvr. részletes végrehajtási szabályait az igazságügy-miniszter 110/1967. IM sz., illetve az ennek helyébe lépő 107/1974. IM sz. utasítások által életbelépő Büntetés-végrehajtási Szabályzatok tartalmazták.

rendezés a fiatalkorúaknál nem vállalta fel a végrehajtás rezsimjének az elítéltek személyiségének, nevelési szükségleteinek megfelelő kialakítását. A fiatalkorúak intézeti életrendjét – napirend, magatartási előírások stb. – a felnőtt korúak intézeti életrendjének modelljéből való kialakítása nem szolgálta, ellenkezőleg, kedvezőtlenül befolyásolta az „egészséges nevelési helyzet” pozícióit. A korábbi évtizedekben kialakított merev függőségi viszonyok a személyzet és a fiatalkorú elítéltek között, a bizalmatlanságot hibernáló frigid érintkezési szabályok és kaszárnyai légkör jóformán érintetlenül túléltek a 60-as évek kriminálpedagógiai megújítási törekvéseit. A legfelső politikai szervek 1965-ös illetve 1972-es feladat-meghatározásai között kiemelten szerepelt az elítélteket terhelő felesleges alaki formások megszüntetése, azonban egyik vizsgálat sem ismerte fel a fiatalkorúak átnevelésének szükségleteiből származó, sajátos, a nevelő-nevelt együttműködését nélkülözhetlenné tevő életrend kialakításának fontosságát. A rendezésnek az a módja, ahogy a fiatalkorúak intézetének számos intézményét a felnőtt korúakra vonatkozó végrehajtási intézményekből vezették le, nehezítette a fiatalkorúak intézeti profilja sajátosságának, másságának kidolgozását. Az 1966-os, a korábbiakhoz képest minőségi változást hozó szabályozás egyik hiányossága volt, hogy az alapos elvi előkészítés ellenére sem volt alkalmas a fiatal- és felnőtt korú büntetés-végrehajtás megfelelő, a gyakorlat számára is irányadó különválasztására. Ez a hiányosság azután oda vezetett, hogy a fiatalkorúak intézetének formai jegyekben kifejeződő különállásával megelégedve a 60-as évek második felétől nem indultak meg a fiatalkorúak sajátos kezelésével kapcsolatos módszertani próbálkozások, kísérletek.

Tartósnak bizonyult azonban a 051/1975. számú országos parancsnoki parancsban létrehozott úgynevezett korrekciós csoport, amelynek célja a sérült személyiségű elítéltek elkülönítése, sajátos kezelése volt. E fiatalkorúak a megfigyelési időszak után az orvos, a nevelő és pszichológus javaslata alapján kerültek külön részlegbe. A sérült személyiségű, vagy súlyos beilleszkedési problémákkal küszködő fiatalkorúak kezelésének elvi-módszertani irányítását pszichológus végezte, a csoport meghatározott napirend szerint tevékenykedett. A pszichológus egyéni, csoport- és családterápiát vezetett, amelybe alkalmanként az utógondozó is bekapcsolódott.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Matiasovics Mária - Beck Gyöngyi: A tőköli gyógyító-nevelő csoport tevékenysége. Módszertani Füzetek, 1988. 1. sz., 24. old.

A Bv. tvr. fenntartotta a fiatalok általános- és középiskolai oktatásával kapcsolatosan korábban kialakított normákat [38. § (2) bek.]. Kötelezővé tette a fiatalok általános iskolai oktatását, ha az még nem rendelkezett a nyolc osztálynak megfelelő képzettséggel. A Szabályzat a szervezett általános iskolai oktatást a dolgozók általános iskolai tanterve szerint írta elő és a helyileg illetékes tanács oktatási feladatot ellátó szakigazgatási szervének szakmai felügyelete alá helyezte (369. §). E szabályozás háttérében az a tárcaközi megállapodás állt, amely a büntetőintézetek általános iskolai oktatását a helyileg illetékes államigazgatási szervek hatáskörébe utalta. A fiatalok középiskolai oktatásának kérdésében a 60-as években még érzékelhetők voltak szemléleti problémák, de szervezési gondok is. Az 1967. évi Szabályzat ugyan lehetőséget nyújtott a középiskolai tanulmányok folytatására, de ennek feltételül jelölte meg, hogy azt a fiatalok szabadidejében, egyéni tanulással végezheti és a szükséges tanszereket saját költségére szerezheti be [371. § (1) bek.]. A Szabályzat mindenestre előírta, hogy a fiatalokkal időnként szaktanár konzultáljon [371. § (2) bek.], ugyanakkor lehetővé tette, hogy a helyileg illetékes középiskola vizsgabizottsága előtt osztályozó vizsgát tessen le [371. § (3) bek.]. Az 1974. évi Szabályzat már lehetővé tette az egyéni tanuláson kívül a középiskolai tanulmányok szervezett oktatás keretében való folytatását [355. § (1) bek.], ennek engedélyezését azonban az országos parancsnok hatáskörébe utalta [354. § (2) bek.]. Az intézet jelentős támogatást kapott az iskolai oktatás tárgyi feltételeinek biztosításához. 1967-ben adták át a korszerűen felszerelt iskolaépületet, amelyben kezdettől általános iskolai oktatás és szakmai képzés, 1974-től középiskolai oktatás is folyt. Az iskolai oktatás a fiatalok büntetőintézetének hatáskörébe tartozó egyik legeredményesebb szektoraként jellemezhető.

A fiatalok elítéltek munkáltatásának szabályai a felnőttekétől csupán annyiban tértek el, amennyiben a Munka Törvénykönyve az életkori sajátosságokra tekintettel korlátozó rendelkezéseket írt elő. Így a Szabályzat a tizenhatodik életévét még be nem töltött fiatalok munkaidejét napi 6 órában határozta meg, az általános iskolai tanulmányokat folytatókat pedig egy óra munkaidő-kedvezményben részesítette (372. §). A tvr. egyértelműen kifejezésre juttatta azt is, hogy „a munkáltatást alá kell rendelni a büntetés-végrehajtás céljának” [22. § (2) bek.], azaz az átnevelésnek. A fiatalok önálló intézetének 1963-ban történt kialakítását követően felvetődött ugyan a bentlakók kisipari jellegű, elsősorban a szakmai alapismeretek, készségek elsajátítását, főként szakmai képzésüket megalapozó foglalkoztatási forma meghonosítása, ezt a javaslatot azonban rövid úton elvetették.¹⁰⁶ Ebben az időszakban ugyanis a büntetés-végrehajtási

¹⁰⁶ Jelentés az 1966. május 23-31. közötti bizottsági ellenőrzés megállapításairól. IM. BVOP. 13-14. old.

vállalati rendszer már bizonyította életrevalóságát és alkalmazkodóképességét a centralizált gazdaság extenzív lendületvételéhez, nem kevésbé azzal is, hogy számottevő – a büntetés-végrehajtás állami kiadásait csökkentő – bevételt is biztosított. Ilyen körülmények között nem meglepő, hogy a fiatalok sajátos kezelésétől egyre inkább távolodó gyakorlat 1964-ben egyelőre költségvetési rendszerű középüzemeket, konfekció-, asztalos- és csiszolóüzemeket létesített a fiatalok foglalkoztatására. Az üzemek profiljának kialakításában (különösen a legnagyobb létszámot foglalkoztató konfekcióüzem működtetésében) a teljesítménynormák szigorú előírásában már a termelés gazdaságosságának rövid távú céljai kaptak prioritást. A fiatalok vállalati rendszerű munkáltatásának kifejlesztésére 1974. január 1-én az igazságügy-miniszter Dunai Vegyipari Vállalat elnevezéssel önálló iparvállalatot alapított a fiatalok intézetében.

A hatvanas-hetvenes években a munkaerőhiány és a gazdasági szabályozók kedvező feltételeket teremtettek arra, hogy nagyvállalatok kooperációs szerződéseket kössenek a fiatalok intézetével munkaerőgondjaik enyhítésére. Ezekben a szerződésekben e nagyvállalatok magukra vállalták a termelőeszközök biztosítását, telepítését, a termelés előkészítését és irányítását.¹⁰⁷ A vállalatok érdekeltsége természetesen nem a fiatalok nevelésére, hanem a termelés gazdaságosságára irányult, éppen ezért a munkáltatás fentiekben idézett végrehajtási céljai csupán a gazdaságossági szempontok korlátai között voltak érvényesíthetők. Ez jól érzékelhető volt a fiatalok szakmai képzésének gyakorlatában. Mint azt a fentiekben érintettük, a fiatalok társadalomba visszavezetésének sikeréhez a szakirodalom különös fontosságot tulajdonított a szakmai képzésnek. Nem hiányzott ennek megfelelő hangsúlyozása a Bv. tvr.-ből sem, amely kimondta, hogy „a fiatalokat büntetésük tartamához képest szakmunkás, illetve betanított munkás képzésben kell részesíteni” [38. § (1) bek.]. A vállalati munkáltatás általánossá válásával az intézet érdekeltsége is a termelési kapcsolatok zavartalan fenntartását helyezte előtérbe, így a szakmunkás, illetve betanított munkás képzés profilját és kereteit csaknem teljesen a kooperáló vállalatok igényei és szükségletei diktálták. Szerencsés esetben a kooperáló vállalat saját szakembereivel ellátta a fiatalok betanítását az intézetben folyó munkára. Ritkább esetben – ha a szabadulók közül munkaerő utánpótlását kívánta biztosítani – szűk körű szakmunkásképzésre is hajlott.

¹⁰⁷ Koltai László: A fiatalok elítéltek szakmai képzése. Módszertani Füzetek, 1985. 3. sz. 15. old.

A fiatalkorúak nevelése a szocialista pedagógiának abból az elvi tételéből indult ki, hogy a nevelési eljárások alanya és közege nem közvetlenül az egyén, hanem a közösség. A makarencói iskola tanítása szerint a nevelő a követelményeket az egész közösséggel szemben támasztja és egyidejűleg gondoskodik arról, hogy a közösség legérettebb tagjai (az „aktíva”) e követelményeket elsajátítsák és megerősítve közvetítsék a közösség többi tagja felé. A fiatalkorúak intézete a közösségi nevelés kudarcát a 60-as és 70-es években mechanikusan a makarencói modell kudarcának tulajdonította anélkül, hogy – kísérleteket tett volna a modell elemeinek alkalmazására. Az aktíva kinevelése, a közös, vonzó cél és követelményrendszer kidolgozása, az integrált és respektábilis nevelőtestület létrehozása, de főképp a fiatalkorú elítéltekkel való együttműködési és partnerkapcsolatokra törekvés, a nevelő-nevelt érzelmi-értelmi nexusának megteremtése egyfelől a nevelők professzionális felkészültségét, másfelől az intézet biztonságát, fegyelmét preferáló és ezzel az elítéltekkel szembeni bizalmatlanságot hagyományosan tápláló szemlélet gyökeres változtatását igényelte volna.

A fiatalkorúak életkori adottságaiból fakadó társulási készségük felismerése és felhasználása nevelésükben mind a makarencói, mind az aichorni pedagógia egyik legfontosabb eleme. Míg azonban e pedagógiában a tudatosan szervezett és ellenőrzött közösség valóban képes megsokszorozni a nevelőhatásokat, addig a hagyományos börtön merev függőségei és bizalmatlansági viszonyai táptalajt nyújtanak a fiatalkorúak ellenőrizhetetlen, spontán csoportosulásainak, amelyekben a régi viszonyulási struktúra, indítékrendszer és magatartási minták jóformán érintetlenül tovább élhetnek. A spontán, informális csoportok léte rendkívül bonyolult és nehezen áttekinthető viszonyrendszert alakított ki a fiatalkorúak intézetében, amely igényelte volna a viszonyok gondos elemzését, feltárását és megelőzését. A börtönártalmaknak, köztük a börtöntársadalom szociológiai, szociálpszichológiai vizsgálatának a 60-as, 70-es években tapasztalt elmaradása következtében a fiatalkorúak alcsoportjainak intim belvilága „fekete dobozként” működött, amelynek történéseiről az intézet személyzete már csupán következményei felől ismerkedhetett meg. A nevelők létszámának növelése, szakmai műveltségük fokozása a 70-es években fokozatosan javította a fogva tartás humán feltételeit, a nevelők azonban csak ritkán válhattak modellé a fiatalkorúak számára, mert szerepük főként fegyelmező-szoktató jellegű volt, idejük jelentős részét pedig a kötelezően elvégzendő adminisztrációs tevékenység kötötte le. A fiatalkorúak magatartásának pedagógiailag megalapozott értékelését jórészt a mechanikusan alkalmazott fegyelmezés helyettesítette. Miként a közösségi, úgy az egyéni nevelési módszerek kidolgozatlanosságának, a sajátos feltételek melletti alkalmazásának hiányosságai alapjaiban kérdőjelezték meg a fiatalkorúak redukálásának

megvalósíthatóságát. Csak a 70-es évek közepén vált elismerhetővé, hogy az intézeti hatások nem mechanikusan érvényesülnek a bentlakók nevelésére, hanem ez attól is függ, hogy a neveltek mennyiben érdekeltek e hatások befogadására. Az érdekeltség fokozását alapvetően kétféle módon lehetett volna elérni. Egyrészt a nevelő-nevelt együttműködését elősegítő érzelmi nevelési hatások bekapcsolása útján, másrészt a végrehajtási rendszer progresszivitásának biztosításával. Az érzelmi nevelés talajának kialakításához az intézeti légkörnek – a felnőtt korú intézetekéhez hasonlóan – autokratizmusa nem kedvezett. A végrehajtási rendszer progresszivitásának intézményesítését pedig a vizsgált időszakban szemléleti akadályok gátolták.

A 70-es évek első felétől a szabadságvesztésről és végrehajtásáról készített kriminológiai tanulmányok már korántsem mutatkoztak olyan bizakodónak e büntetési nemet illetően, mint a korábbi évtizedekben. Nem csupán a Btk.-t érték támadások „börtöncentrikussága” miatt, hanem a büntetés-végrehajtás feltételeit, körülményeit és hatékonyságát is. Ez utóbbi témakörben végzett, honi viszonylatban úttörő jellegű kutatások a szabadságvesztés végrehajtásában mutatkozó káros, kedvezőtlen hatásokat is kimutatták. Ugyanebben az időben jelentek meg a pedagógiai irodalomban a zárt nevelőintézetek reszocializációs hatását megkérdőjelező tanulmányok is.

A fiatalkorúak átnevelését gátló tényezők között Vígh József, a 70-es évek elején írott egyik tanulmányában az intézet zsúfoltságát, a megfelelő munkalehetőségek hiányát, az egyéniesíthető kriminálpedagógiai módszerek kidolgozatlanságát, főképp pedig a szabadságvesztések rövid időtartamát emelte ki. A büntetéskiszabás és az átnevelési cél ellentmondását a szerző idézett tanulmányában a javítóintézeti nevelés és a szabadságvesztés-büntetés összevetése kapcsán érintette. Kifogásolta, hogy míg határozott, jelentős hányadban rövid tartamú szabadságvesztésre ítélik a súlyosabb bűncselekményt elkövetőket és a visszaesőket, addig ezzel szemben, relatíve határozatlan, középtartamú javítóintézeti nevelésre a társadalomra kevésbé veszélyes fiatalkorúakat. Ez pedig a megfelelő nevelési helyzet kialakítását, végső soron a büntetés-végrehajtás speciális preventív hatékonyságát veszélyezteti. Álláspontja szerint a határozatlan hosszabb tartamú szabadságvesztés alkalmazása éppen azokkal az elkövetőkkel szemben látszik célravezetőnek, akiknél az egyéb büntetések nem vezettek eredményre, vagy konok bűnözői tulajdonságokkal rendelkeznek.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Vígh József: A nevelési eszme érvényesülése a Fiatalkorúak Büntetés-végrehajtási Intézetében. Magyar Jog, 1973. 6. szám, 335. old.

A szabadulás utáni objektív, környezeti viszonyok hatásának, különösen pedig a beilleszkedési nehézségeknek reális feltárásával kezdődött meg a büntetőintézetekhez fűződő túlzott illúziók és elvárások feladása. Vígh József és Tauber István 1976-ban megjelent közös tanulmányukban kiemelték, hogy „a speciális prevenció érvényesülésének vizsgálata nem szűkíthető le csupán a büntetésnek az elítéltekre gyakorolt hatására, hanem ezzel párhuzamosan és komplex módon vizsgálni kell a büntetőjog, a büntetőeljárás, a büntetés-végrehajtás, de általában a büntető felelősségre vonás egész rendszerének a hatékonyságát is.” A visszaesés multifaktorális jellegét hangsúlyozó vizsgálat arra mutatott rá, hogy az elítéltek szubjektív beilleszkedési szándéka sem nyújt elegendő biztosítékot a szabadulás utáni negatív hatások kivédésére. A vizsgálat azonban azt is érzékeltette, hogy már a beilleszkedési szándék büntetőintézetben belüli kialakulásának számos, nehezen feloldható akadálya van.¹⁰⁹

A szabadságvesztésből szabadultak beilleszkedését több éven át vizsgáló Tavassy Tibor fejtette ki először elemző részletességgel a szabadságvesztés-büntetést kísérő kedvezőtlen, káros hatásokat. 1978-ban megjelent tanulmányában azt igyekszik igazolni, hogy a letöltött büntetések szaporodásával egyre jobban csökken a szabadulók társadalmi adaptációjának esélye, így a visszaesőknél a törvényi fékek további gyengülése következik be, ez pedig esetükben a szabadságvesztés-büntetés eredménytelenségéhez vezet. Tavassy Tibor kifejti, hogy az elítélt akarati tevékenysége tekintetében teljes passzivitásra kényszerül, hiszen a büntetőintézet életének minden részletében szabályozott rendje szinte teljességgel lehetetlenné teszi, hogy bármely kérdésben önállóan döntsön. Ez a helyzet, vagyis a mérlegelés, a döntés, az akarati tevékenység huzamosabb ideig tartó hiánya maradandó károsodást eredményezhet, amely a szabadulás utáni problémák megoldásának alkalmatlanságában ütközhet ki. A szerző is érzékeli a büntetőintézeti szubkultúra felől fenyegető, nem jelentéktelen veszélyt. A kontágium-hatás, a bűnözői életmódba beilleszkedett elítélttársak bűnözést igazoló nézetrendszerének romboló hatása sajnálatosan jó táptalajra talál az olyan elítéltek körében, akiknek társadalmi adaptációja meggingott a bűnelkövetés kapcsán.¹¹⁰

A fentiekben felsorolt negatív hatások különösen érvényesülnek azoknál a fiataloknál, akik fejlődésüknek ún. „második kritikus periódusában” vannak, vagyis amikor olyan mélyen

¹⁰⁹ Vígh József-Tauber István: A szabadságvesztés-büntetés hatékonyságának főbb jellemzői. Jogtudományi Közlöny, 1976. 641. old.

¹¹⁰ Tavassy Tibor: A szabadságvesztés-büntetés és problémái. Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XV. 1978. 289. old.

vésődnek be az érzelmi-indulati hatások, mint az első hat évben, az „első kritikus periódusban” – hangsúlyozza Murányi-Kovács Endréné egy, a zárt nevelőintézetekről 1977-ben végzett kutatás nyomán írott tanulmányában. Vizsgálati adatai szerint a növendékek 80-90 %-a nem visszafordíthatatlanul antiszociális személyiség, amikor bekerül az intézetbe. Ott azonban „döntési felelősségük feladására, dependenciára, konformizmusra, infantilis fantáziálgatásra szocializálódnak, s ebben a helyzetben válnak fokozatosan egymás modelljévé. Az erősebb ösztönző struktúrájú, domináns, esetenként már valóban antiszociális csoporttagokat az alacsony önértékelésű neurotikusok követik, mert a domináns csoporttagokat az alacsony önértékelésű neurotikusok követik, mert a domináns fiatalok rendkívüli indulatokkal, erős szankcionáló hatalommal rendelkeznek.” A szerző keserűen állapítja meg, hogy „a zárt intézeti nevelés kifejezetten antipedagógikus helyzet, [...] amely nem alkalmas a reszocializációra.” Megoldási javaslatok középpontjában az egységes típusú zárt nevelőintézetek helyett – a törvényszegő fiatalok egymástól eltérő személyiségstruktúrájának és reszocializálásuk prognózisának, valamint módszereinek különbözőségét figyelembe vevő – több típusú, a nyitottság és zártság fokozataival rendelkező nevelőintézeti hálózat kialakításának igénye áll. Döntő lépésnek tartaná, ha minél több fiatal külső munkahelyen dolgozna és olyan szakmát tanulna, ami később megfelelő életszínvonal eléréséhez segítené, a zárt intézeteken belül pedig a modern technológiát alkalmazó érdekes, sikereket nyújtó foglalkozások szervezése lenne célszerű.¹¹¹

Összegezve a korszak szakirodalmi megállapításait megállapítható, hogy az általános nevelélméleti elveknek és módszereknek mechanikus alkalmazásától a szerzők többsége nem tudott elszakadni, holott a zárt büntetőintézetek nyilvánvalóan sajátos miliője ezt megkövetelte. Szintén hiányossága volt az elméletnek, hogy a fiatalok fogvatartottakkal szemben alkalmazandó sajátos elvek és módszerek külföldi kísérleteiről, beválásáról alig tudósított, egyáltalán a fiatalok nevelésének kérdéskörét marginálisan kezelte. büntetőintézet tényleges hatásrendszerének feltáratlansága, az átnevelés-sajátos pedagógiai módszertanának kezdetlegessége, ilyen formán a szakszemélyzet professzionális felkészültségének hiányosságai eleve megkérdőjelezték a fiatalok személyiségformálásához fűződő törvényhozó szándék gyakorlati megvalósíthatóságát.¹¹²

A 70-es években a fiatalok bűnözésének jellemzőit feltáró, a büntetési rendszerint kritikusan

¹¹¹Murányi-Kovács Endréné: Reszocializálás a zárt nevelőintézetben. In.: Tanulmánygyűjtemény az inadaptált serdülők pedagógiája köréből. Tankönyvkiadó, Budapest, 1982. 223-224. old.

¹¹²Lőrincz J.: A fiatalok büntetés-végrehajtása... i. m. 174. old.

elemző kutatások nyomán egy új Büntető Törvénykönyv (1978. évi IV. törvény) előkészítéséhez számos módosító javaslat készült el. A kodifikációban részt vevő bizottságok megerősítették, hogy a fiatalok büntetőjogát a szó szoros értelmében vett büntetőjognak kell tekinteni, de hangsúlyozták, hogy az általános büntetőjoghoz képest sajátos vonásokkal rendelkezik, amelyek azonban csak a viszonylag önállóságot alapozzák meg.¹¹³ A kodifikációs bizottságok a fiatalok büntetőjogának szankciórendszerét sem javasolták – néhány nem jelentős módosítás kivételével – korszerűsíteni. Ugyan kitértek arra, hogy milyen további intézkedésekkel lehetne gazdagítani a szankciórendszert (így például külföldi példákra hivatkozva említették meg az okozott kár jóvátételére kötelezést, a kezességvállalást, az intézetben kívüli védőnevelést, a fegyelmező központba utalást, a családba helyezést stb.), ezeket azonban szükségtelennek tekintették önálló intézkedésként létrehozni, hanem egy részüket a pártfogó felügyelet keretében megállapított magatartási szabályokon belül tartották bevezethetőnek.¹¹⁴

Az 1978. évi Btk. szerint a fiatalokkal szemben alkalmazható intézkedések voltak: 1. megrovás, 2. próbára bocsátás, 3. kényszergyógykezelés, 4. alkoholisták kényszergyógyítása, 5. elkobzás, 6. pártfogó felügyelet, 7. javítóintézeti nevelés. Főbüntetésként alkalmazhatók voltak: 1. a szabadságvesztés, 2. a javítónevelő munka és 3. a pénzbüntetés. Mellékbüntetésként voltak alkalmazhatók: 1. közügyektől eltiltás, 2. foglalkoztatástól eltiltás, 3. járművezetéstől eltiltás, 4. kitiltás, 5. kiutasítás, 6. pénzmellékbüntetés.

A fenti szankciórendszert összevetve a korábbi, 1961-es Btk.-val, a felnőtt korúakra vonatkozó jogkövetkezményekhez való közeledés, a különbségek elmosódása tapasztalható. Ez különösen a csak fiatalokkal szemben alkalmazható intézkedések (az 1961-es Btk. terminológiájában nevelő intézkedések) szűkülő körében érvényesült. Az 1978-as Btk.-ban csak a javítóintézeti nevelés az egyetlen olyan intézkedés, amely kizárólag fiatalokkal szemben alkalmazható. Ugyanakkor az intézkedések közül a fiatalokkal szemben nem kerülhetett sor – az 1989. évi LIV. törvény által hatályon kívül helyezett – szigorított őrizet elrendelésére.

Az 1978-as Btk. – szemben a korábbi szabályozással – nem rendelkezett a gyógyító nevelésről. Korábbi jogunkban a gyógyító nevelés a fogyatékos értelmű vagy a gyengeelméjű fiatalokkal szemben kerülhetett alkalmazásra, amennyiben a körülmények beszámítási képességét nem

¹¹³ Lásd: Az 1978. évi IV. törvény (Btk.) előkészítése VI. kötet. Budapest, 1986. IM (szerk.: László Jenő) 332-334. old.

¹¹⁴ U. o. 389. old.

zárták ki, csak korlátozták. A gyakorlati tapasztalatok azonban azt mutatták, hogy a bíróságok – a fiatalkorúak állapotát bizonytalanul tükröző szakvélemények alapján – az esetek nagy részében nem tudtak a gyógypedagógiai nevelés tárgyában megalapozott döntést hozni. Ezért a Btk. abból indul ki, hogy a gyógyító nevelés céljára külön intézmény létrehozása célszerűtlen, az ilyen irányú kezelés feltételeit a javítóintézeti nevelés körében kell megteremteni.¹¹⁵

Az intézkedések és büntetések alkalmazásának céljáról és feltételeiről a Btk. VII. fejezete tartalmazott speciális rendelkezéseket: „A fiatalkorúval szemben alkalmazott büntetés vagy intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányban fejlődjék és a társadalom hasznos tagjává válják” [108. § (1) bek.] E törvényhely a fiatalkorúakra vonatkozó büntetési célok közül a hagyományos megoldást követve a speciális prevencióra helyezi a fő hangsúlyt. Az intézkedések elsődlegessége és a büntetések szubszidiárius jellege – mint ezt a törvény előkészítésekor a kodifikációs bizottság is megállapította – a 70-es években nem érvényesült. A gyakorlatban a büntetések kiszabása dominált, a büntetési nemek között pedig az uralkodó helyet a szabadságvesztés foglalta el. A szabadságvesztés aránya az 1961- évi Btk. hatálybalépése óta tartósan meghaladta a 40 %-ot.¹¹⁶ A kodifikációs bizottság értékelése szerint az ítélkezési gyakorlat ilyen alakulásában alapvetően nem a helytelen szemlélet játszott szerepet, hanem azok a törvényi rendelkezések, amelyek az intézkedések szélesebb körű alkalmazását korlátozták. Ezek közül is kiemelték azt a körülményt, hogy az intézkedések általában csak az elkövető tizennyolcadik életévének betöltéséig tarthatnak, ezért az ehhez közeli életkorú fiatalkorúra intézkedés alkalmazása már nem mutatkozott célravezetőnek. Mindez mellett szólt, hogy az elkövető tizennyolcadik életévének betöltése után is lehetővé kell tenni az intézkedés alkalmazását. A büntetések, ezek között a szabadságvesztés-büntetés ilyen arányú kiszabásának volt egy másik oka is, ez pedig a várt folyamatokkal ellentétesen növekvő és társadalmi veszélyességét tekintve is kedvezőtlen tendenciájú fiatalkori bűnözés volt. A bizottság e jelenséget szemlélve jelentette ki, hogy az új Btk.-ban sem tekintené időszerűnek a szabadságvesztésnek az addig kialakult arányait módosítani, ehhez azonban hozzátette, hogy „ez nem jelenti az egyéni nevelés elsődlegességének feladását, hiszen ez a szabadságvesztésnek is célja”.¹¹⁷ Mindezt mérlegelve jutott a bizottság arra az állásfoglalásra, hogy nem reális az az igény, miszerint a fiatalkorúval szemben „rendszerint” nevelő intézkedést kell alkalmazni [lásd az 1961. évi Btk. 87. § (1) bekezdését], elég, ha annyit mond a törvény, hogy „büntetést akkor

¹¹⁵ U. o. 459-492. old.

¹¹⁶ U. o. 383. old.

¹¹⁷ U. o. 385. old.

kell kiszabni, ha intézkedés alkalmazása nem célravezető” [Btk. 108. § (2) bek.]

A javítóintézeti nevelés a kodifikációs bizottság szerint lényegében véve bevált, csupán kisebb módosításokra szorul. Ezek közül elsődlegesen arra törekedtek, hogy a bíróságok az intézkedést a tizenhét-tizennyolc éves fiatakorúakkal szemben is alkalmazni tudják, ezért javasolták, hogy a javítóintézeti nevelés az elkövető tizenkilencedik életévének betöltéséig tarthasson.¹¹⁸ A Btk. ezt rugalmasan szabályozta: „Azt, aki tizenkilencedik életévét betöltötte, a javítóintézetből el kell bocsátani. A bíróság a tanulmányok folytatása végett elrendelheti, hogy a javítóintézeti nevelés annak az oktatási évnél a végéig tartson, amelyben az elkövető tizenkilencedik életévét betölti”.[188. § (4) bek.] A fiatakorú számára így lehetővé vált, hogy az intézetben megkezdett tanulmányait ne szakítsa félbe. A kodifikációs bizottság figyelmét nem kerülte el, hogy a javítóintézeti nevelés határozatlan időtartama bizonytalanságot okoz, különösen a 14-15 évesek körében. Az ebből fakadó nagyszámú szökés megannyi pedagógiai kudarc az intézeteknek és a közbiztonságot kedvezőtlenül befolyásoló jelenség az illetékes hatóságoknak. Ennek ellenére fel sem merült az intézkedés viszonylagosan határozatlan tartamának felülvizsgálata, mint ahogy a szökések pönalizálása sem. Az intézetek belső problémáinak megoldására a bizottság differenciáltabb elhelyezési feltételek – fokozatok – kialakítását ajánlotta: egy nyíltabb és egy, a szabadságvesztéshez közelítő zártabb formát, ez utóbbiba az ismételten szökéseket elkövető, valamint a nehezebben nevelhető fiatakorúak elhelyezését javasolta. Felmerült egy harmadik félszabad forma gondolata is, amely lehetővé tenné, hogy a fiatakorú az intézetben elkezdett tanulmányait befejezhesse.¹¹⁹

Az 1978-as Btk. a korábbi törvényi rendezést változatlanul átvéve mondta ki, hogy „A javítóintézeti nevelés tartamát a bíróság nem határozza meg; legrövidebb tartama egy év” [118. § (2) bek.]. A fiatakorú ideiglenes és végleges elbocsátását a Btk. úgy módosította, hogy „azt, aki legalább egy évet javítóintézetben töltött és a javulás útjára tért, az intézeti tanács javaslatára a bíróság egy évre elbocsáthatja az intézetből. Ha az elbocsátott egy év alatt kifogástalan magatartást tanúsít, elbocsátása véglegessé válik; ellenkező esetben a bíróság a javítóintézeti nevelés folytatását rendeli el.” [118. § (3) bek.]. A módosítás eljárási jellegű és garanciális jelentőségű volt: az intézeti tanács helyett a Btk. a bíróság hatáskörébe helyezte az ideiglenes elbocsátás engedélyezését.

¹¹⁸ U. o. 467. old.

¹¹⁹ U. o. 485. old.

A büntetőjogi szakirodalomban a javítóintézeti nevelés körül a '90-es évek elején felélénkülő vita jelezte, hogy e jogkövetkezményt nem csupán pedagógiai-tartalmi, de akuttá váló jogi-igazságossági problémák egyaránt terhelik. Mindenekelőtt az az ellentmondás, hogy míg az enyhébb bűncselekményekért kiszabott javítóintézeti nevelést intézkedésként határozatlan, a fiatalok számára előre nem kiszámítható tartamban, addig a súlyosabb bűncselekményekért vagy visszaesőként kiszabott szabadságvesztést határozott – a több évtizedes tapasztalat alapján az előbbinél rövidebb – tartamban mondta ki a bíróság. Ezért számos fiatalok szökéssel és újabb bűncselekmény elkövetésével „váltotta fel” a javítóintézeti nevelést határozott – és általában rövidebb – tartamú szabadságvesztésre.¹²⁰

A javítóintézeti nevelés a személyi szabadságot korlátozó intézkedéseknek a nemzetközi normákhoz igazítása miatt vált különösen vitatottá. Így – mit arra Gibicsár Gyula és Pálfi Péter rámutattak – súlyos hátrány érheti a javítóintézetbe utalt fiatalokat azért, mert nincs törvényi lehetőség az előzetes fogva tartásban töltött idő beszámítására, míg erre a személyében és az elkövetett bűncselekményében nagyobb társadalmi veszélyességet hordozó, végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt fiatalok esetében a törvény kötelezi a jogalkalmazót.¹²¹

Az 1978. évi IV. törvény a fiatalok szabadságvesztés-büntetésének tartamára, végrehajtási helyére, módjára, az ún. büntetés-végrehajtási fiatalok számára nézve, valamint a feltételes szabadságra bocsátás kérdésében határozott meg az általánostól eltérő szabályokat. A szabadságvesztés alsó határának módosítása – 30 napról 3 hónapra – érvényesült a fiatalok esetében is, amennyiben „A fiatalokra kiszabható szabadságvesztés legrövidebb tartama bármely bűncselekmény esetén három hónap” [Btk. 110. § (1) bek.], függetlenül attól, hogy a törvény Különös Része milyen mértékben állapítja meg a szabadságvesztés speciális minimumát. A szabadságvesztés felső határának tartamát a kodifikációs bizottság nem tartotta célszerűnek változtatni.

A Btk. a korábbi törvényi rendelkezést vette át abban is, hogy „A fiatalok szabadságvesztését a fiatalok büntetés-végrehajtási intézetében kell végrehajtani”. [111. § (1) bek.]. A Btk. módosította az ún. büntetés-végrehajtási fiatalok felső határát a 20. életévről a

¹²⁰ Vincze Tamás: A fiatalok nevelésének problémája a büntetés-végrehajtási és a nevelőintézetekben. In.: Az ifjúkori bűnözés elleni harc időszerű kérdései. RTF ankét. BM 1986. Referátumok 4. old.

Szarka Attila: Gondolatok a javítóintézeti nevelést érintő problémákról. Kézirat. Aszód, 1991. 1. old.

¹²¹ Gibicsár Gyula: Az előzetes letartóztatás nem lehet előrehozott büntetés. Gyermek- és Ifjúságvédelem, 1991. 1. sz. 65. old. Pálfi Péter: A javítóintézeti nevelés szabályozásának problémái. Ügyészségi Értesítő, 1991. 4. sz. 27. old.

huszonegyedik életév betöltéséig. Ez azt jelentette, hogy a szabadságvesztést a fiatalkorúakra vonatkozó szabályok szerint kellett végrehajtani akkor is, ha az elkövető betöltötte a 18. életévét. Ha azonban a huszonegyedik életévét is elérte, az általános – a felnőttekre irányadó – büntetés-végrehajtási szabályok alkalmazása indokolt. Ebben az esetben bíróság állapítja meg, hogy a büntetést milyen fokozatban kell végrehajtani [Btk. 111. § (4) bek.].

A fiatalkorúak feltételes szabadságra bocsátása kérdésében a kodifikációs bizottság egyértelműen úgy foglalt állást, hogy annak teljes kizárása nem célravezető, mivel csökkenti a nevelés esélyeit. Így a Btk. a fiatalkorúak esetében is – meglehetősen rugalmatlanul – a felnőtt korúakra vonatkozó szabályozást vette át. Eszerint a fiatalkorúak börtönéből a büntetés háromnegyed részének, a fogházból a büntetés kétharmad részének kitöltése után szabadítható az elítélt (Btk. 112. §).

A 70-es évek közepétől a büntetés-végrehajtási szervezet irányítói számára is nyilvánvalóvá vált, hogy az elítéltek átnevelésére irányuló cél az állami „túlvállalásnak” olyan produktuma, amelyhez a még mindig kötelező szakmai optimizmuson túl alig állnak rendelkezésre megfelelő eszközök és módszerek. A lehetőségek és feltételek reális számbavétele a magyar börtönügyben 1976-tól kezdődött el. Az ekkor kidolgozott fejlesztési koncepció átfogóan és a korábbiaktól eltérően a valóságból kiindulva megállapította, hogy „a szabadságvesztés végrehajtása alatt nem törekedhetünk az elítéltek személyiségének teljes átalakítására... a fő feladat, hogy személyiségük bizonyos vonásait korigáljuk”.¹²² Míg azonban a végrehajtás céljának ésszerű redukciója megkezdődött, a szervezet a végrehajtás tárgyi és személyi feltételeinek lassú romlása mellett a kriminálpedagógiai program gondolatkörét életképesnek tekintve, általános feladatként a nevelési eljárások, módszerek javítását tűzte ki. Az 1979. évi 11. sz. erejű rendelet (a továbbiakban: Bv. Kódex) a fenti kettősséget tükrözve, a végrehajtás feladatának (19. §) valósághibb meghatározása mellett a szabályozás alsóbb szintjén, a Büntetés-végrehajtási Szabályzatról szóló 8/1979. IM rendeletben (a továbbiakban: IM rendelet) megőrizte a pedagógiai illúziókat.¹²³ A Bv. Kódex előkészítésében hiányolható volt a 66-os szabályozás tapasztalatainak elméleti általánosítása, a szakterület tudományos gondozásának elmaradása. A fiatalkorúak szabadságvesztés-végrehajtásának kodifikációs előkészületei során fel sem vetődött a korábbinál szeparáltabb szabályozás gondolata, ehhez ugyanis már nemcsak teljességgel

¹²² Javaslat a szabadságvesztés végrehajtása alatt végzett nevelési tevékenység fejlesztési koncepciójára. IM Bv. OP. 1976. 10. old.

¹²³ Lásd: az IM rendeletnek „Az elítéltek nevelésének célja és tartalma” című fejezetét (28-30. §).

hiányoztak a fiatalok számára a felnőttekétől megkülönböztetett kezelésének sajátosságait feltáró hiteles kutatások, kísérletek. Ebből is következett, hogy e terület újraszabályozását marginálisan, a felnőtt korúakra vonatkozó módosításokhoz igazítva látták el, hogy a rendezés szabályozási szintjei megőrizték korábbi, önállóan, kiegészítő jellegüket.

A fiatalok számára vonatkozó 1979/81-es szabályanyagot összevetve a korábbi 1966/67-sel, megállapítható, hogy lényeges módosításokra a jogalkotás nem vállalkozott. A tvr. szintű alaprendelkezések közül kimaradt az irreális követelményt állító „erkölcsi nevelés” feladata [Bv. Kódex. 35. § (1) bek.-ből], ugyanakkor nagyobb hangsúlyt kapott az intézeteken kívüli pozitív hatások érvényesítésének, az állami és társadalmi szervek, szervezetek fokozottabb bevonásának igénye [Bv. Kódex 50. § (2) bek.]. A rendezés megszüntette a korábbi korrekciós csoportot, helyette a bíróság által elrendelt kényszergyógyítás végrehajtására [Bv. Kódex 50. § (2) bek.], valamint a személyiségzavarban szenvedők kezelésére létrehozta az azonos funkciót betöltő gyógyító-nevelő csoportot (IM rend. 59. §). Ide nyertek elhelyezést azok a fiatalok is, akiknél a bíróság megállapította a beszámítási képesség korlátozottságát, valamint akiknek kóros elmeállapota oly mértékben javult, hogy a szabadságvesztés végrehajtását nem akadályozza. A szabályozás ugyanakkor kiiktatta a korábbi, hosszabb tartamú (5 év feletti) ítélettel rendelkező fiatalok sajátos, biztonsági-nevelési tartalmú csoportosítását. A jogszabály hiányosságaként szembeötlő, hogy az intézeti szubkultúra természetének, az elítéltekkel való együttműködés lehetőségeinek feltárása elmaradt. Ugyanígy nem történtek erőfeszítések a végrehajtás progresszivitásának, az érdekeltségi rendszer kidolgozásának, a fiatalok sajátos jogi helyzetének kimunkálására.¹²⁴

A fiatalok intézetének jelentős létszámnövekedése volt tapasztalható a 80-as évek elejétől, ami további gyakorlati, szakmai nehézségeket indukált. A pedagógiailag jórészt áttekinthetetlen és kezelhetetlen nevelési csoportokban (1 nevelőhöz 80-100 elítélt tartozott) a nevelő-nevelt folyamatos személyes kontaktusa megszakadt. Az elítéltek informális csoportok kontrolljának gyengülésével, ugyanakkor a személyes tér beszűkülésével nőtt a fogvatartottak közötti agresszivitás, a személyi állomány főként fegyelemkezelésre, probléma elhárításra rendezkedett be.¹²⁵ Az intézet a létszámemelkedéssel arányos költségvetési támogatás elmaradásával a középiskolai oktatás időleges szüneteltetésére, az alternatív közművelődési, sport- és szabadidő

¹²⁴ Lőrincz József: A fiatalok büntetés-végrehajtása... i. m.: 189. old.

¹²⁵ Vincze Tamás: A fiatalok nevelésének problémája a büntetés-végrehajtási és a nevelőintézetekben. RTF ankét referátumai. BM 1986. 6. old.

foglalkozások skálájának leszűkítésére kényszerült. E jelenségeket a személyi állomány, különösen a nevelők nagyarányú fluktuációja kísérte.

A gazdasági helyzet általános romlása, a bv. vállalatokat érintő kedvezőtlen gazdasági szabályozók a 80-as évek derekán fokozatos recesszióra szorították az elítélt-munkáltatásnak a korábbi évtizedekben jól prosperáló rendszerét. E folyamat a fiatalokat foglalkoztató, kooperáló vállalatok elfordulásával vált kézzelfoghatóvá (a 80-as évek közepére az intézet a korábbi 15-ről 5-re kényszerül csökkenteni együttműködő partnereinek számát). A fogvatartotti létszám növekedése, egyidejűleg a munkaalkalmak csökkenése a műszakszám növelésére indította az intézet vezetését. A foglalkoztatási kényszer és a gazdaságossági szempontok prioritása tovább szűkítette a nevelő-jellegű, a fiatalok elhelyezkedési perspektíváit javító munkavégzést. A szakmai képzés szűk körű betanított munkás-képzésre korlátozódott.¹²⁶ A fiatalok szabadulása utáni beilleszkedésének esélyei a vizsgált időszakban nem javultak. Ennek okai az utógondozást ellátó szervek, szervezetek érdeklődésének, aktivitásának elerőtlenedésével, a munkaadókkal való kapcsolatok fellazulásával, a munkaalkalmak csökkenésével magyarázható.¹²⁷

A kritikus állapotú büntetés-végrehajtás tartós válságkezelésre berendezkedésének elméleti megalapozását nyújtották a 80-as évek első felében kidolgozott fejlesztési koncepciók. A büntetés-végrehajtási nevelés- (1983) és munkáltatás fejlesztési koncepciója (1986) a reális helyzetfeltárára irányuló, a szűkös anyagi és szellemi erőforrások felhasználási prioritásait meghatározó hosszú távú programtervezete volt.¹²⁸

Noha e koncepcióknak a gyakorlati életre kisugározó hatása a 80-as évek végén megindult társadalmi átalakulás időszakában már elenyészett, mégis pozitív fejleményként értékelhető, hogy kidolgozásuk a bv. szakembereinek és a tudományágak képviselőinek együttműködésével, a korábbinál nagyobb nyilvánosság bevonásával történt. A koncepciók nem csupán a bv. tudományos jellegű kutatásának felélénküléséhez vezettek, de a lehetőségeken belül hozzájárultak a személyi állomány humán attitűdjének javításához. E munkálatokhoz a börtönviszonyok reális feltárára irányuló törekvés, a börtönbüntetés mindenhatóságába vetett

¹²⁶ Koltai L.: A fiatalok elítéltek[...] i.m. 15. old.

¹²⁷ U.o. 20. old.

¹²⁸ A büntetés-végrehajtási nevelés fejlesztési koncepciója. In.: Módszertani Füzetek, 1984. 1. sz. 1-28. old. A büntetés-végrehajtási munkáltatás fejlesztésének koncepciója és a koncepció megvalósítására vonatkozó intézkedések terve. In.: Módszertani Füzetek, 1987. 1. sz. 4-28. old.

illúziók feladása is fűződik. A koncepciók tükrében hangsúlyosabbá váltak a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásának fejlődéstörténete során feltorlódott – a fentiekben már bemutatott – ellentmondások. Így erőteljesebben artikulálódtak a tettfelelősségi büntetőjog és a személyiségcentrikus büntetés-végrehajtás, a személyiségfejlesztés pozitív követelményrendszere és a kényszerkörülmények korlátozó feltételei között feszülő ellentmondások, a kényszer és az együttműködési igény egyidejű jelenlétéből fakadó feszültségek, konfliktusok, továbbá a „totális” büntetőintézet életrendje és a bentlakók döntéskészsége, önállóságra nevelése között húzódó ellentmondások.¹²⁹

A 80-as évek második felében a Fiatalkorúak Börtöne és Fogházában kialakult kritikus helyzet javítására a büntetés-végrehajtás irányítása jelentős erőfeszítéseket tett (új, 400 fős lakóépület felépítése, a személyi állomány létszámának emelése, kooperációs partnerek megszerzésére irányuló kísérletek, a biztonságra veszélyes elítéltek és a fiatalkorú lányok más intézetbe helyezése stb.), de mindezek a „dugóhúzóba” került intézet válságán lényegesen nem változtattak. 1986. évet követően a fiatalkori bűnözés intenzitása – átmeneti csökkenés után – újból meredeken emelkedni kezdett, ennek ellenére a végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt fiatalkorúak számában és arányában 1990-ig folyamatos csökkenés volt regisztrálható. E folyamat nem csupán a végrehajtandó szabadságvesztések kiszabásának csökkenésével, de a büntetési tartam némi általános rövidülésével volt jellemezhető. Az ítélkezési gyakorlat enyhülése mindenesetre az évtized végére látványosan lecsökkentette a fiatalkorúak intézetének létszámát.¹³⁰

1.2.6. A fiatalkorúak büntetőjoga és büntetés-végrehajtása a rendszerváltozás után

A rendszerváltozás első éveiben meginduló reformelőkészületek azt a reményt keltették, hogy a szükségszerű jogi korszerűsítésen túl a magyar börtönügy a börtönrendszer működésének objektív és szubjektív feltételein is gyökeres javítást tud elvégezni. Viszonylag rövid idő alatt azonban nyilvánvalóvá vált, hogy az ország gazdasági állapota ezt nem teszi lehetővé, sőt még a korábrinál is szűkösebb erőforrások álltak rendelkezésre. A büntetés-végrehajtás átfogó reformja tehát elmaradt, de nem lebecsülhetők azok az elmélet által is támogatott törekvések, amelyek az

¹²⁹ Csetneky László: A büntetés-végrehajtási tevékenységet jellemző ellentmondásokról. Módszertani Füzetek, 1984. 1. sz. 58-62. old.; Vincze Tamás: A nevelésfejlesztési koncepció megvalósulása Tökölön. Módszertani Füzetek, 1985. 1. sz. 11-21. old.

¹³⁰ Lőrincz József: A fiatalkorúak: i. m. 200-201. old

európai börtönnormák megvalósításának irányában hatnak. Már a 90-es évek elején megindultak az előkészületek a büntetés-végrehajtás törvényi módosítására. A korábban ismertett börtönügyi szakmai tanulmányok jelentős mértékben járultak hozzá a nemzetközi kötelezettségekből fakadó jogharmonizációs munka elvégzéséhez, valamint a börtönügy belső fejlődési igények szerinti kiigazítások felvételéhez.

Gondos előkészítés után 1993. április 12-én lépett hatályba az 1979. évi Bv. Kódexet módosító 1993. évi XXXII. törvény. A törvény különösen az elítélt jogok körét szélesítette és pontosította. A jogszabály e jogokat három típusba sorolta: az elítélt emberi jogaira, amelyek nem csorbíthatók; állampolgári jogaira, amelyek e törvényben előírtak szerint módosulnak, szünetelnek, vagy változatlanok; végül az elítélt és a bv. szervezet közötti viszonyban szereplő jogokra.

Külön kiemelés érdemel az új törvényből a bíróság kontrollszerepének növelése. Ez érvényesül egyfelől a büntetés-végrehajtási bíró döntési hatáskörének szélesítésével, de érvényesül az elítéltek jogorvoslati rendszerének az ügyek bírói felülvizsgálatának kiterjesztésével is. Ezenkívül az Alkotmánybíróság döntése tette lehetővé az elítélteknek a büntetés-végrehajtási bíró döntése elleni fellebbezési jogát is. A törvénymódosítás a bv. szervezet és az elítéltek közötti viszonyt újra értékelte, amelynek törekvése az elítélteknek a börtönviszonyok mélyen alárendelt tárgyából annak alanyává emelésére irányult. A fejlődés elvi magja a paternalista berendezkedésű börtöntől a szolgáltató börtön felé irányult. E korszerű szakmai irányultság feltételezte az elítéltekkel való szorosabb együttműködést, hiszen azt a felismerést is tartalmazza, hogy a büntetőintézet a társadalomba visszailleszkedést mindössze elősegítheti, de e cél megvalósításának hordozója elsősorban maga az elítélt. A büntetés-végrehajtási jogharmonizáció szakmailag egyértelművé tette az európai börtönfilozófia adaptálására irányuló magyar orientációt. Ezzel azonban nem szüntek meg egy csapásra azok a nehézségek és ellentmondások, amelyek a hazai börtönügy fejlődésének korábbi korszakaiból örökségként itt maradtak. Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a rendszerváltozás utáni csaknem egy évtizedben a börtönügy társadalmi környezetében és a szervezeten belül is újabb ellentmondások keletkeztek.

A '90-es évek elejétől a bűnügyi tudományok reprezentáns képviselői egyre türelmetlenebbül sürgették a fiatalokú bűnelkövetőkkel szemben kiszabható büntető szankciók reformját. Az okok közé tartozott a fiatalkori bűnözés mennyiségi növekedése éppúgy, mint a bűnügyi

tudományok új eredményei, vagy a nemzetközi szervezetek egyezményei, ajánlásai. A büntetőjog 1989 óta tartó folyamatos korrekciója annak ellenére nem érintette a fiatalkorúakra vonatkozó szabályozást, hogy a kriminálpolitika és a törvényhozás egyaránt felismerte, hogy a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszere mind szellemiségében, mind gyakorlatában jelentősen elmarad a modellnek tekinthető modern polgári államok hasonló intézményeitől. A késelem okaként felmerülő érvek sorában megtalálhatók voltak a megfelelő anyagi-eljárásjogi koncepciók hiányára, a gyermek- és ifjúságvédelem intézményrendszere átalakításának időigényével összefüggő hivatkozások.

A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának változtatásra érett, legjelentősebb elmaradását Lévai Miklós az alábbiakban foglalta össze:

„a) A büntető anyagi jogban nem érvényesül sem a Büntető Törvénykönyvben, sem a jogalkalmazás során az, hogy a szabadságelvonással járó szankció csak végső eszköz lehet a fiatalkorúval szemben alkalmazható jogkövetkezmények között.

b) Hiányzik büntetőjogunkból az ún. alternatív büntetések rendszere.

c) A büntetőeljárás jogunkban nincsenek meg azok az intézmények, amelyek lehetőséget teremtenének az elkövetők és cselekményeik differenciált elbírálására és a fiatalkorú személyi körülményeihez igazodó büntetés kiszabásra.

d) Hiányzik a reszocializációt szolgáló intézményi háttér, a pártfogó felügyelők csak mellékszereplői a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerének.

e) A fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézményei sokkal inkább a felnőttek hasonló jellegű intézményeinek enyhébb formái, mintsem az életkorukhoz, szükségleteikhez és a reszocializáció követelményeihez igazodó, a sajátos nevelési feladatok teljesítésére alkalmas intézetek.

f) Hiányzik a fiatalkorúak ügyeiben nélkülözhetetlen szakismereteket biztosító speciális képzés, nincsenek az érintett korosztállyal való foglalkozásra kiképzett szakembereink.”¹³¹

A '90-es évek közepéig a hazai büntetőjog-elméletben szinte polémia nélkül vált uralkodóvá az a felfogás, hogy a „nullum crimen sine lege” és a „nulla poena sine lege” garanciális elvein felépülő, ám a fiatalkorú bűnelkövetőkkel kapcsolatos szociális célokat és funkciókat is ellátó igazságszolgáltatási rendszer kialakítására kell törekedni.

¹³¹ Lévai Miklós: A fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben kiszabható büntető szankciók reformja. Magyar Jog, 1994. 6. sz. 340. old.

A fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjog reformtörekvések lényegét és korlátait Lévai Miklóson kívül Nagy Ferenc fogalmazta meg. A szerző kiemeli, hogy a fiatalkorúak büntetőjogát akár a Btk.-ban, akár önállóan szabályozzák a jövőben, annak büntetőjognak kell maradnia, illetve lennie. A szerző számára kiindulópont, hogy a fiatalkorúaknál is csak a bűnösen megvalósított bűncselekmény kimerítése jelentheti a büntetőjogi beavatkozás és felelősségre vonás alapját, tovább, hogy „a büntetőjogi jogkövetkezmények alkalmazását nem határozhatja meg a büntetőjogilag felelősségre vonható fiatalkorú nevelési, illetve kezelési szükséglete.” A büntetési tételek ésszerű redukálásával, a lehetséges legkisebb, de még szükséges büntetőjogi beavatkozással kell kifejezésre juttatni a közösség, a társadalom tagjai, de a bűnelkövető felé is, hogy a megsértett büntetőjogi norma változatlanul, a jövőben is érvényes és érvényesülnie kell – írta a szerző.¹³²

A fentebb idézett szerzők egyetértettek abban, hogy a szabadságvesztés kiiktatva a fiatalkorúakra vonatkozó szankciórendszerből ez idő szerint még nem keresztülvihető, de e szankciók ultima ratioként alkalmazása, tartamának rövidítése, a hátrányos hatások ellensúlyozására szolgáló módszerek széles körű bevezetése mind a hazai szükségletek, mind az eurokompatibilitás szempontjából követendő lenne.

A Btk. 1993. évi XVII. törvénnyel bevezetett módosításnak a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseit az elmélet „vegyes” érzelmekkel fogadta. A szabadságvesztés generális minimumának egy napban történő meghatározása azt az aggályt támasztotta, hogy – tekintettel az alternatív szankcióformák igen szűkös alkalmazási lehetőségére – ez a fiatalkorúak szabadságvesztés-büntetése arányainak növeléséhez vezethet. Ugyanakkor a közérdekű munkának a fiatalkorúak szankciórendszeréből való kiiktatása éppen annak ellene hatott, hogy növelni lehessen a szabadságelvonással nem járó beavatkozási formák skáláját. A szakirodalomban nem szűnő aggodalom kísérte a fiatalkorúak előzetes letartóztatásának problematikáját. Az itt a fiatalkorúakat érő legtöbb és későbbi magatartásukra is kiható károsító hatások elkerülésére számos javaslat született szűkítő tartalmú szabályozására, a reszocializációt szolgáló nevelő munka mielőbbi megkezdésére. Felvetődött annak a gondolata, hogy az előzetes letartóztatás foganatosításának helyszíne a javítóintézet lenne.¹³³

¹³² Nagy Ferenc: A fiatalkorúak büntetőjoga reformjának szükségességéről. Magyar Jog, 1994. 5. sz. 289. old.

¹³³ Lásd: Lévai M.: A fiatalkorú bűnelkövetőkkel[...] i.m. 343. old., valamint Kerecsi Klára: A gyermek és fiatalkorúak bűnözése és a gyermekkorú sértettek Magyarországon. Kriminológiai és Kriminálisztikai tanulmányok. 1995. 132. old.

A fiatalkorúak büntetőjogi szankciórendszerét is érintő jogszabály-módosulásra 1995-ig kellett várni. A Btk.-nak az 1995. évi XLI. törvénnyel való módosítására a gyermek jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20-án kelt Egyezmény és a magyar jogrendszer összhangjának megteremtése kapcsán került sor. A jogharmonizáció egyik legfontosabb mozzanata, hogy a Btk. módosítása során érvényesült az Egyezmény 37. Cikkének b) pontjában foglalt alapelv, miszerint fiatalkorúval szemben szabadságvesztés-büntetés kiszabása csak végső eszközként és a lehető legrövidebb időtartammal alkalmazható. A Btk. módosításakor a jogalkotó azt a megoldást alkalmazta, hogy érintetlenül hagyta a Btk. 108. § (2) bekezdését, amely kimondta, hogy „büntetést akkor kell kiszabni, ha intézkedés alkalmazása nem célravezető”. Ezen egy újabb bekezdés beiktatásával azonban továbblépett, amikor kiemelte: „szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni vagy büntetést kiszabni csak akkor lehet, ha az intézkedés vagy a büntetés célja más módon nem érhető el”. [108.§ 3 bek.]. Tehát akár az intézkedések, akár a büntetések közül előnyben kellett részesíteni azokat, amelyek nem eredményeznek szabadságelvonást. Mint azt a törvény indokolásában a külföldi és a hazai szakirodalomban egybehangzó felismerést tükrözve külön kihangsúlyozza, „a Btk. 108. § (3) bekezdése azt hivatott biztosítani, hogy a fiatalkorú környezetéből történő kiemelésére – különösen szabadságvesztés végrehajtása céljából – csak kivételesen, végső esetben kerüljön sor.”¹³⁴

Jelentős módosulás következett be a fiatalkorúak javítóintézeti nevelésének büntetőjogi szabályozásában is. A Btk. 1995. évi novellája a javítóintézeti nevelést fenntartotta, mint a Btk. szankciórendszerében az egyetlen olyan intézkedést, amely csak fiatalkorúval szemben alkalmazható, amely mivel szabadságelvonással jár, a legsúlyosabb intézkedésnek tekinthető. A novella az Egyezmény 37. Cikkének b) pontjára is foglaltakra figyelemmel kimondta, hogy „javítóintézeti nevelést a bíróság akkor rendel el, ha a fiatalkorú eredményes nevelése érdekében intézeti elhelyezés szükséges.” [Btk. 118. § (1) bek.] A bíróság tehát csak akkor rendeli el, ha a fiatalkorú eredményes nevelése addigi környezetében nem biztosítható és indokolt ebből a környezetből kivonni.

Szintén jelentősnek tekinthető az a módosítás, amellyel a novella a javítóintézeti nevelést határozott idejű intézkedéssé alakította át. „A javítóintézeti nevelés tartama egy évtől három évig terjedhet.” [Btk. 118. § (2) bek.] A javítóintézeti nevelés generális minimumát tehát egy évben,

¹³⁴ Az 1995. évi XLI. törvény indokolása.

maximumát három évben határozta meg a törvényhozás. A módosítás szerint a javítóintézetből azt a fiatalkorút lehet ideiglenesen elbocsátani, aki legalább egy évet eltöltött és egyben a javítóintézeti nevelés felét is letöltötte, feltéve, ha az intézkedés célja így is elérhető. Az ideiglenes elbocsátás tartama azonos a javítóintézeti nevelés hátralévő részével, de legalább egy év [Btk. 118. § (3) bek.]. Ha az ideiglenes elbocsátás alatt a fiatalkorú újabb bűncselekményt követ el és ezért szabadságvesztésre, vagy javítóintézeti nevelésre ítélik, az ideiglenes elbocsátást meg kell szüntetni, ha más büntetést vagy intézkedést szabunk ki vele szemben, az ideiglenes elbocsátás megszüntethető [Btk. 118. § (4) bek.]. A javítóintézetből el kell bocsátani azt a fiatalkorút, aki tizenkilencedik életévét betöltötte, függetlenül attól, hogy az intézkedésből még valamennyi idő hátra van. [Btk. 118. § (6) bek.].

Jelentős lépésnek volt tekinthető, hogy az 1995. évi XLI. törvényként hatályba lépő jogszabály – az előzetes letartóztatás végrehajtásának helyszínei közé – a büntetés-végrehajtási intézet és a rendőrségi fogda mellé – beemelte a javítóintézetet.¹³⁵ Az ezt támogató érvek között felmerült, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben és főleg a rendőrségi fogdáknak a fiatalkorút nem mindig különítik el a felnőttektől, ugyanakkor az előzetes letartóztatás javítóintézeti végrehajtásával ez megvalósulna. Kifogásolható volt a büntetés-végrehajtási intézetekben és rendőrségi fogdáknak végrehajtott előzetes letartóztatás a zárkák túlszűfoaltságára, valamint arra, hogy a fiatalkorúak életkori sajátosságainak megfelelő ellátás, nevelés hiányára tekintettel. Az érvek másik köre pedagógiai jellegű volt. A javítóintézetek a fiatalkorúak jelentős hányadát hosszabb-rövidebb előzetes letartóztatásból fogadják be, ahol 3-6 hónapot, szélsőséges esetben akár 13-15 hónapot töltenek el. A fiatal bűnelkövető a börtönrezsimbe szocializálódik, börtönártalmakkal (izoláció, depriváció, prizonizáció, stigmatizáció¹³⁶) sújtva érkezik. A javítóintézetben töltött előzetes letartóztatás ideje alatt a pedagógusok közvetlen hatást gyakorolhatnak a gyerekekre, akik tanulhatnak, befejezhetik a nyolc általánost, szakmunkásvizsgát tehetnek. Ezáltal nem sérül a jogalkotói szándék és a fiatalkorú személyisége sem. Nyomós érv volt az is, hogy így a javító-nevelő intézetek a meglévő üres kapacitásokat ki tudják használni.

A szakma számára egyértelmű megnyugvást jelentett az, hogy az előzetes letartóztatást javítóintézetben hajtják végre. „Különösen segíti a bíró munkáját az alkalmazandó jogkövetkezmény megválasztásánál az a gondos jellemzés, amelyet az intézet készít a

¹³⁵ 1995. évi XLI. tv. 13. §, 1973. évi I. tv. (Be.) 302. § (1)

¹³⁶ Vóó György: Büntetés-végrehajtási jog (Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2008, 2010) 76.old.

fiatalokról. Szinte kivétel nélkül beilleszkedésről, pozitív változásról adnak számot.”¹³⁷ Szarka Attila, az Aszódi Javítóintézet igazgatója elmondta, hogy Aszódon pontosan megfigyelhető az egyes intézmények működése, mivel a bent lévő fiúknak körülbelül felét helyezték korábban előzetes letartóztatásba. (A jogerősen elítélt fiatalok 10%-a volt előzetes letartóztatásban¹³⁸). Közülük is nagyobb az aránya volt azoknak, akik javítóintézetből kerülnek át, mint akik az előzetes letartóztatásukat büntetés-végrehajtási intézetben töltötték. A fiatalokat a javítóintézetbe történő befogadásuk során pszichológus is vizsgálta, aki szerint a különbség jelentős, attól függően, hogy büntetés-végrehajtási intézetből, vagy javítóintézetből kerültek be az intézménybe.¹³⁹

A fiatalokkal szembeni büntetőjogi felelősségre vonás elsődleges célja a nevelés, ezért jut központi szerep a nevelőintézkedéseknek. A javítóintézetek szakmai programja magába foglalja a fiatalok intézeti szocializációját/re-szocializációját, figyelembe véve szokásait, érték és normarendjét, személyiségjellemzőit, egészségi állapotát, kommunikációs és problémamegoldó képességét, illetve ezen területek fejlesztésének szükségességét, a fejlesztés ütemét.¹⁴⁰ A javítóintézetben folyó nevelés célja a fiatalok társadalmi beilleszkedésének elősegítése, ennek érdekében beilleszkedési zavarainak enyhítése, pszichés állapotának rendezése, iskolázottságának, szakmai képzettségének fejlesztése, az alapvető erkölcsi normák elfogadtatása, az egészséges életmódra való felkészítés. A javítóintézeteknek arra kell törekedniük, hogy egy olyan kompenzáló és korrigáló nevelést biztosítsanak, mely igyekszik a fiatalok megelőző életút hiányainak pótlására és a bűnelkövetése háttérben álló okok kijavítására.¹⁴¹ A legnagyobb nehézséget a reszocializációs, reintegrációs nevelési célokkal kapcsolatban az jelenti, hogy a fiatalok elsődleges szocializációs folyamata vagy részben, vagy egészen sikertelen volt. Ami még ennél is nagyobb kihívást jelent, ha a fiatalok egy deviáns kultúrához szocializálódtak, amely ütközik a társadalom értékrendjével, elvárásaival.

Az intézeti nevelés céljai:

- Szocializációs szint emelése, szocializációs hiányok pótlása
- Kulturáltsági szint emelése

¹³⁷ Frech Ágnes: A fiatalok bűnelkövetési tendenciái és az ítélkezési gyakorlat alakulása az 1995. évi XLI. törvény hatálybalépése óta (In: Család, Gyermek, Ifjúság 2000/1) 6. old.

¹³⁸ Frech Ágnes: A fiatalok bűnelkövetési tendenciái az 1990-es évek második felében (In: Kriminológiai Közlemények 58., 2000) 9. old.

¹³⁹ Both Emőke: Beszámoló a "Fiatalokkal szemben alkalmazott kényszerintézkedések végrehajtási tapasztalatai" című kerekasztal-beszélgetésről (In: Kriminológiai Közlemények 66, 2010) 91-92.old.

¹⁴⁰ Szakmai Konceptió a FICE Magyarországi Egyesületének „LÉPÉS-VÁLTÁS” című projektjéhez (Bp., 2011. július 20). 9. old.

¹⁴¹ U. o. 9. old.

- Családi életre nevelés
- Munkavégzéshez szükséges készségek fejlesztése
- Tanulási elmaradások pótlása
- Az erkölcsi fejlődés segítése
- Egészséges életmódra nevelés
- Kommunikációs szint emelése
- Felelősség vállalás erősítése az elkövetett bűncselekménnyel kapcsolatban
- Ún. harmadlagos, az ismételt elkövetés esélyét csökkentő bűnmegelőzés

Nevelési-gondozási feladatok szinterei:

- Javítóintézeti nevelésre utalt, előzetes letartóztatásba helyezett fiatalok csoportjai
- Növendékügyi és Szociális iroda
- Iskola
- Munkafoglalkozáshoz szükséges tanműhely, kertészet
- Szabadidős tevékenységek
- Egészségügyi ellátás
- Pszichológiai és mentálhigiénés ellátás¹⁴²

A szabadságvesztésre ítélt fiatalok büntetés-végrehajtásában a Bv. Kódex 1993-as módosítása csupán annyiban jelentett előrehaladást, amennyiben az a felnőtteket is érintette. A legjelentősebb változások az elítélt emberi, állampolgári jogai respektálásának, a nyitottság, ezzel az érdekeltségre építő progresszivitás elve kiterjesztésének, az elítéltek fokozott jogvédelmének új szabályozásából fakadtak. A fiatalokkal szembeni szemléleti és jogalkotási bizonytalanságok ellenére a 90-es években is történtek erőfeszítések a végrehajtás korszerűsítésére. Ebben azonban a hosszabb távú kormány-és szakminisztériumi programok kevésbé voltak eredményesek, mint a helyi intézeti törekvések. A fiatalok büntetés-végrehajtási intézetében (Tököl) a 90-es évek elején ígéretes kísérletek történtek a nemzetközi gyakorlatban jól bevált progresszív rendszer bevezetésére. Ennek lényege, hogy a fiatal az intézeti követelmények teljesítésével az intézet ideiglenes elhagyását is lehetővé tevő félig nyitott részlegbe kerüljön. A 90-es évek közepére megállapíthatóvá vált, hogy a kilátásba helyezett előnyök hatására a korábbi években nehezen kezelhető intézeti szubkultúra agresszivitását javarészt sikerült kiküszöbölni. A 90-es évek végén a büntetés-végrehajtás általános szigorítása a progresszív szisztéma jelentős korlátozásával járt. A továbbra is fennmaradó rezsimrendszer lényege a fiatalok megfelelő csoportképzése a fiatalok személyiségének pszichológiai és pedagógiai megfigyelése alapján. Az intézeti pszichológus, illetve nevelő javaslatára ún. korrekciós csoportba helyezték az elesettebb, társaiknak

¹⁴² U. o. 10. old.

kiszolgáltatott és ezért fokozott védelemre, gondozásra szoruló fiatalokat, illetve külön csoportba azokat, akik agresszivitásuk miatt jelentettek veszélyt társaikra, vagy önmagukra. A gyógyító-nevelő csoportba elsősorban a kényszergyógyításra kötelezettek (alkoholisták, kábítószeresek) és a személyiségzavarosok kerültek.¹⁴³

A 90-es években végzett felmérések szerint a fiatalok intézetébe befogadottak közül iskolába nem járt, illetve csak egy-két osztályt végzett, de olvasni-írni nem tud az elítéltek 8-10%-a, az általános iskola 8 osztályát pedig mindössze 50-60%-uk végezte el. A Bv. Kódex 93-as novellája a fiatalok oktatására kötelezését szűkítette, amikor összhangba hozta azt a 16. életév betöltéséig terjedő tankötelezettséggel. Ebből következően a tizenhatodik életévüket betöltött fiatalok általános iskolai részvétele önkéntessé vált, egyben a büntetés-végrehajtás feladatává, hogy a részvételben a fiatalokat érdekeltté tegye. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy az érdekeltté tétel (pl.: ösztöndíj) a fiatalok javarészenek fenntartotta a tanulási kedvét, mégis a bizonytalan pályázati forrásokra támaszkodó érdekelttségi rendszer hosszabb távon kevésbé eredményes, mint az oktatásban részvételre kötelezés. Megfontolásra érdemes, hogy a szocializációs hiányok pótlásának, a fiatalok társadalomba való visszailleszkedésének elősegítésére a büntetés tartama idejére az általános iskolai képzés, és a szakképzés kerüljön a fiatalok intézeti hatásrendszerének középpontjába, míg a munkavégzés kiegészítő jellegű, illetve hobbi-tevékenység legyen.

A fiatalok elítéltek regionális és korszerűbb körülmények közötti elhelyezésében jelentős fejlemény három kisebb befogadású intézet rendszerbe állítása (1997-ben Kecskeméten, 2002-ben Szirmabesenyőn, 2006-ban Pécsen). Figyelemreméltó, hogy a kecskeméti intézet lakóegységes, a családi élet elhelyezési körülményeit modelláló kialakítása az európai legkorszerűbb börtönépítési tervek alapján készült.¹⁴⁴

A szirmabesenyői fiatalok Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetét az 1980-as években építették, a szigorított javító-nevelő munkabüntetés végrehajtására. 2002-ben a fiatalok fogvatartottak regionális elhelyezésének érdekében az intézetet átalakították. A büntetés-végrehajtási intézet zárkái, közösségi és kommunális helyiségei rossz állapotban vannak, mivel a fiatalok fogvatartottak a jelentős részét megrongálták. Az intézetben 115 férőhely van, a zárkák 6 fősek, emeleteságyakkal. Összesen 2 fegyelmi zárka és 1 biztonsági

¹⁴³ Kabódi-Lőrincz-Mezey: Büntetéstan alapfogalmak. Rejtjel kiadó, 2005. 182. old.

¹⁴⁴ U. o.: 183. old.

elkülönítő van. További elkülönítésre nincs lehetőség. A fogvatartottakat 3 szinten, elkülönítetten helyezik el, külön a fogházfokozatú, külön a börtönfokozatú és az előzetesen letartóztatott fogvatartottakat.

A kecskeméti Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetét 1997-ben kanadai minta alapján építették. A 30 férőhellyel rendelkező intézetben, előzetesen letartóztatott, illetőleg jogerős fiatalkorú férfi, felnőtt férfi és női fogvatartottak is vannak. A büntetés-végrehajtási intézet szakmailag megfelel a nemzetközi dokumentumokban foglalt alapelvnek, ugyanis valamennyi fogvatartott részére egyszemélyes éjszakai elhelyezést biztosít az intézet. A zárkák saját világítótesttel, mosdóval és mellékhelyiséggel vannak felszerelve. Az intézethez saját sétaudvar és sportpálya tartozik. A fiatalkorúak általános és középiskolai oktatásban részesülnek, a fiatalkorúak munkáltatása is megoldott, néhány fiatalkorú fogvatartott külső helyen is dolgozik.

A legújabb büntetés-végrehajtási intézetet, a fiatalkorúak pécsi Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetét 2006 szeptemberében adták át a Bv. intézetben 50 férőhely van, a zárkák 1-2-3 fősek, a földszinten az előzetesen letartóztatottak, az első emeleten a börtön, a második emeleten a fogház fokozatúak tartózkodnak. A Bv. Intézetben a berendezési és a felszerelési tárgyak korszerűek, azok kialakítása a börtön körülményekre figyelemmel, a fiatalkorúak speciális szükségleteinek megfelel.

1.3. Összegzés

Megállapítható, hogy a spanyol szabályozás a kezdetekben az angol jog álláspontját követte, és az 1823. évi január 1-jén hatályba lépett Büntető Törvénykönyv, a büntethetőség legalacsonyabb korhatárát a hetedik életévben állapította meg, míg a fiatalkorúság felső korhatárát mind a magyar, mind az angol szabályozással eltérően a tizenhetedik életévben határozta meg, egy évvel magasabban, mint a francia Code pénal, valamint három évvel tért el az angol jogban megállapított tizennégy éves korhatártól.

Magyarországon az 1878. évi V. tc, a Csemegi-Kódex a fiatalkorúság alsó korhatárát az angol és a spanyol szabályozástól eltérően öt évvel magasabb életkorban, a tizenkettedik életévben, míg a felső korhatárt a francia szabályozással egyezően a tizenhatodik életévben határozta meg, mely életkort az I. Büntetőnovella felemelt a tizenhatodik életévről a tizennyolcadik életévre. A magyar szabályozás alapján a tizenkettő és a tizenhat év közötti életkor volt a feltételes

felelősség kora. Ezt követően a fiatalkorú teljes felelősséggel tartozott, azzal az eltéréssel, hogy a legsúlyosabb büntetési tételeket bizonyos korig nem lehetett alkalmazni. A magyar szabályozás is lehetővé tette a francia szabályozáshoz hasonlóan, hogy a fiatalkorút javítóintézetbe lehetett utalni.

A spanyol jog ugyanakkor a kezdetekben egyezőséget mutatott a francia szabályozással abban a tekintetben is, hogy az 1823. évi spanyol Btk. alapján a bíró, ha a tizenhetedik életévét be nem töltött fiatalkorúnak nem volt belátási képessége vagy a cselekményt nem rosszindulatból követte el, akkor a fiatalkorút átadta a szüleinek, a nagyszüleinek, a gondnokának vagy a gyámjának azért, hogy megjavítsák és felügyeljék őt, kivéve akkor, ha ők nem tudtak velük mit csinálni és nem érdemelték meg a bizalmat, továbbá, ha felnőtt korúak lettek vagy a cselekmény súlyossága nem kívánta meg, hogy más körültekintő intézkedést alkalmazzon vele szemben a bíró, akkor lehetőség volt arra, hogy javítóintézetbe küldjék őt arra az időre, amíg ezt megfelelőnek ítélték, de nem maradhatott ott a huszadik életévén túl. A francia Code pénal is egyezően állapította meg, hogy, ha a terhelt életének tizenhatodik életévét betöltötte és a bíróság azt állapítja meg, hogy ő belátási képesség nélkül cselekedett, fel kell őt menteni, de a körülményekhez képest visszaadható szüleinek vagy javítóintézetben helyezhető el, hogy ott annyi ideig, amennyit a bírói ítélet megállapít, neveltessék. A nevelés a fiatalkorú huszadik életévén túl nem terjedhet.

Megállapítható az is, hogy a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló törvény mindkét országban 1979-ben lépett hatályba, és mindkét törvény leszögezte többek között azt, hogy a fiatalkorúakat el kell különíteni a felnőtt korú elkövetőktől. Míg a spanyol büntetés-végrehajtási jogi törvény (Ley General Penitenciaria, a továbbiakban LGP) ma is hatályos, addig a magyar 1979. évi 11. tvr. 2014. december 31-ig, mintegy harmincöt évig volt hatályban.

Korábban a büntetés célja, a fiatalkorúak által elkövetett bűncselekmények esetén is a megfélemlítés, az elrettentés, a szigor és a megtorlás volt. A halálbüntetést a XIX. század első felében jelentéktelen súlyú bűncselekmény elkövetése esetén, Angliában tíz év alatti gyermekek esetében is alkalmazták, ugyanígy a testfenyítő büntetések is gyakoriak voltak, különösen a botozás és a vesszőzés.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Balogh: i.m. Angliában egy tízéves gyermeket, aki egy pajtását megölte és annak holttestét elásta, gyilkosság miatt ítélték el, 1629-ben egy nyolc éves gyermekben halálbüntetést hajtottak végre azért, mert két pajtát felgyújtott.

Balogh Jenő idézi a művében, hogy a XVIII. század végétől, Beccaria és Howard¹⁴⁶ műveinek hatására rájöttek arra, hogy a büntetéseket enyhíteni kell, az elítéltek sorsát javítani kell és a szabadságvesztés büntetésre ítélték egy részénél a lelki életük átalakításra is szükség van. Ennek hatására eltörölték a testcsonkító büntetéseket, a legtöbb helyen megszüntették, fiatalkorúakkal szemben is a botozást és a vesszőzést. A halálbüntetést fiatalkorúakkal szemben megtiltották. A halálbüntetés és a testcsonkító büntetések helyett megjelent a szabadságvesztés büntetés és a pénzbüntetés. Mivel a fiatalkorú bűnelkövetők nagy részének nem volt vagyona, ezért velük szemben a pénzbüntetés kiszabásának semmiféle visszatartó hatása nem volt.

Magyarországon és Spanyolországban is hatott a korszellem változása a büntetések rendszerére és előtérbe kerültek a fiatalkorúakra vonatkozó külön szabályok. A megtorló büntetések kiszabása mellett mindkét országban a XIX. században megjelent a megjavításra hangsúlyt helyező javítóintézet, ahol lehetőség nyílt arra, hogy a fiatalkorúakat elkülönítsék a felnőtt koruktól.

Magyarországon a sanyargatásra berendezett régi tömlőcök helyett olyan fogházakra volt szükség, ahol megfelelő oktatással és munkára neveléssel a fiatalkorúakat megtanították a rendes életmódra. A büntetés legfőbb célja a deviáns fiatalkorúak erkölcsi megjavítása volt. Hittek abban, hogy nem a testi fenytés, a „virgácsolás” vezet eredményre, hanem az átnevelés. A testi fenytésre csak, mint végső fegyelmezési eszközre lehet szükség a javítóintézetekben és a fogházakban a rossz magaviseletű fiatalkorúakkal szemben.

Annak ellenére, hogy mindkét országban eltérések figyelhetők meg a tételes törvényekben az életkori korhatárok tekintetében, azonban egységes nézőpontot képviselt mindkét ország abban, hogy a fiatalkorú belátási képességét vizsgálat tárgyává kell tennie a bírónak.

Mindkét országban a felvilágosodás filozófiai eszmeiségének hatására követik a gyermekek és a fiatalkorúak megváltozott „humanizált” társadalmi helyzetét, azonban Spanyolország liberálisabb abban a tekintetben, hogy a fiatalkorúakkal szemben szabadságvesztés büntetést nem lehet kiszabni, hanem a legsúlyosabb szankcióként, zárt javítóintézeti nevelést lehet elrendelni.

1891-ben egy nyolc és egy kilenc éves kislány Londonban egy harmadik fiú meggyilkolása miatt bíróság elé állítottak, de a gyermekkorúságuk miatt, a főtárgyaláson felmentették őket.

¹⁴⁶Balogh: i.m. Howard János alapvetése: „Tegyétek az embereket szorgalmassá, és akkor majd becsületesek lesznek”

2. A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása a nemzetközi dokumentumok tükrében

Az előző fejezetben ismertettem a fiatalkorúakra irányadó szabályok kialakulásának a történetét Magyarországon és Spanyolországban, jelen fejezetben pedig azt vizsgálom, hogy a két ország hatályos szabályozása összhangban van-e a nemzetközi egyezményekben foglaltakkal. Ennek megértéséhez a nemzetközi szabályozás részletesen bemutatása nélkülözhetetlen.

A nemzetközi dokumentumokat négyféle csoportba lehet sorolni, aszerint, hogy az ENSZ, az Európai Unió, az Európa Tanács vagy a nemzetközi civil szervezetek bocsátották-e ki.¹⁴⁷

A nemzetközi joggyakorlatban a nemzetekre hatással bíró dokumentumok közül elsőként a gyermekvédő dokumentumokat kell megemlíteni.

2.1. A három fő gyermekvédő dokumentum, a Genfi Deklaráció, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata és a Gyermekek Jogairól szóló Nyilatkozat

A Nemzetek Szövetségének Genfi deklarációja 1924-ben fogalmazta meg először a gyermekek védelmének általános igényét és az „emberiségnek” a gyermekekkel szembeni feladatait. A társadalom feladatai közé tartozik, hogy az éhező gyermekeket táplálja, a szellemi fejlődésben elmaradottakat támogassa, a bűncselekményt elkövetőket jó útra térítse, valamint az árva és elhagyott gyermekeket összegyűjtse és segítse.

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (EJENY) 1948-ban deklarálta, hogy a gyermeknek joga van a különleges segítséghez és a támogatáshoz. A dokumentum a gyermek alapvető jogaként rögzíti, hogy joga van az egészséges és a jólétének biztosításához alkalmas életszínvonalhoz, a család védelméhez, a neveléshez és kimondta a diszkrimináció tilalmát, hogy nem lehet megkülönböztetni a házasságból és az azon kívül született gyermekeket.

Az ENSZ Közgyűlésének Gyermekek Jogairól szóló Nyilatkozata (1959.) előrelépést mutatott abban, hogy először fogalmazta meg a gyermek érdekét és kihangsúlyozta, hogy „a gyermek

¹⁴⁷ Vaskuti András: A nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott elvek érvényesülése a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában, ELTE Doktori Iskola, Budapest, 2014.

fizikai és szellemi fejlettsége miatt különös biztosítékokat és gondoskodást igényel, beleértve a megfelelő védelmet, mind születés előtt, mind születés után.”

A nyilatkozat tartalmazta a diszkrimináció teljes tilalmát, a gyermek érdekének döntő szerepét a jogok biztosítására irányuló intézkedések során, valamint a gyermek védelmének és elsőbbségét minden körülmények között. Meghatározta a minden gyermeket feltétel nélkül megillető jogokat: az állampolgársághoz, az egészséges fejlődéshez és növekedéshez, a különleges gondozáshoz, a megfelelő táplálkozáshoz és ruházkodáshoz, az orvosi ellátáshoz, a szórakozáshoz, az ingyenes oktatáshoz. Tartalmazta továbbá az elhanyagolás, a kegyetlenség, a kizsákmányolás és a gyermekkereskedelemmel szembeni védelemhez való jogot is.

2.2. Az életkor kiemelt szerepe a fiatalkorúak elleni eljárásban¹⁴⁸

Az ENSZ 1966. december 16-án fogadta el a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egységokmányát. Az Egységokmány a 14. cikkének 4. pontjában a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések között rögzíti, hogy: „a fiatalkorú személyek esetében az eljárásnak figyelemmel kell lennie az életkorukra és az átneveléshez szükséges érdekekre.”

A 6. cikk megtiltotta, hogy halálbüntetést szabjanak ki a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek által elkövetett bűncselekmény miatt, és azt a terhes nőknél nem lehetett végrehajtani.¹⁴⁹

A 7. cikke alapján senkit nem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni. Az Egységokmány 7. cikkéhez kapcsolódó átfogó kommentár rámutatott arra, hogy „a fogva tartott személy hosszan tartó magánzárka büntetése a 7. cikk által megtiltott tevékenységhez vezethet.”¹⁵⁰ Erre figyelemmel a gyermek elkülönítése vagy magánzárkába helyezése problémákat vet fel, és a Bizottság ezzel kapcsolatban aggodalmát fejezte ki.

¹⁴⁸ 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről

¹⁴⁹ U. o. 6. cikkének 5. pontja

¹⁵⁰ Emberi Jogi Bizottság 20. számú átfogó kommentár, 1992, HRI/GEN/1/Rev. 8, 2. bekezdése

2.3. A család kiemelkedő szerepe

1966-ban az ENSZ Közgyűlésének Gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya rögzítette, hogy minden gyereknek (fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra, nemzeti és társadalmi eredetre, vagyonra vagy születésre való tekintet nélkül) joga van a védelemre, amely őt kiskorú állapota folytán a családjá, a társadalom és az állam részéről megilleti, továbbá rámutatott a család jelentőségére a társadalomban, a gyermek jogosultságára a megfelelő védelemhez, továbbá a gyermekkel szembeni kötelezettség és a felelősség megosztására a társadalom, az állam és a család között, de kihangsúlyozta azt, hogy a gyermek gondozása, nevelés a család felelőssége.

2.4. A nem saját családjában nevelkedő gyermekek védelme és jóléte

Az ENSZ Közgyűlésének Nyilatkozata 1986-ban deklarálta a gyermekek védelmére és jólétére vonatkozó társadalmi és jogi alapelveket. Kiemelkedő szerepet a rokoni kapcsolatoknak tulajdonított. A rokoni kapcsolat elsőbbséget élvez, azon kívüli elhelyezésre csak a gyermek érdekében kerülhet sor abban az esetben, ha nem tudják nevelni vagy megfelelően gondoskodni róla. Elsődlegesen a gyermeket rokonoknál, helyettesítő szülőnél, örökbefogadó szülőnél kell elhelyezni és csak végső esetben lehet más helyen. A gyereknek joga van tudomást szerezni származásáról, joga van visszatérni szüleihez, ha az érdekével nem ellentétes.

2.5. A gyermek fogalmának és mindenekfelett álló érdekének meghatározása a New York-i Egyezményben

A nemzetközi dokumentumok közül a legjelentősebb dokumentumot, a Gyermek jogairól szóló Egyezmény. Az ENSZ Közgyűlése 1989. november 20-án fogadta el. Magyarország nemzetközi kötelezettségének tett eleget akkor, amikor az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdette, és a hazai jog részévé tette a Gyermek jogairól szóló, New York-i Egyezményt (a továbbiakban: a Gyermek jogairól szóló Egyezmény).¹⁵¹

Az egyezménynek a magyar jogrendbe történő beépítése kiemelt feladatot jelentett mind a jogalkotók, mind a jogalkalmazók számára. Az Egyezmény kötelezte az aláíró államokat, még akkor is, ha az elismert jogok biztosítását az államok ígéretük formájában vállalták, kevés olyan jog van megfogalmazva az Egyezményben, amelynek biztosítására a tagállamok kötelezettséget vállaltak.

Az Egyezmény tartalmazza a gyermek fogalmának definícióját: „aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.”¹⁵²

Az Egyezmény 3. cikkének 1. pontja rögzíti a gyermekek mindenekfelett álló érdekét¹⁵³ a szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenekfelett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban.”

Személyiségi jogoknál az autonóm személyiség elismeréséből indul ki, továbbá meghatározza a politikai, a gazdasági, a szociális, a kulturális jogokat, a gyermek speciális jogait, valamint a gyermekek különleges csoportjaira (a fogyatékosok, a családot nélkülöző, a kisebbséghez tartozó és a rendkívüli helyzetbe került gyerekek) vonatkozó jogokat is.

2.6. Az egyes gyermeki jogok és a diszkrimináció tilalma a New York-i Egyezményben

Az egyezmény külön meghatározza az egyes gyermeki jogokat is, erre figyelemmel minden gyermeknek joga van az élethez, az anyakönyvezéshez, a névhez, az állampolgársághoz, az egészséghez, az orvosi ellátáshoz és a TB juttatáshoz, a szociális biztonsághoz, az oktatáshoz, valamint a családi státuszhoz, hogy a szülei neveljék, ha nem szülei nevelik, akkor ahhoz, hogy lehetőség szerint megismerje őket és kapcsolatot tartson velük.

A gyermeknek a felnőttekhez hasonlóan joga van: az egyesüléshez, a gyülekezéshez, a véleménynyilvánításhoz, a magánélete, a családja, a lakása, a levelezése, a becsülete és a jó hírneve sérthetlenségéhez, megilleti a gondolat, a lelkiismeret és a vallásszabadság, a

¹⁵² Gyermekjogi Egyezmény 1. cikke

¹⁵³ The best interests of the child shall be primary consideration

pihenéshez és szabadidő eltöltéséhez, a korának megfelelő játékhöz, a szórakozáshoz és a kulturális, a művészeti életben való szabad részvételhez való jog is.

Mind a jogalkotók, mind a jogalkalmazók számára különös jelentőségű dokumentum, mert hangsúlyozza a gyermek érdekének abszolút elsőbbségét és a gyermek önálló jogalanyként való kezelését. Az Egyezmény tartalmaz a gyermekek fejlődésére vonatkozóan is rendelkezést, hogy: „az Egyezményben részes államok a legnagyobb mértékben biztosítják a gyermek életben maradását és fejlődését.”¹⁵⁴

A gyermeknek jogot kell biztosítani ahhoz, hogy beleszólhasson az őt érintő, életével kapcsolatos ügyekbe, és minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, melyet figyelembe kell venni. Erre tekintettel a gyermeknek joga van a meghallgatáshoz és véleményének kinyilvánításához: „az Egyezményben részes államok az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni. Ebből a célból nevezetesen lehetőséget kell adni a gyermeknek arra, hogy bármely olyan bírói vagy közigazgatási eljárásban, amelyben érdekelt, közvetlenül vagy képviselője, illetőleg arra alkalmas szerv útján, a hazai jogszabályokban foglalt eljárási szabályoknak megfelelően meghallgassák.”¹⁵⁵

Mivel a gyermek koránál fogva nem képes önállóan élni jogaival, az Egyezmény nyomatékosan hangsúlyozza, hogy minden őt érintő döntésnél „mindenekfelett álló érdekét kell figyelembe venni elsősorban”.

A diszkrimináció tilalmát is tartalmazta, valamint azt, hogy a gyermeknek védelmet kell biztosítani a megkülönböztetéssel, a megtorlással szemben, mely a gyermeket szülei, törvényes képviselői vagy családtagjai részéről jogi helyzete, tevékenysége, vélemény nyilvánítása vagy meggyőződése miatt érhetné.

Védelmet biztosít a kizsákmányolás, az erőszak, a rossz bánásmód, a durvaság, az elhanyagolás ellen, történjen az családon belül vagy azon kívül bárki részéről.

¹⁵⁴ A Gyermek jogairól szóló 1991. évi LXIV. törvény 6. cikkének 2. pontja: States Parties shall ensure to the maximum extent possible the survival and development of the child.

¹⁵⁵ U.o. 12. cikke: right to express views freely

2.7. A szabadságelvonással járó szankciók végrehajtásával összefüggő nemzetközi dokumentumok és Európai Tanácsi ajánlások

A gyermek- és fiatalkorú bűnelkövetőkkel kapcsolatos szankciók között több olyan szankciót találunk, amely az elítélt szabadságelvonásával jár együtt. A szabadságelvonással járó büntetések és intézkedések közül a legsúlyosabb szabadságelvonással járó büntetés a szabadságvesztés büntetés. Mind a nemzetközi, mind a hazai szakirodalomban folyamatos vita van azzal kapcsolatban, hogy a fiatalkorúak korosztályában mennyire van létjogosultsága egy ilyen típusú büntetésnek. Amennyiben a fiatalkorúval szemben a végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása elkerülhetetlen, akkor a velük szemben a végrehajtás során alkalmazott speciális rendelkezések képesek-e arra, hogy ellensúlyozzák a börtönártalmakat, a megbélyegzést és a fiatalkorúak közötti agressziót, amelyek súlyosan kihatnak a bv. intézetből szabaduló fiatalkorú további életére. A szakemberek között vita van arról is, hogy a rövidebb tartamú szabadságvesztés kiszabása helyett nem célszerűbb-e szabadságelvonással nem járó alternatív szankciók kiszabása. A következő pontokban azokat a nemzetközi dokumentumokat veszem sorra, amelyek a fiatalkorúak szabadságelvonásával foglalkoznak.

2.7.1. A szabadságától megfosztott gyermek jogai a New York-i Egyezményben

A kínzás, a megalázó bánásmód és a szabadságtól való megfosztásról szóló 37. cikk alapján az „Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy

- a) gyermeket ne lehessen sem kínzásnak, sem kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak alávetni. Tizennyolc éven aluli személyek által elkövetett bűncselekményekért sem halálbüntetést, sem szabadlábra helyezés lehetőségét kizáró életfogytiglan tartó szabadságvesztést ne legyen szabad alkalmazni,
- b) gyermeket törvénytelenül vagy önkényesen ne fosszanak meg szabadságától. A gyermek őrizetben tartása vagy letartóztatása, vagy vele szemben szabadságvesztés-büntetés kiszabása a törvény értelmében csak végső eszközként legyen alkalmazható a lehető legrövidebb időtartammal,
- c) a szabadságától megfosztott gyermekkel emberségesen és az emberi méltóságnak kijáró tisztelettel, életkorának megfelelő szükségleteinek figyelembevételével bánjanak. Különösképpen el kell különíteni a szabadságától megfosztott gyermeket a felnőttektől, kivéve,

ha a gyermek mindenekfelett álló érdekében ennek ellenkezője tűnik ajánlatosabbnak; a gyermeknek, rendkívüli körülményektől eltekintve, joga van levelezés és látogatások útján kapcsolatban maradni családjával,

d) a szabadságától megfosztott gyermeknek joga legyen igen rövid idő alatt jogsegélyt vagy bármely más alkalmas segítséget igénybe venni, valamint, hogy joga legyen arra is, hogy szabadságelvonásának törvényességével kapcsolatban bírósághoz vagy más illetékes, független és pártatlan hatósághoz forduljon, és hogy az ügyben sürgősen döntsenek.”¹⁵⁶

A nemzetközi dokumentumban megfogalmazott alapvető követelmény az, hogy a végrehajtandó szabadságvesztést csak ultima ratioként, azaz végső megoldásként lehessen alkalmazni, és ezzel párhuzamosan az alternatív szankciókat, a diverziós (a büntetőeljárás lefolytatásától eltekintő) megoldásokat kell előtérbe helyezni. A szabadságtól megfosztáshoz kapcsolódó rendelkezések nem csak azokra a gyerekekre vonatkoznak, akik bűncselekményt követtek el, hanem akiket a mentális egészségüket érintő okok vagy a menedékkéréshez, bevándorláshoz kapcsolódó okok miatt fosztottak meg a szabadságuktól.

Az ENSZ Közgyűlésének a szabadságuktól megfosztott fiatalok védelméről szóló ENSZ szabályok elfogadásáról szóló határozata kijelenti, hogy a „szabadságuktól megfosztott fiatalok fokozott mértékben vannak kitéve a bántalmazásnak, az elnyomásnak és jogaik megsértésének”, és megerősíti azt, hogy „a fiatalok intézményi elhelyezése csak végsőeszközként és a lehető legrövidebb időtartamra rendlehető el.”¹⁵⁷

Az Egyezményben részes államok elismerik a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermeknek olyan bánásmódhoz való jogát, amely előmozdítja a személyiség méltósága és értéke iránti érzékének fejlesztését, erősíti a mások emberi jogai és alapvető szabadságai iránti tiszteletét, és amely figyelembe veszi korát, valamint a társadalomba való beilleszkedése és abban építő jellegű részvétele elősegítésének szükségességét.¹⁵⁸

¹⁵⁶ ENSZ Gyermekjogi Egyezmény 37. cikkének a-d) pontjai.

¹⁵⁷ 45/113. határozat, 1990. december 14.

¹⁵⁸ U.o. 40. cikkének 1. pontja

Ebből a célból, valamint figyelemmel a nemzetközi okmányok erre vonatkozó rendelkezéseire, az Egyezményben részes államok különösen gondoskodnak arról, hogy:

aa) a gyermeket ne lehessen bűncselekmény elkövetésével gyanúsítani, vádolni vagy abban bűnösnek nyilvánítani, olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely az elkövetés idején sem a hazai, sem a nemzetközi jog értelmében nem volt bűncselekmény, a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított gyermeknek legalább az alábbi biztosítékokra legyen joga:

ab) mindaddig ártatlannak tekintsék, ameddig bűnösségét a törvény szerint be nem bizonyították,

ac) a legrövidebb határidőn belül közvetlenül vagy szülei, illetőleg adott esetben törvényes képviselői útján tájékoztassák az ellene emelt vádakról, és védelme előkészítéséhez és benyújtásához jogsegélyben vagy bármely más alkalmas segítségben részesüljön,

ad) ügyét késedelem nélkül illetékes, független és pártatlan hatóság vagy bíróság a törvény értelmében igazságos eljárás során, ügyvédjének vagy egyéb tanácsadójának, valamint - hacsak különösen koránál vagy helyzeténél fogva ez nem mutatkozik ellentétesnek a gyermek mindenek felett álló érdekével - szüleinek vagy törvényes képviselőinek jelenlétében bírálja el,

ae) ne lehessen kényszeríteni arra, hogy maga ellen tanúskodjék vagy beismerje bűnösségét, kérdéseket intézhessen vagy intéztethessen az ellene valló tanúhoz, és a mellette valló tanúk ugyanolyan feltételek mellett jelenhessenek meg és legyenek meghallgathatók, mint az ellene valló tanúk,

af) ha bűncselekmény elkövetésében bűnösnek nyilvánítják, e határozat és az ehhez fűződő bármely intézkedés ellen a törvénynek megfelelően, jogorvoslattal élhessen illetékes, független és pártatlan felsőbb hatóságoknál vagy bíróságnál,

ag) díjmentesen vehessen igénybe tolmácsot, amennyiben nem ért vagy nem beszél a tárgyaláson használt nyelven,

ah) magánéletét teljes mértékben tartsák tiszteletben az eljárás minden szakaszában.¹⁵⁹

¹⁵⁹ U.o. 40. cikkének 2. pontja

A Gyermekek Jogairól szóló, New York-i Egyezmény 40. cikkének 3. pontjának a) pontja alapján az Egyezményben részes államok minden erejükkel azon lesznek, hogy előmozdítsák különleges törvények és eljárások elfogadását, hatóságok és intézmények létrehozását a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermekek számára és különösen olyan legalacsonyabb életkort állapítsanak meg, amelyen alul a gyermekkel szemben bűncselekmény elkövetésének vélelme kizárt.¹⁶⁰

A New York-i Egyezmény egyedülálló volt abban is, hogy a szabadságelvonás csak végső megoldás lehet és a fogvatartott gyermekkel az egyezmény alapján emberségesen, az emberi méltóságának kijáró tisztelettel, valamint az életkorának megfelelő szükségleteit szem előtt tartva kell eljárni.

2.7.2. A Pekingi szabályok (The Beijing Rules) és a fiatalkorúak bebörtönzésének kivételes esetei¹⁶¹

A 40/33. ENSZ Közgyűlési Határozat¹⁶² (továbbiakban: a Pekingi Szabályok) koncepcióját 1980-ban, a caracasi ENSZ Konferencián, a 6. Bűnmegelőzési és az elkövetők kérelmével foglalkozó konferencián dolgozták ki. A dokumentumot 1984-ben szövegezték meg és 1985. november 29. napján fogadta el az ENSZ közgyűlése az ENSZ minimumkövetelmény szabályai a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerére című dokumentumot.

A Pekingi szabályok hat részből, harminc szabályból és az ezekhez kapcsolódó kommentárból tevődik össze.

Már a preambulumban is megfogalmazódik az az elv, hogy a fiatalkorúak különös gondoskodást és segítséget igényelnek, valamint jogi védelemre szorulnak. A Pekingi Szabályok preambulumban rögzítik, hogy ha előmozdíják a fiatalkorúak jólétét, azzal csökken a jogi beavatkozás szükségessége, ezáltal csökken az az ártalom is, melyet az eljárás okozhat a fiatalkorúnak.

A Pekingi szabályok nem tartalmaz a büntethetőségi életkorra vonatkozó meghatározást, de a 4.1. pontjában kihangsúlyozza, hogy „azokban a jogrendszerekben, amelyek elismerik a

¹⁶⁰ U.o. 40. cikkének 3/a. pontja

¹⁶¹ <http://www.un.org/documents/ga/res/40/a40r033.htm>

United Nations Standard Minimum Rules for the Administrations of Juvenile Justice, The Beijing Rules 1985.

¹⁶²Lévai Miklós: A Pekingi szabályok Gyermek- és Ifjúságvédelem, 1990/2. szám, 26-36.old.

büntetőjogi felelősség korhatárát a fiatalkorúakra nézve, ennek a kornak az alsó határát nem szabad túl alacsonyan megállapítani és figyelembe kell venni az érzelmi, szellemi és értelmi fejlettséget.”

Középpontba kerül a „más elbánás” szükségessége, az arányos szankcionálás, mely során figyelembe kell venni a bűncselekmény súlyát és a fiatalkorú személyiségét, valamint felmerül a kifejezetten fiatalkorúak számára kialakított szabályok, intézmények, és eljárás kialakításának gondolata.¹⁶³

Az arányosság elve jelenik meg abban a rendelkezésben, hogy a szankciónak igazodnia kell a bűncselekmény súlyához, ehhez pedig fiatalkorúak esetén egy plusz követelményt is megkíván, az elkövető egyéniségének, személyiségének figyelembe vételét.

Az első része alapfogalmakat, meghatározásokat tartalmaz és felsorolja a prevencióhoz szükséges feladatokat.

Alapelvként rögzíti, hogy gondosan kialakított jogi védelemmel kell ellátni a joggal összeütközésbe került fiatalkorúakat, a tárgyalás előtti őrizetet csak utolsó megoldásként lehet alkalmazni és kizárólag nagyon súlyos, más személy elleni erőszakos cselekmény elkövetése esetén lehetne helye a fiatalkorú elkövetők bebörtönzésének.¹⁶⁴

A 10. szabályának 2. bekezdése kimondja, hogy a fiatalkorú letartóztatását követően „a bíró vagy más kompetens tisztségviselő vagy testület késedelem nélkül vegye fontolóra a szabadon bocsátás lehetőségét” és azt, hogy az előzetes vizsgálati fogságot csak legutolsó eszközként szabad alkalmazni, és csak a lehető legrövidebb időtartamra, amikor csak lehetséges, az előzetes vizsgálati fogságot más alternatív intézkedéssel kell helyettesíteni. Ilyen lehet a szigorú felügyelet, családnál vagy más oktató-nevelő intézményben vagy otthonban történő elhelyezés.

A 17. szabálya részletesen kifejti, hogy a fiatalkorú büntetéseket nem szabad bebörtönözni büntetőintézetben, hacsak nem olyan súlyos cselekmény miatt ítélik el őket, amely más személy elleni erőszakban nyilvánul meg, vagy az ítélet alapja más súlyos bűncselekmények elkövetésében való megrögzöttség.

¹⁶³ Debreczeni Lilla: Szükséges-e külön büntető igazságszolgáltatás a fiatalkorúaknak?, *Belügyi Szemle*, 2011/11. szám 41.old.

¹⁶⁴ Csemáné dr. Váradi Erika: Nemzetközi és hazai tendenciák a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában, PhD dolgozat, Miskolci ÁJK Doktori Iskola, 72. old. <http://www.uni-miskolc.hu/~wwwdeak/Varadi%20Erika.pdf>

A fiatalok zárt intézeti elhelyezéséről a Pekingi Szabályok ötödik része tesz ajánlásokat. A felnőtt korúakra irányadó általános szabályokon túl a fiatalok kezelésének céljára kiegészítő rendelkezéseket is tartalmaz. A fiatalok kezelésének célja az, hogy gondozást, védelmet, oktatást és szakmai képzést nyújtson, segítse őket abban, hogy konstruktív és hasznos szerepet vállalhassanak a társadalomban.¹⁶⁵ A fiatalok kezelésének eszköze a gondozás, a védelem, az oktatás és a szakmai képzés. A Pekingi Szabályok kiemelt hangsúlyt helyez a fiatalok zárt intézeti oktatására és szakmai képzésére, mert ezekkel a társadalomba beilleszkedésük esélyei javíthatóak. A fiatalok általános és szakmai műveltségének pótlásához szükséges az illetékes állami szervek összehangolt együttműködése.

A Pekingi Szabályok azt az elvet vallotta, hogy a fiatalok fogvatartottakat a felnőtt elítéltektől el kell különíteni és a felnőttektől külön kell őrizni.¹⁶⁶ A fiatalok elkülönítése kettős célt szolgál, egyrészt a felnőttek negatív befolyását küszöböli ki, másrészt felhívja a figyelmet arra, hogy a fiatalok bv. intézeteiben egy sajátos, nevelésre összpontosító miliót kell kialakítani.

A Pekingi Szabályok több helyen rámutat a család fontosságára, kiemeli az intézetben elhelyezett fiatalok jóléte érdekében a szülőknek vagy a gyámnak a látogatási jogát és azt, hogy a szülőnek vagy a gyámnak a bv. intézettel együtt kell működnie a fiatalok ügyeiben.

A Pekingi Szabályok a feltételes szabadon bocsátással kapcsolatban is tartalmaz állásfoglalást, az intézetből történő feltételes elbocsátást a megfelelő hatóságoknak a lehető legnagyobb mértékben és a lehető legkorábbi időpontban kell alkalmazni.¹⁶⁷

A fiatalok reintegrációjának fokozatosságát segítik elő az ún. fél-intézeti megoldások, amelyek elősegítik a közösségbe visszakerülő fiatalok szükségleteinek kielégítését. Fél-intézeti megoldások többek között, a nevelőotthonok és a nappali oktató központok.

A Pekingi szabályok jelentősége abban áll, hogy először foglalkozott a fiatalok büntetés-végrehajtásával, és rendelkezett arról, hogy fiatalokkal szemben a zárt intézetbe utalást csak a legvégső esetben, az az csak ultima ratio-ként lehet alkalmazni. A Pekingi Szabályok ugyanakkor kiemelik a fiatalok oktatásának, képzésének, nevelésének és szabadidős tevékenységének a fontosságát, amelyekkel a börtönártalmak enyhíthetőek. A Pekingi

¹⁶⁵ Pekingi Szabályok 27. pontja

¹⁶⁶ I.m. 26.3. pont

¹⁶⁷ I.m. 26.5. pont

Szabályokban foglaltak ma is kihatással vannak a fiatalkorú bűnelkövetőkkel való bánásmódra. A Pekingi Szabályok kiemelte azt is, hogy a fiatalkorúakat el kell különíteni a felnőtt korú fogvatartottaktól és hangsúlyozta a fogvatartott fiatalkorú családjával való kapcsolatának kiemelkedő szerepét.

2.7.3. A büntetés humanizálása és a bűnmegelőzés kiemelkedő szerepe a Rijadi Iránymutatásokban ¹⁶⁸

AZ ENSZ Közgyűlés 1990. december 14-én fogadta el a 45/122. számú határozatával A Rijadi Iránymutatásokat (United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency).

Az Iránymutatás az alapelveken kívül hat részből áll. Hangsúlyozza a gyermek jólétét, a család kiemelkedő szerepét, az oktatás fontosságát, a közösségek és a média szerepét. A kormányok számára ennek érdekében ajánlásokat fogalmaz meg.

Az Iránymutatás felhívja a figyelmet a bűnmegelőzési szabályzat elkészítésére, mellyel elkerülhető lenne, hogy a gyermeket olyan viselkedésért büntessék, amellyel másokat nem sért súlyosan. Ehhez intézkedéseket kell tenni az oktatás területén, mert az támogatóan szolgálja a különleges bánásmódra és védelemre szorulókat, továbbá hivatalos lépéseket kell tenni arra vonatkozóan, hogy a fiatalkorú elfogása során elsődlegesen tartsák szem előtt a mindenekfelett álló érdekét, és vele szemben a tisztességes és egyenlő eljárás követelményét, hogy megőrizték minden fiatalkorú jólétét, fejlődését, jogait és érdekeit. A fiatalkorúakat nem szabad megbélyegezni, mert az gyakran nem kívánatos viselkedést vált ki a fiatalok fejlődésében.

Azért, hogy megelőzzék a fiatalok további megbélyegzését, a viktimizációt és a kriminalizálódást, a jogalkotásnak képesnek kell lennie arra, hogy bármilyen magatartás, amely nem bűncselekmény vagy amiért a felnőtt korúak nem büntethetőek, az a magatartás fiatalkorú elkövetők esetében se legyen büntethető.¹⁶⁹

¹⁶⁸ United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency, <http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r112.htm>

¹⁶⁹ U.o.56. pontja: in order to prevent further stigmatization, victimization and criminalization of young persons, legislation should be enacted to ensure that any conduct not considered an offence or not penalized if committed by an adult is not considered an offence and not penalized if committed by a young person.

A kormányoknak törekedniük kell a speciális fiatalokra vonatkozó törvények és eljárások megalkotására, amelyek alkalmasak a fiatalok jogainak védelmére és jólétének biztosítására.¹⁷⁰

A törvényhozásnak képesnek kell lennie arra, hogy a fiatalokat védje a kábítószerrel visszaéléstől és a drog dealerektől.¹⁷¹

A Rijadi Iránymutatások jelentősége kétségen kívül abban volt, hogy elsőként foglalkozott a bűnmegelőzéssel, és felhívta a figyelmet arra is, hogy a kormányoknak különleges törvényeket kell alkotniuk a fiatalok védelmére vonatkozóan. A Rijadi Iránymutatásoknak kiemelkedő szerepe volt abban is, hogy a Pekingi Szabályokban és a New York-i Egyezményben foglaltakat szem előtt tartva kihangsúlyozta, hogy gyermeket zárt intézetben csak legvégső megoldásként és csak a legrövidebb szükséges ideig lehet elhelyezni.

2.7.4. A fiatalok szabadságvesztésére irányadó rendelkezések a Havannai Szabályokban (United Nations Rules for the Protection of the Juveniles Deprived of their Liberty)¹⁷²

Az 1990. december 14. napján elfogadott 45/113. számú ENSZ közgyűlési határozat a szabadságuktól megfosztott fiatalok védelmének szabályait rögzíti.

A Havannai Szabályok jelentősége abban volt, hogy, megismételte a Pekingi Szabályokban foglaltakat, hogy a szabadságvesztés csak végső megoldás lehet a fiatalokkal szembeni büntetőeljárásban, továbbá felhívta a reszocializáció fontosságára is a társadalom figyelmét. A Havannai Szabályok rendelkezik a szabadságától megfosztott fiatalok védelméről és arról is, hogy olyan zárt intézeteket kell létrehozni, amelyek hasonlítanak a “kinti világhoz”, és támogatni kell az intézeteknek a fogvatartott fiatalok és a családjuk közötti kapcsolattartást.

¹⁷⁰ U.o. 57. pontja: consideration should be given to the establishment of an office of ombudsman or similar independent organ, which would ensure that the status, rights and interests of young persons are upheld and that proper referral to available services is made. The ombudsman or other organ designated would also supervise the implementation of the Riyadh Guidelines, the Beijing Rules and the Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty. The ombudsman or other organ would, at regular intervals, publish a report on the progress made and on the difficulties encountered in the implementation of the instrument. Child advocacy services should also be established.

¹⁷¹ U.o. 59. pontja: legislation should be enacted and strictly enforced to protect children and young persons from drug abuse and drug traffickers.

¹⁷² United Nations Rules for the Protection of the Juveniles Deprived of their Liberty <http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r113.htm>

2.7.5. A női fogvatartottakkal való bánásmód és a szabadságelvonással nem járó intézkedések a Bangkoki Szabályokban (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders)

A 2010-ben elfogadott Bangkoki Szabályoknak a kiemelkedő jelentősége abban volt, hogy kizárólag a női fogvatartottakra tartalmazott speciális rendelkezéseket. A Bangkoki Szabályok 36-39. szabályai külön kiemelik a fiatalkorú női fogvatartottakkal való különleges bánásmódot. A bv. intézeteknek az intézkedések végrehajtása során figyelemmel kell lenniük a fiatalkorú női fogvatartottak kiemelt védelmére. A fiatalkorú női fogvatartottak részére is a fiatalkorú férfi fogvatartottakkal azonos módon kell biztosítani az oktatáshoz és a szakmai képzéshez való hozzáférést. A bv. intézeteknek lehetővé kell tenniük, hogy a fiatalkorú női fogvatartottak a koruknak és a nemüknek megfelelő programokhoz és szolgáltatásokhoz hozzájussanak, és felvilágosításban részesüljenek a szexuális bántalmazással és a szexuális erőszakkal kapcsolatban. Megfelelő oktatást kell, hogy kapjanak a nők egészségügyi ellátásáról is és rendszeres nőgyógyászati vizsgálaton kell részt venniük. Az állapotos fiatalkorú fogvatartott lányoknak támogatást és megfelelő orvosi ellátást kell biztosítani a felnőtt korú fogvatartottakkal azonos módon. A fiatalkorú lányok egészségét egészségügyi szakembereknek kell megvizsgálniuk és figyelembe kell venni azt a tény is, hogy az életkorukból adódóan nagyobb kockázati tényezővel kell számolni a terhességük alatt.

2.7.6. Célkitűzések megfogalmazása az Európa Tanács ajánlásaiban

Az Európa Tanács ajánlásai is hasonló szellemiséget tükröznek, mint a fent részletezett nemzetközi dokumentumok. Az Európa Tanács számos ajánlása közül három ajánlás foglalkozik részletesen a fiatalkorúak igazságszolgáltatásával és büntetés-végrehajtásával.

2.7.6.1. Az Európa Tanács R (87) 20. számú ajánlása a fiatalkori bűnelkövetésre adandó társadalmi válaszról (On social relations to juvenile delinquency on the validity of contracts between persons) ¹⁷³

¹⁷³ On social relations to juvenile delinquency on the validity of contracts between persons http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/family/Resolutions_recommendations_cm_en.asp

Az ajánlás támogatta a fiatalokorra vonatkozó liberális kriminálpolitikai ajánlásokat, és ellenezte a szabadságvesztés kiterjesztésére irányuló törekvéseket.

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága fogadta el az ajánlást 1987. szeptember 17. napján. Az ajánlás tizennyolc pontból áll. A büntetés-végrehajtásban a fiatalokú elítélteknek folytatni kell a nevelésüket és visszailleszkedésüket a társadalomba, és amilyen gyorsan lehet, a fiatalokúak szabadságvesztését el kell törölni.

Biztosítani kell, hogy a fiatalokúak ügyeiben soron kívül eljárjanak, elkerülve mindenféle késedelmet és egy hatékony nevelést kell számukra lehetővé tenni. Az R (87) 20. számú ajánlás alapján a szabadságvesztést fiatalokúakkal szemben csak kivételesen lehet alkalmazni.

2.7.6.2. Az Európa Tanács R (2003) 20. számú ajánlása a fiatalokú bűnözés kezelésének új irányairól (Concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice)¹⁷⁴

Az Európa Tanács R (2003) 20. számú ajánlása 9. pontjában a liberális ideológia folytatásaként meghatározta, hogy a büntethetőségnek igazodnia kell az elkövető korához és érettségéhez.¹⁷⁵

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2003. szeptember 23-án fogadta el „A fiatalokú bűnözés kezelésének új módszerei és a fiatalokú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás szerepe” című ajánlást.

¹⁷⁴ Concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice, <http://www.google.hu/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwIapKLNz9zMAhUdOsAKHS5BxEQFgghMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.legislationline.org%2Fdocuments%2Fid%2F8024&usg=AFQjCNFfpOB3vpgE4Y07nzCBRbL-LGGCrg&bvm=bv.122129774,d.d24>

¹⁷⁵ Convinced that the penal system for minors should continue to be characterised by its objective of education and social integration and that it should as far as possible abolish imprisonment for minors;

4. to ensuring that minors are tried more rapidly, avoiding undue delay, so as to ensure effective educational action;

11. to ensuring that interventions in respect of juvenile delinquents are sought preferably in the minors' natural environment, respect their right to education and their personality and foster their personal development;

14. with the aim of gradually abandoning recourse to detention and increasing the number of alternative measures, to giving preference to those which allow greater opportunities for social integration through education, vocational training as well as through the use of leisure or other activities;

15. - are intended to cope with the persistence of delinquent behaviour in the minor by improving his capacities for social adjustment by means of intensive educational action (including "intensive intermediary treatment");
- entail community work suited to the minor's age and educational needs;

16. - to providing both education and vocational training for young prisoners, preferably in conjunction with the community, or any other measure which may assist reinsertion in society;
- to providing educational support after release and possible assistance for the social rehabilitation of the minors;

17. to reviewing, if necessary, their legislation on young adult delinquents, so that the relevant courts also have the opportunity of passing sentences which are educational in nature and foster social integration, regard being had for the personalities of the offenders;

Az ajánlás három célkitűzést fogalmazott meg a fiatalkorúak igazságszolgáltatásával kapcsolatban: a bűnelkövetés és a bűnismétlés megelőzését, az elkövetők reintegrálását és reszocializációját, valamint az áldozatok szükségleteinek és érdekeinek megjelenítését.

A dokumentum két részből tevődik össze, az első rész tartalmazza a preambulomot, valamint huszonöt pontban fogalmaz meg elvárásokat a tagállamokkal szemben annak érdekében, hogy milyen intézkedéseket kell tenni a fiatalkorúak igazságszolgáltatása tekintetében.

Az Európa Tanács R (2003) 20. számú ajánlása három fogalmat definiál:

- fiatalkorú: aki elérte a fiatalkor alsó határát, de a felsőt még nem,
- bűncselekmény: a büntetőjog hatálya alá tartozó cselekmény,
- fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer: valamennyi intézményt magába foglal, mely a fiatal korosztályok bűnözésével foglalkozik.

A dokumentum kifejezésre juttatja, hogy a tagállamoknak a súlyos, erőszakos és ismétlődő fiatalkori bűnelkövetésre új és hatékonyabb – de az arányosság követelményének megfelelő – alternatív szankciókat és intézkedéseket kell kidolgoznia. Hangsúlyozza, hogy lehetőség szerint a szülőkre is ki kell terjeszteni a felelősséget, őket is be kell vonni a végrehajtásba, és amennyiben lehetőség van rá szorgalmazni kell a mediációt és az áldozatnak való jóvátételt. A fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer intézményei között biztosítani kell a gyermekjóléti, a gyermekvédelmi, egyéb szociális és oktatási egészségügyi intézmények közötti együttműködést.

A dokumentum hangsúlyozza továbbá, hogy a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerének olyannak kell lennie, hogy egyrészt szolgálja a fiatalkori bűnözés megelőzését, másrészt figyelembe veszi azokat a családi, iskolai, lakóhelyi és kortárs csoportszintű összefüggéseket, amelyeken belül a bűnelkövetés előfordul.

Az ajánlás a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatására tartalmaz iránymutatásokat, azonban nem tér ki a büntetések és az intézkedések végrehajtására.

2.7.6.3. Az Életfogytig tartó vagy más hosszú tartamú szabadságvesztésre ítélt börtönadminisztráció általi kezeléséről szóló R (2003) 23. számú ajánlás (Management by prison administrations of life sentence and other long-term prisoners)

Az ajánlás 32. pontja külön kiemeli, hogy a hosszú időre ítélt fiatalok fogvatartottakat a speciális szükségleteiket szem előtt tartó külön bv. intézetben vagy a bv. intézet külön egységében kell elhelyezni. A fiatalok részére megfelelő oktatást és képzést kell biztosítani, fontos a szülőkkel és a családdal való szoros kapcsolat fenntartása, érzelmi fejlődésük támogatása, megfelelő sport és szabadidős tevékenység biztosítása és kiemelt szerepe van annak, hogy a fiatalok rezsiméből a felnőtt korúak rezsimébe történő átmenetet - a fiatalok személyes fejlődését figyelembe véve - gondosan, előre megtervezze az intézet.

A fent elemzett nemzetközi dokumentumokból és európai ajánlásokból azt a következtetést lehet levonni, hogy fiatalokkal szemben a szabadságvesztés büntetés kivételes szankció, melyet csak szűk körben lehet alkalmazni.

Speciális fogvatartotti körbe tartoznak a fogvatartott kiskorúak és a nők. A nemzetközi ajánlások, szabályok és irányelvek kiemelt pontja a fogvatartottak jogai.

2.7.6.4. Európai Szabályok a fiatalok bűnelkövetőkre, akikkel szemben büntetést vagy intézkedést alkalmaztak (Rec (2008) 11. sz. ajánlás)

A Greifswaldi Szabályokat 2007 márciusában két bizottság, az Európa Tanács Büntető jogi Együttműködési Bizottsága és a Büntető jogi Problémák Bizottsága fogadta el Greifswaldban. A büntetés-végrehajtási speciálprevenció és a reszocializáció meghatározó szerepét emeli ki és a nevelés szerepét hangsúlyozza a dokumentum.

Célja az volt, hogy a szabadságuktól megfosztott fiatalok kezelésére, valamint a büntetések és intézkedések végrehajtására minimum szabályokat állapítsanak meg.¹⁷⁶ 2008. november 5. napján R (2008) 11. szám alatt született meg a büntetések vagy intézkedések hatálya alatt álló fiatalok elkövetőkre vonatkozó Európai Szabályokról.

A dokumentum hét nagy fejezetre osztható fel, amely tartalmazza az alapelveket, a közösségi büntetéseket és intézkedéseket, a szabadságelvonnással járó szankciókat, a jogi tanácsot és a segítségnyújtást, a panaszokkal kapcsolatos eljárást, a személyzetre vonatkozó rendelkezéseket, valamint a médiával és a nyilvánossággal kapcsolatos szabályokat.

¹⁷⁶ Basic European Rules for Juvenile Offenders deprived of their Liberty or Subject to Community Sanctions and Measures

Az ajánlás célja az, hogy a szankcióval sújtott vagy a szabadságkorlátozás bármely formájának alávetett fiatalok bünelkövető jogait és biztonságát megerősítse, támogassa és elősegítse a fizikai, a lelki és a szociális jólétét.

Az Alapelvek keretében tett fontosabb megállapítások:

- A büntetéssel vagy intézkedéssel sújtott fiatalok emberi jogait tiszteletben kell tartani, a bünelkövető fiatalok kezelésekor figyelembe kell venni az emberi jogait és biztosítani kell az Európai BörtönSzabályokban a felnőtteket megillető teljes védelmet.
- A fiatalok bünelkövetőkkel szemben alkalmazható szankciókat vagy intézkedéseket, azok végrehajtási módját törvényben kell meghatározni és annak a társadalmi integráción, a nevelésen és a bűnismétlés megelőzésének elvén kell alapulniuk.
- A fiatalokkal szemben alkalmazható szankciókat csak a bíróság vagy más, a jogszabály által arra felhatalmazott hatóság állapíthatja meg.
- A szankciók vagy intézkedések alkalmazhatóságára irányadó minimális életkor nem lehet túl alacsony és azt törvényben kell meghatározni.
- A szankciók és intézkedések kiszabásának és végrehajtásának a fiatalok legfőbb érdekén kell alapulnia.
- A fiatalokkal szemben kiszabott szankciónak vagy elrendelt intézkedésnek az elkövetett jogsértés súlyával arányosnak kell lennie (proporcionalitás elve). A szankciók kiszabásakor figyelembe kell venni az elkövető életkorát, fejlettségét, pszichikai és mentális jólétét, képességeit, személyes körülményeit (egyéni elve). Amennyiben szükséges, akkor ezek megállapításához a szakértői vélemények felhasználhatóak. Megállapítható, hogy a speciálpreventív nevelési cél érvényesülésének a proporcionalitás elve ugyanúgy határt szab, mint a bűnösség foka és mértéke.
- A végrehajtásért felelős hatóságoknak megfelelő mérlegelési joggal kell ahhoz rendelkezniük, hogy a fiatalok speciális körülményeinek megfelelő szankciót vagy intézkedést alkalmazzanak vele szemben.
- A Greifswaldi szabályokhoz fűzött kommentár alapján a fiatalok bünelkövetőkkel szemben kiszabott szankciókat úgy kell átalakítani, hogy azok a legjobban megfeleljenek a fiatalok érdekeinek.
- A fiatalokkal szemben olyan szankciókat kell kiválasztani, amelyek negatív jellegükből adódóan nem fokozzák tovább a fiatalok bünelkövetők fizikai vagy mentális sérüléseit.

- A szankciókat és az intézkedéseket késedelem nélkül kell végrehajtani, és azok időtartama csak a feltétlenül indokolt és szükséges mértékig terjedhetnek (a minimális beavatkozás elve).
- A fiatalkorú szabadságtól való megfosztása csak végső eszköz lehet, csak a minimálisan szükséges időtartamban lehet alkalmazni. Az előzetes letartóztatás elkerülése érdekében, speciális erőfeszítéseket kell tenni.
- A szankciók és az intézkedések kiszabásánál és végrehajtásánál mindennemű diszkriminációt kerülni kell.
- A fiatalkorú elkövetőkkel foglalkozó igazságszolgáltatási rendszernek pontos jelentést kell készíteni a szülők és a törvényes képviselők, gyámok jogairól és felelősségéről. A családoknak részt kell venniük az eljárásban és a szankciók végrehajtásában is, kivéve, ha ez a fiatalkorú legjobb érdekét nem szolgálja.
- A fiatalkorú bűnelkövetők igazságszolgáltatási rendszerének integrálnia kell a fiatalkorúakat érintő széleskörű társadalmi kezdeményezéseket.
- A szankciók végrehajtásakor sem a fiatalkorú bűnelkövetők személyazonosságáról, sem a családjairól bizalmas információt nem lehet nyilvánosságra hozni, kivéve azokat, akik a törvény alapján erre felhatalmazással rendelkeznek.
- A fiatalkorú bűnelkövetőkkel foglalkozó szakembereknek speciális képzésben kell részesülniük.
- A szankciók végrehajtását rendes kormányzati ellenőrzésnek és független monitorozásnak is alá kell vetni.

A szabadságelvonással járó intézkedésekkel a III. rész foglalkozik, amely általános és különös részből áll. Az általános rész foglalkozik a többek között a fiatalkorú befogadásával, szállásával, higiénijával, öltözetével és ágyneműjével, étellemezésével, egészséggondozásával, képzésével, kezelésével, a nevelőintézkedésekkel, a külvilággal való kapcsolatával, a különböző rezsimek közötti átjárhatósággal és a szabadulásra való felkészüléssel. A különös rész több, a fiatalkorúak szabadságának korlátozásával vagy elvonásával járó jogintézménnyel foglalkozik, mint például az előzetes letartóztatás és az őrizetbe vétel. Az ajánlás négy alapelvet határoz meg a szabadságelvonással kapcsolatban. Az előzetes letartóztatás foganatosítására csak az előzetes letartóztatási okok tényleges fennállása esetén kerülhet sor, a végrehajtásnak igazodnia kell a szabadságelvonás törvényben meghatározott céljához, a szabadságelvonás nem erősítheti fel az azzal szükségszerűen együtt járó hátrányokat, továbbá a szabadságvesztés önmagában a szabadságelvonása miatt minősül büntetésnek.

A következő pontban bemutatott Európai Börtönszabályok a fogvatartott gyermekek érdekét hangsúlyozza, valamint azt, hogy a kinti társadalomban a hasonló korú gyermekeknek biztosított szociális, oktatás, vallási támogatást és rekreációs programokat kell biztosítani a büntetés-végrehajtási intézetben fogvatartott gyermekeknek is.

2.7.7. Európai Börtönszabályok (European Prison Rules) és a fogvatartott kiskorúak¹⁷⁷

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 2006. január 11. napján fogadta el a Miniszteri Bizottság Európai Börtönszabályokról szóló R/2006/62. számú ajánlását a tagállamok számára.

Az Európai Börtönszabályoknak kiemelkedő jelentősége van abban, hogy elsőként fogalmazott meg a tagállamok számára a büntetés-végrehajtással és a fogvatartottak jogaival kapcsolatos rendelkezéseket. Az Európai Börtönszabályok elsősorban a felnőtt korúakat célozza meg és a fiatalok életkori sajátosságait és szükségleteit tartalmazó rendelkezéseket csak szűk körben tartalmaz. A fiatalok szabadságvesztésére vonatkozóan mindössze három általános rendelkezést tartalmaz.

A 35. pontban külön rendelkezik az Európai Börtönszabályok a fogvatartott kiskorúakról. Szabályozza azt a lehetőséget is, ha kivételesen a tizennyolcadik életévüket be nem töltött kiskorúakat a felnőttek büntetés-végrehajtási intézetében helyeznek el, akkor a hatóságoknak oda kell figyelniük arra, hogy ne csupán azokhoz a szolgáltatásokhoz jussanak hozzá a fiatalok, amelyek valamennyi fogvatartott számára hozzáférhetőek, hanem olyan szociális, pszichológiai és oktatási szolgáltatásokhoz, lelki gondozáshoz és szabadidős programokhoz, illetőleg ezeket kiváltó tevékenységekhez, amelyek a szabad környezetben élő kiskorúak számára elérhetők, továbbá minden iskoláskorú fiatal fogvatartott számára biztosítani kell az ilyen oktatáshoz való hozzáférést.

Foglalkozik az utógondozás kérdésével is, a büntetés-végrehajtási intézetből szabadult fiataloknak további segítséget kell kapni, valamint azokban az intézetekben, ahol kiskorúakat tartanak fogva, a büntetés-végrehajtási intézetnek a felnőtteket befogadó részeitől különválasztott részében kell tartózkodniuk, kivéve, ha ez a gyermekek legfőbb érdekével ellentétesnek tekinthető.

¹⁷⁷ European Prison Rules, http://www.coe.int/t/dgi/criminallawcoop/Presentation/Documents/European-Prison-Rules_978-92-871-5982-3.pdf

Külön pontban rendelkezik az Európai Börtönszabályok a kicsiny gyermekekről.¹⁷⁸ Kicsiny gyermek büntetését töltő szülőjével kizárólag akkor maradhat együtt, ha ez az illető gyermek legfőbb érdekét szolgálja. Az ilyen gyermekek nem kezelhetők fogvatartottként. Külön rendelkezéseket kell biztosítani az ilyen kicsiny gyermekek jólétének védelme érdekében.

A II. részében, a 11.1. pontban rögzíti, hogy a tizennyolcadik életévüket még be nem töltött kiskorúak nem tarthatók fogva a felnőtt korúak büntetés-végrehajtási intézeteiben, hanem kifejezetten az erre a célra kialakított létesítményben kell őket fogva tartani, amennyiben a kiskorúakat kivételesen ilyen büntetés-végrehajtási intézetekben tartanak fogva, külön szabályokkal kell rendezni a helyzetüket és a szükségleteiket.

A III. részben a 28.3. pont kihangsúlyozza, hogy külön figyelmet kell fordítani a fiatalkorú fogvatartottak oktatására.

Megállapítható, hogy a dokumentum az R (2003) 23. számú ajánlásban foglaltakat erősíti meg azzal, hogy a fiatalkorú fogvatartottaknak a szabadon lévő kortársaikkal azonos szociális, pszichológiai, oktatási szolgáltatásokhoz és szabadidő programokhoz kell hozzájutniuk. A fiatalkorú fogalma az Európai Börtönszabályokban azonos a New York-i Egyezményben meghatározott életkorral, vagyis a tizennyolcadik életévüket be nem töltött fogvatartott személyekkel kapcsolatosan fogalmaz meg rendelkezéseket.

Összességében azonban hiányosságként elmondható, hogy mind a nemzetközi, mind az európai dokumentumok között nem található olyan egyezmény vagy ajánlás, amely összefoglalóan, önállóan és egységesen tartalmazná a fiatalkorúak szabadságelvonással járó büntetéseinek és intézkedéseinek a végrehajtására vonatkozó szabályokat.

2.8. A gyermeki jogok előtérbe kerülése és a gyermekbarát igazságszolgáltatás

A „gyermekbarát igazságszolgáltatás” egy olyan igazságszolgáltatási rendszer, amely a gyermek korára, érettségére, értelmi szintjére, valamint az ügy körülményeire tekintettel a legmagasabb szinten biztosítja a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését. A „gyermekbarát igazságszolgáltatásnak” hozzáférhetőnek és a gyermek korához igazodónak kell

¹⁷⁸ Európai Börtönszabályok 36. pontja

lennie. Tiszteletben kell tartani a gyermek jogait, beleértve a tisztességes eljáráshoz való jogát, az eljárásban való részvétel, valamint a magánélet, a családi élet, az integritás és a méltóság tiszteletben tartásához való jogot.

A gyermekek jogainak igazságszolgáltatás területén történő hatékonyabb érvényesülése érdekében az első fontos dokumentum, amelyben a „gyermekbarát igazságszolgáltatás” megjelenik az Európai Igazságügy miniszterek 2007. évi, Lanzarote-ban tartott 28. konferenciáján született 2. számú határozat, majd 2010. november 17.-én az Európa Tanács Miniszterek Bizottsága elfogadta a „Gyermekbarát Igazságszolgáltatás Iránymutatás”-t (Guidelines on Child-friendly Justice).

A stockholmi program végrehajtásáról szóló bizottsági cselekvési terv [COM(2010)171] hangsúlyt fektetett az igazságszolgáltatás gyermekbarát jellegének erősítésére.

2011. február 15-én – Magyarország Európai uniós elnöksége alatt – az Európai Bizottság kihirdette az „Európai Unió gyermekjogi ütemtervet” [COM(2011)60], amely konkrét feladatokat is megfogalmaz a tagállamok számára.

A Bizottság közleménye leszögezi, hogy valamennyi uniós tagállam ratifikálta az ENSZ Gyermek Jogairól szóló Egyezményét, amely elveinek és normáinak továbbra is iránymutatásul kell szolgálniuk a gyermekek jogait érintő uniós politikák és fellépések számára. A Bizottság kinyilvánított véleménye szerint eljött az ideje a gyermekjogok határozottabb érvényesülésének és a szakpolitikai célok cselekvésre váltásának.

A Bizottság közleménye három olyan területet határoz meg, ahol konkrét fellépést tart szükségesnek: a gyermekbarát igazságszolgáltatás, a veszélyeztetett helyzetben lévő gyermekek védelme és az Unió külső fellépésének területén.

2016. március 3-án az Európai Bizottság kihirdette az „Európai Unió gyermekjogi ütemtervet” [COM(2015)175], amely konkrét feladatokat is megfogalmaz a tagállamok számára: a szegénység, az egyenlőtlenség és a migráció területén.

A gyermekek sokféleképpen kerülhetnek kapcsolatba az igazságszolgáltatással: mint tanú, áldozat, bűncselekményt elkövető, avagy valamely döntés hat ki további sorsukra. (gyermekelhelyezés).

A gyermekek jogi érdekeinek magas szintű védelme szempontjából alapvető követelmény, hogy ténylegesen hozzáférjenek az igazságszolgáltatáshoz és a koruknak, a fejlettségüknek, a szellemi képességüknek megfelelő tájékoztatást kapjanak, a jogi védelem biztosított legyen számukra, döntést hozhassanak és véleményt nyilváníthassanak az őket érintő kérdésekben.

A tagállamok számára kitűzött célok, feladatok mellett, a Bizottság az igazságszolgáltatás gyermekbarátabbá válásához meghatározta, hogy 2011-ben elfogadja a sértettek jogairól szóló irányelvjavaslatot, amely erősíti a veszélyeztetett sértettek, köztük a gyermekek védelmét. Célul tűzte ki továbbá, hogy 2012-ben előterjeszti a veszélyeztetett gyanúsítottakat vagy vádlottakat megillető különleges biztosítékokról szóló irányelvjavaslatot, valamint azt, hogy 2013-ig felülvizsgálja a szülői felelősségre vonatkozó határozatok elismerését. A bizottság a feladatai között meghatározta azt is, hogy előmozdítja az Európa Tanács 2010. november 17-i iránymutatásának alkalmazását, továbbá támogatja és ösztönzi a bírák és egyéb szakemberek uniós szintű képzésének kidolgozását.

Magyarországon az uniós elnökségünk ideje alatt kapott hangsúlyos szerepet a nemzetközi normák hatékonyabb érvényesítése.

A KIM, a BM és az Emberi Erőforrás Minisztériuma 2011 őszén felállította a „Gyermekebarát Igazságszolgáltatásért Munkacsoportot”, amelynek munkájába – véleménynyilvánítási joggal – meghívottként bekapcsolódott a bíróság, az ügyészség, az Ombudsmani Hivatal, az Országos Gyermek Egészségügyi Intézet, a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat és az Országgyűlés Hivatala.

Létrehozták a gyermekmeghallgató szobákat, új jogintézményként bevezették a megelőző pártfogást, illetőleg az internetszolgáltatókat kötelezték ingyenes szűrőprogramok biztosítására.

A tizennegyedik életévét be nem töltött terhelt vagy tanú, valamint a különleges bánásmódot igénylő sértett meghallgatására szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról és ellenőrzéséről

szóló 34/2015. (XI.10.) IM rendelet alapján legalább egy különleges meghallgató szobát kell kialakítani valamennyi rendőrkapitányság illetékességi területén.

Az egyes törvényeknek a gyermekek védelmi érdekében történő módosításáról szóló 2013. évi CCXLV. törvénnyel bevezetett rendelkezések: az egyes törvényeknek a gyermekek védelme érdekében történő módosításáról szóló 2013. évi CCXLV. törvény 2015. január 1. napjától a Gyermekvédelmi Törvény új jogintézményeként bevezette a megelőző pártfogást, melynek célja a szocializáció elősegítése, a bűnismétlés megelőzése. A megelőző pártfogás a gyámhatóság által elrendelhető és a veszélyeztetett gyermek érdekében megtehető gyermekvédelmi intézkedés lesz. A gyámhatóság a bűncselekmény vagy az elzárással is sújtható szabálysértés elkövetése miatt indult védelembe vétel iránti eljárás során megkeresi az illetékes megyei/fővárosi igazságügyi szolgálat vezetőjét, annak érdekében, hogy a pártfogó felügyelő a gyermek bűnismétlés szempontjából történő kockázatértékelését is tartalmazó környezettanulmányt elvégezze. Ha a pártfogó felügyelő által végzett kockázatértékelésben a gyermek bűnmegelőzési szempontú veszélyeztetettségének magas fokát állapítja meg, a megelőző pártfogás minden esetben elrendelésre kerül, a veszélyeztetettség közepes fokának megállapítása esetén pedig a gyámhatóság a szülő vagy más törvényes képviselő kérelmének, a gyermekjóléti szolgálat javaslatának és az eset összes körülményének figyelembevételével dönt a megelőző pártfogás elrendelésének szükségességéről. A megelőző pártfogás ahhoz is hozzájárul, hogy a büntető igazságszolgáltatás szereplői (a bíróság és az ügyész) előtt a mostani rendszerhez képest egy sokkal dinamikusabb kép alakuljon ki a fiatalok elkövetőről, a megelőző pártfogó felügyelőtől szerzett információk alapján. Ez lehetőséget biztosít az eltérítés alkalmazására, és a szankciókiszabás körében az egyéniesítésre.

A gyermekek internethasználattal kapcsolatos védelme érdekében megtörtént az internetszolgáltatók kötelezése ingyenes szűrőprogramok biztosítására. A köznevelési intézményekben, könyvtárakban a gyermekek által használt számítógépeket el kell látni ingyenes szűrőprogramokkal. Továbbá egyszerűsített eljárást vezet be a jogszabály az internetre felkerült, a gyermekek személyiségi jogait sértő tartalmak eltávolítása érdekében.

Spanyolország is ratifikálta az ENSZ Gyermek Jogairól Szóló Egyezményét. Spanyolországban is hatékonyan érvényesülnek a gyermeki jogok az igazságszolgáltatásban. A spanyol szabályozás megfelel az ENSZ Gyermek Jogairól Szóló Egyezmény 3. cikkének 1. pontjában foglaltaknak is, amely rögzíti a gyermekek mindenekfelett álló érdekét.

Az Európa Tanács Miniszterek Bizottsága által elfogadott Gyermekbarát Igazságszolgáltatás Iránymutatásában foglalt alapelveket - a törvényesség és az arányosság elvét, az ártatlanság vélelmét, a tisztességes eljáráshoz és a bírósági eljáráshoz való jogot, valamint a fellebbezés jogát - Spanyolország a gyermekeket érintő bírósági eljárásban figyelembe veszi.

Az igazságszolgáltatásban a gyermeknek többek között a meghallgatásához, az eljárásban való részvételhez, az eljárás megértéséhez és a véleménye szabad kinyilvánításához is joga van. Különleges védelemben részesülnek a büntetőeljárásban a tizennyolc év alatti személyek a meghallgatásuk során. A gyermekbarát igazságszolgáltatás keretében a hatóságok a gyermekek jogait teljes mértékben tiszteletben tartják, és figyelembe veszik az eljárás során a gyermek érdekét, korát, érettségét és az ügy körülményeit.

Spanyolország biztosítja a gyermekek számára a megfelelő, független és hatékony panaszkezelési mechanizmust, a különlegesen sérülékeny gyermek csoportokat különleges védelemben részesíti, védelmet nyújt a diszkriminációval szemben.

A fiatalkorúak bírósága szervezetenként elkülönül a többi bíróságtól, valamint a gyermekekkel kapcsolatban álló szakemberek interdiszciplináris képzésben vesznek részt azért, hogy munkájuk során átfogó képet alkothassanak a gyerekekről és, hogy a gyermekkel a korának és értelmi fejlettségi szintjének megfelelően tudjanak kommunikálni.

A spanyol szabályozásban alkalmazott szabadságelvonás is megfelel a New York-i Egyezményben foglalt alapelveknek. A gyermek szabadságát csak a legvégső esetben és a legrövidebb szükséges ideig vonják el, valamint a szabadságelvonás során elkülönítik a felnőttektől. A gyermeket mindig a szükségleteinek megfelelő körülmények között tartják fogva és velük szemben elsősorban szociális-nevelési célzatú beavatkozásokat alkalmaznak.

Spanyolország a gyermekbarát igazságszolgáltatásra vonatkozó jogi információkat széles körben hozzáférhetővé teszi, és széles körben terjeszti, valamint speciális információs szolgáltatásokat (pl. segélyvonalakat) alakít ki a gyermekek számára.

2.9. A büntethetőségi korhatár leszállítása Magyarországon

A nemzetközi dokumentumok a tizenkettő és tizennégy év közötti személyek büntethetőségével kapcsolatban a jelenlegi magyarországi szabályozástól eltérően ismerik el a büntetőjogi felelősség korhatárát. A magyar szabályozás alapján, fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.¹⁷⁹

Magyarországon 2013. július 1. napján hatályba lépett új büntető törvény (a továbbiakban Btk.) a korábbi törvényi szabályozástól eltérően a fiatalkor alsó határát nem tizennégy, hanem a kirívóan agresszív, élet, testi épség és vagyon ellen irányuló erőszakos bűncselekményt megvalósító fiatalok esetében kivételesen tizenkét évben határozza meg, a felső határ változatlanul a tizennyolc év.

A Btk. 105. §-ához fűzött indoklás alapján a büntethetőségi korhatár szektorális leszállításának oka az volt, hogy a fiatalkor szabályozása alapvetően a gyermekkor szabályozására épül, kivéve, ha a tizenkettedik életévét betöltött személy szándékos emberölést, erős felindulásban elkövetett emberölést, illetve életveszélyt vagy halált okozó testi sértést, rablást vagy kifosztást követ el.¹⁸⁰

A büntetőjogi fiatalkorúságnak a bűncselekmény elkövetése időpontjában kell fennállnia; a fiatalkorúakra vonatkozó eltérő szabályokat akkor is alkalmazni kell, ha a cselekmény elbírálásának időpontjában az elkövető már nem fiatalkorú, kivéve, ha a terheltet a fiatalkorban és a felnőttkorban elkövetett bűncselekmények miatt együtt vonják felelősségre, mert akkor a fiatalkorúság kedvezményét elveszíti.

A bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét be nem töltött személy gyermekkorú, aki főszabály szerint nem büntethető. A gyermekkorút a büntetőeljárásban speciális szabályok betartásával tanúként kell kihallgatni. Vallomás megtagadási joga van azonban, ha vallomást kíván tenni, a kihallgatásához a törvényes képviselője hozzájárulása is szükséges,

¹⁷⁹ Btk. 105. §-a

¹⁸⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény indoklása

Erre figyelemmel a tizenkettedik életévét betöltött, de a tizennegyedik életévét be nem töltött személy a Btk. 16. §-a alapján fiatalkorúként büntethető, ha a bűncselekménye:

- az emberölés (Btk. 160. §-ának (1)-(2) bekezdései - az alapeset és az összes minősített eset, de az emberölés előkészülete, és a gondatlanságból elkövetett emberölés már nem tartozik ide),
- az erős felindulásban elkövetett emberölés (Btk. 161. §),
- az életveszélyt vagy halált okozó testi sértés (Btk. 164 §-ának (8) bekezdése, kizárólag akkor, ha a testi sértés életveszélyt vagy halált okoz),
- a rablás (Btk. 365. §-ának (1)-(4) bekezdései- az alapeset és az összes minősített eset, de a rablás előkészülete már nem tartozik ide), valamint
- a kifosztás (Btk. 366. §-ának (2)-(3) bekezdései- kizárólag a minősített esetek).

A gyámhatóság a bűncselekménnyel összefüggésben gyermekvédelmi intézkedés¹⁸¹ megtételére jogosult.

Kivételesen a Btk. 16. §-a alapján hat bűncselekmény vonatkozásában a büntethetőségi életkor alsó határa a tizennegyedik életévről a tizenkettődik életévre csökkent.

A tizenkettő és tizennegyedik életév közötti elkövetőkkel szemben, amennyiben belátási képességgel rendelkeznek, büntetést nem, csak intézkedést lehet alkalmazni, amelyek közül szabadságelvonással csak a javítóintézeti nevelés intézkedés jár. További feltétel, hogy a tizenkettődik életévét betöltött, de a tizennegyedik életévét be nem töltött fiatalok a bűncselekmény elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.

A bűncselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét be nem töltött személy alanyi bűnösségének hiánya¹⁸² továbbra is megdönthetetlen vélelem azaz, aki még nem töltötte be a tizennegyedik életévét, az nem rendelkezik a büntetőjog által megkívánt beszámítási képességgel. A gyermekkorúak büntetlensége a bűncselekmények nagy többsége tekintetében feltétlen, vagyis független az ilyen életkorú személy belátási képességétől.

A Btk. Különös Részében meghatározott, a 16. §-ában felsorolt bűncselekményen kívül más bűncselekmény törvényi tényállását megvalósító tizennegyedik életévét be nem töltött személy e büntetendő cselekmény miatt változatlanul nem tartozik büntetőjogi felelősséggel, így büntethetőséget kizáró okból.¹⁸³

¹⁸¹A gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 15. §-ának (4) bekezdése alapján gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedések az alábbiak:

- a) a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet fennállásának megállapítása,
- b) a védelembe vétel,
- c) a családbafogadás,
- d) az ideiglenes hatályú elhelyezés,
- e) a nevelésbe vétel,
- f) a nevelési felügyelet elrendelése,
- g) az utógondozás elrendelése,
- h) az utógondozói ellátás elrendelése,
- i) a megelőző pártfogás elrendelése.

¹⁸² a Btk. 16. §-ában taxatívul felsorolt hat bűncselekmény kivételével

¹⁸³ a Büntető eljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 6. §-ának (3) bekezdésének c) pontja alapján

A gyermekkor miatt nem büntethető személy ügyében intézkedésként elkobzás¹⁸⁴, vagyonelkobzás¹⁸⁵ és az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele¹⁸⁶ alkalmazható.

Egyebekben a bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét betöltött, de tizennyolcadik életévét be nem töltött fiatalok, valamennyi a Büntető Törvénykönyvben meghatározott bűncselekmény elkövetéséért felelősségre vonható, kivéve, ha az adott bűncselekményt kizárólag tizennyolcadik életévét betöltött személy, vagy speciális alany követheti el.

A tizenkettő és tizennégy év közötti fiatalok terhelteivel szemben:

- kizárólag a felsorolt legsúlyosabb bűncselekmények miatt indulhat büntetőeljárás, egyéb bűncselekmény miatt az eljárást gyermekkor miatt meg kell szüntetni;
- a fiatalokra vonatkozó büntetőeljárás szabályokat kell alkalmazni, így az eljárásban gyanúsítottként hallgatják ki; a védő részvétele kötelező; a törvényes képviselőnek speciális jogai vannak; különös bizonyítási eszközként az életkoráról közokiratot, személyi körülményeiről környezettanulmányt kell beszerezni;
- az előzetes letartóztatását javítóintézetben kell végrehajtani.

Az eljárásban az ügyész feladata annak bizonyítása, hogy a tizenkettő és tizennégy év közötti fiatalok terhelte a bűncselekmény elkövetésekor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.

A tizenkettő és tizennégy év közötti fiatalok terhelteivel szemben a nyomozás az ügyészség fokozott felügyelete alatt áll.¹⁸⁷

¹⁸⁴ Btk. 72. §-ának (4) bekezdése

¹⁸⁵ U.o. 75. §-ának (2) bekezdése

¹⁸⁶ U.o. 77. §-ának (2) bekezdése

¹⁸⁷ A vádelőkészítéssel, a nyomozás törvényessége feletti felügyelettel és a vádemeléssel kapcsolatos ügyészi feladatokról szóló 11/2003. (ÜK.7.) LÜ Utasítás 37. §-ának (1) bekezdése alapján az ügyész a nyomozó hatóság önállóan végzett nyomozása felett fokozott felügyeletet gyakorol, ha

g) azt bármely más okból szükségesnek látja.

Fokozott felügyelet gyakorlása esetén az ügyész a nyomozás iratait teljes terjedelmében megvizsgálja, és haladéktalanul megtesz minden intézkedést, amely a felügyelet céljának elérése érdekében szükséges. Ennek során

a) határidő megjelölésével utasítást ad az elmulasztott nyomozási cselekmények elvégzésére,

b) meghatározza a nyomozás kereteit, amennyiben az eddig végzett nyomozás ezt szükségessé teszi, és megjelöli azokat a bűncselekményeket, amelyek tekintetében a nyomozást mellőzni kell,

c) megjelöli azokat a bizonyítási eszközöket és bizonyítási eljárásokat, amelyeket a további nyomozás során be kell szerezni, illetve le kell folytatni,

d) megjelöli azt a nyomozási cselekményt, amelynek elvégzése, vagy azt a határidőt, amelynek eltelte után az iratokat számára meg kell küldeni,

A büntetőjogi legfőbb ügyész helyettes az 5/2013. (VII.31.) LÜ h. körlevelet¹⁸⁸ tette közzé a tizenkettedik életévet betöltött, de a tizennegyedik életévet be nem töltött fiatalok terheltek büntetőjogi belátási képességének a megítéléséről.

A fiatalok terhelte elkövetéskori büntetőjogi belátási képességének vizsgálatára csak akkor kerülhet sor, ha azt megelőzi egy igazságügyi elmeorvos szakértői vizsgálat.

Ha a tizenkettedik életévet betöltött, de a tizennegyedik életévet be nem töltött fiatalok beszámítási képessége kizárt, akkor szükségtelen a belátási képességének további vizsgálata.

A beszámítási képesség korlátozottsága önmagában azonban nem zárja ki a belátási képességét, és annak vizsgálatát sem teszi mellőzhetővé.

A megalapozott gyanú közlését követően a fenti életkorú fiatalok terhelte beszámítási képességének és belátási képességének a vizsgálatára haladéktalanul szakértőket kell kirendelni oly módon, hogy a beszámítási képességének vizsgálatára elmeorvos szakértőt, a belátási képességének a vizsgálatára pedig pszichológus szakértőt, és szakkonzulensként gyermekpszichiátert kell az eljárásba bevonni.

A gyermekpszichiáter szakkonzulensként bevonását az indokolja, hogy meg kell ismerni a gyermekkorra jellemző pszichés kórképet és tüneteket, és ennek felismeréséhez szükséges különleges szakértelemmel a gyermekpszichiáter rendelkezik.

A szakértői vizsgálat során a szakértő rendelkezésére kell bocsátani a fiatalokkal kapcsolatos dokumentumokat, többek között a környezetanulmányt, a pedagógiai és az iskolai jellemzést, valamint az esetleges gyermekvédelmi intézkedésekre, a korábbi megbetegedésekre, illetve a fizikai és a pszichés állapotra vonatkozó orvosi iratokat és dokumentumokat.

Mindezeket egybevetve, szükség esetén a tizenkettedik életévet betöltött, de a tizennegyedik életévet be nem töltött fiatalok terhelte ügyészi meghallgatását követően, lehet állást foglalni

e) utasítást ad a nyomozás befejezésére, amennyiben a tényeket az ügy érdemi eldöntésére alkalmas módon már felderítették.

¹⁸⁸ A tizennegyedik életévet be nem töltött fiatalok terheltek büntetőjogi belátási képességének a megítéléséről szóló 5/2013. (VII.31.) LÜ h. körlevél.

arra vonatkozóan, hogy rendelkezik-e a cselekménye következményei felismeréséhez szükséges belátási képességgel, tehát megindítható ellene az eljárás, avagy az eljárást büntethetőséget kizáró okból meg kell-e szüntetni.

Az igazságügyi szakértői működésről szóló 31/2008. (XII.31.) IRM rendelet 19/A. §-a is rendelkezik a fiatalok terhelt beszámítási és belátási képességének vizsgálatáról.¹⁸⁹

A rendelet alapján amennyiben elmeállapot orvos szakértői vizsgálatára kerül sor, a szakértőnek vizsgálnia kell azt is, hogy lehet-e tartani a bűnismétlés veszélyétől. Elsősorban a beszámítási képességet vizsgálják a fiatalok esetében, és amennyiben beszámítható, következik a belátási képesség vizsgálata.

A belátási képességet azért kell vizsgálni, mert az ilyen kiskorúak kevés élettapasztalattal rendelkeznek, ezért nem minden esetben képesek felismerni cselekményük következményeit. Amennyiben a tizennégy év alatti fiatalok terhelt beszámítási képessége kizárt, akkor büntethetőséget kizáró ok, azaz kóros elmeállapota miatt nem büntethető.

Amennyiben a cselekménye következményeinek felismeréséhez szükséges belátási képessége kizárt, akkor gyermekora miatt nem büntethető, vele szemben büntetőjogi joghátrány alkalmazásának nincs helye, csak gyermekvédelmi intézkedés alkalmazható vele szemben.

Ha a tizennégy év alatti fiatalok terheltől azt állapítják meg, hogy épelméjű és belátási képességgel is rendelkezik, akkor az ügyész vádat emel a bíróság előtt.

Azonban abban az esetben sem, ha a tizennégy év alatti fiatalok büntetőjogi felelősségét megállapítják, akkor sem szabhat ki vele szemben a bíróság büntetést, hanem csak intézkedést

¹⁸⁹ 19/A. § (1) Büntetőeljárás során, ha a szakkérdés tizenkettedik életévét betöltött, de a tizennegyedik életévét be nem töltött fiatalok terhelt beszámítási és belátási képességének vizsgálata, a terhelt beszámítási képességét a 17. § szerint kell vizsgálni. A beszámítási képesség vizsgálatát követően - ha a terhelt beszámítható - a 17. § szerinti szakértő a belátási képességről is véleményt ad azzal, hogy a belátási képesség vizsgálatához a terhelt klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológiai vizsgálatát is el kell végezni.

(2) A terhelt (1) bekezdés szerinti beszámítási és belátási képességének vizsgálatához szakkonzultánsként gyermek- és ifjúsági pszichiátriai vagy ezzel egyenértékű szakvizsgálattal rendelkező és e képesítése tekintetében az egészségügyi dolgozók működési nyilvántartásában szereplő személyt kell igénybe venni.

(3) Az (1) bekezdés szerinti klinikai és mentálhigiéniai felnőtt- és gyermek szakpszichológiai vizsgálatát olyan szakértő végezheti, aki klinikai és mentálhigiéniai gyermek szakpszichológus vagy ezzel egyenértékű szakvizsgálattal rendelkezik.

alkalmazhat,¹⁹⁰ illetve ha feltétlenül szükséges a fiatal nevelése érdekében, akkor javítóintézeti nevelést rendel el.

Ahogy a Gyermekjogi Egyezmény is hangsúlyozza azt, hogy a részes államoknak minden lehetséges és kívánatos esetben intézkedéseket kell tenniük a gyermekek ügyének bírói eljárás mellőzésével való kezelésére, annak fenntartásával, hogy az emberi jogokat és a törvényes biztosítékokat teljes mértékben be kell tartani.¹⁹¹ Rendelkezések egész sorát, így különösen a gondozással, az irányítással és a felügyelettel, a tanácsadással, a próbára bocsátással, a családi elhelyezéssel, általános és szakmai oktatási programokkal és nem intézményes megoldásokkal kapcsolatban rendelkezéseket kell hozni annak érdekében, hogy a gyermekek számára jólétüknek megfelelő, valamint helyzetükhöz és az elkövetett bűncselekményhez mért elbánást lehessen biztosítani.¹⁹²

A bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy bűnösnek nyilvánított gyermekeknek:

- joga van olyan bánásmódhoz, amely nem gátolja személyiség-fejlődését,
- nem gyengítik mások emberi jogait és alapvető szabadsága iránti tiszteletét,
- figyelemmel van korára és
- a társadalomba való beilleszkedés és részvétel elősegítésére.

A meggyanúsított vagy megvádolt gyermeket megilleti az ártatlanság vélelme, joga van ahhoz, hogy a lehető legrövidebb időn belül tájékoztatást kapjon az ügyéről, tilos kényszeríteni arra, hogy maga ellen valljon, valamint joga van a pártatlan elbíráláshoz szülei vagy törvényes képviselője jelenlétében, a jogorvoslathoz, a díjmentes tolmáchoz, és a magánélet tiszteletben tartásához az eljárás minden szakaszában.

Az Egyezmény széles lehetőséget biztosít az állam számára, hogy beavatkozzon a szülői jogok gyakorlásának folyamatába, ha a gyerek jogai, érdekei nincsenek biztosítva.

A nemzetközi dokumentum kinyilvánítja, hogy a gyermeket ne lehessen a megszokott családi környezetéből kiszakítani, és szüleitől elszakítani, erre kivételes esetben és csak akkor kerülhet sor, ha az a gyermek érdekében áll: „az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a gyermeket szüleitől, ezek akarata ellenére, ne válasszák el, kivéve, ha az illetékes hatóságok, bírói felülvizsgálat lehetőségének fenntartásával és az erre vonatkozó törvényeknek

¹⁹⁰ Megrovást vagy próbára bocsátást.

¹⁹¹ ENSZ Gyermekjogi Egyezmény 40. cikkének 3/b. pontja

¹⁹² U.o. 40. cikk 4. pontja

és eljárásoknak megfelelően úgy döntenek, hogy ez az elválasztás a gyermek mindenkifelett álló érdekében szükséges.”¹⁹³

A felelősséget megosztja a szülők és az állam között. Elsődlegesen a szülőket terheli felelősség a jogok és érdekek védelméért, biztosításáért, valamint a gyermek neveléséért, de az állam köteles segíteni őket ebben a tevékenységükben szociális intézkedések útján.

Alapelvként rögzíti az Egyezmény a család és a társadalom alapvető egységét, valamint a gyermek és szülők elválaszthatatlanságának elvét.

A Gyermek jogairól szóló Egyezmény több szempontból is előrelépés volt a gyermeki jogok deklarálása szempontjából, mert egyrészt elsőként fogalmazta meg a gyermek fogalmát, a büntethetőségi életkorral kapcsolatos rendelkezéseket, másrészt a gyermek mindenkifelett álló érdekét, a gyermek vélemény nyilvánításának a jogát, valamint az embertelen és megalázó bánásmód tilalmát, továbbá, hogy a tizenhét éven aluli személyek által elkövetett bűncselekményekért sem halálbüntetést, sem a szabadlábra helyezés lehetőségét kizáró életfogytig tartó szabadságvesztést ne legyen szabad alkalmazni.

A korábbi egyezményekhez képest a kiemelkedő jelentősége abban áll, hogy elsőként tartalmazott a szabadságuktól megfosztott fiatalokorra vonatkozó rendelkezéseket, és úgy rendelkezett, hogy a szabadságvesztés büntetés kiszabása csak végső eszközként (ultima ratio) legyen alkalmazható a lehető legrövidebb időtartammal, valamint vitatta a határozatlan idejű szabadságvesztés-büntetés hatékonyságát, továbbá a szabadlábra helyezés lehetőségét kizáró életfogytiglan tartó szabadságvesztés-büntetés alkalmazhatóságát.

A Gyermekjogi Egyezmény 37. cikke fogalmazott meg alapvető rendelkezéseket fogalmazott meg a szabadságuktól megfosztott gyermekekkel kapcsolatban. A szabadságuktól megfosztott gyermekek ügyében a bíróságoknak és más illetékes hatóságoknak sürgősen kell dönteniük és soron kívül kell eljárniuk.

Egyedülálló a Gyermekjogi Egyezmény abban, hogy javaslatot tett arra vonatkozóan is, hogy a gyermekek szabadságelvonásának bármely formájában érintetteknek, valamint a fiatalok igazságszolgáltatási rendszeréhez tartozók speciális képzésben kell részesülniük.

¹⁹³ U.o. 9. cikkének 1. pontja

A magyarországi speciális alsó korhatár nem kirívó nemzetközi viszonylatban sem, a következő általam összeállított táblázat alapján megállapítható, hogy Írországban a hét éves, Skóciában a nyolc éves, Angliában pedig a tíz éves gyermekek is büntethetők. A büntethetőségi életkori korhatár kijelölése jogpolitikai kérdés, befolyásolja a társadalmi helyzet, a statisztikák.

USA (államonként eltérő)	6-12
India	7
Myanmar	7
Nigéria	7
Pakisztán	7
Szingapúr	7
Szudán	7
Tanzánia	7
Indonézia	8
Kenya	8
Banglades	9
Etiópia	9
Irán	9 (lány)-15 (fiú)
Ausztrália	10
Hong Kong	10
Malajzia	10
Nepál	10
Új-Zéland	10
Dél-Afrikai Köztársaság	10
Svájc	10
Thaiföld	10
Egyesült Királyság	10
Afganisztán	12
Andorra	12
Kanada	12
Írország	12

Izrael	12
Marokkó	12
Hollandia	12
Törökország	18
Uganda	12
Algéria	13
Franciaország	13
Albánia	14
Ausztria	14
Bolívia	14
Kína	14
Horvátország	14
Németország	14
Olaszország	14
Japán	14
Paraguay	14
Románia	14
Oroszország	14
Szlovénia	14
Észak-Korea	14
Spanyolország	14
Ukrajna	15
Vietnám	14
Csehország	15
Dánia	15
Egyiptom	15
Finnország	15
Izland	15
Norvégia	15
Fülöp-szigetek	15
Lengyelország	lány 15-fiú18
Svédország	15
Argentína	16

Belgium	16
Chile	16
Portugália	16
Kongói Demokratikus	16
Köztársaság	
Brazília	18
Kolumbia	18
Mexikói	18
Perú	18
Uruguay	18

A New York-i Egyezmény 40. cikkének (3) bekezdése előírja a részes államoknak a büntetőjogi felelősség alsó korhatárának a megállapítását, amely kor alatt a gyerekek nem vonhatók büntetőjogi eljárásban felelősségre. A Bizottság véleménye szerint nemzetközileg nem elfogadható a tizenkét év alatti alsó korhatár, és az államokat arra ösztönzik, hogy tizenkét évnél magasabbra emeljék az alsó korhatárt, ne pedig csökkentsék azt.

2.9.1. A magyar büntethetőségi korhatár viszonya a nemzetközi egyezményekkel

A korábban részletezetteknek megfelelően a magyar szabályozás alapján 2013. július 1. napjától fiataalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.

Az ENSZ Emberi Jogi Főbiztos Hivatalának, az Egyezmény végrehajtását felügyelő testülete a Gyermek Jogai Bizottság a 67. ülészakán konstruktív párbeszéd keretén belül 2014. szeptember 9. és 10. napján Genfben vizsgálta a magyar szabályozás összhangját a New York-i Egyezményben foglaltakkal. A Bizottság a dialógus során tájékoztatást kért és kapott a büntethetőségi korhatár leszállításának okairól, feltételeiről, a tizenkettő és tizennégy év közötti fiataalkorú terheltek és az általuk elkövetett bűncselekmények számáról.

A Bizottság az ülészak végén, 2014. szeptember 19. napján záró következtetéseket fogadott el, amelynek 57. pontjában sürgette Magyarországot, hogy a büntethetőségi korhatárt - még a

legsúlyosabb bűncselekmények elkövetése esetén is - emelje fel tizenkét éves korról tizennégy éves korra.

Megállapítható, hogy Magyarországon a büntethetőségi korhatár leszállítása nem ellentétes sem a nemzetközi normákkal, sem a nemzetközi – ezen belül az uniós – gyakorlattal.

Bevezetésének indoka az volt, hogy a tizenkettő és tizennégy év közöttiek által elkövetett bűncselekmények száma csekély, de folyamatos emelkedése és az alapvető társadalmi normákat figyelmen kívül hagyó, erőszakos bűncselekmények száma jelentős mértékben emelkedett, továbbá az elkövetés módja is a társadalom ellenérzését váltotta ki. Megvizsgálva az elkövetések és az elkövetők körülményeit az volt megállapítható, hogy e súlyos bűncselekményt elkövetők vonatkozásában a rendelkezésre álló eszközök sem a generális, sem a speciális prevenció elérésére nem voltak alkalmasak. Korábban a bűncselekményt elkövető tizennégy év alatti elkövetőkkel szemben – a büntetőeljárás megszüntetését követően – már büntetőjogon kívüli gyermekvédelmi intézkedésekre került sor, amely végső soron eredményezhette a gyermekotthonban történő elhelyezést, de alapvetően a családi keretek között igyekezett a gyámhatóság kezelni a problémát. A bűncselekményt elkövető gyermek továbbra is őt a bűnelkövetésben többnyire lelkiileg és olykor fizikailag is támogató környezetben maradt. A büntethetőségi életkori korhatár leszállításának célja az volt, hogy a súlyos bűncselekményt elkövetőket kiemelje a káros környezetből és nevelésük útján biztosítsa a reszocializációjukat.

Magyarországon a Btk. 109. §-a összhangban van a Gyermek Jogairól szóló Egyezmény 37.cikkének b) pontjával, amely úgy rendelkezik, hogy „fiatalkorúval szemben szabadságvesztés-büntetés kiszabása a törvény értelmében csak végső eszközként (Ultima ratio-elv) legyen alkalmazható a lehető legrövidebb időtartammal.” Ennek megfelelően szabadságelvonással járó büntetést, szabadságvesztést minden esetben meg kell, hogy előzze a szabadságelvonással járó intézkedés, a javítóintézeti nevelés, míg a szabadságelvonással járó intézkedést a szabadságelvonással nem járó büntetésnek és a szabadságelvonással nem járó intézkedésnek kell megelőznie.

Az Egyezmény 37. cikkének a) pontjával is összhangban van a hatályos Btk. rendelkezése, amely kimondja, hogy főbüntetések közül fiatalkorúakkal szemben nincs helye életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásának.

Magyarországon nincs külön törvénykönyv a fiatalkorúakra irányadó anyagi, eljárási és végrehajtási jogi szabályokról, hanem a Btk. követi a magyar büntetőjogban közel fél évszázada kialakult hagyományt, miszerint a fiatalkorú elkövetőkre vonatkozó büntetőjogi szabályokat az egységes Büntető Törvénykönyv egy külön fejezete tartalmazza annak ellenére, hogy többször felmerült egy önálló kódex gondolata. Hazánkban a kódex jellegű szabályozás lényege az lenne, hogy az azonos életviszonyokra vonatkozó rendelkezéseket egy törvényben rendszerezve foglalják össze, és a büntető anyagi jogi, eljárási és büntetés-végrehajtási jogi rendelkezések egy szoros kapcsolatrendszerben egy helyen kerülnének elhelyezésre.

2.9.2. A spanyol büntethetőségi korhatár és a nemzetközi egyezmények

Spanyolországban fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem. A büntethetőségi korhatárt a törvény a tizennegyedik életévben határozza meg. Spanyolország a büntetőjogi felelősség korhatárát tekintve megfelel az ENSZ és az Európa Tanács e tárgykörben hozott fenti dokumentumainak.

Az ENSZ és az Európa Tanács fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszere tárgykörében született dokumentumai ezen túlmenően hangsúlyozzák a fiatalkorúak büntetőjogának különállását, és a felnőtt korúakhoz képest egy eltérő elbánásra épülő rendszer létrehozását.

A spanyol rendszer vegyes természetű, a fiatalkorúak büntetőjogi felelősségre vonása mellett a megjavításukra, a nevelésükre és a reszocializációra helyezi a hangsúlyt. A spanyol törvények megfelelnek a fiatalkorúakkal összefüggő nemzetközi dokumentumok elvárásainak, melyről az Organikus Törvény az alapvető rendelkezések között külön rendelkezik. Spanyolországban külön törvénykönyve van a fiatalkorúakra vonatkozóan, míg Magyarországon nem külön kódex tartalmazza a fiatalkorúakkal kapcsolatos szabályokat.

Spanyolországban a latin-amerikai országokhoz hasonlóan az ifjúságvédelmi törvénykezés szankciórendszerében a nevelési felfogás az uralkodó.

3. A fiatalkorúak szabadságelvonással járó szankciói és végrehajtásuk Spanyolországban és Magyarországon

A jelen fejezetben felhívom a figyelmet arra, hogy a fiatalkorúakra irányadó szabályok miben térnek el és miben hasonlítanak a két országban. A felnőtt korú bűnelkövetőkhöz képest a fiatalkorúakra irányadó „más elbánás” elvéből az is következik, hogy a fiatalkorúakkal szemben eltérő anyagi jogi szabályokat kell alkalmazni. A speciális prevenció és a nevelés fontossága már megjelenik a szankció kiválasztásában is. A büntetőjogi felelősség és a fiatalkorúakkal szemben alkalmazott szankciók rendszere alapvetően megegyeznek a felnőtt korúakra vonatkozó rendelkezésekkel, de vannak eltérések is. Ezeket az eltéréseket tekintem át a következő pontokban.

3.1. A fiatalkorú bűnelkövetőkre irányadó anyagi jogi rendelkezések Spanyolországban

Spanyolországban a jelenleg hatályos és a felnőtt korúakra irányadó szabályokat tartalmazó 1995. évi Btk. (a továbbiakban: 1995. évi CP) a 19. cikkében meghatározza, hogy a tizennyolc év alatti személyek nem büntethetők, és a tizennégy és a tizennyolc év közötti fiatalkorúak esetében a fiatalkorúak felelősségéről szóló 5/2000. számú Organikus Törvény (a továbbiakban LORPM) rendelkezéseit kell alkalmazni.

A LORPM egy önálló fiatalkorúak igazságszolgáltatásáról szóló törvény, amely a tizennégy évesnél idősebb és tizennyolc évesnél fiatalabb korú elkövetők büntetőjogi felelősségre vonását szabályozza. Az 5/2000. számú Organikus Törvényt legutóbb, 2006-ban, az 1774/2004. királyi rendelet módosította és egészítette ki.

A fiatalkorú elkövetőket a LORPM rendelkezéseinek megfelelően akkor lehet felelősségre vonni, ha nem állnak fenn a Büntető Törvénykönyvben foglalt büntetőjogi felelősséget kizáró vagy a büntethetőséget megszüntető okok. Kivételes esetben, azoknál a fiatalkorúaknál, akiknél a hatályos büntetőjogi felelősséget kizáró, vagy a büntethetőséget megszüntető okok fennállnak, szükség esetén a gyógykezelésüket el lehet rendelni.¹⁹⁴

¹⁹⁴ A fiatalkorú terhelt pszichés zavarokkal vagy rendellenességekkel küzd, illetve alkohol- és kábítószerfüggő, vagy egyéb pszichotróp anyagok addikciójában szenved, valamint valóságtudatukat súlyosan befolyásoló, torzult valóságészlelés jellemzi őt, akkor ambuláns gyógykezelése rendelhető el.

A LORPM-ben meghatározott életkorokat mindig a cselekmény elkövetése időpontjának tekintetében kell vizsgálni. Amennyiben az eljárás megindításakor vagy annak folyamán a terhelt az adott életkort betölti, ez nem befolyásolja a Fiatalkorúak Bírájának és Fiatalkorúak Ügyészének illetékességét.

3.1.1. A fiatalkorú fogalma

Spanyolországban fiatalkorú az, aki a tizennegyedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadik életévét még nem.

3.1.2. A szankciók rendszere

Spanyolországban a fiatalkorúakkal szemben büntetést nem, hanem csak intézkedést lehet elrendelni. A LORPM alapján a fiatalkorúakkal szemben kétféle típusú intézkedést lehet alkalmazni, vannak elzárással nem járó és elzárással járó intézkedések.

3.1.3. A szabadságelvonással járó intézkedések típusai

A fiatalkorúakkal szemben többféle elzárásos típusú intézkedést lehet elrendelni. Az elzárással járó intézkedéseknek öt típusát különbözteti meg a LORPM: a zárt jellegű javítóintézeti nevelést, a félig zárt javítóintézeti nevelést, a nyitott jellegű javítóintézeti nevelést, a zárt, a félig zárt, a nyitott rendszerű gyógykezelést és az ambuláns gyógykezelést.¹⁹⁵

A LORPM úgy rendelkezik, hogy elzárással járó intézkedést kell kiszabni a fiatalkorúakkal szemben, ha más intézkedés alkalmazása elégtelennek tűnik vagy, ha a bűncselekmény súlyos volt.

Spanyolországban a szabadság korlátozásának mértéke a fiatalkorúak bírása által kiszabott intézkedés típusától függően változik. A fiatalkorúak bírása csak akkor szabhat ki zárt intézetben való elzárást (javítóintézeti nevelést), ha a fiatalkorú súlyos és erőszakos bűncselekményt követett el. Valamennyi elzárásos intézkedést próbaidőnek kell követnie.

Az elzárással járó intézkedésnek fő célja az, hogy a fiatalkorú számára egy jó és egészséges környezetet nyújtson, és ily módon gátat szabjon a fiatalkorú további antiszociális

¹⁹⁵ LORPM 7. cikkének a-e) pontjai

viselkedésének, még abban az esetben is, ha az intézkedés alkalmazásával elkerülhetetlen a fiatalok szabadságának korlátozása.

A fiatalok bírái a joghátrány mértéke szerinti sorrendben rendelhetik el az elzárásos típusú intézkedéseket.

a) Zárt jellegű javítóintézeti nevelés

Az intézkedés tartama alatt a növendékek a javítóintézetben laknak, oktatásuk, nevelésük, munkafoglalkoztatásuk és szabadidős tevékenységük a zárt intézetben zajlik. Amennyiben a fiatalok ilyen típusú javítóintézetben tartózkodnak, az intézet a szociális kompetencia elsajátítására törekszik azért, hogy ily módon ösztönözze a fiatalokat a jövőben a közösségben való felelős magatartásra.

b) Félig zárt javítóintézeti nevelés

Az intézkedés tartama alatt a fiatalok a javítóintézetben laknak, azonban az intézkedésben meghatározott, egyéniesített nevelési program rendelkezései alapján az oktatásuk, a nevelésük, illetve a munkafoglalkoztatásuk és a szabadidős tevékenységük történhet részben az intézeten kívül is. A javítóintézetben kívüli tevékenységek a terhelt fejlődésének, valamint az intézkedés által meghatározott célok teljesülésének függvényében alakulnak, lehetőséget adva arra, hogy a fiatalok bírójának meghatározott időre ezen tevékenységek intézeten kívüli végzését felfüggeszse és azokat ismét az intézeten belülré rendelje el.

A bentlakásos intézkedések két szakaszból állnak: az intézkedés első szakasza a kijelölt intézeten belül valósul meg, a második szakasz pedig a bíró által választott formában, felügyelet melletti szabadon bocsátás keretén belül történik. A bírónak mindkét rész időtartamát az ítéletében meg kell határoznia. A szakértői csoportot az intézkedés mindkét szakaszával kapcsolatban tájékoztatni kell.

c) Nyitott jellegű javítóintézeti nevelés

Az intézkedés tartama alatt az elítéltek a nevelési program valamennyi tevékenységét a normál külső szolgáltatások keretén belül a civil életben végzik, az intézet belső szabályzatával és programjával összhangban, míg rendszeres lakhelyük a javítóintézetben található.

d) Zárt, félig zárt vagy nyitott rendszerű gyógykezelés

Az ilyen jellegű intézetekben olyan személyek gondozása és szakellátása folyik, akik pszichés zavarokkal vagy rendellenességekkel küzdenek, illetve alkohol- és kábítószerfüggők, vagy egyéb pszichotróp anyagok addikciójában szenvednek, valamint valóságtudatukat súlyosan befolyásoló, torzult valóságészlelés jellemzi őket. Ez az intézkedés önmagában, illetve az előzőekben felsorolt egyéb intézkedések kiegészítéseképpen alkalmazható. Abban az esetben, ha az érintett elutasítja a leszoktatást célzó kezelést, a bíró mérlegelheti a körülmények alapján a szükséges intézkedés alkalmazását.

e) Ambuláns gyógykezelés

A drog vagy pszichiátriai problémákkal küzdő fiatalok számára szükségük van egy olyan speciális és zárt környezetre, ahol egy részükre elkészített, egyénre szabott leszoktató terápiás programot alkalmaznak. Az ilyen jellegű kezelésben részesülők kötelesek a kezelőorvosuk által meghatározott rendszerességgel a kijelölt gyógyintézetben megjelenni, kötelesek továbbá – a pszichés zavar vagy rendellenesség megfelelő kezelése, az alkoholaddikció, a pszichotróp anyagoktól való és kábítószer függőség, vagy a torzult valóságészlelés kezelése érdekében – az orvosi rendelkezéseket betartani. Ez a típusú intézkedés önmagában, illetve az előzőekben felsorolt egyéb intézkedések kiegészítéseképpen alkalmazható. Amennyiben az érintett elutasítja a leszoktatást célzó kezelést, a bíró mérlegelheti a körülmények szerint megfelelő másik intézkedés alkalmazását.

A spanyol szabályozás alapján a büntetések és az intézkedések kiszabásakor figyelembe kell venni azt, hogy a cselekmény vétségnek minősül-e, ebben az esetben legfeljebb hat hónapig tartó felügyelet melletti szabadon bocsátást lehet elrendelni, illetve kiszabható még megrovás, legfeljebb négy hétvégét érintően hétvégi felügyelet, legfeljebb ötven óra közérdekű munka, a vezetői engedély, illetve egyéb közigazgatási engedélyek megvonása legfeljebb egy évre, az áldozat, illetve a bíró által kijelölt hozzátartozók vagy egyéb személyek megközelítésének tilalma legfeljebb hat hónapra terjedően, valamint szociális-nevelési feladatok elvégzése legfeljebb hat hónapon keresztül.

A törvény szigorú feltételekhez köti a zárt javítóintézeti nevelés elrendelését. Zárt javítóintézeti nevelés csak abban az esetben rendelhető el, ha

- a. a cselekményt a Büntető Törvénykönyv vagy egyéb büntető jogszabályok súlyos bűncselekménynek minősítik,
- b. kevésbé súlyos bűncselekménynek minősített cselekmény elkövetése során erőszak vagy megfélemlítés is jelen volt, vagy ha a cselekmény mások testi épségének, illetve életének súlyos kockáztatása mellett valósult meg,
- c. a bűncselekménynek minősített cselekményt csoportosan követték el, illetve ha a fiatalkorú csoport, banda vagy egyéb szervezet tagjaként vagy annak nevében járt el, még akkor is, ha a csoport csak átmeneti jelleggel jött létre hasonló cselekmények elkövetésének céljából.

A bíró, miután meghallgatta az ügyészség és a szakértők véleményét, a fiatalkorú életkora alapján differenciálva az alábbi szabályokat figyelembe véve jár el:

- ha a fiatalkorú a cselekmény elkövetésekor betöltötte a tizennegyedik vagy tizenötödik életévét, akkor a büntetőintézkedés időtartama elérheti a három évet,
- közérdekű munka kiszabása esetén a büntetési tétel legfeljebb százötven óra lehet, hétvégi felügyelet esetében összesen legfeljebb tizenkét hétvége az intézkedés időtartama,
- ha a cselekmény elkövetésekor a fiatalkorú már betöltötte a tizenhatodik vagy tizenhetedik életévét, a büntetőintézkedés maximális tartama hat év, illetve
- közérdekű munkára ítélet esetén kétszáz óra közérdekű munka, illetve tizenhat darab hétvégi felügyelet.

Különösen súlyos minősítésű bűncselekmények esetében, a bíró által kötelezően kiszabható zárt javítóintézeti büntetési tétel egy évtől és hat évig terjedhet, amely kiegészíthető legfeljebb öt évig terjedő nevelési támogatással egybekötött felügyelet melletti szabadon bocsátással.

3.1.4. A szabadságvesztés végrehajtási fokozatainak hiánya

Spanyolországban a szabadságelvonással járó intézkedéseket javítóintézetben vagy speciális gyógykezelést végrehajtó egészségügyi intézményben hajtják végre. Szabadságvesztés hiányában végrehajtási fokozatok sem léteznek.

3.1.5. A szabadságelvonással nem járó szankciók típusai

Spanyolországban a szabadságelvonással nem járó, közbenső intézkedéseknek tíz típusát különbözteti meg a LORPM: a nappali nevelési intézet látogatását, a hétfégi felügyeletet, a felügyelet melletti szabadon bocsátást, az áldozat megközelítésének tilalmát, a kijelölt személyekkel, családdal vagy nevelési jellegű csoporttal történő együttélést, a közérdekű tevékenység gyakorlását, a szociális-nevelési feladatok elvégzését, a megrovást és a járművezetésre jogosító engedély bevonását.

A szabadságelvonással nem járó intézkedések első három típusa szorosan kapcsolódik a fiatalkorúak nevelését szem előtt tartó általános elvhez.

a) Nappali nevelési intézet látogatása

Az intézkedés hatálya alatt álló személyek megszokott lakhelyükön laknak, ezen felül a társadalomba teljes mértékben integrált intézetet látogatnak, ahol oktatásban, támogatásban, szakképzésben részesülnek, valamint dolgozhatnak és szabadidejüket eltölthetik.

A fiatal bűnelkövetőket közösségi központokba irányítják azért, hogy olyan tevékenységeket végezzenek, amivel javulhat a szociális kompetenciájuk. Ennek az intézkedésnek az alkalmazásának a célja az, hogy megkíséreljen egy olyan strukturált környezetet nyújtani a fiatal bűnelkövetőknek, ahol nevelő jellegű tevékenységekkel próbálják a családi deficiteket ellensúlyozni, azonban a fiatal bűnelkövetők továbbra is otthonukban élhetnek.

b) Hétfégi felügyelet

Az intézkedés hatálya alatt lévő személyek péntek délután és vasárnap este között, legfeljebb harminchat óra terjedelemben saját lakhelyükön vagy egy intézetben tartózkodnak, levonva ebből azt az időtartamot, amelyet bírói döntés értelmében társas-nevelési feladatok – a hétfégi tartózkodási helyüktől eltérő helyen történő – elvégzésével kell tölteniük. A fiatalkorúaknak otthonukban, vagy a kijelölt intézetekben kell tartózkodniuk harminchat órán keresztül a

hétvégén. A fiataloknak a kijelölt intézetben oktató jellegű tevékenységeket kell végeznie, melyet a fiatalok bírója állapít meg az ítéletben (pl. útbiztonsági oktatás). Ezt az intézkedést általában olyan fiatalokkal szemben rendelik el, akik a hétvégén követtek el támadást vagy vandalizmust.

c) Felügyelet melletti szabadon bocsátás

Ennek az intézkedésnek az értelmében az intézkedés hatálya alatt lévő személy életvitelét – többek között az iskolalátogatást, képzésen való részvételt, illetve munkahelyi jelenlétet – figyelemmel kísérik, azzal a céllal, hogy az elkövetett bűncselekmény hátterében található kiváltó okok megoldásában támogatást kapjon a fiatal terhelte. Ez az intézkedés lehetőséget ad továbbá arra, hogy - a nyomkövetéssel megbízott hatóság, illetve szakember által meghatározott, a Fiatalok bírója által az ügyben kidolgozott és jóváhagyott - intervenció program szerinti társas-nevelési feladatok betartását - a jogkövetkezmények terhe mellett számon kérhetővé tegye.

Az intézkedés hatálya alatt álló személy köteles továbbá az említett szakemberrel a program szerint meghatározott beszélgetéseken részt venni, valamint esetenként, a bíró által előírt magatartási szabályokat betartani, melyek az alábbiakban felsorolt szabályok közül választhatóak:

- amennyiben a fiatal köteles életkorban van, a megfelelő oktatási intézmény rendszeres látogatása, valamint a bíró kérésére a rendszeres iskolalátogatás, illetve az esetleges hiányzások igazolása a bíró felé,
- képzési, kulturális, oktatási, szakmai, munkafoglalkoztatási, szexuális nevelési, közlekedési és egyéb típusú programokban való kötelező részvétel,
- meghatározott helyek, létesítmények és előadások látogatásának tilalma,
- lakhelytől távolmaradás tilalma, kivéve, ha erre vonatkozóan előzetes bírói jóváhagyás születik,
- kijelölt lakhelyen történő kötelező tartózkodás,

- a Fiatalkorúak Bíróságán, illetve kijelölt hivatalnál kötelező megjelenés személyesen, melynek során terhelt beszámol életviteléről és annak indoklásáról,
- a hivatalból eljáró, - vagy az Államügyészi Hivatal által kirendelt - bíró által szükségesnek ítélt bármely olyan kötelezettség, amely elősegíti az elítélt visszailleszkedését a társadalomba, feltéve, hogy ezen kötelezettség nem sérti a terhelt személyének méltóságát.

Abban az esetben, ha a kötelezettségnek a teljesítése kizárja azt a lehetőséget, hogy a fiatalkorú továbbra is együtt éljen a szüleivel, gyámjával, illetve a felügyeletével megbízott személlyel, akkor az Államügyészi Hivatal köteles a fiatalkorúak védelmét ellátó hatóság felé az ügyben addig keletkezett iratokat megküldeni, ami alapján az említett hatóság határoz a körülményeknek megfelelő gyermekvédelmi intézkedések meghozataláról az 1996. évi I. Organikus Törvényben foglaltak szerint.

d) Az áldozatok, valamint a bíró által meghatározott hozzátartozóik és egyéb személyek megközelítésének, illetve a velük történő kapcsolatfelvételnek a tilalma

Ez az intézkedés megtiltja, hogy a fiatalkorú az említettek tartózkodási helyét megközelítse, legyen szó az említettek lakóhelyéről, oktatási intézményről, munkahelyről, vagy bármely más olyan helyről, amelyet azok rendszeresen látogatnak. Az áldozattal, vagy annak hozzátartozójával, illetve egyéb a bíró, illetve a bíróság által meghatározott személlyel történő kapcsolatfelvétel tilalma szerint a fiatalkorú ezekkel a személyekkel semmilyen kommunikációs csatornán, informatikai vagy telematikai eszközön, sem írásban, sem szóban, sem egyéb vizuális módon nem léphet kapcsolatba.

e) Kijelölt személyekkel, családdal vagy nevelési jellegű csoporttal történő együttélés

Ennek az intézkedésnek az értelmében, az elítélt köteles a bíró által meghatározott ideig, az elítélt szocializációs folyamatának elősegítése céljából körültekintő módon kiválasztott másik személlyel, családdal, vagy egy nevelési jellegű csoporttal együtt élni.

f) Közérdekű tevékenységek

Ezt az intézkedést csak az érintett fél beleegyezésével lehet meghozni, az intézkedés javadalmazás nélküli, közérdekű feladatok, illetve hátrányos helyzetű emberek javát szolgáló, meghatározott tevékenységek ellátására kötelez.

g) Szociális-nevelési feladatok elvégzése

Ennek az intézkedésnek az értelmében az elítélt köteles a társas kompetenciáját előmozdító nevelési tartalmú, specifikus tevékenységek elvégzésére, intézeti elhelyezés, illetve felügyelet melletti szabadon bocsátás nélkül.

h) Megrovás

Ezt az intézkedést a fiatalkorúak bírója hajtja végre azzal a céllal, hogy szembesítse az elkövetőt a bűncselekmény súlyával, valamint az általa okozott sérelemmel és annak lehetséges következményeivel, valamint figyelmeztesse arra, hogy a jövőben tartózkodjon hasonló cselekmények elkövetésétől.

i) Motorkerékpár vagy bármilyen egyéb jármű vezetésére jogosító engedély bevonása, illetve eltiltás annak megszerzésétől, hasonlóképp vadászati, illetve fegyverhasználati engedély bevonása és megszerzésének megtiltása. Ez az intézkedés kiegészítő jelleggel hozható, amennyiben a bűncselekmény vagy vétség motorkerékpár, egyéb jármű, illetve fegyver használatával valósult meg.

j) Közügyektől való teljes eltiltás

A közügyektől való teljes eltiltás alapján az intézkedés hatálya alatt lévő személyt eltiltják valamennyi - választás útján vagy másként szerzett - állami tisztség, megbízás és foglalkozás gyakorlásától, valamint kizárják a választhatóság köréből valamennyi állami tisztség, megbízás és foglalkozás tekintetében, az intézkedés ideje alatt.

A LORPM rögzíti, hogy a megfelelő intézkedés, illetve intézkedések meghatározásánál rugalmas módon kell figyelembe venni, valamint mérlegelés tárgyává kell tenni nem csak a bizonyítékokat és a tényállást, hanem különösképpen a fiatalkorú életkorát, családi és szociális körülményeit, személyiségét és érdekeit. A LORPM 27. cikkében foglaltaknak megfelelően, ez utóbbi két tényezőre a szakértői, valamint az állami gyermekvédelmi intézmények és javítóintézetek által készített jelentésekben külön is ki kell térni, amint a fiatalkorú elkövető - megelőző jellegű vagy végleges intézkedés meghozatala kapcsán - ezen intézmények látókörébe kerül.¹⁹⁶

A bíró köteles az általa hozott ítéletben szereplő intézkedések körért és időtartamát megindokolni, kitérve a fiatalkorú érdekeinek mérlegelésére. A bíró - függetlenül attól, hogy egy

¹⁹⁶ Garcia Pantoja, F.: La Ley de responsabilidad penal del menor, Madrid: CGPJ, 2006.

vagy több cselekmény kapcsán hoz-e döntést - dönthet a fent részletezett intézkedések közül egy vagy több kiválasztása mellett is.

3.2. A fiatalok bűnelkövetőire irányadó anyagi jogi rendelkezések Magyarországon

Magyarországon nem külön törvény, hanem a Büntető Törvénykönyv XI. fejezete tartalmaz külön anyagi jogi rendelkezéseket a fiatalok számára. A magyar szabályozás alapján amennyiben a Büntető Törvénykönyv XI. fejezete nem tartalmaz eltérő rendelkezést a fiatalok számára vonatkozóan, akkor az Általános rész egyéb rendelkezéseit kell alkalmazni.

Magyarországon a 2013. július 1. napjától hatályos, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) alapján fiatalok az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat még nem.¹⁹⁷

A magyar Btk. a 79. §-ában meghatározza a büntetés általános célját: a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el. Ez az általános részi rendelkezés a fiatalok számára is irányadó, azonban ezen túlmenően alkalmazni kell a Btk. 106. §-a (1) bekezdésében foglalt rendelkezést, hogy a fiatalokkal szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalok helyes irányba fejlődjen és a társadalom hasznos tagjává váljon.

3.2.1. A szankciók rendszere

A hatályos rendelkezések alapján a szankciók alkalmazásánál az intézkedések elsőbbséget élveznek, és a fiatalokkal szemben a szabadságelvonás csak kivételesen alkalmazható. A magyar szabályozás alapján a fiatalokkal szemben büntetést akkor kell kiszabni, ha intézkedés alkalmazása nem célravezető. Azzal szemben, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét nem töltötte be, csak intézkedés alkalmazható. Szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni vagy szabadságelvonással járó büntetést kiszabni fiatalokkal szemben csak akkor lehet, ha az intézkedés vagy a büntetés célja más módon nem érhető el.

¹⁹⁷ A 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 105. § (1) bekezdése alapján fiatalok az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat még nem.

A magyar szabályozás a fiatalkorú bűnelkövetőkre alapvetően a felnőtt korúakra vonatkozó szankciókat alkalmazza, de a jogkövetkezmények rendszerének kialakításakor a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható következményeket úgy kell meghatározni, hogy a szankciók súlyosságában a fokozatosság érvényesüljön. Erre tekintettel a szankciók kiválasztásánál a következő négy lépcsős sorrendet kell figyelembe venni:

- elsősorban szabadságelvonással nem járó nevelő jellegű intézkedéseket kell alkalmazni (megrovás, próbára bocsátás, jóvátételi munka),
- másodsorban szabadságelvonással nem járó büntetést (közérdekű munka, pénzbüntetés) kell kiszabni,
- harmadsorban szabadságelvonással járó intézkedést kell elrendelni (javítóintézeti nevelés),
- utolsóként szabadságelvonással járó büntetést kell (szabadságvesztés, elzárás) kiszabni, amikor az ezt megelőző büntetések és intézkedések alkalmazása nem elegendő.

A jóvátételi munka intézkedést a tizenhatodik életév betöltött fiatalkorúval szemben lehet elrendelni. Igaz ugyan, hogy az új intézkedési nem bevezetésével a helyreállító, a jóvátételi szempontok nagyobb teret kapnak Magyarországon, azonban jelenleg a bírák még idegenkednek az elrendelésétől.

3.2.2. A szabadságelvonással járó szankciók típusai

Fiatalkorúval szemben szabadságelvonással járó szankció az elzárás és a szabadságvesztés, valamint a javítóintézeti nevelés.

Az új Btk-ban új büntetési nem az elzárás (legrövidebb tartama három nap, leghosszabb tartama harminc nap). Az elzárás tartamát fiatalkorúak esetében is napokban kell meghatározni, és büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani. Úgy tűnik, hogy az elzárás kiszabása fiatalkorúakkal szemben nem felel meg a Btk-ban a fiatalkorúak esetén meghatározott nevelési eszmének, mivel a rövid tartam alatt nincs lehetőség a fiatalkorú átnevelésére, nincs visszatartó hatása a bűnelkövetéstől, a fiatalkorú az elzárás végrehajtása alatt kimarad az iskolában, ugyanakkor a büntetés-végrehajtási intézetek túltelítettsége miatt sok esetben nincs lehetőség az elkülönítésükre, így az elzárásra ítélt fiatalkorú az intézetben megfertőződhet a bűnözéssel.

Fiatalkorúval szemben életfogytig tartó szabadságvesztést nem lehet kiszabni. A magyar szabályozás alapján a fiatalkorúra kiszabható szabadságvesztés legrövidebb tartama bármely bűncselekmény esetén egy hónap. Aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenhatodik életévét nem töltötte be, a vele szemben kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartama életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetése esetén tíz év, míg öt évet meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén öt év. A bűncselekmény elkövetésekor tizenhatodik életévét betöltött fiatalkorúra kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartama életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetése esetén tizenöt év, tíz évet meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén tíz év, öt évet meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén öt év.

Magyarországon a fiatalkorúval szemben a felnőtt korúakra vonatkozó általános szabályoktól eltérően, intézkedésként javítóintézeti nevelés is alkalmazható. Az új Btk. a javítóintézeti nevelés életkori alkalmazását kiterjesztette, jelenleg a huszadik életév betöltéséig alkalmazható, a korábbi tizenharmadik életév helyett, továbbá a maximális időtartama három évről négy évre emelkedett. Kizáró rendelkezése a Büntető Törvénykönyvnek, hogy javítóintézeti nevelés mellett nem szabható ki szabadságvesztés, elzárás vagy közérdekű munka. A törvény kizárja a szabadságelvonó jellege miatt a javítóintézeti nevelés és a szabadságvesztés, valamint a javítóintézeti nevelés és az elzárás egyidejű alkalmazását. A közérdekű munka a végrehajtási nehézségek miatt nem alkalmazható együtt a javítóintézeti neveléssel.

3.2.3. A szabadságvesztés végrehajtási fokozatai

Fiatalkorúak esetében két végrehajtási fokozatot különböztet meg a törvény: a fiatalkorúak fogház és fiatalkorúak börtön fokozatát. A fiatalkorúakkal szemben a hatályos szabályozás alapján a kiszabott büntetést nem lehet a súlyosabb végrehajtási fokozatban, fegyház fokozatban végrehajtani. Magyarországon a szabadságvesztés végrehajtási fokozata a fiatalkorúak börtöne, ha a fiatalkorút büntett miatt kétévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélik, illetőleg az egyévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélt fiatalkorú visszaeső, vagy az egyévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélt fiatalkorút a szándékos bűncselekmény elkövetését megelőző három éven belül szándékos bűncselekmény miatt javítóintézeti nevelésre ítélték. A fent részletezett eseteken kívül a szabadságvesztés végrehajtási fokozata fiatalkorúak fogháza.

Magyarországon a fiatalkorúak büntetőjogában a felnőtt korúakhoz hasonlóan a dualista rendszer, a büntetések és intézkedések dualizmusa érvényesül, míg Spanyolországban fiatalkorúakkal szemben büntetést nem lehet kiszabni, velük szemben csak intézkedést lehet elrendelni. Általános szabálynak tekintendő mindkét országban, hogy fiatalkorúval szemben a szankció kiválasztásakor mindig figyelembe kell venni a fiatalkorú nevelését és védelmét. Ebben a tekintetben mindkét ország követi a nemzetközi egyezményekben foglalt alapelveket. A magyar törvény alapján a büntetőeljárásban az intézkedés vagy a büntetés megválasztásakor a fiatalkorú nevelését és védelmét kell szem előtt tartani.

A magyar és a spanyol szabályozás is kerüli a megtorló, represszív jellegű szankciók kiszabását, helyette a nevelésre és a reintegrációra hangsúlyt fektető reparatív jellegű szankciókat alkalmaznak. A Pekingi Szabályok a tisztességes és humánus bánásmódra helyezi a hangsúlyt, a fiatalkorúakkal szemben alkalmazott szankciónak az elkövetett bűncselekmény súlyával arányosnak (proporcionálisnak) kell lennie, illetőleg a fiatalkorú körülményeivel és a társadalom szükségleteivel is arányban kell állnia.

A New Yorki Egyezmény a bánásmód tekintetében, mivel a fiatalkorúak különleges védelemre szorulnak, nem a célszerűséget helyezi a középpontba, hanem az emberi jogokat, az emberi méltóságot, a humanizmust és a jogállamiságot. Az egyezmény szintén kimondja, hogy fiatalkorúval szemben szabadságvesztés csak a legrövidebb időtartamban alkalmazható.

Mindkét ország szabályai egységesek abban, hogy a fiatalkorú érdekeit tartják szem előtt a végrehajtás során is, mert a speciális jogait a nagykorúság betöltését követően, a huszonegyedik életévéig biztosítják. Spanyolországban, ha a fiatalkorú terhelt eléri a nagykorúságot, azaz betölti a tizennyolcadik életévét, az elrendelt intézkedések végrehajtását továbbra is folytatni kell, egészen az ítéletben meghatározott célkitűzések teljesüléséig. Magyarországon ehhez hasonló módon, ha a fiatalkorú terhelt nagykorúvá válik, az az betölti a büntetés-végrehajtása alatt a tizennyolcadik életévét és a büntetésének vagy az intézkedésének a tartama nem telt még le, a kiszabott büntetés vagy az elrendelt intézkedés végrehajtását folytatni kell az elítélt huszonegyedik életévének betöltéséig.

A Pekingi szabályok kettős követelményt tartalmaz, kimondja, hogy a szabadságvesztés csak a legvégső szankció lehet, és a lehető legrövidebb ideig tarthat. Magyarországon a fiatalkorúakkal szemben kiszabott szabadságvesztés csak határozott ideig tarthat, az általános alsó határ a felnőtt korúakkal szemben alkalmazott három hónapos generális minimummal szemben egy hónap, míg a felső határ a különös részi tételkeret felső határától, és attól függően, hogy a fiatalkorú az

elkövetéskor betöltött-e a tizenhatodik életévét öt, tíz, illetőleg tizenöt év. A magyar szabályozás alapján a fiatalokúra nézve a halmazati és az összbüntetési szabályok is kedvezőbbek, mint a felnőttek esetében. Halmazati és összbüntetés esetén sem haladhatja meg a büntetés tartama a húsz évet, és a felső határ itt is függ attól, hogy az elkövetéskor a terhelt betöltötte-e a tizenhatodik életévét, illetve attól, hogy a törvény különös része milyen büntetési felső tételkeretet állapít meg.

Spanyolországban a LORPM már az általános rendelkezések között meghatározza, hogy a jogszabály hatálya alá tartozó személyeket (a fiatalokat) megilletik az Alkotmányban, valamint a jogszabályok összességében lefektetett jogok, különös tekintettel az 1989. november 20-án elfogadott, az ENSZ Gyermek Jogairól szóló Egyezményében foglaltakra, továbbá mindazon Spanyolország által ratifikált egyezményekre, amelyek a fiatalokúak védelmére vonatkozó rendelkezéseket tartalmaznak. A fiatalokúak bírója nem rendelhet el olyan mértékű szabadságelvonással járó intézkedést, amely meghaladná az azonos cselekményt elkövető nagykorú elítéltek büntetőjogi felelősségre vonása esetén a Büntető Törvénykönyv által meghatározott mértéket. Spanyolországban a fiatalokú bűnelkövetővel szemben kiszabható legsúlyosabb szankció a zárt javítóintézeti nevelés. A fiatalokúak bírója csak akkor szabhat ki zárt intézetben való elzárást, ha a fiatalokú súlyos és erőszakos bűncselekményt követett el.

Megfontolás tárgyává kellene tennie Magyarországnak is, hogy a bíróságok a fiatalokúakkal szemben büntetést ne szabjanak ki, hanem egységesen kizárólag intézkedéseket rendeljenek el, és a spanyol szabályozáshoz hasonlóan a bíróság ne határozza meg a javítóintézeti nevelés konkrét tartamát, hanem a fiatalokú megjavulását határozná meg a szabadulás feltételeként. Ily módon a bíró a továbbra is figyelemmel kísérhetné a fiatalokú fejlődését és a javítóintézeti nevelés pedagógiai jellege hatékonyabban érvényesülhetne.

A spanyol szabályozás alapján lehetőség van arra is, hogy a végrehajtásban illetékes bíró, a felek előzetes meghallgatása után, valamint a szakértői jelentés áttekintése után, bármikor dönthet úgy, hogy a kiszabott intézkedést hatályon kívül helyezi, vagy annak mértékét csökkenti, illetve azt másik intézkedéssel helyettesíti, feltéve, hogy a változtatás a fiatalokú javát szolgálja, és elégséges módon kifejezésre juttatja a fiatalokú jogsértő magatartásáért megérdemelt megrovást. A fiatalokúak átnevelésére Magyarországon is kedvező hatással lenne, ha a bíró utólag - a fiatalokúnak a végrehajtása alatt tanúsított magatartásra figyelemmel - a kiszabott büntetést vagy az alkalmazott intézkedést annak ellenére, hogy korábban jogerős ítéletet hozott,

megváltoztathatná, a tartamát csökkenthetné, illetőleg a javítóintézeti nevelést szabadságvesztésre változtathatná át újabb bűncselekmények elkövetésének hiányában is.

Az összevetés eredményeként megállapítható, hogy a spanyol szabályozás Magyarországnak követendő példa lehetne a fent részletezetteken túl abban is, hogy külön kódex tartalmazza a fiatalkorúakra vonatkozó anyagi, eljárási és végrehajtási jogi szabályokat, és a büntetőtörvénykönyv csak utaljon a fiatalkorúak esetén alkalmazandó külön kódexre. A kódex jellegű szabályozással Magyarországon is lehetővé válna, hogy azonos életviszonyokra vonatkozó rendelkezéseket egy törvényben rendszerezve foglalják össze.

3.3. A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása

3.3.1. A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása Spanyolországban

A spanyol bírósági rendszer

A spanyol igazságszolgáltatás szervezetében a rendes bíróságok az öt jogrendnek (polgári bíróságok, büntetőbíróságok, közigazgatási-peres bíróságok, társadalmi bíróságok és katonai bíróságok) megfelelően lehetnek jelen.

Spanyolországban különleges bíraskodási kör nincs, de említést érdemel, hogy az említett bírósági körökön belül létrehozták a szakosított bíróságokat (*Juzgados especializados*). Ilyenek például a nők elleni erőszakkal foglalkozó bíróságok (*Juzgados de Violencia sobre la Mujer*), a kereskedelmi bíróságok (*Juzgados de lo mercantil*), a büntetésvégrehajtás-felügyeleti bíróságok (*Juzgados de vigilancia penitenciaria*) és a fiatalkorúak ügyeivel foglalkozó bíróságok (*Juzgados de vigilancia de menores*). Ezek témák szerint szakosodott rendes bíróságok.

A büntetésvégrehajtás-felügyeleti bíróságok hatáskörébe tartozó, a szabadságvesztések és a biztonsági intézkedések végrehajtásával, a büntetést végrehajtó hatóságok fegyelmi jogkörével és a büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartottak jogainak és kedvezményeinek védelmével, valamint a jogszabályok által előírt többi területtel kapcsolatos feladatokat az általános büntetés-végrehajtási törvény fekteti le.

A fenti bíróságok a büntetőbíraskodás jogrendjébe tartoznak.

A büntetőbíráskodás keretén belül általában minden tartományban egy vagy több büntetésvégrehajtás-felügyeleti bíróság működik. Madridban egy vagy több központi büntetésvégrehajtás-felügyeleti bíróság működik, melynek területi illetékessége Spanyolország egész területére kiterjed. A büntetésvégrehajtás-felügyeleti bíróságok hatáskörébe tartozó, a szabadságvesztések és a biztonsági intézkedések végrehajtásával, a büntetést végrehajtó hatóságok fegyelmi jogkörével és a büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartottak jogainak és kedvezményeinek védelmével, valamint a jogszabályok által előírt többi területtel kapcsolatos feladatokat az általános büntetés-végrehajtási törvény fekteti le. A tartományi büntetésvégrehajtás-felügyeleti bíróságok határozatai ellen benyújtott törvényes fellebbezéseket a tartományi büntetésvégrehajtás-felügyeleti törvényszékek tárgyalják.

További jogorvoslattal a bírói hatalomról szóló organikus törvény által meghatározott esetekben lehet élni.

A spanyol igazságszolgáltatásban a bíró az igazságszolgáltató hatóság, és ő a felelős az eljárás során a döntések meghozataláért. A vizsgálóbíró és a büntetést kiszabó bíró elválasztása garantálja az utóbbi pártatlanságát.

Valamennyi tartományban működik egy vagy több fiatalkorúak bírósága, a tartomány egész területére kiterjedő illetékességgel és tartományi fővárosi székhellyel. Madridban egy központi, Spanyolország egész területére kiterjedő illetékességgel rendelkező fiatalkorúak bírósága működik, amely a fiatalkorúak büntetőjogi felelősségét szabályozó jogszabály által hatáskörébe utalt eseteket tárgyalja.

A fiatalkorúak bíróságai hatáskörébe tartoznak a tizennégy évnél idősebb, de tizennyolc évnél fiatalabb személyek által elkövetett bűntettek és mulasztások. A fiatalkorúak bírái ellátják azokat a feladatokat, amelyeket a törvény által büntettnek vagy mulasztásnak minősített magatartásokat elkövető kiskorúakra vonatkozóan a törvény elrendel, továbbá azokat, amelyeket a fiatalkorúakkal kapcsolatban számára a jogszabályok előírnak. A megyei kiskorúak bíróságainak határozatai ellen benyújtott törvényes fellebbezéseket a tartományi fiatalkorúak bíróságai tárgyalják.¹⁹⁸

¹⁹⁸ Európai Igazságügyi Portál https://e-justice.europa.eu/content_specialised_courts-19-es-hu.do?member=1

3.4.1.1. A fiatalkorúak bíróságának elkülönülése Spanyolországban

A LORPM 2. cikke meghatározza a fiatalkorúak bíróságának illetékességét, eszerint a fiatalkorúak bírái illetékesek a LORPM 1. cikkében, azaz a tizennégy évesnél idősebb és tizennyolc évesnél fiatalabb korú személyek által elkövetett cselekményekkel kapcsolatban eljárni, valamint a velük szemben hozott ítéletek végrehajtását foganatosítani, továbbá a LORPM által az Autonóm Közösségek illetékességébe utalt esetekben is eljárni, a gyermekek védelmét és javítását célzó hatáskörök sérelme nélkül. A Fiatalkorúak Bírái illetékesek továbbá a LORPM hatálya alá tartozó személyek által elkövetett cselekményekkel kapcsolatos polgári jogi felelősség megállapítására is.

A Büntető Törvénykönyv 571. szakaszától az 580. szakaszáig terjedő részben foglalt büntettek esetében a Kiemelt Ügyek Nemzeti Bíróságának Fiatalkorúak Központi Bírósága illetékes eljárni. Hasonlóképpen a Kiemelt Ügyek Nemzeti Bíróságához tartozó Fiatalkorúak Központi Bírósága illetékes eljárni a fiatalkorúak által külföldön elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatban, amennyiben a bírói hatalomról szóló 1985. július 1-i 6-ik organikus törvény 23. szakaszában, valamint a nemzetközi egyezményekben foglaltak szerint Spanyolország joghatóságát állapítják meg.

Az előző két bekezdésben hivatkozott bűncselekmények miatt eljárás alá vont fiatalkorúakkal kapcsolatban a LORPM 17. cikkének 4. bekezdés utolsó mondatában,¹⁹⁹ valamint e jogszabályban másutt előforduló fiatalkorúak bírója megnevezés, mindig a Fiatalkorúak Központi Bírósága értelemben szerepel.

A tizennegyedik életévét be nem töltött elkövetőkre vonatkozó rendelkezéseket tartalmaz a LORPM 3. cikke. Amennyiben a fent részletezett bűncselekmények elkövetője még nem töltötte be a tizennegyedik életévét, a LORPM-ben foglaltak a büntetőjogi felelősség megállapítására nem alkalmazhatók, helyette a Polgári Törvénykönyv kiskorúak védelméről szóló rendelkezéseit és az egyéb hatályos rendelkezéseket kell alkalmazni. Ebben az esetben az ügyészség köteles a kiskorúra vonatkozóan az általa szükségesnek ítélt bírósági iratokat az állami gyermekvédelmi hatóságoknak megküldeni, a gyermek helyzetének értékelése érdekében, és ennek alapján az

¹⁹⁹ LORPM 17. cikkének (4) bekezdése: A fiatalkorúak rendőri őrizetének ideje nem haladhatja meg a tényállás tisztázásához tartozó vizsgálatok megvalósításához feltétlenül szükséges időt, ezzel együtt is legfeljebb huszonnégy órát, ezen időn belül a fiatalkorút szabadon kell engedni vagy az Államügyészi Hivatal döntéskörébe rendelni.

említett hatóság a kiskorú körülményeinek megfelelő gyermekvédelmi intézkedéseket hoz az 1996. január 15-i 1. számú Organikus Törvényben foglaltak szerint.

3.4.1.2. Speciális alanyok a fiatalkorúak elleni eljárásban Spanyolországban és Magyarországon

Speciális alanyok a fiatalkorúak elleni eljárásban Spanyolországban

Az ügyészség

Az Államügyészi Hivatal (Ministerio Fiscal) feladata a fiatalkorúak törvény által elismert jogainak védelme, a fiatalkorúak érdekképviselőéhez szükséges eljárások felügyelete, valamint az eljárási biztosítékok ellenőrzése. Az Államügyészi Hivatal irányítja a nyomozást a tényállás tisztázása érdekében, utasítja a bűnügyi rendőrséget a bizonyítási eljáráshoz szükséges intézkedések megtételére, valamint rendelkezik a büntetőeljárás hatékony lefolytatásához szükséges feladatokról.

Az 1992-es reform vezette be elsőként az ügyész vezető szerepét, mint egy újítást a büntetőpolitikában, amely magában foglalta a vizsgálóbíró alakját is.²⁰⁰

A spanyol igazságszolgáltatásban a bíró az igazságszolgáltató hatóság, és ő a felelős az eljárás során a döntések meghozataláért, ugyanakkor a vizsgálóbíró intézménye – hasonlóan a magyar szabályozáshoz – a nyomozati szakhoz kötődik. Az 1992-es reform más országok mintájára kiegészítő gyakorlatot is próbált megalapozni, ahol az ügyész az eljárás során az instruálásért felel, a fiatalkorúak igazságszolgáltatását egyfajta kísérleteként használva, hogy tesztelje, hogy milyen lenne az egész büntetőrendszer jövőbeni reformja. Ez a kísérlet pozitív eredménnyel zárult, hiszen ez a szakember megmaradt a rendszerben, helyettesítve a spanyol hagyományos bírót. Sikere miatt a jelenlegi kormány tanulmányozza bevezetését a felnőtt korúak büntető rendszerébe is. Az ügyész vezeti az előzetes vizsgálatot, míg a fiatalkorúak bírója felelős azért, hogy biztosítsa a vizsgálat alatt álló személy jogait.

A nyomozati szakban az ügyész munkáját a rendőrség is segíti azzal a céllal, hogy kiderítsék a fiatalkorú részvételét a bűncselekményben, a Szociális Csoport pedig abban segít, hogy megállapítsák a fiatalkorú számára a legmegfelelőbb intézkedést a pszichológiai és a szociális

²⁰⁰ Alberola és Molina: i.m. 116.old.

státusát figyelembe véve. A tényállás felderítése mellett, az ügyésznek fontos szerepe van az eljárás hatékonyságát illetően is. Ez azt foglalja magában, hogy az ügyész nem csak utasítások adásával avatkozik be, hanem az egész eljárásba: a kihallgatásban, a lehetséges tárgyalás előtti intézkedésekben, az intézkedések végrehajtásában, az intézkedés helyettesítésében vagy annak felfüggesztésében, valamint a jogorvoslati eljárásban is instrukciókat ad.²⁰¹

Spanyolországban minden autonóm közösségnek külön fiatalkorú szekciója van az ügyészségen belül, ahol legalább egy, erre a területre szakosodott ügyész van. Spanyolországban az ügyész nyomozás felügyeleti tevékenységet nem végez, mivel ezt a feladatot a vizsgálóbíró (Juez de instrucción) végzi és ő dönt az egyes nyomozási cselekményekről. Az ügyész csak a nyomozás befejezését követően látja az iratokat, és dönt arról, hogy a rendelkezésre álló bizonyíték elég-e a vádemeléshez, illetőleg további nyomozási cselekmények elvégzését indítványozhatja a vizsgálóbírónál vagy pedig dönt az eljárás megszüntetéséről.

A spanyol ügyészi szervezet szabálysértési ügyekben is eljár. Spanyolországban a bűncselekményi értékhatár 400 Euró.

A bűncselekmény elkövetése és az ügyészség tudomás szerzése közötti eltelt idő általában tíz hónap. Mindazonáltal az új törvény egy nehéz és munkával teli átmeneti időt jelentett, amely még mindig érezteti a hatását. Például a 2001 előtti, tizenhat és tizenhét évesek által elkövetett bűncselekmények feldolgozása a mai napig tart. A felnőtt bíróság előtt voltak ezek az ügyek, de amikor a törvény hatályba lépett, áttették ezeket az új törvény értelmében, mivel ez kedvezőbb elbírálást tett lehetővé, mint a felnőtt eljárás.²⁰²

Az ügyészség feladata egyrészt az, hogy a fiatalkorú terheltnek a bűncselekményekkel kapcsolatos szerepét tisztázza, valamint a jogsértő magatartása esetén a megrovást kihirdesse, másrészt a bűncselekmény és az elkövető körülményeihez igazodó konkrét nevelési jellegű és büntető intézkedésekre vonatkozó indítványt tegyen, melynek során elsősorban a fiatalkorú érdekét kell figyelembe kell venni. Az ügyészség önmagában nem hozhat joghátrányt tartalmazó büntetőintézkedéseket, hanem a fiatalkorúak bíróságnál indítványozhatja, hogy hozza meg a nyomozás sikerességének érdekében az ügyész által szükségesnek tartott intézkedéseket.

²⁰¹ U.o.

²⁰² Alberola és Molina: i.m.

A rendőrség

A Bűnügyi Rendőrség tevékenysége (Grupo de Menores, GRUME)²⁰³

A Bűnügyi Rendőrség az ügyészség irányítása alatt áll, és a büntettnek vagy vétségnek minősülő, fiatalok által elkövetett cselekmények nyomozásában vesz részt.

A Bűnügyi Rendőrség az ügyészség utasítását követi, tevékenységére a LORPM-ben, valamint a Büntetőeljárásról szóló törvényben foglaltak vonatkoznak. Az elfogás kivételével, minden olyan más rendőri intézkedés, amely a fiatalok alapvető jogait korlátozza, csak az ügyészség indítványára lehetséges, amely az illetékes fiatalok bíróságánál tesz erre vonatkozó indítványt. A motorozást és testi kényszert az előállított fiatalokkal szemben, kizárólag a fiatalok saját, valamint az eljáró hatóság tagjai biztonságának garantálásához szükséges elengedhetetlen és arányos mértékben lehet alkalmazni, amennyiben a fiatalok elfogása más módon nem lehetséges. Igaz ugyan, hogy a LORPM elismeri a speciális rendőr-csoportok szükségességét, GRUME (fiatalok csoportok), de nem rendel hozzájuk sokféle funkciót.

Spanyolországban a rendőrség eljárása a fiatalok esetében nem különbözik a felnőttekkel szembeni eljárástól, nem úgy, mint már országokban, mint Hollandiában, az Egyesült Királyságban vagy Írországon, ahol figyelmeztetésben részesíthetik a fiatalokat, vagy elterelő intézkedéseket foganatosíthatnak vele szemben.²⁰⁴

A GRUME-nak van hatásköre, hogy letartóztassa a fiatalok bűnelkövetőt, valamint segíti az ügyészt a tényállás megállapításában.

A LORPM a rendőrséget csupán két alkalommal említi, először, amikor az ügyész szerepét határozza meg és megbízza azzal, hogy az ügyész utasítsa a rendőrséget, vagy hogy állapítsa meg a történeti tényállást, és tisztázza a fiatalok szerepét abban (6. cikk),²⁰⁵ valamint második alkalommal, amikor szabályozza a fiatalok letartóztatását (17. cikk).

²⁰³ GRUME - Grupo de Menores, a rendőrségen belül a fiatalokkal foglalkozó csoport elnevezése

²⁰⁴ Alberola és Molina: i.m.

²⁰⁵ LORPM 6. cikke: Az Államügyészi Hivatal közreműködése, " az Államügyészi Hivatal feladata a fiatalok törvény által elismert jogainak védelme, a fiatalok érdekképviseletéhez szükséges eljárások felügyelete, valamint az eljárási biztosítékok ellenőrzése; a Hivatal irányítja a nyomozást a tényállás tisztázása érdekében, utasítja a bűnügyi rendőrséget a bizonyítási eljárásához szükséges lépések megtételére, valamint rendelkezik a büntetőeljárás hatékony lefolytatásához szükséges feladatokról.

A GRUME a LORPM 17. cikkében foglaltak²⁰⁶ betartása mellett, a fiatalkorú előállítása során tőle ujjlenyomatot vehet és az arcáról fényképfelvételt készíthet, majd ezeket az adatokat a rendőrségi jegyzőkönyvvel együtt az eljárás lefolytatásához az ügyészség számára kell továbbítani, valamint ezeket fel kell tüntetni a személyazonosságra vonatkozó adatbázisban is.

Nincs megemlítve a törvényben, de nem kétséges, hogy a GRUME hatásköre ennél szélesebb. Elsősorban, mivel ők felelősek nem csupán a fiatalkorú bűnelkövetőkért, hanem a fiatalkorú áldozatokért is, munkájuknak kétséget kizáróan preventív potenciálja is van. Másodsorban, a gyakorlatban a csoport egy fontos eleme lett a fiatalkorúak igazságszolgáltatásának, mivel ők folyamatos kapcsolatban vannak annak valamennyi intézményével: a fiatalkorúak bíróságával, az ügyészséggel, a szociális szolgálattal is.

Az első feladat a fiatalkorú bűnelkövetővel kapcsolatban, hogy megállapítsák az életkorát. Abban az esetben, ha a fiatalkorú tizennégy év alatti (tehát kívül esik a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerén), a rendőrségnek csak a fiatalkorúak védelmével kapcsolatos intézkedései lehetnek. Miután a fiatalkorú korát és személyazonosságát megállapították, a fiatalkorúak védelmének szabályai kerülnek alkalmazásra. A rendőrség az ügyészt értesíti a jelentésében a megállapított tényállásról és körülményekről, és továbbítja a fiatalkorút vagy a védőjéhez, vagy a fiatalkorúak védelmét ellátó intézethez.

Megállapítható, hogy Spanyolországban a rendőrségi fő funkciók egyike a fiatalkorúak fogva tartásának foganatosítása.

A védő

Spanyolországban a védő részvétele a fiatalkorúak elleni eljárásban minden esetben kötelező.

²⁰⁶ A LORPM 17. cikke arról rendelkezik, hogy a fiatalkorúak őrizetbe vételét végrehajtó hatóságok és hivatalos személyek kötelesek a fiatalkorúak a legkisebb mértékű ártalmat okozó formában eljárni, valamint kötelesek a terheltet haladéktalanul - világos és érthető formában - tájékoztatni a terhére rótt cselekményekről, az őrizetbe vétel okairól, az őt védő jogokról, különös tekintettel a Büntetőeljárásról szóló törvény 520. szakaszában foglaltakra, ezen felül kötelesek biztosítani ezen jogok tiszteletben tartását. Kötelesek értesíteni továbbá az őrizetbe vétel tényéről és az őrizet helyéről a fiatalkorú törvényes képviselőit, valamint az Államügyészi Hivatalt. Amennyiben az őrizetbe vett fiatalkorú külföldi állampolgárságú, valamint ha a fiatalkorú állandó lakcíme Spanyolországon kívül található, vagy amennyiben maga a fiatalkorú vagy annak törvényes képviselői ezt kéri, akkor az őrizetbe vétel tényéről az adott konzulátusi hivatal is értesíteni kell.

A szakértői csoport tevékenysége²⁰⁷

A szakértői csoport pszichológusokból, pedagógusokból és szociális munkásokból áll, akiknek a feladata az, hogy szaksegítséget nyújtsanak a saját szakterületüket érintő témákban az ügyészségnek és a fiatalkorúak bírának oly módon, hogy jelentéseket készítenek, javaslatokat tesznek és meghallgatják őket a LORPM-ben meghatározott esetekben és formában, és általában véve, a törvényben meghatározott hatáskörük alapján járnak el, így szaksegítséget nyújtanak a fiatalkorú számára az őrizetbe vételtől fogva, valamint közvetítői feladatot is ellátnak a fiatalkorú és az áldozat, vagy sértett között. Időszakos vagy állandó jelleggel egyéb szakemberek is bekerülhetnek a szakértői csoportba, a saját szakterületüket érintő kérdéseknél, amennyiben ez szükséges és az illetékes hatóság elrendelte.

A szakértői csoport szakemberei szervezetileg az Igazságügyi Minisztériumhoz vagy az autonóm közösségekhez tartoznak, amennyiben ez utóbbiak ezt a hatáskört magukra átvállalták, és a fiatalkorúak bíróságaihoz rendelik ki őket.

Az eljárás során a LORPM-ben meghatározott feladatkörben járnak el, és amennyiben az említett jogszabály így rendelkezik, akkor tevékenységüket az ügyészség vagy a fiatalkorúak bírójának irányítása alatt végzik. Mindazonáltal a szakértői csoport tagjai szaktevékenységük gyakorlása során teljesen függetlenek maradnak, és kizárólag a szakma követelményeinek kötelesek megfelelni. Az illetékes hatóságnak kell biztosítani, hogy a szakértői csoport a saját tevékenységét a szolgáltatás szükségleteinek mentén kijelölt célok szerint végezze, és az ebből fakadó lépéseket megtegye.²⁰⁸

Az Igazságügyi Minisztérium, valamint az ide vonatkozó hatásköröket átvállaló autonóm közösségek határozzák meg a szakértői csoportok szükséges számát, összetételét és nagyságát aszerint, hogy az ügyészségek vagy a fiatalkorúak bíróságai milyen igényt támasztanak velük szemben, ily módon biztosítják, hogy az eljáró ügyészek számára megfelelő és elégséges számú személyi eszköz álljon rendelkezésre ahhoz, hogy a jogszabályban meghatározott jelentéseiket a kiszabott határidőkön belül el tudják készíteni.

²⁰⁷ Az úgynevezett Equipo tecnico

²⁰⁸ Fernández Ayo, M.: Las garantías del menor infractor, Navarra: Thomson-Aranzadi, 2004.

A szakértői véleményeket szakértői csoportnak az ügyben eljáró szakértői írják alá. A szakértői csoport képviselőjét az a szakember látja el, akit az ügyész vagy a fiatakorúak bírója az adott intézkedés során erre kijelöl.²⁰⁹

A 1774/2004. Királyi Dekrétumban foglalt rendelkezések alapján megállapítható, hogy a szakértői csoport egyik fő feladata az, hogy egy „technikai jelentést” készítsen el az ügyész kérésére. A jelentésnek egy objektív megállapításnak kell lennie a fiatakorúak családjáról, a szociális és tanulmányi élettörténetéről, és minden előző magán, vagy közintézménnyel való kapcsolatáról. A jelentés tartalmazza a fiatakorú fizikai és mentális állapotát, és ajánlást tesz arra, hogy az adott ügyben milyen kezelési alternatívák ajánlottak. A LORPM pedig tartalmazza a szakértői csoport jogosultságát arra, hogy beavatkozhasson az eljárás egyéb fázisaiba is garantálva azt, hogy valamennyi döntés figyelembe veszi a fiatakorúak pszicho-szociális helyzetét.

E tanácsadói szerepet leszámítva, a szakértői csoport egyéb funkciókat is betölt, amelyek inkább konzultációs csoporttá alakítják.²¹⁰

Ezen funkciók között találjuk az eljárás dejudicializálásának lehetőségét,²¹¹ szociális és pszichológiai segítség lehetőségét, amíg a fiatakorút fogva tartják, és a csoport nyújtja még mindazt a törődést, védelmet, szociális és pszichológiai segítséget, amely szükséges, figyelembe véve a fiatakorú korát, nemét és személyes jellemvonásait.

3.4.2. A fiatakorúak büntető igazságszolgáltatása Magyarországon

Magyarországon 1913-tól 1951-ig létezett fiatakorúak bírósága, 1951-től 1962-ig kizárólagos illetékességű járásbíróságok jártak el a fiatakorúak ügyeiben, 1962-től 2011-ig a fiatakorúak helyi bírósági hatáskörébe tartozó ügyében a megyei bíróság székhelyén lévő helyi bíróság, a Fővárosi Bíróság területén a Pesti Központi Kerületi Bíróság járt el.

²⁰⁹ A Ley Organicát kiegészítő 1774/2004. Királyi Rendelet 4. cikke

²¹⁰ Díaz Martínez, M.: La instrucción en el proceso penal de menores, Madrid: Colex, 2003.

²¹¹ LORPM 19. és 27.4 cikk

3.4.2.1. A fiatalkorúak bíróságának megszűnése

Egy 1981-ben született bírósági határozat is kiválóan fogalmazta meg, hogy miért kell a fiatalkorúak elleni eljárást a felnőttekétől elkülönült módon szabályozni: „a fiatalkorú kritikai, erkölcsi, értelmi fejlődése még ebben az életszakaszban is kialakulóban van, a polgári jogi szabályok szerint korlátozottan cselekvőképes személynek tekintendő, aki még viszonylag csekélyebb élettapasztalattal rendelkezik, nem minden esetben képes maradéktalanul felismerni cselekménye összes társadalomra hátrányos következményeit. A szankciók kiválasztása során a fiatalkorúakkal szemben kevésbé a megtorlás, ehelyett főként a nevelés eszközeit kell alkalmazni.”²¹²

Magyarországon 2011. szeptember 1. napját megelőzően a Be. 448.§-ának (1) bekezdése alapján a fiatalkorúak helyi bírósági hatáskörbe tartozó ügyében a megyei bíróság székhelyén lévő helyi bíróság, (a Fővárosi Bíróság területén a Pesti Központi Kerületi Bíróság) a megye (illetőleg a főváros) területére kiterjedő illetékességgel járt el.

Az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról szóló 2010. évi CLXXXIII. törvény 165.§-a (2) bekezdésének f./ pontja 2011. szeptember 1. napjával hatályon kívül helyezte a Be. 448. §-ának (1) bekezdését. Ebből következően a fiatalkorúak ellen a helyi bíróság előtt folytatott első fokú eljárásban - amellet, hogy a tanács elnöke továbbra is kijelölt fiatalkorúak bírója - az általános illetékességi szabályok léptek előtérbe - a Be. 17.§-ának (1) bekezdése értelmében 2011. szeptember 1. napjától az eljáró bíróság illetékességét az elkövetés helye alapozza meg. A fent részletezettek értelmében Magyarországon nincs külön fiatalkorúak bírósága, hanem az általános illetékességi szabályok léptek előtérbe a Be. 17.§-ának (1) bekezdése alapján, és ily módon 2011. szeptember 1. napjától az eljáró bíróság illetékességét az elkövetés helye alapozza meg.

A fiatalkorúak bírósága jár el az úgynevezett vegyes ügyekben is, amikor felnőtt korú elkövető ügye szorosan összefügg a fiatalkorú ügyével. Amennyiben nem függ szorosan össze, a bíróság elkülöníti az ügyet a fiatalkorúra nézve és a felnőtt elkövető ügyét az illetékes bírósághoz teszi át.

²¹² BH 1981. 272.

3.4.2.2. A bíróság összetétele

Első fokon az egyesbíróként eljáró bíró, vagy ha az ügy súlya megkívánja, a tanácselnök, másod, illetve harmadfokon pedig a tanács valamely bírója az Országos Bírói Hivatal elnöke által kijelölt bíró kell, hogy legyen. Az első fokon eljáró tanács egyik ülnök tagjának pedagógusnak kell lennie. A pedagógus ülnököt a bíróság illetékességi területén működő alapfokú és középfokú nevelési-oktatási intézmények tantestületei jelölnék ki. A fiatalkorúak ügyeiben a bíróság összetétele lényeges kérdés, hiszen ha nem megfelelő, az abszolút eljárási szabálysértésnek minősül, amely a meghozott ítélet hatályon kívül helyezéshez vezet. A bíróság összetételét (tanács elnöke, ülnökök, az ülnökök közül az egyik pedagógus) minden esetben fel kell tüntetni a jegyzőkönyvekben, a határozaton, az ügyszám alatt azt is meg kell jelölni, hogy, a bíróság, mint fiatalkorúak bírósága jár el.

3.4.2.3. Speciális alanyok a fiatalkorúak elleni eljárásban Magyarországon

Az ügyészség

Magyarországon a fiatalkorúakkal szemben eljárásnak csak és kizárólag közvádra van helye, pótmagánvád nincs, a magánvádas ügyekben is az ügyész képviseli a vádat. Ezt az indokolja, hogy a személyesen érintett sértettől nem várható el, hogy figyelembe vegye a fiatalkorúak elleni eljárás speciális célját, vagyis a helyes irányú fejlődés elősegítését. Magyarországon az ügyész jogkörében csak a felettes ügyész által kijelölt speciális ügyész, a fiatalkorúak ügyésze jár el. A fiatalkorúak ügyészét a felettes ügyész jelöli ki, azonban a kijelöléshez a Legfőbb Ügyészség Fiatalkorúak Bűnügyeinek Önálló Osztálya vezetőjének jóváhagyása szükséges.

2011. szeptember 1. napját követően az ügyészség maradt az egyetlen hatósági szereplő, ahol „fent maradtak a fiatalkorúakkal foglalkozó külön szervezeti egységek”.²¹³

A vádelőkészítés és vádemelés körébe eső ügyészi feladatokat a Be. 30.§-ának (3) bekezdésére figyelemmel 2011. szeptember 1. napját követően is a főügyészség székhelyén működő helyi ügyészség, a főváros területén a Budapesti I. és XII. kerületi Ügyészség (a megye, illetve a főváros területére kiterjedően) látja el, míg a vádképviselési tevékenységet a Be. 30.§-ának (1) bekezdése alapján az általános illetékességű helyi ügyészség és (a Pesti Központi Kerületi Bíróság, valamint a Budai Központi Kerületi Bíróság előtt folyamatban lévő ügyek kivételével) a

²¹³ Rosta Andrea: A fiatalkorú bűnözés kriminológiája és szociológiája, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2014. 239. old.

kerületi ügyészség kijelölt fiatalkorúak ügyészének a feladata [9/2012. (II.16.) LÜ utasítás 3.§ (2) bekezdés a./ pont, (3) bekezdés, 12.§ (1) bekezdés].

A magyar szabályozás alapján a fiatalkorúak ügyészének tág feladatköre van, nem csak a vádképviselő, hanem a gyermek- és ifjúságvédelmi szakfeladatok ellátása. Ezt a feladatot a Legfőbb Ügyészségen a Legfőbb Ügyész büntetőjogi szakágat irányító helyettesének közvetlenül alárendelt Fiatalkorúak Bűnügyeinek Önálló Osztálya, a fellebbviteli főügyészségeken, a főügyészségeken, a járási ügyészségeken, valamint a nyomozó ügyészségeken az e feladattal megbízott kijelölt fiatalkorúak ügyésze látja el.²¹⁴

Budapesten erre a feladatra kizárólag a Budapesti I. és XII. Kerületi Ügyészség van kijelölve.

A gyermek-és fiatalkorúak által elkövetett bűncselekményekkel összefüggő szakfeladatok ellátásáról szóló 21/2013. (X.31.) LÜ. utasítás alapján a fiatalkorúak ügyészének hatáskörébe tartoznak:

- a fiatalkorúak által elkövetett bűncselekmények miatt indult büntetőügyek,
- a fiatalkorúak és a felnőtt korúak összefüggő büntetőügyei (vegyes büntetőügyek),
- a gyermekkorúak ügyei, kivéve, ha azok kizárólag felnőtt korúak ügyével állnak összefüggésben.

A fiatalkorúak ügyészének törekednie kell arra, hogy az ügyet a bírósági útról elterelje, ennek megfelelően, amennyiben a törvény lehetővé teszi, a vádemelést elhalassza, valamint más, az eljárás gyorsítását szolgáló jogintézményeket alkalmazzon, így a bíróság elé állítást, a tárgyalás mellőzést és a bíróság által alkalmazott mediációt.

A fiatalkorúak ügyészének jelenléte az eljárás során kötelező, ilyen ügyekben alügyész, valamint ügyészségi fogalmazó nem járhat el.

Spanyolországban az ügyész a főszereplő a fiatalkorúak igazságszolgáltatásában, míg Magyarországon az ítélelhozó bírósági elnök a főszerep. A magyar szabályozástól eltérő továbbá az is, hogy a vádképviselőt ellátó ügyész indítványt tehet a büntetés konkrét mértékére, amelynek

²¹⁴ Gyermek- és ifjúságvédelmi szakterület
<http://www.mklu.hu/cgi-bin/index.pl?text=8>

alacsonyabb mértékéről a későbbiek során a vádlott és védője tárgyalhat az ügyéssel, majd a büntetés mértékét rövid bizonyítási eljárást követően a bíró állapítja meg.

Magyarországon az ügyész a perbeszédében nem tehet indítványt sem a büntetés, sem az intézkedés mértékére. A spanyol szabályozás példaként szolgálhatna abban Magyarországnak, hogy az ügyészség a vádiratban nem csak indítványt tesz a fiatalkorúval szemben a szankció milyenségére, hanem az indítványozott szankciót jogi és nevelési érvekkel alá is támasztja. Ehhez azonban az szükséges, hogy a fiatalkorúak ügyében eljáró ügyész már a vádemelési szakig megismerje a fiatalkorú személyiségét és szociális körülményeit, és ne csak szigorúan az általa elkövetett bűncselekményre helyezze a hangsúlyt. Magyarországon az esetek túlnyomó részében az ügyész az iratokból dolgozik, és az első tárgyaláson találkozik először a fiatalkorúval.

A rendőrség

Magyarországon a rendőrség általános nyomozó hatóság. Magyarországon szemben Spanyolországgal, nincs külön a fiatalkorúak ügyeire szakosodott rendőri szerv. A rendőrségen belül sincs egy olyan külön szervezeti egység, amely kizárólag a fiatalkorúakkal szemben indult ügyekben járna el. Ennek ellenére, a magyar rendőrség kiemelten kezeli a kiskorúak sérelmére elkövetett bűncselekményeket.

A rendőrség a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagja. Ennek értelmében a nyomozó hatóság a megalapozott gyanú közlésétől kezdődően köteles vizsgálni, hogy felmerülnek-e a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény²¹⁵ 17. § (2) bekezdésében meghatározott jelzési kötelezettség teljesítését megalapozó körülmények.²¹⁶ A rendőrségnek a megalapozott gyanú közlését követően értesíteni kell a gyermekjóléti szolgálatot, valamint a fiatalkorú lakóhelye szerint illetékes gyámhatóságot a fiatalkorú ellen indított büntetőeljárásról. Erről az intézkedésről az ügyészt is értesíteni kell.

A 32/2011. (XI.18.) KIM rendelet akként rendelkezett, hogy 2014. január 1-jéig minden megyei rendőrkapitányság illetékességi területén létre kellett hozni egy gyermekbarát meghallgató szobát, annak érdekében, hogy a nyomozó hatóság általi meghallgatás a gyermek kíméletével

²¹⁵ A gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény

²¹⁶ 23/2003. (VI.24.) BM-IM együttes rendelet, 145. § (2) bekezdés

valósuljon meg - szem előtt tartva a nemzetközi jogi szabályozásban rögzített alapelvet - a gyermek mindenekfelett álló érdekét.

A gyermekbarát kihallgató szoba kialakítása során figyelemmel kell lenni arra, hogy az biztosítsa a gyermek lelki és fizikai biztonságát. Az országos rendőrfőkapitány 1/2013. (I.8.) ORFK utasítást adott ki a gyermekmehhallgató szoba használatbavételéről, használatának rendjéről. Használatát kötelezően írja elő a tizennegyedik életévüket be nem töltött személyek meghallgatása során.²¹⁷

Az Igazságügyi Minisztérium rendőröknek szóló képzési programot dolgozott ki az ÉFOÉSZ alapítvánnyal együtt a gyermekbarát meghallgató szobák használatával kapcsolatban, a fogyatékossgal élő gyermekek meghallgatására.

A gyermekmehhallgató szobák használatának hatékonysága kérdéses, több esetben előfordult olyan, hogy a szép játékok a mélyszegénységből érkező gyerekek figyelmét teljességgel elvonták a meghallgatás során. A gyermekbarát szobák felszerelése helyett a meghallgatást végző személyek kvalitására kellene nagyobb hangsúlyt fektetni. A tényállás-tisztázási kötelezettség miatt a sorozatos kihallgatások rontják a vallomások hitelességét, és a gyermekeket konfabulálásra és az elvárásoknak való megfelelésre készítetik. A gyerekek tanúként való kihallgatása során további probléma a szülő és néha az ügyvédek jelenléte is, mert a gyerekek megfelelni vágyása vagy éppen a szégyenérzete és a szülővel való kapcsolata befolyásolja az őszinte megnyilatkozásukat.²¹⁸

A védő

Magyarországon a védő részvétele a fiatalkorúak elleni eljárásban minden esetben kötelező.

A magyar szabályozás alapján a fiatalkorúak elleni eljárásban kötelező a védő részvétele. A védő a nyomozási cselekménynél jelen lehet, a vádirat benyújtása előtti kényszerintézkedésekkel kapcsolatosan a nyomozási bíró ülésén a védő részvétele kötelező, távollétében a bírói meghallgatás nem tartható meg. A tárgyaláson a védő jelenléte kötelező, ezért őt a bíróság a tárgyalásra idézi, a védő kötelező jelenlétére vonatkozó szabályoknak a megsértése szintén

²¹⁷ Hivatalos értesítő, a Magyar Közlöny melléklete, 2013/1. szám, 138. old.

<http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/12/PDF/2013/1.pdf>

²¹⁸ Tamási Erzsébet: A szekunder viktimizáció elkerülését szolgáló módszerek, PPKE JÁK Deák Ferenc Továbbképző Intézet, Budapest, 2016. 16. old.

abszolút hatályon kívül helyezési ok.²¹⁹ Abban az esetben, ha a fiataikorúnak nincs meghatalmazott védője, a nyomozó hatóság rendel ki neki védőt, legkésőbb a gyanúsított első kihallgatásáig, a megalapozott gyanú közlésével egyidejűleg.²²⁰ A védőkirendelő határozat ellen panasznak nincs helye és maga a védő sem utasíthatja vissza a kirendelést.²²¹

A védő meghatalmazásáról a fiataikorú törvényes képviselője, vagy nagykorú hozzátartozója is gondoskodhat. A védőnek a feladata teljesítése során úgy kell eljárnia, hogy előmozdítsa a fiataikorú helyes irányú fejlődését, azonban tapasztaltam, hogy több esetben a kirendelt védők nem veszik fel a kapcsolatot az előzetes letartóztatásban lévő fiataikorúval, és csak a tárgyalások alkalmával találkoznak velük. Ugyanakkor a fiataikorúnak joga van ahhoz, hogy a tárgyalást megelőzően védője segítségével megfelelően felkészüljön a tárgyalásra.

3.5. A fiataikorúak szabadságelvonása a büntetőeljárás során

3.5.1. A fiataikorúak elleni büntetőeljárás speciális szabályai Spanyolországban

Spanyolországban a fiataikorúak által a Büntető Törvénykönyvben és egyéb különleges büntető jogszabályokban meghatározott bűncselekmények elkövetése esetén a büntetőeljárást az ügyészség folytatja le.

Az, aki tudomást szerez a feltehetőleg tizennyolc évesnél fiatalabb személy által elkövetett bűncselekményről, köteles erről az ügyészséget (Ministerio Fiscal, MF) tájékoztatni. Az ügyészség aszerint dönt a feljelentés befogadásáról vagy elutasításáról, hogy a cselekmények megvalósítják-e valamilyen bűncselekmény törvényi tényállását. Az ügyészség továbbá megőrzi a hozzá benyújtott okiratokat, tárgyakat és egyéb eszközöket, valamint megteszi az általa szükségesnek ítélt intézkedéseket azért, hogy a bizonyítás érdekében a tényállás, illetőleg a fiataikorú büntetőjogi felelőssége tisztázható legyen. Az ügyésznek lehetősége van az eljárás megszüntetésére, ha a tényállás nem meríti ki a bűncselekmény fogalmát, valamint, ha az elkövető személye ismeretlen. A feljelentés elutasításáról értesíteni kell a feljelentést tevő személyeket. Abban az esetben, ha az eljárás megindult, akkor az ügyészség az eljárás megindításáról értesíti a fiataikorúak bíróját, aki megteszi a szükséges intézkedéseket. A fiataikorúak bírójával ezzel egyidejűleg elrendeli az eljárás keretein belül, a polgári és anyagi felelősség megállapítására vonatkozó külön akta megnyitását.

²¹⁹ Schwarzenberger Hanna: A fiataikorúak büntető igazságszolgáltatása, Belügyi Szemle, 2011/11. szám, 21. old.

²²⁰ 23/2003. (VI.24.) BM-IM együttes rendelet 145.

²²¹ Bogár- Margitán- Vaskuti: i.m. 142. old

Ha a fiatalkorú csoportosan követte el a bűncselekményt, és abban a felnőtt korúval közösen vett részt, akkor az ügy befogadásában illetékes nyomozási bíró a terhelték életkorának tisztázása után haladéktalanul megteszi a szükséges lépéseket a nagykorúakra vonatkozó nyomozási eljárás sikerének biztosítása érdekében, valamint a fiatalkorúra vonatkozó iratokat megküldi az ügyészségnek.

A Büntető Törvénykönyv, illetve a különleges büntetőjogi jogszabályok rendelkezései szerint kevésbé súlyos, erőszak és megfélemlítés nélkül megvalósított bűncselekmények, vagy vétségek esetén az ügyészség jogában áll a keresettől elállni. Ebben az esetben az ügyészség továbbítja az ügyre vonatkozó iratokat az állami gyermekvédelmi hatóság számára és értesíteni köteles az elállásról ismert áldozatokat és sértetteket. Ha a fiatalkorú korábban már elkövetett hasonló természetű cselekményeket, akkor az ügyészség köteles az eljárást lefolytatni.

3.5.1.1. A fiatalkorú büntetőeljárásai jogai

Az eljárás megindításától kezdve a fiatalkorú jogában áll:

- a) tájékoztatást kapni a bírótól, az ügyészségtől vagy az eljáró rendőrtől az őt megillető jogokról,
- b) a védelem ellátásához védőt fogadni, vagy kirendelt védőt kérni, valamint a védővel négy szemközt értekezni, a vallomástételt megelőzően is,
- c) közreműködni az előzetes vizsgálat során foganatosított eljárási cselekményekben, valamint a bírósági szakaszban, ezek során indítványokat és kérelmeket előterjeszteni,
- d) a terheltet személyesen érintő határozatok meghozatala előtt a bíróság vagy a bíró előtt felszólalni,
- e) ahhoz, hogy érzelmi és pszichológiai támogatásban részesüljön az eljárás bármely szakaszában, a szülők vagy a fiatalkorú által megjelölt egyéb személy jelenlétében, amennyiben a fiatalkorúak bírójának jóváhagyja a megjelölt személy jelenlétét,
- f) a fiatalkorúak bírósága által kijelölt szakértői támogatásban részesülni,
- g) Az eljárásról - annak megindításakor - a fiatalkorút értesíteni kell, a 24. cikkben foglalt

esetek²²² kivételével. Az ügyész felszólítja a fiatalkorút, vagy annak törvényes képviselőit, hogy három napon belül védőt hatalmazzanak meg, egyben figyelmezteti őket arra, hogy ha ezen felhívásnak nem tesznek eleget, akkor az Ügyvédi Kamarához tartozó védők közül a soros védőt hivatalból kirendelik.

A kirendelés megtörténtéről az ügyész a fiatalkorúak bíróját értesíti. Hasonlóképpen, amint az eljárás menete ezt megköveteli, az ügyészség a sértett feleket értesíti a polgári jogi igényeik érvényesítésének lehetőségéről, valamint arról, hogy kérhetik ezen igényük feltüntetését a fiatalkorúak bírója által a polgári jogi felelősség megállapítása céljából nyitott külön aktában.

3.5.1.2. A fiatalkorú őrizetbe vétele és annak tartama

Spanyolországban azoknak a hatóságoknak vagy hivatalos személyeknek, akik a fiatalkorú őrizetbe vételét foganatosítják, feladatuk gyakorlása során a fiatalkorúnak legkisebb kárt okozva kell eljárniuk, és kötelességük a fiatalkorút haladéktalanul tájékoztatni számára világos és érthető nyelven arról, amivel őt gyanúsítják, az őrizetbe vételének okáról és a jogairól. Továbbá a fiatalkorú törvényes képviselőit és az ügyészséget haladéktalanul értesíteniük kell a fiatalkorú őrizetbe vételének tényéről, és a fogva tartás helyéről. A rendőrségnek a fiatalkorú őrizetbe vétele során tiszteletben kell tartania a fiatalkorúnak különösen azokat a jogait, amelyek a védelmét szolgálják. A rendőrség a fiatalkorúakkal szemben rövid idejű fogvatartást is foganatosíthat, de legfeljebb huszonnégy óráig, mielőtt megvádolja őket bűncselekmény elkövetésével.

Ez alatt az idő alatt a fiatalkorúaknak ugyanolyan alkotmányos jogai vannak, mint a nagykorúaknak, kiegészítve néhány speciális jogokkal a fiatalkorúságuk következtében, mint:

- a rendőrségnek egyértelmű és érthető nyelvet kell használnia, igazodva az eljárás alá vont korához,
- mielőtt a tényállás megállapításra kerülne, egy írásos feljegyzést adnak át annak idejéről, helyéről és céljáról a szülőknek, vagy gondnokoknak és az ügyésznek,

²²² A Fiatalkorúak bírója indokolással ellátott végzésben dönthet az iratok teljes vagy részleges zárt kezeléséről, az eljárás lefolytatásának teljes idejére vagy annak egyes szakaszára vonatkozóan, amennyiben ezt az Államügyészi Hivatal, a fiatalkorú vagy annak hozzátartozója, illetve a magánvádló kéri. Mindazonáltal a fiatalkorú ügyvédjének és a magánvádlónak - nyilatkozataik megtétele során - mindenkor jogukban áll az iratokat azok teljességében megismerni. Ezen körülményt a Bíróság külön aktában kezeli.

- ez alatt a huszonnégy óra alatt a fiatalkorút egy speciális helyiségben kell fogva tartani, a nagykorú gyanúsítottaktól elkülönítve. Az őrizet ideje alatt a fiatalkorúak a nagykorúaktól elkülönítve, erre megfelelő, kijelölt létesítményben tartózkodnak, valamint életkoruknak, nemüknek és egyéni adottságaiknak megfelelő szociális, pszichológiai, orvosi és fizikai ellátásban részesülnek.

Abban az esetben, ha a fiatalkorú külföldi állampolgár, és a rendes tartózkodási helye Spanyolországon kívül található, illetve amennyiben ezt ő maga vagy a törvényes képviselője kéri, akkor az illetékes konzuli szervet is értesíteni kell az őrizetbe vétel tényéről.

Az őrizetbe vett fiatalkorú vallomást csak a védő és a szülői felügyeletet gyakorlók, a gyám, a tényleges gondozó vagy az eseti gondnok jelenlétében tehet, feltéve, hogy ez utóbbi esetben a körülményekből más nem következik. Ez utóbbiak hiányában, az ügyész előtt kell vallomást tennie, de ez az ügyész nem lehet azonos az ügyében eljáró ügyésszel. Az őrizetbe vett fiatalkorúnak joga van - a vallomástételt megelőzően és azt követően is - védőjével külön, négy szemközt értekezni.

A fiatalkorúak rendőri őrizetének ideje nem haladhatja meg a tényállás tisztázásához tartozó vizsgálatok megvalósításához feltétlenül szükséges időt, ezzel együtt is legfeljebb huszonnégy órát, ezen időn belül a fiatalkorút szabadon kell engedni vagy az ügyészségnek át kell adni. Az ügyészség köteles az őrizetbe vételtől számított negyvennyolc órán belül határozni a fiatalkorú szabadon bocsátásáról, a keresettől való elállásról, vagy az eljárás megindításáról. Az ügyész a lehető legrövidebb időn belül, az elfogástól számított legfeljebb negyvennyolc órán belül a fentiek szerinti határozatot meghozza.

Az őrizet ideje alatt a fiatalkorúnak megfelelő élelmet, ruházatot, egészségügyi ellátást, biztonságos körülményeket és megfelelő személyes teret kell biztosítani. A fogdán egy olyan bizalmasan kezelendő nyilvántartást kell vezetni, amelyben minimálisan a következő adatokat kell feltüntetni:

- a) a fiatalkorú személyazonosságára vonatkozó adatok,
- b) az őrizetbe vételének körülményei, oka, és az elrendelő hatóság megnevezése,
- c) a befogadásának, átszállításának és szabadításának napja, órája,
- d) azon személyek vagy személyek feltüntetése, akik a fiatalkorú felügyeletét ellátják,

- e) a fiatalkorú szüleinek vagy törvényes képviselőjének, valamint az ügyésznek, a fiatalkorú őrizetbe vételének tényéről küldött értesítés megtörténtének az igazolása,
- f) a fiatalkorú pszichés és fizikai állapotának leírása,
- g) igazolás, hogy a fiatalkorút tájékoztatták őrizetbe vételének körülményeiről, valamint a jogairól.

Az ebben szereplő adatokat kizárólag az ügyész vagy az illetékes bírói szerv rendelkezésére lehet csak bocsátani. Ez egy olyan egyedi nyilvántartás, amelyben a fiatalkorú elfogásával kapcsolatos adatok szerepelnek, és amelyből az intézmény semmilyen más nyilvántartásába az adatokat nem lehet átvezetni.

Abban az esetben, ha az ügyészség az eljárás megindításáról döntött, akkor a fiatalkorúak bírója jogosult az ügyben a továbbiakban eljárni, és elrendelheti a fiatalkorú előzetes letartóztatását.

3.5.1.3. A fiatalkorú előzetes letartóztatásának elrendelése és annak tartama

Spanyolországban megelőző biztonsági intézkedés elrendelésére van lehetőség a fiatalkorúval szemben. Négy fajta megelőző biztonsági intézkedés létezik: az idézés, az őrizetbe vétel, az előzetes letartóztatás és a felügyelet melletti szabadon bocsátás.

A fentiek alapján megállapítható, hogy az előzetes letartóztatás a megelőző biztonsági intézkedések egyik fajtája.

Megelőző biztonsági intézkedést az ügyészség hivatalból, vagy annak a kérelmére, aki a büntetőeljárást lefolytatja, bűncselekmény alapos gyanúja esetén vagy, ha fennáll annak a veszélye, hogy a fiatalkorú terhelt kivonja magát az igazságszolgáltatás alól vagy akadályozza az igazságszolgáltatás működését, vagy a sértett jogait sérti, bármikor indítványozhatja a fiatalkorúak bírójánál, hogy a fiatalkorúval szemben kényszerintézkedést alkalmazzon, és megelőző biztonsági intézkedést rendeljen el vele szemben annak felügyelete és védelme érdekében vagy a sértett megfelelő védelme érdekében.

A bíró miután meghallgatta a fiatalkorú védőjét vagy a kiskorúak védelmét ellátó hivatal képviselőjét (gyámhivatalt), a hatóság szakértői csoportját arra nézve, hogy a fiatalkorú személyiségének melyik kényszerintézkedés felelne meg a leginkább, a bíró a fiatalkorú érdekét

szem előtt tartva dönt az indítványról. Elzárással (szabadságelvonással) járó kényszerintézkedésről, azaz a fiatalkorú előzetes letartóztatásáról, az alapján kell a döntést meghozni, hogy milyen súlyos a fiatalkorú által elkövetett bűncselekmény, figyelembe véve a fiatalkorú személyi és szociális körülményeit, hogy fennáll-e a szökés veszélye, és különösen azt, hogy a fiatalkorú korábban követett-e el bűncselekményt, amely hasonló súlyú és természetű, vagy büntetlen előéletű-e.

A fiatalkorúak bírója dönt az ügyészség indítványáról, vagy a pótmagánvádló indítványáról, amin személyesen meg kell jelennie a védőnek, a gyámhivatalnak és a szakértői csoport képviselőjének, akik tájékoztatják a bírót arról, hogy az indítványozott kényszerintézkedés szükséges-e és a bíró a fenti kritériumok alapján hoz határozatot. Ezen a tárgyaláson az ügyésznek és a megidézetteknek is személyesen meg kell jelenniük, és indítványozhatják a bizonyítékok beszerzését haladéktalanul vagy az elkövetkezendő huszonnégy óra alatt.

Az előzetes letartóztatás elrendeléséről a fiatalkorúak bírója dönt tárgyaláson. A fiatalkorú előzetes letartóztatása legfeljebb hat hónapig tarthat, de az ügyészség indítványára és a fiatalkorú védőjének előzetes meghallgatását követően indokolt bírói végzéssel meghosszabbítható legfeljebb további három hónappal.

Spanyolországban a fiatalkorú előzetes letartóztatását zárt intézetben fogatosítják, és már az előzetes letartóztatás során is különféle rezsimben hajtják végre.

A fiatalkorúak bírója az alapügytől függetlenül jegyzőkönyvben rögzíti a kényszerintézkedéseket. A fiatalkorúak bírója az ügyészség indítványára a fiatalkorú védőjének és a szakértői csoportnak a meghallgatása után elrendeli, hogy beszámítsák a kiszabott büntetésbe a kényszerintézkedés teljes időtartamát.

Ha az ügyészség a lefolytatott eljárásban megállapítja, hogy a fiatalkorú elmebetegségben szenved, vagy olyan körülmény merül fel, amely megalapozza a Código Penal (Btk.) 20. cikkének 1-3. pontjainak az alkalmazását,²²³ akkor ezekben az esetekben a fiatalkorúval szemben

²²³ C.P. 20. cikk 1-3. pontjaiban foglalt büntethetőséget kizáró okok és mentesülés a felelősség alól:

a) a bűncselekmény elkövetésekor bármilyen pszichés betegségben szenved vagy nem képes felismerni a cselekménye társadalomra veszélyes következményeit vagy nem képes e felismerésnek megfelelően cselekedni, kivéve az átmeneti elmezavar, hogyha önhibából okozta vagy a magatartásainak a következményeit előre kellett volna látnia.

b) aki a cselekményének elkövetésekor alkohol vagy kábító hatású anyag befolyása alatt állt, és ezt nem azért tette, hogy bűncselekményt kövessen el, vagy előre kellett volna látnia cselekményének a következményeit vagy azt, hogy elvonási tünetek alatt áll, és ezek megakadályozták annak felismerésében, hogy bűncselekményt követ el, vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelő magatartást tanúsítson,

olyan védő és biztonsági jellegű kényszerintézkedést kell alkalmazni, amely megfelel a polgári jog rendelkezéseinek is. Ebben az esetben a fiatalkorú cselekvőképtelenségének a megállapítását kezdeményezi a gyermekek védelméről és a gyámhatóságról szóló törvény rendelkezései alapján, és gondnokot kell a részére kirendelni. Azonban ettől függetlenül a nyomozást le kell folytatni és az ügyész indítványozza a fiatalkorú érdekének megfelelő terápiás intézkedés elrendelését.

3.5.2. A fiatalkorúak elleni büntetőeljárás speciális szabályai Magyarországon

Magyarországon a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény V. részének XX. fejezete, a fiatalkorúak elleni eljárást a külön eljárások között szabályozza. Elsősorban a fiatalkorúakkal szemben is az általános rendelkezéseket kell alkalmazni, a külön szabályokat pedig abban az esetben, ha azt a fejezet előírja. A fiatalkorúak esetében az „általános előírásoktól való eltérés oka a fiatalkorúak elleni eljárás speciális céljának minél hatékonyabb érvényesítése”.²²⁴

A fiatalkorúval szemben büntetőeljárásnak csak közvádra van helye, mindig az ügyész képviseli a vádat. A Be. 447. §-ának (1) bekezdése alapján: a fiatalkorúval szemben az eljárást az életkori sajátosságainak figyelembevételével, és úgy kell lefolytatni, hogy az elősegítse a fiatalkorúnak a törvények iránti tiszteletét. A fiatalkorú terhelt esetében a vallomástétellel kapcsolatos figyelmeztetéseket a fiatalkorú terhelt korára, érettségére figyelemmel, számára érthető módon kell megfogalmazni. A büntetőeljárásban a speciális bizonyítékok beszerzés kötelező, ilyen pl. a fiatalkorú életkörülményeiről a pedagógiai jellemzést is tartalmazó környezettanulmány, vagy az életkort bizonyító közokirat. A büntetőeljárás során a szabad bizonyítás elve érvényesül. Minden bizonyítási eszköz szabadon felhasználható és minden bizonyítási eljárás szabadon alkalmazható.

3.5.2.1. A fiatalkorú őrizetbe vétele

Magyarországon a fiatalkorú őrizetbe vétele szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja – különösen tettenérés esetén - alkalmazható, ha a fiatalkorú előzetes letartóztatása valószínűsíthető. Legfeljebb hetvenkét óráig tarthat, rendőrségi fogdán kell

c) aki születésétől fogva képtelen érzékelni a valót, vagy súlyosan sérült a valóság érzékelésére.

²²⁴ Schwarzenberger: i.m.

végrehajtani. A hatóság az elrendeléséről és a fogva tartás helyéről huszonnégy órán belül értesíti a fiatalkorú törvényes képviselőjét. Elrendeléséről és megszüntetéséről a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság határoz. Ha az őrizetbe vételt a nyomozó hatóság rendelte el, erről az ügyészt huszonnégy órán belül értesítenie kell. Az őrizetbe vétel legfeljebb hetvenkét óráig tarthat, a hetvenkét óra alatt a rendőrségnek előterjesztést kell tenni, amennyiben annak általános és speciális feltételei fennállnak, az ügyészséghez a fiatalkorú előzetes letartóztatására. A hetvenkét óra leteltével, amennyiben a bíróság nem rendeli el a fiatalkorú előzetes letartóztatását, a fiatalkorút szabadon kell bocsátani, ellenkező esetben megvalósul a jogellenes fogva tartás büntette. A terheltnek az őrizetbe vételt megelőző hatósági fogva tartást be kell számítani az őrizet idejébe.

3.5.2.2. A fiatalkorú előzetes letartóztatása és annak tartama

Magyarországon a fiatalkorú előzetes letartóztatásának a felnőttekre meghatározott ok fennállása esetén, a Be. 129. § (2) bekezdésében megállapított okok esetében is csak akkor van helye, ha az a bűncselekmény különös tárgyi súlya folytán szükséges. A Be. 454. §-ának (2) bekezdése alapján a fiatalkorú előzetes letartóztatását javítóintézetben, vagy büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani.

A fiatalkorú előzetes letartóztatását 1995 óta javítóintézetben is végre lehet hajtani. Közelmúltunk egyik siker történetévé vált ez a lehetőség. Mérséklődött a stigmatizálása, jelentős mértékben csökkent a sérülése is a börtön helyett, javítóintézetben elhelyezett előzetesen fogvatartott fiatalnak. Az elkövető személyiségére, valamint az elkövetett bűncselekmény jellegére figyelemmel a bíró dönti arról, hogy az előzetes letartóztatást büntetés-végrehajtási intézetben vagy javítóintézetben hajtsák végre. Előremutató az a szabályozás, ami által a tizennégy év alatti fiatalkorú előzetes letartóztatását javítóintézetben kell végrehajtani, büntetés-végrehajtási intézetben a tizennégy év alatti fiatalkorú előzetes letartóztatását nem foganatosíthatják. Az előzetes letartóztatás végrehajtásának maximális tartama attól függ, hogy a fiatalkorú terhelt az elkövetésekor betöltötte-e a tizennegyedik életévét. A tizenkettő és a tizennégy év közötti fiatalkorúval szemben elrendelt előzetes letartóztatás legfeljebb egy évig tarthat, míg a tizennégy és a tizennyolc év közötti fiatalkorúval szemben elrendelt előzetes letartóztatás maximum két évig. Ennek elteltét követően az előzetes letartóztatást meg kell szüntetni, kivéve, ha a bíróság az ügydöntő első fokú határozat kihirdetése után rendeli el, vagy

tartja fenn, továbbá ha az ügyben harmadfokú bírósági eljárás vagy hatályon kívül helyezés folytán megismételt eljárás van folyamatban.

Az előzetes letartóztatás tartama alatt a bíróság az előzetes letartóztatás végrehajtásának helyét az ügyész, a terhelt vagy a védő indítványára megváltoztathatja. Erről a tárgyalás előkészítése során hozott határozatig az előzetes letartóztatást elrendelő bíróság, azt követően az a bíróság határoz, amelyik előtt a büntetőeljárás folyik. A vádirat benyújtásáig az ügyész, azt követően pedig a bíróság a rendelkezési jogkör gyakorlója. Ha a fiatalkorú előzetes letartóztatását javítóintézetben hajtják végre, és a fiatalkorú büntetés-végrehajtási intézetben vagy rendőrségi fogdában történő ideiglenes elhelyezéséről a bíróság határoz.

Az előzetes letartóztatás végrehajtása során a fiatalkorúakat a felnőtt korúaktól, valamint a bűntársakat egymástól el kell különíteni.

Amennyiben a terhelt a büntetőeljárás során előzetes fogva tartásban vagy házi őrizetben van, annak teljes időtartamát be kell számítani a javítóintézeti nevelés idejébe. Beszámításakor egynapi javítóintézeti nevelésnek egy napi előzetes fogva tartás, illetve három nap házi őrizet felel meg.

3.6. A fiatalkorúak büntetés-végrehajtásának speciális szabályai Spanyolországban és a hatályos Bv. törvényben Magyarországon

3.6.1. A fiatalkorúak büntetés-végrehajtásának speciális szabályai a hatályos Bv. törvényekben Spanyolországban

3.6.1.1. Az intézkedések végrehajtásának alapelvei és általános szabályai

A legfőbb alapelv a törvényesség elve. Nem lehet végrehajtani a törvényben meghatározott semmilyen intézkedést, kivéve, a törvényben szabályozott eljárás szerint jogerős ítéletben kiszabott intézkedést kell végrehajtani. A fiatalkorúakkal szemben elrendelt intézkedések végrehajtásában részt vevő szakembereknek, szervezeteknek és intézményeknek feladatuk ellátása során a következő alapelveket kell szem előtt tartaniuk:

- a) a fiatalkorú mindenekfelett álló érdeke, amely bármilyen egyéb felmerülő érdek felett áll,
- b) a fiatalkorú szabad személyiségfejlődésének tiszteletben tartása,

- c) megfelelő és folyamatos tájékoztatás az őt megillető jogokról és az ezek gyakorlásához szükséges segítség megadása,
- d) olyan alapvetően nevelési jellegű programok alkalmazása, amelyek felerősítik a felelősségérzetet, valamint mások jogainak és szabadságának tiszteletben tartását,
- e) a fiatalkorú életkorának, személyiségének, személyi és társadalmi körülményeinek megfelelő eljárási forma alkalmazása,
- f) az eljárási cselekmények elsősorban az elsődleges családi és társadalmi közegben valósuljanak meg, kivéve, ha ez sérti a fiatalkorú érdekét. Hasonlóképpen az intézkedések végrehajtása során elsősorban közösségi jellegű eszközöket kell alkalmazni,
- g) az intézkedések végrehajtása során elő kell segíteni az együttműködést a szülővel, a gyámmal vagy a törvényes képviselővel,
- h) elsősorban interdiszciplináris jellegű döntések meghozatala a fiatalkorú személyiségére hatást gyakorló területeken,
- i) a bizalmas adatkezelés és a titoktartás, el kell kerülni a fiatalkorú, valamint a családja magánéletének szükségtelen megzavarását,
- j) az eljárási cselekmények összehangolása, együttműködés a fiatalkorúakkal kapcsolatban eljáró különböző hatóságok és hivatalos szervek között, különösen az egészségügy és az oktatás területén.

3.6.1.2. A fiatalkorúak jogai az intézkedések végrehajtása alatt

A fiatalkorúakat megilletik a spanyol Alkotmányban, a Spanyolország által ratifikált nemzetközi szerződésekben és minden egyéb hatályos jogszabályi rendelkezésben meghatározott jogok és szabadságok, azok kivételével, amelyek jogszabály, vagy a bűnösséget megállapító bírói ítélet vagy a kiszabott intézkedés jellegéből következően kifejezetten korlátozás alá esnek.

3.6.1.3. A bíróság illetékessége

A Fiatalkorúak büntetőjogi felelősségéről szóló törvény alapján elrendelt intézkedéseket a fiatalkorúak bírójának felügyelete alatt kell végrehajtani, annak, aki meghozta az ítéletet, kivéve, ha a 47. cikkben²²⁵ leírtak alapján más bíróság az illetékes. A fiatalkorúak bírója hivatalból vagy

²²⁵ U.o. 47. cikke: Ha ugyanabban a bírói döntésben több intézkedést szabtak ki a fiatalkorúval szemben és az intézkedések egyidejű végrehajtására nincs lehetőség, akkor a végrehajtásban illetékes bíró elrendeli, hogy az intézkedéseket egymás után hajtsák végre. Ugyanígyen módon kell eljárni akkor is, ha különböző ítéletekben szabták ki az intézkedéseket, ha és amennyiben az említett intézkedések természete különböző. Ebben az esetben a végrehajtásban illetékes bíró az, aki elrendeli az intézkedések egyidejű vagy egymás utáni végrehajtását.

az ügyészség és a fiatalkorúak védőjének indítványára a következő feladatokat látja el az intézkedések végrehajtásának felügyelete során:

- a) mindazokat a döntéseket elfogadja, amelyek a kiszabott intézkedések végrehajtásához szükségesek,
- b) határozatot hoz az intézkedéssel szembeni felülvizsgálati kérelemről,
- c) az intézkedések végrehajtási programját jóváhagyja,
- d) figyelemmel kíséri a fiatalkorú fejlődését,
- e) a javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt elbírálja azokat a fellebbezéseket, amelyeket az intézkedések végrehajtásával szemben nyújtottak be,
- f) elbírálja azokat a kérelmeket és panaszokat, amelyeket a fiatalkorúak nyújtanak be rezsimmel, a bánásmóddal, és bármilyen más olyan körülményre vonatkozóan, melyek az alapvető jogukat érintik,
- g) rendszeresen meglátogatja az intézetben a fiatalkorúakat és velük interjút készít,
- h) elbírálja a gyámhatóság javaslatait és ajánlásait, melyek összefüggnek az intézkedés végrehajtásának a rezsimmjével és a szervezettel,
- i) a fegyelmi eljárással összefüggő feladatokat is ellátja.

3.6.1.4. Az intézkedés végrehajtására illetékes intézetek

A gyermekek védelméről szóló 1/1996. Organikus törvény 22. záró rendelkezésében meghatározott módon, az Autonóm Közösségek és Ceuta, valamint Melilla kijelölhetik azokat a fenntartókat, amelyek eljárhatnak a következő esetekben: a LORPM 28. cikkében²²⁶ meghatározott átmeneti intézkedések végrehajtása során, a LORPM 7. cikkének a-k) pontjaiban meghatározott, a fiatalkorúak bírása által jogerős ítélettel kiszabott intézkedések végrehajtása során, valamint a LORPM-ben meghatározott feltételes szabadság végrehajtása és a szociális készségfejlesztő feladat végrehajtása során.

Átfedési pontok az intézkedés végrehajtására hatáskörrel rendelkező szerv meghatározásában:

- 1.) Az intézkedés végrehajtására az adott autonóm közösség, vagy Ceuta, illetve Melilla akkor illetékes, ha a területén van az adott javítóintézet székhelye.

²²⁶U.o. cikke: medidas cautelares, Spanyolországban négyfajta megelőző biztonsági intézkedés létezik: az idézés, a felügyelet melletti szabadon bocsátás, az előzetes letartóztatás, és a feltételes szabadon bocsátás.

Ha a fenntartó olyan javítóintézetet jelöl ki az intézkedés végrehajtására, amely a saját autonóm tartományán kívül helyezkedik el, akkor az az autonóm tartomány az illetékes, ahol az említett javítóintézet elhelyezkedik.

- 2.) Ha a fiatalkorút bírói jóváhagyással az intézkedés végrehajtásának megkezdése után szállítják át másik intézetbe, ebben az esetben az átszállítás időpontjától az eredeti autonóm tartomány elveszíti illetékességét. A szabadságelvonással nem járó intézkedések végrehajtásához a lakhely szerinti autonóm tartománynak kell kijelölni a felelős szakembert.
- 3.) Amennyiben a Királyi Dekrétum 35.1.b) pontja szerinti körülmények miatt²²⁷ kerül a fiatalkorú másik javítóintézetbe, akkor a határozatot hozó fiatalkorúak bíróságának székhelye szerinti autonóm tartomány marad az illetékes az intézkedések végrehajtásáért, azonban ezt a javítóintézet szerinti autonóm tartománnyal együttműködve teszi.

Az említett fenntartó intézmények saját szervezeti szabályaik betartása mellett hozzák létre, irányítják, szervezik azokat a szolgáltatásokat, intézkedéseket és programokat, amelyek képesek biztosítani az intézkedések helyes végrehajtását, anélkül hogy megsértenék a nemzetközi egyezményeket és megállapodásokat.

Az állam feladata, az előzetes letartóztatás végrehajtása, a szabadságelvonással járó kényszerintézkedések és a jogerős bírói ítélettel kiszabott intézkedések végrehajtása, a LORPM rendelkezéseiben foglaltak szerint, amelyet a fiatalkorúak bírósága vagy az eljáró országos törvényszék megfelelő csoportja hozott, anélkül, hogy sértené a nemzetközi egyezményeket. A javítóintézetek fenntartójának a feladata, hogy a saját területükön a büntető intézkedések végrehajtására intézetet jelöljenek ki, valamint további feladata a feltételes szabadságra bocsátással összefüggő feladatok végrehajtása. A LORPM 15. cikkében ²²⁸foglaltak értelmében elrendelhetik a fiatalkorúak szabadságvesztéssel járó elzárását a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetében, és akkor az intézkedés végrehajtására a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának van hatásköre anélkül, hogy a fiatalkorúak bírójának illetékességét megsértené. Abban az esetben, ha a LORPM-ben foglalt rendelkezések alapján a fiatalkorúak

²²⁷ Amennyiben a fenntartó szerv egy másik autonóm tartományt javasol, amellyel együttműködési megállapodást kötött, hogyha a fiatalkorút a családi vagy a társas környezetéből ki kell emelni olyan hosszú időre, amely a fiatalkorú érdekét szolgálja.

²²⁸ U.o.15. cikke: a bűncselekmények elévülése

bírāja vagy az ügyészség a gyermekvédelmi szervnek juttatja el magánfél tanúvallomását, a tizennégy évet be nem töltött gyermekről, akkor a gyermekvédelmi szerv bír hatáskörrel, hogy a helyzetet kiértékelje és döntést hozzon arról, hogy szükséges-e intézkedéseket alkalmazni a Polgári Törvénykönyv és a gyermekvédelmi törvények alapján.

3.6.1.5. A kiszabott intézkedések átváltoztatása

Abban az esetben, ha a fiataikorúval szemben egy vagy több azonos intézkedést különböző ítéletekben rendelte el a bíróság, akkor a végrehajtásban illetékes bíró miután a fiataikorú védőjét meghallgatta, az intézkedéseket egységes intézkedésbe foglalja és összeadja a kiszabott intézkedések időtartamát, amelynek tartamát legfeljebb a legsúlyosabb intézkedés tartamának kétszereséig emelheti fel. A fiataikorú védőjének meghallgatása után a bírónak hasonló módon kell eljárnia a fiataikorúval szemben kiszabott minden egyes hasonló jellegű intézkedés esetében oly módon, hogy miután az intézkedéseket egybefoglalták, minden intézkedés fajtából egy intézkedést lehet végrehajtani.

Abban az esetben, hogyha a kiszabott intézkedés végrehajtása alatt a fiataikorú visszaesőként újabb bűncselekményt követ el, a végrehajtásra kijelölt bíró a fiataikorú védőjének meghallgatása után olyan ítéletet hoz, amely az előzőekben foglaltaknak megfelel. Ebben az esetben a végrehajtás esetleges félbeszakításáról dönthet a bíró.

Amikor az átváltoztatás következtében kiszabott különböző jellegű intézkedéseket egymás után kell végrehajtani, akkor a következő sorrendet kell figyelembe venni:

- a) a terápiás jellegű intézeti elzárás minden egyéb más típusú elzárással járó intézkedéshez képest elsőbbséget élvez,
- b) a zárt rezsimben történő elzárás a többi elzáráshoz képest élvez elsőbbséget,
- c) a szabadságelvonással járó intézkedéseket, a szabadságelvonással nem járó intézkedéseket megelőzően kell végrehajtani, és ebben az esetben a nem szabadságelvonással járó intézkedések végrehajtását félbe kell szakítani,
- d) a felügyeleti melletti szabadon bocsátást akkor kell végrehajtani, ha a zárt rezsimben történő végrehajtás már befejeződött,

e) a fiatalkorú érdekét tekintetbe véve az ügyész, a többi érdekelt fél és a fenntartó tájékoztatása után indokolt esetben megváltoztatható az előzőekben részletezett intézkedések végrehajtásának a sorrendje.

Az itt részletezett intézkedések végrehajtását nem érinti az, ha a fiatalkorú a szabadságelvonással járó intézkedés végrehajtása alatt a büntetés-végrehajtási intézetben betölti a nagykorúságot.

Az a személy, aki egy vagy több intézkedését tölti, akkor ebben az esetben az intézkedéseket egyidejűleg vagy párhuzamosan kell végrehajtani, amennyiben ez lehetséges, figyelembe véve mindkét büntetés jellegét, a büntetés letöltésének formáját vagy esetleges felfüggesztését. Ha az egyidejű végrehajtásra nincs lehetőség, akkor a büntetést végre kell hajtani és nem az intézkedést, kivéve abban az esetben, ha elzárással járó intézkedésről van szó, akkor ezt kell végre hajtani.

3.6.1.6. A végrehajtás félbeszakítása²²⁹

A fiatalkorú jogellenes eltávozása esetén az intézkedés végrehajtása félbeszakad. Ha a fiatalkorú maga szakítja meg az intézkedés végrehajtását, akkor a fiatalkorút vissza kell vinni ugyanabba az intézetbe, vagy azzal azonos intézetbe, vagy ha hétvégére haza mehetett, akkor a fennmaradó időt megszakítás nélkül kell a fennmaradó időben letöltenie. Abban az esetben, ha a félbeszakított intézkedés nem jár szabadságelvonással, akkor az ügyészség a fiatalkorúak bírójától indítványozhatja, hogy azt hasonló jellegű intézkedéssel helyettesítse, kivételes esetben lehetősége van arra is, miután az ügyész meghallgatta a fiatalkorú védőjét és törvényes képviselőjét, valamint a szakértői csoportot, akkor a fiatalkorúak bírója a kiszabott intézkedést, helyettesítheti egy másik intézkedéssel, amely a hátra lévő időben félig nyitott intézetben történő elhelyezést jelent.

3.6.1.7. Az intézkedések helyettesítése²³⁰

Az intézkedés végrehajtása során a fiatalkorúak bírója hivatalból, vagy az ügyészség, illetőleg a fiatalkorú védőjének indítványára hatályon kívül helyezheti vagy helyettesítheti a kiszabott intézkedést mással, miután a feleket, a szakértői csoportot, a gyámhatóság képviselőjét meghallgatta. Az így kiszabott intézkedés időtartama ugyanannyi vagy kevesebb lehet, mint amennyi a büntetésből még hátra van, hogyha ezt az új intézkedést eredetileg is ki lehetett volna

²²⁹ U.o.50. cikk

²³⁰ U.o.51. cikke

szabni az elkövetett bűncselekmény jellege miatt. A fiatalkorúak bírása a zárt rezsimit félig nyitott, vagy nyitott rezsimre változtathatta át és a fiatalkorú személyisége nem jó irányban fejlődik, akkor a megváltoztatott intézkedés hatályon kívül helyezhető és az eredeti állapotot kell helyre állítani, miután a fiatalkorú védőjét meghallgatta. Ugyanígy, ha az eredeti intézkedés félig nyitott rezsim volt, és a fiatalkorú személyisége nem megfelelően fejlődik, akkor a fiatalkorúak bírása zárt rezsimre változtatja át, ha az elkövetett bűncselekmény a LORPM 9. cikkének 2. pontjában felsoroltak valamelyike.²³¹

A fiatalkorúnak a sértettel történő kibékítése bármikor is történik az intézkedés végrehajtása során, akkor az a kiszabott intézkedés hatályon kívül helyezését eredményezheti, amennyiben az ügyész vagy a fiatalkorú védője ezt indítványozza és meghallgatta a szakértői csoportot, és a gyámhatóságot.

3.6.1.8. Jogorvoslati kérelem benyújtása²³²

A fiatalkorú az intézkedés végrehajtása során keletkezett bármilyen határozat ellen fellebbezést nyújthat be. A fellebbezést írásban kell benyújtania a bíróhoz, vagy az intézet igazgatójához, aki azt a következő munkanapon továbbítja a bírónak. A fiatalkorú szóban is tehet panaszt a bíró előtt, illetőleg a büntetés-végrehajtási intézet igazgatójánál szóban is jelezheti, hogy a bíróhoz akar fordulni. A büntetés-végrehajtási intézet igazgatója ezt a nyilatkozatot meghatározott időn belül eljuttatja a bíróhoz. Ebben az esetben a fiatalkorúak bírása megteszi a panasz elbírálásához szükséges intézkedéseket. Ugyanígy a fiatalkorúak védője is tehet írásban panaszt az előzőekben felsorolt személyeknél.

²³¹ U.o.9. cikkének (2) bekezdése: Zárt javítóintézeti nevelés csak az alábbi esetekben alkalmazható:

- a) Amennyiben a cselekményt a Büntető Törvénykönyv vagy egyéb büntetőügyi jogszabályok súlyos bűncselekménynek minősítenek.
- b) Amennyiben kevésbé súlyos bűncselekménynek minősített cselekmény elkövetése során erőszak vagy megfélemlítés is jelen volt, vagy ha a cselekmény mások testi épségének, illetve életének súlyos kockáztatása mellett valósult meg.
- c) Amennyiben a bűncselekménynek minősített cselekményt csoportosan követték el, illetve ha a fiatalkorú csoport, banda vagy egyéb szervezet tagjaként vagy annak nevében járt el, még akkor is, ha a csoport csak átmeneti jelleggel jött létre hasonló cselekmények elkövetésének céljából.

²³² U.o.52. cikke

3.6.2. A fiatalok büntetés-végrehajtásának speciális szabályai a hatályos Bv. törvényben Magyarországon

A Bv. törvény külön rendelkezéseket tartalmaz a fiatalok elítéltekre,²³³ valamint az általános rendelkezések között is találhatóak a fiatalokra vonatkozó szabályok. A fiatalok tekintetében az eltérő jogi megítélésnek az oka az, hogy a fiatal személyisége még kialakulóban van, ezért a büntetés-végrehajtás körülményeinek is igazodnia kell a fiatal életkorához. A privilegizált rendelkezések megalkotásával a törvényhozó nem titkolt szándéka az volt, hogy a sikeres reintegráció érdekében a börtönkörülmények között is különös figyelmet kell fordítani a fiatal fogvatartottak védelmére és átnevelésére.

A fiatalokra a felnőtt korúakra irányadó szabályokat a sajátos életkori eltérésekkel együtt kell alkalmazni, vagyis csak az eltérések jelennek meg a fiatalok szabadságvesztésére irányadó rendelkezések között.

Büntetés-végrehajtási jogi szempontból nézve, a fiatal fogalma szélesebb körű, mint az anyagi jogi rendelkezések alapján. Az anyagi büntetőjog a fiataloságot a tizennégy és tizennyolc év között határozza meg, ezzel szemben a Bv. tv. rendelkezései alapján a fiatal alatt érteni kell a tizennyolcadik életévét betöltött, de huszonegyedik életévét meg nem haladott szabadságvesztését töltő elítélteket is.

A büntetés-végrehajtása alatt a fiatalok elhelyezésére is speciális szabályok vonatkoznak. A fiatalok szabadságvesztését külön büntetés-végrehajtási intézetben vagy a büntetés-végrehajtási intézet elkülönített részében kell végrehajtani. A fiatalok elkülönített elhelyezésének a szakmai indoka az, hogy a fiatalok sajátos igényeihez kell igazítani a börtönkörülményeket. A fiatalokat el kell különíteni a felnőtt korú fogvatartottaktól, és a fiatalok büntetés-végrehajtási intézetében felnőtt korú elítéltek csak az intézet működése érdekében lehet helyezni. A felnőtt korú elítéltek elhelyezését elsősorban szakmai okok indokolják. A felnőtt korú fogvatartottak a fiatalok bv. intézetében általában kiegészítő munkát, pl. ételosztást végeznek. A bv. intézetnek nagy figyelmet és körültekintést kell fordítani a fiatalok intézetében elhelyezett felnőtt korú elítéltek kiválasztására.

²³³ Bv. tv.192-204. §-ai

A fiatalkorú fogvatartottak elkülönített elhelyezése megfelel az Európai Börtön szabályok II. részének 11.1. pontjában rögzített követelménynek.

Fiatalkorúaknál két büntetés-végrehajtási fokozat létezik, a Btk. kizárja a fiatalkorúak szabadságvesztésének végrehajtását fegyház fokozatban. Több határozott tartamú szabadságvesztés végrehajtásának sorrendje: fiatalkorúak börtöne, fiatalkorúak fogháza. A fiatalkorúval szemben kiszabott börtön- és fogházbüntetés végrehajtása megelőzi az egyéb szabadságvesztés végrehajtását.²³⁴ Az azonos végrehajtási fokozatban lévő és összbüntetésbe nem foglalható vagy összbüntetésbe nem foglalt szabadságvesztések közül azt a szabadságvesztést kell előbb végrehajtani, amelyből kizárt az elítélt feltételes szabadságra bocsátása.

3.6.2.1. Együttes elhelyezés

A törvény előremutató újdonságként bevezette azt a lehetőséget, hogy a fiatalkorú fogvatartottat az azonos nemű testvérével együttesen el lehet elhelyezni, ha négy feltétel együttesen teljesül. Ezek a következő feltételek: a fiatalkorú külön kérelmezi az együttes elhelyezést, csak az azonos nemű fiatalkorú testvér esetén van erre lehetőség, amennyiben ez mindkét fiatalkorú érdekében áll, és a büntetés-végrehajtási intézet ennek lehetőségét az intézeten belül meg tudja teremteni. Az együttes elhelyezésnél figyelembe kell vennie a büntetés-végrehajtási intézetnek az elítéltek előéletét és az általuk elkövetett bűncselekményt, valamint értékelni kell, hogy az együttes elhelyezés a fogva tartás rendjére és biztonságára milyen lehetséges hatást gyakorol, illetve a fiatalkorú veszélyeztetettségét, valamint az értelmi és az érzelmi fejlettségét. Az együttes elhelyezéssel a törvényhozó szándéka az volt, hogy a zárt intézet keretei között a fogvatartott fiatalkorú családi kapcsolatai erősödjenek, amennyiben jogerős szabadságvesztés büntetést tölt a vele azonos nemű fiatalkorú testvére is. A fiatalkorúak a bv. intézetbe kerülést nehezen élik meg, félnek a szabadságuk, az autonómiájuk és a biztonságérzetük elvesztésétől, kialakulatlan személyiségük és befolyásolhatóságuk miatt a felnőttekhez képest a „rabtörvényeket” és a bűnözői értékrendszert könnyebben sajátítják el. A testvérrel együttes elhelyezés elősegíti a prizonizációs ártalmak csökkentését, mivel a fiatalkorú a testvére jelenléte esetén a deprivációt könnyebben dolgozza fel.

²³⁴ U.o.14. §-ának (2) bekezdése

3.6.2.2. A fiatalok önálló jognyilatkozata

A Bv. törvény további újdonsága az, hogy a fiatalok a törvényes képviselőjének beleegyezése vagy utólagos jóváhagyása nélkül is önállóan tehet panaszt, kérelmet, vagy nyilatkozhat a fogvatartásával kapcsolatban felmerülő ügyekben.²³⁵

Korábban ilyen jellegű rendelkezés nem létezett, a törvényes képviselő nyilatkozata elengedhetetlen követelmény volt a végrehajtás során. A fiatalok egészségügyi önrendelkezési jogának érvényesülése esetén a fenti rendelkezést nem alkalmazható. Ha a fiatalok az egészségügyi állapotával kapcsolatban tesz panaszt vagy nyújt be kérelmet, illetve nyilatkozatot, ahhoz a törvényes képviselőjének vagy a gyámjának a beleegyezése vagy utólagos jóváhagyása szükséges.

A fiatalok elítelt vagy az egyéb jogcímen fogvatartott fiatalok büntetés-végrehajtási ügyében vagy a fogvatartással összefüggésben önállóan tehet panaszt, nyújthat be kérelmet, jogorvoslati kérelmet és tehet nyilatkozatot.²³⁶ A jogorvoslati jogáról a fiatalokot tájékoztatni kell. A fiatalok a kérelmet, a panaszt, illetve a jogorvoslatát írásban terjesztheti elő, amennyiben nem tudni írni vagy olvasni, akkor kérelmére a nyilatkozatát, két tanú jelenlétében jegyzőkönyvbe kell foglalni. A jelenlegi szabályozás alapján a fiatalok elítelt és az egyéb jogcímen fogvatartott fiatalok a felnőttekkel azonos módon, a végrehajtással kapcsolatosan:

- közvetlenül fordulhat a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések, a rendbíróság helyébe lépő elzárás és a szabálysértési elzárás végrehajtásának törvényességi felügyeletét ellátó ügyészhez, kérheti az ügyész általi meghallgatását,
- közvetlenül fordulhat az alapvető jogok biztosához, valamint a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni fakultatív jegyzőkönyv 3. cikke szerinti nemzeti megelőző mechanizmus²³⁷ feladatainak teljesítésére felhatalmazott munkatársához, valamint

²³⁵ Fogvatartással kapcsolatban felmerülő ügy: minden olyan ügy, amely nem tartozik a büntetés-végrehajtási ügy körébe, de az elítelt vagy az egyéb jogcímen fogvatartott fogvatartásával összefügg, ideértve a bv. intézet által lefolytatandó kártérítési eljárást is.

²³⁶ U.o.10. §-a

²³⁷ OPCAT

- kérelemmel, panasszal fordulhat törvényben kihirdetett nemzetközi egyezményben elismerten erre hatáskörrel rendelkező nemzetközi jogvédő szervezethez.

A korábban hatályos Bv. tvr. hiányosságát pótolta azzal a jogalkotó, hogy külön szabályozta a fiatalok önálló panasz, kérelem és egyéb jognyilatkozat megtételéhez való jogát.

3.6.2.3. A fiatalok fogvatartottak anyagi ellátása és a költségek viselése

A fiatalok gyógyszer, gyógyászati segédeszközt szemben a felnőttekkel, térítés nélkül kap. A fiatalok a tartására fordított költségekhez csak akkor kötelesek hozzájárulni, ha munkáltatásban vesz részt, rendszeres pénzellátást vagy ösztöndíjat kap. Az előzőekben foglaltakat kell alkalmazni a költségtérítéssel előállítások, szállítások, egyéb szolgáltatások esetén. A jogalkotó ezzel a megoldással a fiatalok felelősségtudatának kialakítását célozta meg.

A büntetés-végrehajtási intézet költségtérítés nélkül biztosítja, a letéti pénzzel nem rendelkező tizennyolcadik életévét be nem töltött fiatalok előállítását a súlyosan beteg közeli hozzátartozója meglátogatása vagy a közeli hozzátartozó temetése esetén, illetőleg a kegyelet lerovásánál. A korábbi szabályozáshoz képest, pozitív változás, hogy a törvény külön rendelkezést tartalmaz arra az esetre vonatkozóan, ha a fiatalok nem rendelkeznek letéti pénzzel, és a súlyosan beteg hozzátartozóját meg szeretné látogatni vagy a közeli hozzátartozója temetésén részt szeretne venni.

A felnőttek fogvatartottaktól eltérően a fiatalok fogvatartottak részére a lehetőségekhez képest a bv. intézetnek lehetővé kell tennie naponta a meleg vizes fürdést és zuhanyozást. A fiatalok fogvatartottaknak szintén a felnőttekétől eltérő módon, a felgyülemlett agresszió levezetése céljából a sportolási lehetőségek igénybevitelét legalább hetente ingyenesen kell biztosítani a bv. intézetben.

3.6.2.4. A lakóhelyiségek és a zárak berendezése

Az új törvényben jelentős változás az is, hogy a büntetés-végrehajtási intézet a lehetőségeihez képest az intézetben tartózkodó fiatalok elhelyezésére szolgáló lakóhelyiségek és zárak berendezését, a fiatalok magatartása, tanulmányi előmenetele és szorgalma

figyelembevételével alakítható ki. Erre figyelemmel a fiatalkorú magatartása alapján lehetőség van a zárka dekorálására, vagy a díszítés teljes megvonására. A törvény ezzel a rendelkezéssel úgy gondolom, hogy meg próbálja a fiatalkorú fogvatartottakat ösztönözni arra, hogy a közvetlen lakókörnyezetüket szépítsék és komfortosabbá tegyék. Ezzel a rendelkezéssel a jogalkotó a nemzetközi egyezményekben megfogalmazott normalizáció alapelvét hivatott elősegíteni.

3.6.2.5. A fiatalkorú fogvatartottak oktatása

A fiatalkorúak esetében a büntetés-végrehajtása alatt az oktatásuk és szakmai képzésük a legfontosabb feladat, mert ezzel biztosítható leginkább a későbbi sikeres reintegrációjuk, ezért a büntetés-végrehajtási intézet fő feladata a fiatalkorú fogvatartottak oktatása és képzése. A szabadságvesztés végrehajtása során különös gondot kell fordítani a fiatalkorú oktatására, személyiségének fejlesztésére és testi fejlődésére, a tankötelezettség érvényesítésére, az első szakmához jutás lehetőségére. Biztosítani kell, hogy a fiatalkorú szakképzésben vagy betanított munkás-képzésben vegyen részt, és lehetővé kell tenni, hogy középfokú iskolai tanulmányokat folytasson. A büntetés-végrehajtási intézet feladatai közé tartozik többek között, hogy a fiatalkorú befogadásakor megismerje az előéletét, a gondolkodását a világról, a bűnelkövetést kiváltó okokat, valamint, hogy felmérje az értelmi, egészségi, pszichés állapotát, és iskolaim végzettségét. A bv. intézet a fiatalkorú befogadásakor a megismerése érdekében a korábbi oktatási intézménytől, gyermekvédelmi intézménytől pedagógiai véleményt kér, amely alapján a bv. intézet elkészíti az egyéni nevelési tervet és a kockázatelemzést. Különbség van a jogerős és az előzetes letartóztatásban lévő fiatalkorú tanulói jogviszonya között, míg a jogerős elítélt fiatalkorú tanulói jogviszonya megszűnik, addig az előzetes letartóztatott fiatalkorú tanulói jogviszonya továbbra is fennáll, ezért eltérő a két kategória esetében az iskola pedagógusával való kapcsolattartás. Az előzetes letartóztatott fiatalkorúnál kötelezettség is egyben, míg a jogerős elítéltnél a külvilági kapcsolatainak ápolása céljából csak jogosultság.

A fiatalkorú tankötelezettsége a külön törvényben meghatározott életkor betöltéséig tart. Az oktatás fontosságát és a pedagógiai módszerek elsődlegességét hangsúlyozza az a szabály is, hogy a fegyelmi eljárás során kiszabott magánelzárás ideje alatt álló tanköteles fiatalkorú az iskolai oktatástól nem tartható távol. A fiatalkorúval szemben kiszabható magánelzárás mértéke börtönfokozat esetén tíz napban, míg fogház fokozta esetén öt napban van maximalizálva. Helyes a jogalkotónak az a rendelkezése, hogy a magánelzárással fenytett fiatalkorút az iskolai

óraktól és a reintegrációs programokról nem lehet eltiltani. Ily módon a fegyelmi büntetéssel sújtott fiatalok nem esik ki az oktatásból.

A Bv. törvény a javítóintézeti neveléssel azonos módon szakít a korábbi tankötelezettség életkori felső szintjével, amely a tizenhatodik életévet jelölte meg. A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény 45. §-ának (3) bekezdése a bv. intézetben is lehetővé teszi a sajátos nevelési igényű (SNI) fiatalok fogvatartottak esetében, hogy a Befogadási és Fogvatartási Bizottság huszonegy éves korukig meghosszabbítsa a tankötelezettségüket. Az oktatási intézményekben sajátos nevelési igény esetén a szakértői bizottság a tankötelezettséget huszonhárom éves korig hosszabbíthatja meg. Ennek ellenére sajnálatos, hogy a gyakorlatban a fiatalok bv. intézeteiben nem vizsgálják meg a fiatalokat abból a szempontból, hogy sajátos nevelési igényűnek minősülnek-e, hanem a fiatalok belátására bízzák, hogy a tanköteles koron túl kíván-e tanulni, és ha ezt a nyilatkozatát a tanév közben visszavonja, akkor a bv. intézet nem kötelezheti őt arra, hogy az adott tanévet befejezze.

Véleményem szerint, a fiatalok érdekében célszerűbb lenne, ha a tanév elején aláírt nyilatkozat egész oktatási évre vonatkozna és nem változtathatná meg a fiatalok év közben. Úgy gondolom, hogy a fogvatartott fiatalok sikeres társadalmi beilleszkedését és helyes irányú személyiségfejlődését elősegítené, ha a fogvatartott fiatalok esetében a jogalkotó a tanköteles életkort egységesen a tizennyolcadik életévre emelné fel, ugyanis a fogvatartott fiatalok elítéltek mintegy egytizede nem tud olvasni és mindössze a fele az, aki elvégezte az általános iskola nyolcadik osztályát.

A fiatalok oktatásban való érdekeltté tétele érdekében a bv. intézeten kívül is tanulhat, ugyanis a fogvatartottnak lehetősége van arra is, hogy a bv. intézet parancsnokának engedélyével tanulói vagy magántanulói jogviszonyt létesítsen az intézeten kívüli oktatást nyújtó intézménnyel. Abban az esetben, ha a fiatalok növendék megkezdte a tanulmányait, akkor az intézet parancsnoka a fiatalok kérelmére a vizsgakötelezettségei teljesítése végett engedélyezheti a fiatalok előállítását, ha ehhez a parancsnok és az oktatási intézmény vezetője együttesen hozzájárult. Az engedélyezés során figyelembe kell venni az elkövetett bűncselekményt, a biztonsági kockázatot, a fiatalok korábban tanúsított magatartását, tanulmányi előmenetelét és szorgalmát. Ha a bv. intézet nem áll szerződéses kapcsolatban általános iskolával, akkor a bv. intézet illetékességi területéhez tartozó iskola a bv. intézettel kötött együttműködési megállapodás alapján biztosítja az alapfokú képzést, magántanulói jogviszony keretében.

A fogvatartott tanulmányi eredményt és a szorgalmat az egyéni képességek alapján kell értékelni. A fogva tartó bv. szerv kötelessége, hogy a törvényes képviselő kérésére őt tájékoztassák a fiatalok fejlődéséről és magatartásáról.

3.6.2.6. A fiatalok fogvatartottak reintegrációja

A magyar bv. intézetekben a fiatalok fogvatartottak iskolázottsága jelenleg alacsony szintű. A tizenhat és tizenkilenc év közötti fiatalok fogvatartottak többsége bekerülésük időpontjában általában az általános iskola öt vagy hat osztályát végezték el. Ennek az oka az, hogy környezetükben is elfogadott minta a szülők bűnözői életútja, valamint a családjukban hiányzik az oktatás és a tudás értéke. A szüleik több esetben szintén börtönben vannak és alacsony szintű az iskolázottságuk.

A bv. intézeteknek a fiatalok felzárkóztatásához, illetve a társadalomba beilleszkedésének segítéséhez igénybe kell venni a gyámhatóság és az egyéb állami szervek, a civil szervezetek, oktatási intézmények, a pártfogó felügyelő, valamint a fiatalok hozzátartozóinak segítségét. A bv. intézet a fiatalok elítéltről az oktatási intézménytől, gyermekvédelmi intézménytől pedagógiai véleményt kér a fiatalok megismerése érdekében, különösen a magatartás, a szorgalom, a fejlesztést igénylő területek, a családi háttér adataira vonatkozóan. Az adatok az egyéni fejlesztési terv, a fiatalok védelme, valamint a kockázatbecslés érdekében használhatók fel.

A bv. intézet a nevelési programját, a fiatalok egyéni fejlesztési tervét a fiatalok társadalmi beilleszkedésének elősegítése, ennek érdekében beilleszkedési zavarai enyhítése, pszichés állapota rendezése, iskolázottsága, szakmai képzettségének fejlesztése, az alapvető erkölcsi normák elfogadtatása, az egészséges életmódra való felkészítése érdekében a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszter felügyelete alá tartozó javítóintézetek szakmai tapasztalatai felhasználásával, és velük együttműködve alakíthatja ki.

A reintegráció sikeres megvalósulásához a bv. intézet támogató közegére is szükség van, és arra, hogy a fiatalokkal szemben egyénre szabottan járjanak el, azonban a fogvatartotti létszámhoz viszonyított reintegrációs tiszti és felügyelői csekély létszám miatt, ez sokszor kimerítő feladat. Úgy gondolom, hogy a reintegrációs tisztek és a felügyelők alacsony száma

nem vezethet ahhoz, hogy a feladatuk csak a fogvatartottak őrzésére koncentrálódjon, mert mindannyiunk érdeke az, hogy a bv. intézetből szabaduló fogvatartottak reszocializációja sikeres legyen és nem pedig börtönrutinnal rendelkező tapasztalt fogvatartottként újból bűncselekményt kövessen élés visszakerüljön a bv. intézetbe.

3.6.2.7. Jutalmazás

A fiatalkorút a felnőtt korú fogvatartottakra irányadó jutalmakon felül dicsérő oklevéllel is lehet jutalmazni. A dicsérő oklevéllel való jutalmazásra az intézet parancsnoka vagy igazgatója jogosult. Dicsérő oklevél a fiatalkorú elítéltek csoportjának is adható. Ezzel a rendelkezéssel a jogalkotó a fiatalkorú önbecsülésének kialakítását segíti elő.

3.6.2.8. Fegyelmi büntetések

A magánelzárás a fiatalkorúak börtönében tíz, a fiatalkorúak fogházában öt napig terjedhet. A magánelzárás tartama a korábbi szabályozásnál, a Bv.tvr-ben lényegesen szigorúbb volt, a tartama fiatalkorúak börtönében húsz, a fiatalkorúak fogházában pedig tíz napig terjedhetett, mely alatt engedélyezhető volt, hogy a fiatalkorú dolgozzék.

Véleményem szerint a jelenlegi szabályozás kedvezőbb a korábbi szabályozásnál, mert nem a fiatalkorú teljes izolálására helyezi a hangsúlyt, hanem a fegyelmi büntetés mellett sem feledkezik meg az oktatás és a reintegráció fontos szerepéről. A magánelzárással fenyített fiatalkorút az iskolai tanóráktól, reintegrációs programokról nem lehet eltiltani. Megállapítható, hogy fiatalkorú fogvatartottak esetében a magánelzárás tartama lényegesen alacsonyabb, mint a felnőtt fogvatartottaknál, valamint az is, hogy a fiatalkorúak oktatásának kiemelkedő szerepe van a végrehajtás során.

3.6.2.9. Kapcsolattartás

Új rendelkezés a Bv. tv-ben, hogy a fiatalkorú fogvatartott saját vagy a törvényes képviselő kérelmére és a bv. intézet engedélyével, háromhavonta családi konzultáción vehet részt, amely a bv. intézetben megvalósuló kötetlen kapcsolattartási forma. A családi konzultáció lehetővé

tételével a jogalkotó szándéka az volt, hogy a fogvatartott családi kapcsolatait erősítse. A fiatalkorúak pozitív diszkriminációja szükséges a testi és lelki fejlődésük, családi és pozitív külső kapcsolataik fenntartása és ápolása érdekében. A családi konzultáción a szülő, valamint az vehet részt, aki a Polgári Törvénykönyv alapján a fiatalkorúval kapcsolattartásra jogosult, kivéve, ha a bíróság vagy a gyámhatóság a kapcsolattartási jogot korlátozta vagy megvonta. A fiatalkorú a bv. intézet lehetősége szerint saját vagy a törvényes képviselő kérelmére és a bv. intézet engedélyével családterápiás foglalkozáson vehet részt.

A családterápiás foglalkozáson nem vehet részt a szülő, ha kapcsolattartásra nem jogosult. A családterápiás foglalkozások számát a terápiás szükségletek határozzák meg. A fiatalkorú családterápiás foglalkozáson való részvétele kivételesen a bv. intézeten kívül is engedélyezhető. A családi konzultáció és a családterápiás foglalkozás nem minősül látogatófogadásnak és az elítéltek között is engedélyezhető. A látogatófogadás minden fogvatartottat megillető kapcsolattartási forma, míg a családi konzultáció és a családterápiás foglalkozás csak a fiatalkorúak esetén alkalmazható kapcsolattartási forma, és mind tartalmában, mind céljában több a látogató fogadásnál.

A családi konzultáció kötetlen találkozási forma, szemben a családterápiával,²³⁸ amely a családterapeuta irányítása mellett, egymásra épülő foglalkozások sorozata. Fontos, hogy a megfelelő családi kapcsolatokkal rendelkező fiatalkorúak családi kapcsolatai a büntetés-végrehajtása alatt ne szakadjanak meg, mivel a fiatalkorúak intézeten belüli magatartását, hangulatát és a reintegrációjuk sikerességét nagymértékben befolyásolják a külvilági kapcsolataik. A két új jogintézmény bevezetése megfelel az Európa Tanács Rec (2003) 20. számú ajánlásában foglaltaknak, hogy kiemelkedő jelentősége van a szülőkkel és a családdal a szoros kapcsolatának fenntartásának.

3.6.2.10. A fiatalkorú szabadítása

A fiatalkorúak szabadítása több kérdésben is eltér a felnőttekétől. A fiatalkorú szabadulását elő kell készíteni a családi kapcsolatainak erősítésével, valamint a szülőket is fel kell készíteni a fiatalkorú fogadására. A tizennyolcadik életévét be nem töltött fiatalkorú szabadítása előtt hatvan

²³⁸ Családterápia: egy olyan pszichoterápiás szemlélet és módszer, amelynek segítségével a terapeuta feltárja a családi problémák okát. A szakember a fiatalkorúval és a családdal együttműködve meg próbálja megváltoztatni a családban kialakult negatív élményeket és viselkedési mintákat.

nappal a törvényes képviselőt értesíteni kell. A fiatalkorút szabadítása esetén a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülőnek, vagy a gyámnak kell átadni a bv. intézet székhelyén. Amennyiben a törvényes képviselő írásban hozzájárul, akkor a fiatalkorú kísérő nélkül hagyhatja el a bv. intézetet. A törvényes képviselőnek az írásbeli nyilatkozatot a fiatalkorú várható szabadulása előtt legkésőbb három nappal kell eljuttatnia a bv. intézet parancsnokához. Ha a fiatalkorú szülőjéhez, vagy gyámjához történő hazatérésére megtett intézkedések nem vezetnek eredményre, akkor a bv. intézet a gyámhatóságot keresi meg a szükséges gyermekvédelmi intézkedés megtétele érdekében.

Ha a fiatalkorú a szabadulásakor még nem töltötte be a tizennyolcadik életévét, akkor a bv. intézet a pártfogó felügyelettel kapcsolatos intézkedések megtétele érdekében a fiatalkorú lakóhelye szerint illetékes pártfogó felügyelői szolgálatot értesíti.

3.6.2.11. A büntetés-végrehajtási bíró

A büntetések és az intézkedések végrehajtása során a bíróságra háruló feladatokat a törvényszéken működő, a törvényszék elnöke által kijelölt büntetés-végrehajtási bíró látja el. Kivételesen, eseti jelleggel a törvényszék elnöke által kijelölt más bíró is elláthat büntetés-végrehajtási feladatokat.

Lajtár István a doktori értekezésében vizsgálta néhány európai országban a bíróságok büntetés-végrehajtással kapcsolatos feladatát. Doktori értekezésében kiemelte azt is, hogy Magyarországon a büntetés-végrehajtási bíró fő funkcióinak első törvényi megjelenésétől a mai szabályozásig és a rendszertani elhelyeződéséig hosszú időszak telt el. A szakirodalom megosztott abban a kérdésben, hogy hazánkban létezik-e egy valós büntetés-végrehajtási bírászkodás. Egyes felfogások szerint szakmailag szükségtelen a létezése is. Más értékítéletek csupán az igazságügyi igazgatás részeként jelentkező megoldásként kezelik. Megint mások pedig odáig jutnak el, hogy a bv. bírászkodásnak a büntetés-végrehajtás szakmai felügyelőjévé kell válnia, hasonlóan a francia modellhez.²³⁹

²³⁹ Lajtár István: Jogállami biztosítékok a hazai büntetés-végrehajtásban, a garancia-és kontrollrendszer komplexitása és fejlesztésének lehetséges irányai, Károli Gáspár Református Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, PhD 2008.,

A büntetések és az intézkedések végrehajtásának elősegítése vagy ellenőrzése érdekében a büntetés-végrehajtási bíró munkáját bv. csoport segíti. A bv. csoport illetékessége a törvényszék illetékességi területére terjed ki.

A szabadságvesztés és a javítóintézeti nevelés elrendelése esetén a büntetés-végrehajtási bíró feladata, hogy megvizsgálja:

- nem állapítható-e meg a büntetés vagy az intézkedés végrehajtását kizáró ok,²⁴⁰
- a fiatalkorú elítélt az előzetes fogva tartásban vagy házi őrizetben töltött-e annyi időt, hogy a kiszabott szabadságvesztést és az elrendelt javítóintézeti nevelést kitöltötte, vagy a szabadságvesztésből a feltételes szabadságra bocsátása vagy javítóintézeti nevelésből az ideiglenes elbocsátása kérdésében való döntés esedékes.

A büntetés-végrehajtási bíró egyesbíróként jár el, az ügyek túlnyomó részében az iratok alapján hozhatja meg a döntést, de ilyenkor is beszerezheti az ügyész és a fiatalkorú elítélt nyilatkozatát. Bizonyítás felvétele esetén tárgyalást tart, és, ha szükségesnek tartja, akkor a fiatalkorú elítéltet meghallgatja. A meghallgatáson az ügyész, a végrehajtásért felelős szerv képviselője és a védő jelen lehet, a tárgyaláson pedig az ügyész és a védő részvétele kötelező, a végrehajtásért felelős szerv képviselője is jelen lehet.

A büntetés-végrehajtási bíró a meghallgatást és a tárgyalást a bíróság épületében, ha a fiatalkorú fogva van, a meghallgatást a bv. intézetben, vagy a javítóintézetben tartja.

3.6.2.12. A szabadságvesztés végrehajtási fokozatának utólagos meghatározása²⁴¹

Ha a szabadságvesztést az ítélet szerint fiatalkorúak börtönében vagy fiatalkorúak fogházában kell végrehajtani, de az elítélt a huszonegyedik életévét a büntetés végrehajtásának megkezdése

²⁴⁰ A büntetés végrehajtását kizárja:

- az elítélt halála,
- az elévülés,
- a kegyelem,
- törvényben meghatározott egyéb ok.

Az intézkedés végrehajtását kizárja:

- az elkobzás, a vagyoneklobzás és az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele kivételével az elítélt, illetve annak a személynek a halála, akivel szemben az intézkedést elrendelték,
- az elévülés,
- a kegyelem,
- törvényben meghatározott egyéb ok.

²⁴¹ U.o. 54. §-a

előtt betölti, a lakóhelye, ennek hiányában tartózkodási helye szerint illetékes büntetés-végrehajtási bíró hivatalból, az iratok alapján a Btk. 37. §-a szerint²⁴² meghatározza a szabadságvesztés fokozatát, amelynek során a törvényben meghatározottnál eggyel enyhébb végrehajtási fokozatot is meghatározhat.²⁴³

Ha a fiatalkorúak börtönében vagy a fiatalkorúak fogházában levő elítélt a szabadságvesztés végrehajtása alatt tölti be a huszonegyedik életévét, a szabadságvesztés fokozatának meghatározása, valamint a fiatalkorú végrehajtás során tanúsított magatartására figyelemmel a bv. intézet előterjesztést tehet a büntetés-végrehajtási bírónak a törvényben meghatározottnál eggyel enyhébb végrehajtási fokozatra. Ebben az esetben a büntetés-végrehajtási bíró meghallgatást tart, egyéb esetben a büntetés-végrehajtási bíró az iratok alapján határozza meg a szabadságvesztés fokozatát. A büntetés-végrehajtási bíró a szabadságvesztés fokozatának meghatározásakor a törvényben meghatározottnál eggyel enyhébb végrehajtási fokozatot is meghatározhat azzal, hogy az ott meghatározott szempontokon túl a fiatalkorúnak a szabadságvesztés végrehajtása során tanúsított magatartását is vizsgálni kell.

3.6.2.13. A feltételes szabadságra bocsátás²⁴⁴

A feltételes szabadságra bocsátásról²⁴⁵ a büntetés-végrehajtási bíró a bv. intézet előterjesztése alapján, a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontja előtt az elítélt meghallgatása után határoz. Kivételes eset, hogy az fiatalkorú elítélt annyi időt töltött előzetes fogva tartásban, hogy az esedékesség már bekövetkezett, ebben az esetben a bv. bíró nem tart meghallgatást. A feltételes szabadságra bocsátásról a fenti esetben a bv. bírónak soron kívül kell határoznia, ha az előzetes fogva tartásban, vagy házi őrizetben töltött időre figyelemmel az elítélt az ítélet jogerőre emelkedésekor feltételes szabadságra lenne bocsátható. A határozat meghozatala előtt a büntetés-végrehajtási bíró elrendelheti a pártfogó felügyelői vélemény beszerzését abban az esetben, ha a feltételes szabadságra bocsátás esedékességéig legalább két hónap van hátra. Ha a büntetés-végrehajtási bíró az elítéltet nem bocsátotta feltételes szabadságra, a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét később újból megvizsgálhatja.

²⁴² a felnőttekre irányadó fogház, börtön vagy fegyház fokozatban

²⁴³ U.o. 54. §-ának

²⁴⁴ U.o. 57. §-a

²⁴⁵ Btk. 38., 39., 42-43. §-ai

3.6.2.14. Reintegrációs őrizet

Új rendelkezése a Bv. törvénynek a reintegrációs őrizet, amely 2015. április 1-je óta létezik Magyarországon. Előzménye az volt, hogy a házi őrizet elrendelése és a lakhelyelhagyási tilalom esetén 2015. április 1-jéig elektronikus nyomon követő technikai eszköz alkalmazását rendelte el a bíróság. A lényege abban van, hogy a reintegrációs őrizet ideje beleszámít a szabadságvesztés tartamába, és az elítélt igaz ugyan, hogy korlátozottan, de visszanyeri a szabadságát. Az elítélt mozgási és tartózkodási helye szabad megválasztásának joga korlátozva marad. Elrendelésének célja a bv intézetek túlszűfoltóságának a csökkentése volt.

Elrendelésére a bv. intézet tesz előterjesztést a büntetés-végrehajtási bírónak, melyet egy alkalommal az elítélt vagy védője is kezdeményezhet, a kérelemről a büntetés-végrehajtási bíró jogosult dönteni. Ezt követően büntetés-végrehajtási bíró jelöli ki az elítélt tartózkodási helyéül szolgáló lakást. A végzésben meghatározza, hogy a kijelölt lakás és a hozzá tartozó bekerített hely milyen elsősorban a mindennapi élet szokásos szükségleteinek biztosítását szolgáló, munkavégzési vagy gyógykezelési célból és milyen időtartamban hagyható el.²⁴⁶

A büntetés-végrehajtási bíró a kérelmet érdemi vizsgálat nélkül az iratok alapján elutasítja, ha elrendelését a törvény kizárja. Az elítélt vagy a védő kérelmére a büntetés-végrehajtási bíró az elrendeléséről szóló határozatnak a lakás kijelölésére, valamint a kijelölt lakás és az ahhoz tartozó bekerített hely elhagyásának feltételeire vonatkozó részét megváltoztathatja vagy eseti jelleggel engedélyezheti az elítélt meghatározott célból történő eltávozását. A büntetés-végrehajtási bíró a kérelemről öt napon belül, sürgős szükség esetén soron kívül az iratok alapján határoz. Az eljárást a végrehajtására kijelölt lakás elhelyezkedése szerint illetékes büntetés-végrehajtási bíró folytatja le.

Ha a reintegrációs őrizet alatt az elítélt feltételes szabadságra bocsátásáról kell dönten, és a bv. intézet az előterjesztésben a feltételes szabadságra bocsátás engedélyezésére tesz javaslatot, a büntetés-végrehajtási bíró az elítélt meghallgatását mellőzheti. Ha a büntetés-végrehajtási bíró az elítélt feltételes szabadságra bocsátását rendelte el, de a bv. intézet a feltételes szabadságra bocsátás esedékességének napjáig arról értesíti, hogy az elítélt a reintegrációs őrizet magatartási, illetve az elektronikus távfelügyeleti eszköz vállalt alkalmazási szabályait megszegte, az elektronikus távfelügyeleti eszközt megrongálta vagy használhatatlanná tette, a

²⁴⁶ U.o. 61/A. §-ának (3) bekezdése

büntetés-végrehajtási bíró a feltételes szabadságra bocsátást újból megvizsgálja, és ennek alapján a végzését hatályon kívül helyezheti.

Fiatalkorúak esetén a Bv. tv. további feltételeket határoz meg a teljesüléséhez. A szabadságvesztés végrehajtása alatt legalább egy alkalommal családi terápián vagy családi konzultáción vett részt a fiatalkorú és a törvényes képviselő hozzájárul az elektronikus távfelügyeleti eszköz telepítéséhez, valamint a törvényes képviselőnek fogadónyilatkozatot kell tennie a fiatalkorú lakhatása tekintetében, továbbá nyilatkoznia kell arról is, hogy a fiatalkorú fogvatartottat kíséri. Amennyiben a fiatalkorú a reintegrációs őrizet bocsátás kérelmezésével egyidejűleg kérelmezi a családi konzultáció vagy család terápiás foglalkozás engedélyezését, akkor a részvételét biztosítani kell.

3.6.2.15. Hétköznapi problémák a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásában

A mindennapi életben a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásával foglalkozó szakember véleménye a Bv. tv. hatályba lépése óta eltelt időszokról az, hogy a fiatalkorúakra irányadó szabályok túlnyomó része a nagykorúakra vonatkozó szabályokkal együtt közösen változtak, (pl. a rezsimszabályok, a reintegrációs őrizet és a családi konzultáció). A bv. intézet parancsnoka a jogalkotó látszatintézkedésének tartja a testvérrel együttes elhelyezést, mert a korábbi szabályozás alapján sem zárta ki a törvény ennek a lehetőséget, kivéve akkor, ha a fiatalkorú és a vele azonos nemű fiatalkorú testvére büntársak voltak. Látszatintézkedésnek gondolja továbbá a pedagógussal és az oktatási intézménnyel történő kapcsolattartást is, mert a fiatalkorúak nagy része semmilyen módon nem érdekelt az oktatásban való részvételben.

Ezzel szemben úgy ítéli meg, hogy fontos lenne a bv. intézetben elhelyezett fiatalkorú fogvatartottak tankötelezettsége. A Bv.tv. rendelkezései alapján a nagykorú fogvatartottak számára a munkavégzés a kötelező, addig a fiatalkorú fogvatartottak testi, szellemi fejlődését pedig leginkább a tanulás segítené elő, ezért a fiatalkorú fogvatartottak esetében előremutató lenne a tanköteles életkor felemelése és az általános tankötelezettség bevezetése. A fogvatartottak a tanulásban úgy lehetne érdekeltté tenni és ösztönözni, hogy megfelelő tanulmányi eredménynél ösztöndíjban részesüljenek.

Úgy gondolja, hogy életidegen a bv. intézetben az a szokás, hogy a fiatalkorút a felügyelet magázza, mert a tegeződés jobban elősegítené a fiatalkorú fogvatartott felkészülését a reintegrációra.

Szükségnek tartja a fiatalkorúak étkezési normájának a felemelését, mert jelenleg az étkezési norma alapján mintegy 400 Ft,- körüli összeg áll rendelkezésre naponta a fiatalkorú fogvatartottak ételmezésére, azonban a fiatalkorúak fejlődő szervezetének szükségletei ezt az összeget lényegesen meghaladják.

Álláspontja szerint kiemelkedő szerepe van a büntetés végrehajtása alatt a szülők együttműködésének, ezért a szülőket kötelezni kellene a bv. intézettel az együttműködésre. Véleménye alapján az a szülő, aki a szabadságvesztés végrehajtása alatt nem tartja a kapcsolatot a gyermekével, ne legyen jogosult sem állami, sem önkormányzati segélyre. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy sajnos a szülők elhanyagolják a börtönben lévő gyermekeiket, pedig a fiatalkorúak többsége a családban látott hibás minta alapján, a szülei miatt került be a bv. intézetbe, ezért az együttműködésre kötelezés nagy segítség lenne a fiatalkorú fogvatartott sikeres reintegrációjában.

Úgy gondolja, hogy hosszú távon szükség van egy önálló, csak a fiatalkorúakra irányadó törvény megalkotására, mivel a jelenlegi rendszer nem képes az európai normákkal lépést tartani, hanem a mindennapos problémákat és kihívásokat próbálja csak megoldani. Megítélése alapján a fiatalkorú fogvatartottak problémái helyett másra helyeződik át a hangsúly, a növekvő létszámú időskorú és az elhanyagolt helyzetű HIV pozitív fogvatartottakra, valamint a nagykorú fogvatartottak munkáltatására.

Kiemelten kellene foglalkozni a fiatalkorúak büntetés-végrehajtásával, és a nemzetközi dokumentumokban foglalt alapelveknek megfelelő külön országos fiatalkorúak bv. intézetét kellene létrehozni, amely megfelel a fiatalkorúak speciális szükségleteinek. Azonban addig, amíg a fiatalkorúak bv. intézetei a nagykorúak elhelyezésére szolgáló börtönök hátsó udvarain működnek, egy közös költségvetésből, közös vezetéssel, addig jelentős előrelépés szervezeti szinten nem várható, mert a költségeket mindig odacsoportosítják a vezetők, ahol éppen a legsúlyosabb a helyzet, és nem pedig a fiatalkorúakkal kapcsolatos tervek megvalósítására.

Egy olyan speciális képzési rendszerre lenne szükség, amely kizárólag a fiatalokkal foglalkozó személyi állományt készítené fel, azonban ez a feladat nem valósul meg jelenleg, és ezen mielőbb változtatni kell. Továbbá szükség lenne a speciális létszám minimumok meghatározására a személyi állományra vonatkozóan, jelenleg ezeket nem határozza meg a törvény.

3.6.3. Összegzés

A magyar szabályozástól eltérően Spanyolországban az ítélet meghozatalát követően, az elrendelt intézkedés végrehajtása során is a fiatalkorúak bírója jár el, és nem pedig a büntetés-végrehajtási bíró, mint Magyarországon. A fiatalkorúak bírója Spanyolországban figyelemmel kíséri a fiatalkorú magatartását és fejlődését, illetőleg rendszeresen meg is látogatja a fiatalkorút a javítóintézetben. Úgy tűnik, hogy jól átgondolt és felépített a spanyol szabályozás abban, hogy a fiatalkorúak bírójának feladata nem fejeződik be az ítélet meghozatalával, hanem a végrehajtásban is közreműködik, napi kapcsolatban van a fiatalkorúval és teljes rálátása van a személyiség fejlődésére. A fiatalkorúak bírója az a személy, aki az eljárás megindulásától kezdve a legjobban ismeri a fiatalkorút, és ennek birtokában tud dönteni arról, hogy a fiatalkorúval szemben melyik intézkedési típus a leghatékonyabb. Spanyolországban a fiatalkorúak bírója ellát büntetés-végrehajtási feladatokat is, de ez érthető, mivel a spanyol szabályozás alapján az ítéletet hozó fiatalkorúak bírója csak az intézkedés tartamának a felét határozza meg az ítéletében, az intézkedés másik fele a fiatalkorú magatartásától és fejlődésétől függ.

Spanyolországban a magyar szabályozástól eltérően a fiatalkorú szökésével félbeszakad az intézkedés végrehajtása, és nem csak fegyelmi eljárás indul a fiatalkorúval szemben a jogellenes eltávozása miatt, melynek legsúlyosabb szankciója a magyar szabályozás alapján a zárt intézeti részlegre történő helyezés, illetőleg 2013. július 1-jét követően, ha a felelősségét a fiatalkorúnak három jogellenes eltávozás miatt megállapította a bíróság, akkor kizárt az ideiglenes elbocsátása.

Megállapítható, hogy a spanyol szabályozás a magyar szabályozásnál szigorúbb, de ugyanakkor következetesebb is abban, hogy a szabadságelvonással járó intézkedés tartama alatt az intézetből jogellenesen eltávozó fiatalkorú oda nem térhet vissza, hanem félbeszakad az intézkedés végrehajtása.

Magyarországon az ideiglenes elbocsátás lehetőségével a fiatalkorú annyiban tudja befolyásolni az elrendelt intézkedés tartamát, hogy, ha az intézkedés végrehajtása során megfelelő magatartást tanúsít, és annak célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető, akkor annak tartamát a javítóintézet javaslatára a bv. bíró a felére csökkentheti. Magyarországon azonban arra nincs lehetőség, hogy az elrendelt javítóintézeti nevelést a fiatalkorú magatartására tekintettel – bűncselekmény elkövetése kivételével - enyhébb, szabadságelvonással nem járó intézkedésre vagy súlyosabb szabadságelvonással járó büntetésre, szabadságvesztésre változtassák át, pedig

véleményem szerint a javítóintézeti nevelés pedagógiai célja így jobban tudna érvényesülni és a javítóintézetet is szélesebb körű jogosítvánnyal ruházná fel a törvény, ha lenne javaslattételi lehetősége az elrendelt intézkedés hatályon kívül helyezésére vagy módosítására.

Úgy tűnik, hogy a spanyol szabályozás követendő lenne abban is, hogy lehetőség van a bíróság által elrendelt intézkedés módosítására, ily módon a fiatalok magatartásától függ a kiszabott intézkedés típusának a megváltoztatása mind szigorúbb, mind enyhébb típusú intézkedésre.

3.7. A javítóintézeti nevelés

3.7.1. A javítóintézeti nevelés végrehajtásának általános szabályai Spanyolországban

Zárt javítóintézeti nevelés csak abban az esetben alkalmazható, ha a cselekményt a Büntető Törvénykönyv²⁴⁷ vagy egyéb büntetőügyi jogszabályok súlyos bűncselekménynek minősítenek, illetőleg a kevésbé súlyos bűncselekménynek minősített cselekmény elkövetése során erőszak vagy megfélemlítés is jelen volt, vagy ha a cselekmény mások testi épségének, illetve életének súlyos kockáztatása mellett valósult meg, valamint, ha a bűncselekménynek minősített cselekményt csoportosan követték el, illetve ha a fiatalok csoport, banda vagy egyéb szervezet tagjaként vagy annak nevében járt el, még akkor is, ha a csoport csak átmeneti jelleggel jött létre hasonló cselekmények elkövetésének céljából.

Kizárt a zárt javítóintézeti nevelés elrendelése a gondatlanságból elkövetett bűncselekmények, illetve mulasztással elkövetett cselekmények esetén.

Főszabály az, hogy a büntetőintézkedések összesített időtartama nem haladhatja meg a két évet, amelybe bele kell számítani a fiatalok által előzetes letartóztatásban eltöltött időt.

3.7.1.2. Kivételek a fenti szabály alól, az intézkedés elrendelésének differenciálása a fiatalok életkora alapján

A büntetőintézkedések összesített tartama meghaladhatja a két évet abban az esetben, ha a fiatalok cselekménye a Büntető Törvénykönyv 138., 139., 179., 180., valamint az 571-580.

²⁴⁷ 10/1995. Organikus Törvény

szakaszában foglaltak szerinti bűncselekménynek minősül, illetve ha a Büntető Törvénykönyv vagy egyéb büntető jogszabályok szerint tizenöt év - vagy annál hosszabb idejű - börtönbüntetéssel büntethető, akkor a Bíró a következő szabályok szerint köteles eljárni a zárt javítóintézeti nevelés kiszabásakor:

a) amennyiben a fiataikorú a cselekmény elkövetésekor már betöltötte a tizennegyedik vagy tizenötödik életévét, akkor egytől öt évig terjedő zárt jellegű javítóintézeti nevelés szabható ki rá, amely adott esetben kiegészíthető további, legfeljebb három évig terjedő felügyelet melletti szabadon bocsátással.

b) amennyiben a fiataikorú a cselekmény elkövetésekor betöltötte a tizenhatodik vagy a tizenhetedik életévét, akkor egytől nyolc évig terjedő zárt jellegű javítóintézeti nevelés szabható ki rá, amely adott esetben kiegészíthető további, nevelési támogatással egybekötött, legfeljebb öt évig terjedő, felügyelet melletti szabadon bocsátással. Ebben az esetben a büntetőintézkedés módosítása, felfüggesztése vagy helyettesítése, kizárólag a zárt jellegű javítóintézeti büntetési tétel felének letöltése után alkalmazható.

Ha az elkövetett bűncselekmény a Büntető Törvénykönyv 571.-580. szakaszában meghatározott minősítés szerinti kategóriába tartozik, akkor a bíró a zárt jellegű javítóintézeti nevelés tartamát meghaladó mértékben, négy és tizenöt év közötti időtartamban szabhatja ki a büntetést.

Spanyolországban a fent részletezett bűncselekmények elkövetése esetén a javítóintézeti nevelés tartama jelentős mértékben meghaladja a Magyarországon elrendelhető tartamot, amely egytől négy évig terjedhet. A spanyol szabályozás alapján legsúlyosabb esetben a fiataikorúval szemben legfeljebb tizenöt év zárt jellegű javítóintézeti nevelés is kiszabható.

3.7.1.3. Az intézkedés végrehajtása büntetés-végrehajtási intézetben

Amikor a büntetőintézkedések hatálya alatt álló fiataikorú eléri a nagykorúságot, azaz betölti a tizennyolcadik életévét, a foganatosított intézkedések végrehajtását továbbra is folytatni kell, egészen az ítéletben meghatározott célkitűzések teljesüléséig. Abban az esetben, ha a zárt jellegű javítóintézeti nevelés végrehajtása során az ítéletben elrendelt teljes tartam kitöltése nélkül tölti be a fiataikorú a tizennyolcadik életévét, a bíró – az Államügyészi Hivatal, a fiataikorú védője, a szakértők, valamint az állami javítóintézeti és gyermekvédelmi hatóság előzetes meghallgatása

után – indokolással ellátott végzésben elrendelheti a Büntetés-végrehajtásról szóló Organikus Törvényben ²⁴⁸foglaltakkal összhangban, hogy a fennmaradó büntetés büntetés-végrehajtási intézetben történő végrehajtását, feltéve, hogy a terhelt magatartása nem felel meg az ítéletben meghatározott célkitűzéseknek.

Az előzőekben foglaltak ellenére, ha a zárt jellegű javítóintézeti nevelés intézkedést huszonegyedik életévét betöltött terheltre vonatkozóan rendelik el, illetve amennyiben az említett büntetés kitöltése nélkül, annak végrehajtása során az elítélt eléri az említett életkort, akkor a Fiatalkorúak bírója, – az Államügyési Hivatal, a fiatalkorú védője, a szakértők, valamint az állami javítóintézeti és gyermekvédelmi hatóság előzetes meghallgatása után - elrendeli a Büntetés-végrehajtásról szóló Organikus Törvényben foglaltakkal összhangban, a büntetés büntetés-végrehajtási intézetben történő végrehajtását. Rendkívüli esetben azonban - a fennálló körülményeket mérlegelve - kivételt tehet, és elrendelheti azt, hogy a büntetés kitöltéséig az elítélt ugyanabban az intézményben maradjon, feltéve, hogy a terhelt magatartása megfelel az ítéletben meghatározott célkitűzéseknek.

3.7.1.4. Alapelvek és eljárási garanciák az intézkedések végrehajtása alatt

Az intézkedések végrehajtása során figyelembe veendő alapelveket a törvény tartalmazza. A fiatalkorúakkal szemben ezeket az alapelveket az intézkedés végrehajtásában közreműködő szakembereknek, a szervezeteknek és intézményeknek is kötelezően alkalmazni kell a.

Ezek az alábbiak:

1. törvényesség elve alapján kell a jogerős ítéletet végrehajtani, és magát az ítéletet is a törvény által meghatározott eljárás keretén belül kell kiszabni, és a fent részletezett törvény és a rendelet alapján kell végrehajtani,
2. a fiatalkorú legfőbb érdeke, minden egyéb érdekét megelőzve,
3. a fiatalkorú szabad személyiségfejlődésének a tiszteletben tartása,
4. az őt megillető jogokról tájékoztatni kell minden pillanatban és a szükséges segítséget meg kell adni számára a jogai gyakorlásához,

²⁴⁸ az 1/1979. Organikus Törvény

5. az alapvető nevelési program alkalmazásának célja, hogy a felelősségtudatot fejlessze, és előmozdítsa a jogok és mások szabadságjogai iránti tiszteletet,
6. a fellépések során tett intézkedéseknek összhangban kell lennie a fiatalok életkorával, személyiségével, személyes és szociális körülményeivel,
7. a hatósági intézkedéseket elsősorban a fiatalok saját családi és szociális környezetében kell végrehajtani, amennyiben ez nem sérti a fiatalok érdekét. Hasonlóképpen az intézkedés végrehajtása során előnyben kell részesíteni a közösségi lét általános eszközeit, amelyek elősegíthetik a fiatalok normalizációját,
8. együttműködést elő kell mozdítani a szülőkkel, a gyámmal és a törvényes képviselőkkel az intézkedés végrehajtása alatt,
9. a döntéseket lehetőség szerint interdiszciplináris módon kell meghozni, amennyiben ezeknek kihatása van a fiatalok személyiségére,
10. titoktartás, a megfelelő mértékű diszkréció, a fiatalok és a családjuk magánéletébe történő szükségtelen beavatkozás elkerülése a tevékenységek gyakorlása során,
11. összehangolt és együttműködő fellépés a saját és más hatóságok szerveivel és közigazgatási szervekkel, akik beavatkoznak a fiatalokkal szembeni intézkedés végrehajtásába, különösen, akiknek szerepe van a fiatalok oktatásában és egészségügyi ellátásában.

3.7.1.5. A fiatalok bírójának feladatai a javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt

A végrehajtás feletti felügyelet gyakorlásához a fiatalok bíróját a törvény az alábbi jogokkal ruházza fel:

- a) a szükséges döntéseket meghozza ahhoz, hogy a kiszabott intézkedés végrehajtása hatékony legyen,
- b) a kiszabott intézkedésre vonatkozó felülvizsgálati kérelmekről dönt,
- c) az intézkedés végrehajtása során alkalmazott nevelési programokat jóváhagyja,
- d) a büntetés letöltése során nyomon követi a fiatalok fejlődését a róla készült nyomon követési jelentés alapján,
- e) az intézkedés végrehajtására hozott határozatok elleni panaszokat elbírálja,
- f) az elítélt fiataloknak a saját alapvető emberi jogaira vonatkozóan benyújtott kérelmeit és a panaszait a rezsimmel, a bánásmóddal vagy bármely egyéb körülménnyel kapcsolatban a fiatalok bíróját bírálja el,

- g) rendszeresen látogatja az intézményeket és a fiatalkorúakat meghallgatja,
- h) az illetékes állami fenntartó felé javaslatokat fogalmazhat meg az intézkedés végrehajtásának megszervezésével és rezsimjeivel kapcsolatban,
- i) a fegyelmi eljárás során hozott döntések elleni fellebbezéseket elbírálja.

3.7.1.6. A zárt rezsimű elzárással járó intézkedés végrehajtása büntetés-végrehajtási intézetben

Amennyiben az elítélt eléri a nagykorúságát, akkor továbbra is a fiatalkorúak bv. intézetében tölti le a büntetését addig, ameddig a kitűzött célok teljesülnek, azonban vannak az általános szabályok alól kivételek, amikor a zárt rezsimű elzárással járó intézkedést bv. intézetben kell végrehajtani:

- a) ha betölti a tizennyolcadik életévét, vagy, ha a viselkedése nem felel meg az ítéletben megfogalmazott céloknak, akkor a bíró dönthet úgy, hogy a büntetést bv. intézetben kell végrehajtani,
- b) amennyiben már betöltötte a huszonegyedik életévét, amikor az elzárással járó intézkedést kiszabják, vagy annak végrehajtása során tölti be a huszonegyedik életévét, ebben a két esetben a bíró elrendeli a bv. intézetben történő végrehajtást, amely kivételes esetben lehetővé teszi, hogy a kiszabott intézkedést módosítsák, vagy azt helyettesítsék, illetve, hogy továbbra is a fiatalkorúak bv. intézetében maradjon, ha az ítéletben megfogalmazott célkitűzésekre megfelelően reagál.
- c) ha a jelen intézkedés végrehajtását megelőzően már teljesen vagy részben letöltötte a börtönbüntetést, amelyet a Btk. alapján szabtak ki, vagy letöltött más intézkedést a bv. intézetben, akkor az intézkedést bv. intézetben kell végrehajtani.

Az intézkedés végrehajtása során a BVOP-nak²⁴⁹ van hatásköre, bár a végrehajtásért felelős fiatalkorúak bírója továbbra is hatáskörrel rendelkezik a kiszabott büntetés változatlanul hagyása, módosítása és más büntetéssel való helyettesítése során. A bv. bíró pedig törvényességi

²⁴⁹ Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

felügyeletet gyakorol az intézkedés végrehajtása alatt felmerülő bármilyen kérdésben, kivétel a 7. cikk e-l.) pontjaiban meghatározott intézkedéseknél, amikor a BVOP-nek van hatásköre.

3.7.1.7. Az intézkedés végrehajtásának kezdő időpontja

A bírósági jegyző által vezetett nyilvántartás céljából a következőképpen kell a kezdés időpontját meghatározni:

- a.) a javítóintézeti nevelésnél a javítóintézetbe befogadás napját vagy az ítélet jogerőre emelkedés napját, amennyiben azt megelőzően már a fiatalkorú a javítóintézetben tartózkodott,
- b.) a felügyelet melletti szabadon bocsátás esetében a fiatalkorú a szakemberrel való találkozás napján,²⁵⁰ amelyet a fenntartó által javasolt dátumok közül a fiatalkorúak bírója jelöli ki, melyről tájékoztatják a fiatalkorút. Az ítélet jogerőre emelkedés napját határozzák meg kezdési időpontként, amennyiben azt megelőzően már megkezdődött az intézkedés végrehajtása. Amennyiben a fiatalkorú nem jelenik meg a szabályszerű idézése ellenére, akkor mulasztást követi el.
- c.) a hétfégi tartózkodás esetén az első intézetben vagy otthon töltött naptól számítják,
- d.) ambuláns gyógykezelés vagy nappali intézeti ellátás esetén az ambuláns kezelések első napját vagy a nappali intézetben tartózkodás első napját,
- e.) a közösség javára végzett munka vagy jóvátételi munka esetén ezeknek a kijelölt munkáknak a megkezdésének napja,
- f.) más személlyel, családdal vagy nevelési csoporttal együttélés esetén, az együttélés első napja. Amennyiben az együttélés előzetesen megkezdődött, akkor az ítélet jogerőre emelkedésének a napja, az ott eltöltött idő beszámítása mellett,

²⁵⁰ A fenntartó minden esetben haladéktalanul, de legfeljebb öt napon belül kijelöli a kiszabott intézkedés végrehajtásért felelős szakembert

3.7.1.8. A többszörös intézkedések végrehajtása és az intézkedések végrehajtásának sorrendje

A többszörös intézkedések végrehajtása során az eljáró bírónak minden esetben figyelembe kell vennie annak a lehetőségét, hogy az elrendelt intézkedés módosítható, amennyiben a végrehajtásban illetékes vagy az ügyészség által, illetve a fiatalkorú védője által felkért bíró, az említett felek előzetes meghallgatása után, valamint a szakértői jelentés áttekintése után, bizonyos esetben a javítóintézet megkeresése után, úgy dönt, hogy az elrendelt intézkedést hatályon kívül helyezi, vagy annak mértékét csökkenti, illetve azt másik intézkedéssel helyettesíti, feltéve, hogy a változtatás a fiatalkorú javát szolgálja, és elégséges módon kifejezésre juttatja a fiatalkorú jogsértő magatartásáért megérdemelt rosszallást.

Ezekben az esetekben a bíró indokolással ellátott végzésben hoz határozatot, amely ellen fellebbezésnek van helye. A bíró figyelembe veszi azt a lehetőséget is, ha a fiatalkorúval szemben ugyanabban a bírósági ítéletben egyidejűleg több intézkedést rendeltek el, és ezeknek az egyidejű végrehajtása nem lehetséges, akkor a végrehajtásban illetékes bíró elrendeli, hogy az intézkedéseket egymás után hajtsák végre. Ugyanígy kell eljárni akkor is, ha különböző ítéletekben szabtak ki intézkedéseket, és ha ezeknek az intézkedéseknek a természete különböző. Ebben az esetben a végrehajtásra illetékes bíró az, aki elrendeli az ítéletek egyidejű vagy egymás utáni végrehajtását.

Amikor ugyanabban vagy különböző eljárásban kiszabott különböző intézkedéseket egyidejűleg kell végrehajtani, a végrehajtás során az alábbi sorrendet kell figyelembe venni:

- a) a több, szabadságelvonással nem járó intézkedést egyidejűleg kell végrehajtani,
- b) a hétvégi felügyeletet egyidejűleg kell végrehajtani a szabadságelvonással nem járó más intézkedésekkel,
- c) a megrovást, a járművezetéstől eltiltást, vadászati engedély vagy fegyverviselési engedélytől eltiltást vagy a közügyektől eltiltást a szabadságelvonással nem járó más intézkedésekkel egyidejűleg kell végrehajtani.

Az elzárásos jellegű intézkedések²⁵¹ második szakaszát, amelyről a feltételes szabadságra bocsátásról hozott ítélet rendelkezik, az elzárás első szakaszának befejeződését követően azonnal meg kell kezdeni.

Azonban, ha vannak más végrehajtásra váró intézkedések és szabadságelvonással járó intézkedések, akkor azokat az alábbiak figyelembe vételével kell végrehajtani:

- a.) ha a fiatalkorúval szemben különböző ítéletekben egy vagy több azonos intézkedést rendeltek el, akkor a végrehajtásban illetékes bíró meghallgatja a védőt, és az intézkedéseket egységes intézkedésbe foglalja úgy, hogy összeadja az intézkedések tartamát, és maximum a legsúlyosabb intézkedés kétszeresére emelheti fel a büntetés tartamát,
- b.) a fiatalkorú védőjének meghallgatása után a bírónak hasonlóképpen jár el a fiatalkorúval szemben kiszabott minden egyes hasonló jellegű intézkedés esetében oly módon, hogy miután egybefoglalták a különböző intézkedésekkel, akkor egy intézkedést hajtanak végre,
- c.) abban az esetben, hogyha az intézkedés letöltésének ideje alatt a fiatalkorú visszaesőként újabb bűncselekményt követ el, akkor a végrehajtásra kijelölt bíró a fiatalkorú védőjének meghallgatása után olyan ítéletet hoz, amely az előző két pontnak megfelel. Ebben az esetben a bíró a végrehajtást esetlegesen félbeszakíthatja,
- d.) ha a különböző jellegű vagy az átváltoztatás miatt kiszabott intézkedéseket egymás után kell végrehajtani, akkor a terápiás jellegű elzárás minden egyéb elzáráshoz képest elsőbbséget élvez,
- e.) a zárt rezsimben történő elzárás a többi elzáráshoz képest szintén minden esetben elsőbbséget élvez.

Főszabály, hogy a szabadságelvonással járó intézkedéseket a szabadságelvonással nem járó intézkedéseket megelőzően kell végrehajtani, és ebben az esetben a nem szabadságelvonással járókat félbe kell szakítani.

²⁵¹ zárt jellegű, félig zárt és nyitott jellegű javítóintézeti nevelés

A házi őrizetet, akkor kell végrehajtani, ha a zárt rezsimben történő végrehajtás befejeződött.

A fiatalkorú érdekét figyelembe véve az ügyészség a többi érdekelt fél és a gyámhatóság tájékoztatása után indokolt esetben az előzőekben felsorolt intézkedések sorrendjét megváltoztathatja.

Ugyanilyen módon, a zárt rezsimű intézkedés befejezése után kell végrehajtani a felügyelet melletti szabadon bocsátást, kivéve, ha más intézkedések vagy szabadságelvonással járó intézkedés is kiszabásra került, ebben az esetben az előzőek szerint kell eljárni. Amikor a fiatalkorúval szemben több, végleges vagy átmeneti jellegű, különböző rezsimű elzárással járó intézkedést rendeltek el, akkor először a legszigorúbbat kell végrehajtani, abban az esetben, ha folyamatban van a kevésbé szigorú végrehajtása, azt meg kell szakítani, kivéve, ha a fiatalkorúak bírója a 47. cikk 3. pontjának megfelelően rendelkezik.²⁵²

Minden esetben, ha az intézkedést a Fiatalkorúak Központi Bírója vagy az Audiencia Nacional (Országos Törvényszék) hozzá tartozó ügycsoportja rendelte el, akkor a bíróságok közötti hierarchia alapján az ilyen ítélettel kiszabott intézkedés elsőbbséget élvez, más fiatalkorú bírák vagy tanácsok által elrendelt intézkedésekkel szemben. Ilyen esetekben, amennyiben több intézkedés vár végrehajtásra, akkor azokat a bíró rendelkezése alapján kell végrehajtani. Abban az esetben, ha a fiatalkorúval szemben több javítóintézeti nevelést kell végrehajtani, és úgy rendelkezett a fiatalkorúak bírója, hogy egységes intézkedésbe foglalja ezek végrehajtását, akkor az a javítóintézet, ahová a fiatalkorút befogadták, dolgozza ki az egyénre szabott végrehajtási programot. Az egyénre szabott nevelési programot az összes kiszabott intézkedést figyelembe véve készíti el a javítóintézet.

3.7.1.9. Jelentéskészítés a javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt

A fenntartó az intézkedés végrehajtása során a fiatalkorú magatartásáról és személyiségében bekövetkezett változásról nyomon követési jelentés formájában értesíti a fiatalkorúak bíróját és az ügyészséget. a fenntartónak a nyomon követési jelentést meg kell küldenie a fiatalkorúak bírójának és az ügyészségnek. A nyomon követési jelentésnek a kiszabott intézkedés

²⁵² 47. cikk 3. pont: Abban az esetben, hogyha a büntetés letöltésének ideje alatt a fiatalkorú visszaesőként újabb bűncselekményt követ el, a végrehajtásra kijelölt bíró a fiatalkorú védőjének meghallgatása után olyan ítéletet hoz, amely az előző két pontnak megfelel. Ebben az esetben a bíró a végrehajtást esetlegesen félbeszakíthatja.

természetével és céljával összhangban kell állnia. A nyomon követési jelentésnek tartalmaznia kell azt, hogy a fiatalok milyen rezsimben tölti a büntetését, a büntetés letöltésének jelenlegi fázisát, és azt, hogy ennek milyen kihatása van a fiatalok személyiségfejlődésére.

A nyomon követési jelentést a következő gyakorisággal kel elkészíteni és elküldeni:

- a) hétvégi felügyelet esetén minden negyedik letöltött hétvége után,
- b) jóvátételi munkánál, minden letöltött 25 óra, ha 50 óra vagy annál kevesebb a kiszabott intézkedés, ha az intézkedés meghaladja az 50 órát, akkor 50 óránként,
- c) egyéb intézkedéseknél, negyedévente.

A fent részletezett három esettől függetlenül, a fiatalok bírója vagy az ügyészség kérésére a fenntartó bármikor megküldi a nyomon követési jelentést, illetve bármikor megküldheti ő is ezeket, ha szükségesnek találja. Ha a nyomon követési eljárás javaslatot tartalmaz az intézkedés felülvizsgálatára, akkor erről kifejezetten rendelkezni kell.

Ha lejárt az intézkedés tartama, akkor a fenntartó egy végső jelentést készít, és megküldi az fiatalok bírójának és az ügyésznek. A fenntartó a végső jelentésben a fiatalok helyzetét és körülményeit értékeli. A nyomon követési jelentésből és a végső jelentésből egy-egy példányt meg kell küldeni a fiatalok hivatalos védőjének is, ha ezt kifejezetten kéri a fenntartótól

3.7.1.10. A szabadságelvonással nem járó intézkedések végrehajtásának speciális szabályai Spanyolországban

Ambuláns gyógykezelés

Az intézkedésként elrendelt ambuláns gyógykezelés célja a fiatalok gyógykezelése.

Az intézkedés végrehajtásának megkezdésekor a fenntartó a fiatalok egyéni nevelési programjában foglaltak megvalósulásának céljából kijelöli a fiataloknál észlelt probléma alapján, az annak megoldására leginkább alkalmas intézetet vagy intézményt. A fenntartó a fiatalok lakóhelyéhez legközelebb eső és szabad férőhellyel rendelkező intézetet vagy intézményt jelöli ki.

A szakértők és a fenntartó által kijelölt felsőfokú végzettséggel rendelkező szakemberek, miután megvizsgálták a fiatalokot, kidolgozzák a gyógykezelési programját, és mellékelik a növendék egyénre szabott nevelési tervéhez.

A fent említett gyógykezelési programban megállapítják az ajánlott szociális és orvosi ellátás feltételeit, az ellenőrzéseket és azok gyakoriságát, az erre kijelölt ellátást és intézetet, a gyógykezelést, valamint a fiatalokot nyomonkövetését.

Amennyiben a gyógykezelés célja a fiatalokot alkohorról, kábítószerrel, egyéb tudatmódosító szerekkel történő leszoktatása, és a növendék nem egyezik bele a kezelés megkezdésébe vagy a már megkezdett leszoktatási programot abbahagyja, illetőleg nem tesz eleget az előírt szociális és orvosi ellátásban foglaltaknak vagy nem veti magát a gyógykezelési programban előírt ellenőrzéseknek, akkor a fenntartó vagy nem kezdi meg, vagy pedig felfüggeszti a gyógykezelését, és erről értesíti a fiatalokot bíráját azért, hogy a szükséges intézkedéseket megtegye.

Magyarországon ambuláns gyógykezelés intézkedés elrendelésére nincs lehetőség. Amennyiben a fiatalokot kábítószerrel összefüggő bűncselekményt követett el, vagy ha úgy nyilatkozik, hogy az intézetbe kerülést megelőzően fogyasztott kábítószerrel, akkor lehetősége van arra, hogy önkéntes alapon részt vegyen kábítószer használatot kezelő felvilágosító szolgáltatáson. A javítóintézetek kiemelkedő feladata a fiatalokot kábítószermentes életmódra nevelése.

Jelenleg a javítóintézetben elhelyezett fiatalokot 80 %-a került kapcsolatba valamilyen típusú kábítószerrel, ezért úgy gondolom, hogy megfontolandó lenne a korábban létező kényszergyógyításhoz hasonló intézkedés bevezetését.

Nappali nevelési intézetben tartózkodás

Spanyolországban lehetőség van a nappali nevelési intézetben tartózkodás elrendelésére is, ebben az esetben a fiatalokot szokásos lakóhelye az intézetben van, de az intézeten kívüli oktatási intézményben tanul és munkát is az intézeten kívül végez.

A fenntartó az egyéni nevelési program elkészítése, és abban foglaltak megvalósítása céljából kijelöli a fiatalok számára legmegfelelőbb nappali javítóintézetet, azt amelyik a fiatalok lakóhelyéhez a legközelebb van, és rendelkezik szabad férőhellyel.

A fenntartó által kijelölt szakember, a fenti intézettel együttműködve interjút készít a fiatalokkal azért, hogy felmérje a szükségleteit, és kidolgozza az egyénre szabott nevelési programot, melyben szerepelnek azok a támogató tevékenységek, nevelési, szakképzési, munka és szabadidős tevékenységek, amelyeket a fiataloknak meg kell valósítani.

Az egyénre szabott nevelési programban meg kell határozni továbbá azt is, hogy a fent részletezett tevékenységeket milyen gyakorisággal, mikor és milyen napokon kell a fiataloknak megvalósítani és amennyiben tanköteles a növendék, akkor azokat össze kell egyeztetni az iskolai tevékenységével.

Amennyiben az intézkedés jellege lehetővé teszi, akkor a munkával is össze kell egyeztetni a nevelési programot.

Nappali nevelési intézetnek minősül minden olyan, a szociális szolgáltatást nyújtó hálózathoz tartozó intézet, amennyiben jellege és az általa végzett tevékenység összhangban van az intézkedés céljával.

Magyarországon nincs nappali nevelési intézetben tartózkodás, arra van csak lehetősége a fiataloknak, ha vele szemben javítóintézeti nevelését rendelt el a bíróság, akkor a fiatalok a javítóintézet igazgatójának engedélyével az intézeten kívül is tanulhat. Amennyiben ez tartós jellegű, akkor adaptációs szabadság formájában valósul meg.

Felügyelet melletti szabadon bocsátás²⁵³

A zárt jellegű intézeti intézkedés befejezése után rendelhető el a fiatalok felügyelet melletti szabadon bocsátása.

²⁵³ U.o.18. cikke

Ebben az esetben a fenntartónak ki kell jelölnie azt a szakembert, aki az intézkedést végrehajtja, majd erről a tényről tájékoztatnia kell a kijelölt fiatalok bíróját. Ezt követően a kijelölt szakember interjút készít a fiatalokkal azért, hogy elkészítse a fiatalok egyénre szabott nevelési programját.

A szakember ehhez a nevelési programhoz mellékeli a helyzetről szóló általános megállapításait, valamint a családi környezetéről, a személyiségéről, a társadalmi, az oktatási, a szakképzési és a munka helyzetéről szóló leírást és azon aspektusokat, amelyekre szükségesnek látja hatást gyakorolni.

A szakember leírja továbbá azokat a szociál-pedagógiai előírásokat is, melyeket a fiataloknak teljesítenie kell ahhoz, hogy az általa elkövetett bűncselekményt meghatározó tényezőkön túlléphessen.

Hasonlóképpen javaslatot tesz a szakember a fiatalok nyomon követéséhez és az intézkedés felülvizsgálatához szükséges meghallgatások minimális gyakoriságára is.

A végrehajtás ideje alatt a fenntartó által kijelölt szakember és a fiatalok a nyomon követéshez és az intézkedés felülvizsgálatához szükséges meghallgatásokon felül is találkozhatnak egymással, amennyiben a szakember ezt szükségesnek ítéli meg.

Ha a fiatalokkal szemben kiszabott intézkedés mellé olyan speciális programot és eszközöket igénylő külön magatartási szabályt is előírnak, akkor ennek a feltételeit a fenntartó dolgozza ki és az egyénre szabott nevelési programhoz csatolja.

Magyarországon a Btk. szabályai alapján lehetőség van arra, hogy az ítéletet meghozó bíróság a jogerős ítéletében arról rendelkezzen, hogy a fiatalok a javítóintézeti nevelés fele részének kitöltése után elbocsátható. Erre abban az esetben van lehetőség, ha az intézetben legalább egy évet eltöltött és alaposan feltehető, hogy az intézkedés célja további javítóintézeti nevelés nélkül is elérhető.²⁵⁴ Ezen feltételek fennállása esetén a fiatalok ideiglenesen el kell bocsátani a javítóintézetből, azonban csak akkor az esetben, ha a javítóintézeti nevelés alatt olyan magatartást tanúsított, hogy a fiatalok helyes irányú fejlődésének elérése érdekében nem

²⁵⁴ Btk. 121. § (1) bekezdés

szükséges a továbbiakban az intézeti elhelyezése.²⁵⁵ A helyes irányú fejlődés elősegítését célozza a törvény azon rendelkezése, melynek értelmében a bíróság az ideiglenes elbocsátással egyidejűleg pártfogó felügyelet alá helyezi. Ez a bíróság számára nem lehetőség, hanem törvényi kötelezettség.²⁵⁶

Kijelölt személyekkel, családdal és nevelési jellegű csoporttal történő együttélés²⁵⁷

Az intézkedés végrehajtása során a fenntartó azok közül, akik felajánlották és önkéntesen elfogadták az együttélést, kiválasztja a legalkalmasabb személyt, családot és nevelési csoportot.

A kiválasztási folyamatban a fiatalok meghallgatása kötelező, és amennyiben a fenntartó szükségesnek ítéli, akkor a törvényes képviselő is.

A fiatalokkal együtt élő családot vagy a nevelési csoportot alkotó személynek vagy személyeknek cselekvőképeseknek kell lenniük és velük szemben a Polgári Törvénykönyv alapján gyámságot kizáró ok nem állhat fenn.

A családot vagy a nevelési csoportot alkotó személynek vagy személyeknek rendelkezniük kell a fenntartó megítélése szerint megfelelő személyi, családi és gazdasági feltételekkel azért, hogy a fiatalok társadalomba történő visszailleszkedési folyamatát irányítani és finanszírozni tudják.

Ha a kijelölt szakember a lényeges meghallgatásokat és interjúkat befejezte, akkor kidolgozza az egyénre szabott nevelési programot, amelynek tartalmaznia kell az együtt élő személynek, családnak vagy a kiválasztott nevelési csoportnak az együttélésre vonatkozó kifejezett szándéknyilatkozatát, valamint a fiatalok nyilatkozatát arról, hogy hajlandó velük együtt élni, és amennyiben szükséges, akkor a törvényes képviselők nyilatkozatát is be kell szerezni.

Ha nem létezik olyan megfelelő személy, család vagy nevelési csoport, aki elfogadja a fiatalokkal történő együttélést, akkor erről a tényről haladéktalanul tájékoztatni kell a fiatalok bíróját.

²⁵⁵ Bv. tv.380. § (1) bekezdés

²⁵⁶ Btk. 119. § (1) bekezdés d) pont

²⁵⁷ 1774/2004. Királyi Rendelet 19. cikke

Ugyanígy, ha már megkezdődött az intézkedés végrehajtása, és visszalép a személy, a család vagy a nevelési csoport, akkor erről a tényről is haladéktalanul tájékoztatni kell a fiatalkorúak bíróját.

Az együttélést felvállaló személynek, családnak és csoportnak meg kell felelniük a gyámmal szemben támasztott polgári jogi kötelezettségeknek és együtt kell működniük az intézkedés végrehajtásának nyomon követésére kijelölt szakemberrel.

Az intézkedés végrehajtása alatt a fiatalkorúnak meg kell őrizni azt a jogát, hogy a családjával tarthassa kapcsolatot, kivéve akkor, ha ezt a bíró kifejezetten megtiltja.

Magyarországon ilyen típusú intézkedés elrendelésére a jelenleg hatályos törvények alapján nincs lehetőség. Úgy gondolom, hogy Magyarországon is megfontolandó lenne, hogy a fiatalkorú a javítóintézetből történő szabadulásakor ne rögtön kerüljön vissza a korábbi családi környezetébe, hanem bevezetnének egy köztes intézkedést, a nevelési csoporttal történő együttélést, és a fiatalkorú fokozatosan térne vissza a korábbi közegébe.

A közösség javára végzett jóvátételi munka²⁵⁸

A fenntartó felelőssége, hogy az intézkedés végrehajtásához szükséges tevékenységet biztosítson a fiatalkorúnak. A kijelölt tevékenységnek társadalmi érdeket vagy hátrányos helyzetű személyek érdekét szolgáló tevékenységnek kell lennie.

A fenntartó által kijelölt tevékenység jellege és annak végrehajtása nem sértheti, az ugyanebből a célból más fenntartókkal vagy non-profit vállalatokkal korábban már kötött együttműködési megállapodásokban foglaltakat.

A fenntartó által kijelölt tevékenységeknek a következő feltételeknek kell megfelelniük:

- a) társadalmi érdeket vagy hátrányos helyzetű személyek jólétét kell szolgálnia,
- b) amennyiben lehetőség van rá, kapcsolódjon a fiatalkorú által elkövetett bűncselekmény jellegéhez,

²⁵⁸ U.o.20. cikke

- c) nem sértheti a fiatalok emberi méltóságát, valamint
- d) nem szolgálhat semmilyen gazdasági érdeket.

A közösség javára végzett jóvátételi munkát a fiataloknak javadalmazás nélkül kell végeznie, azonban annak nincs akadálya, hogy a jóvátételi munkára kijelölt munkahely a fiatalok közlekedési és fenntartási költségeit megfizesse, ha erről a fenntartó vagy a kijelölt intézmény nem gondoskodik.

A jóvátételi tevékenység gyakorlása során a munkaképes korú fiatal a büntetés-végrehajtási jogviszonyból eredő társadalombiztosításban részesül, valamint érvényesek rá a munkajogi baleseti- és munkavédelmi szabályok is.

A nem munkaképes korú fiatal esetében a fenntartó elégséges ellátást kell, hogy biztosítson a jóvátételi munka esetén esetlegesen bekövetkező balesetek esetére, ezen túlmenően a munka- és balesetvédelmi szabályokban foglaltak is érvényesek rájuk.

Kötelezően alkalmazandó szabály, hogy a tizenhat éves kort be nem töltött fiatalok esetében a jóvátételi munka nem haladhatja meg a napi négy órát, tizenhat év felett pedig a napi nyolc órát.

Rugalmasan kell meghatározni a jóvátételi munka beosztását, határidejét és végrehajtását azért, hogy az a fiatalok napi tevékenységeivel összeegyeztethető legyen.

Ha a fiatalok tanköteles korú, akkor a jóvátételi munka soha sem akadályozhatja az iskolalátogatást.

A kijelölt szakember interjút készít a fiatalokkal azért, hogy a számára legmegfelelőbb munka tevékenységet meg tudja határozni és, hogy megismerje a fiatalok személyiségét, képességeit, iskolai és munkahelyi kötelezettségeit, szociális, személyes és családi környezetét.

Az interjú alkalmával a szakember a kijelölhető lehetséges helyekről is tájékoztatja a fiatalokat, valamint a fiatalok által érthető módon, elmagyarázza azok mibenlétét, és a munkavégzés lehetséges időbeosztását is.

A szakember által kidolgozott személyre szabott nevelési programnak tartalmaznia kell a megvalósítandó jóvátételi feladatokat, azok céljait, a kedvezményezettet, a megvalósítás helyszínét, a tevékenységért felelős személyt, a napi munkaórák számát, az időbeosztást, valamint a fiatalok kifejezett beleegyezését arra vonatkozóan, hogy ezeket a tevékenységeket a meghatározott feltételek mellett elvégzi.

Ha a fiatalok a javasolt munkát vagy a munkavégzés feltételeit nem fogadják el, és amennyiben a fiatalok képességeinek megfelelő egyéb munkalehetőség nem áll rendelkezésre vagy a feltételeket nem lehet módosítani, akkor erről a kijelölt szakember a fiatalokak bíróját haladéktalanul értesíti, hogy a szükséges intézkedéseket megtehesse.

A szociális-nevelési feladatok megvalósítása²⁵⁹

A kijelölt szakember a fiatalok személyes tulajdonságainak, helyzetének és szükségleteinek felmérése céljából interjút készít a fiatalokkal, majd kidolgozza az egyénre szabott nevelési programot.

Az egyénre szabott nevelési programban részletezi azokat a képzési, kulturális és oktatási feladatokat, amelyeket a fiataloknak el kell végeznie, és amelyek a szociális kompetenciájainak a fejlesztésére szolgálnak.

A program tartalmazza a tevékenységek helyszínét és az időbeosztást. Az időbeosztást tanköteles fiatalok esetében mindenképpen össze kell egyeztetni az iskolai tevékenységekkel, és amennyiben a fiatalok dolgozik, akkor lehetőség szerint a munkájával is.

3.7.2. A javítóintézeti nevelés Magyarországon

3.7.2.1. Anyagi jogi rendelkezések

A 2012. évi C. törvény (a továbbiakban Btk.) lehetővé teszi, hogy a felnőttektől eltérően, fiatalokkal szemben intézkedésként javítóintézeti nevelést is lehessen alkalmazni.²⁶⁰

²⁵⁹ U.o.21. cikke

²⁶⁰ Btk. 108. §-ának (1) bekezdése

A javítóintézeti elhelyezésre a tizenkettedik és a huszonegyedik életév közötti bűncselekményt elkövető személyekkel szemben, büntetőügyben hozott jogerős bírói ítélet alapján kerül sor.

A javítóintézeti nevelés az egyetlen olyan szabadságelvonással járó intézkedés, amely csak fiatalkorúakkal szemben rendelhető el. A javítóintézeti nevelés a fiatalkorúak szabadságának teljes elvonásával járó büntetőjogi intézkedés, amely együtt jár a cselekvési autonómia korlátozásával. Mivel jellegénél fogva szabadságelvonással jár, ezért a fiatalkorúval szemben kiszabható legsúlyosabb intézkedésnek tekinthető, és a fiatalkorú bűnelkövetőek a legsúlyosabb intézkedésként is élik meg, mivel jellege hasonlóságokat mutat a szabadságvesztés büntetéssel. A javítóintézet Janus-arcú intézmény, ugyanis miközben a gyermek és ifjúságvédelem egységes részeként működik, az intézkedés szabadságelvonással megvalósított végrehajtása során megjelenik a büntetés-végrehajtási jellege is.

Jelenleg a javítóintézeti nevelés hatékonyan tölti be funkcióját, és hozzájárul a büntetőjog nevelő céljainak megvalósulásához, valamint a szankció rendszer kiegészítéséhez. A jelenleg hatályos magyar szabályozás alapján fiatalkorúakkal szemben szabadságelvonással járó intézkedést csak akkor lehet kiszabni, ha a büntetési és a nevelési célok más módon nem érhetőek el.

A javítóintézeti nevelést a fiatalkorúval szemben a bíróság ítélettel rendeli el. Amennyiben a bíróság a fiatalkorú elkövetővel szemben javítóintézeti nevelés alkalmazását tartja célravezetőnek, úgy gondosan vizsgálnia kell az elkövető személyi körülményeit, ide értve a környezettanulmányt, a pártfogói véleményt, valamint az iskolai vagy a munkahelyi jellemzéseket. A Btk. alapján a javítóintézeti nevelést a bíróság akkor rendeli el, ha a fiatalkorú eredményes nevelése érdekében zárt intézeti elhelyezés szükséges. A törvény kizáró rendelkezésként leszögezi, hogy a javítóintézeti nevelés mellett nem szabható ki szabadságvesztés, elzárás vagy közérdekű munka,²⁶¹ továbbá javítóintézeti nevelés nem rendelhető el azzal szemben sem, aki az ítélet meghozatalakor a huszadik életévét betöltötte. A javítóintézeti nevelés tartama egy évtől négy évig terjedhet.²⁶² A javítóintézeti nevelés minimuma egy év, maximuma a korábbi szabályozástól eltérően nem három év, hanem négy év. A felső korhatár felemelése összefügg a büntethetőségi korhatár leszállításával. A javítóintézeti

²⁶¹ Btk.108. § (1) és (2) bekezdése

²⁶² U.o.120. § „javítóintézeti nevelést a bíróság akkor rendel el, ha a fiatalkorú eredményes nevelése érdekében intézeti elhelyezése szükséges. Javítóintézeti nevelés nem rendelhető el azzal szemben, aki az ítélet meghozatalakor huszadik életévét betöltötte.”

nevelés tartamát a bíróság a szabadságvesztéshez hasonlóan években és hónapokban állapítja meg.

A szabadságvesztés végrehajtása során elrendelhető feltételes szabadsághoz hasonlóan, a javítóintézeti nevelést sem kell teljes tartamában végrehajtani, hanem az alábbiakban részletezett feltételek fennállása esetén lehetőség van a fiatalkorú ideiglenes elbocsátására. A javítóintézetből ideiglenes elbocsátásnak akkor lehet helye, ha alaposan feltehető, hogy a fiatalkorúval szembeni nevelő jellegű intézkedés célja, az intézeten kívül, pártfogó felügyelet elrendelésével egyidejűleg is elérhető. Ebben az esetben az ideiglenes elbocsátásról a büntetés-végrehajtási (a továbbiakban bv. bíró) dönt. Lehetőség van arra is, hogy az ítélet meghozatalakor a bíróság megállapítsa, hogy a fiatalkorú a javítóintézeti nevelés felének letöltése után ideiglenesen elbocsátható az intézetből, amennyiben az intézkedés végrehajtása alatt két feltétel egyidejűleg teljesül:

- a) a fiatalkorú legalább egy évet eltölt az intézetben, és
- b) alaposan feltehető, hogy az intézkedés célja további javítóintézeti nevelés nélkül is elérhető.

Az ideiglenes elbocsátás tartama azonos a javítóintézeti nevelés hátralevő részével, de legalább egy év. Az ideiglenes elbocsátás tartama alatt a fiatalkorú pártfogó felügyelet alatt áll. A bíróság az ideiglenes elbocsátást abban az esetben szünteti meg, ha a fiatalkorút az ideiglenes elbocsátás alatt - a Btk. 122. §-ában meghatározott esetet kivéve - szabadságvesztésre ítélik, vagy vele szemben javítóintézeti nevelést rendelnek el. Ha a bíróság a fiatalkorúval szemben más büntetést szab ki, vagy más intézkedést alkalmaz, a bíróság az ideiglenes elbocsátást megszüntetheti. Az ideiglenes elbocsátás megszüntetése esetén az ideiglenes elbocsátáson töltött idő a javítóintézeti nevelésbe nem számítható be.

Az ideiglenes elbocsátás megszüntetése két esetben kötelezettsége a bíróságnak, ha a fiatalkorút az ideiglenes elbocsátás alatt - kivéve azt az esetet, amikor a fiatalkorút a javítóintézeti nevelésre ítélet után elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik ²⁶³-szabadságvesztésre ítélik vagy, ha a bíróság a fiatalkorúval szemben javítóintézeti nevelést rendel el. Más büntetés kiszabása vagy más intézkedés alkalmazása esetén az ideiglenes elbocsátás megszüntetése lehetőség, a bíróság mérlegelheti a megszüntetését. Az ideiglenes elbocsátás abban az esetben is megszüntethető, ha a fiatalkorú megszegi a pártfogó felügyelet

²⁶³ U.o.122. §-ában foglalt eset kivételével

szabályait. Az ideiglenes elbocsátás megszüntetése kötelező, ha a fiatalkorú a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi. Mindkét esetről a bv. bíró rendelkezik. Az ideiglenes elbocsátás megszüntetése esetén értelemszerűen az ideiglenes elbocsátáson töltött idő nem számít bele a javítóintézeti nevelés tartamába.

A 2013. július 1. napjától hatályos rendelkezés alapján „ha a fiatalkorút a javítóintézeti nevelésre ítézés után elkövetett bűncselekmény miatt a javítóintézeti nevelés vagy az ideiglenes elbocsátás alatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, ebben az esetben a szabadságvesztés büntetést kell végrehajtani. A javítóintézeti nevelés hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni úgy, hogy kétnapi javítóintézeti nevelés helyébe egynapi szabadságvesztés lép.”²⁶⁴ A Btk. indoklása kifejti, hogy ebben az esetben indokoltnak tűnhet a fiatalkorú elkülönítése a javítóintézetben elhelyezett társaitól, vele szemben végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása, és átszállítása az ország területén működő, fiatalkorúak részére fenntartott négy büntetés-végrehajtási intézet egyik intézményébe.

Amennyiben a fiatalkorúval szemben javítóintézeti nevelést rendelt el a bíróság és szabadságvesztés büntetést is kiszabott, akkor összbüntetésként a szabadságvesztést kell végrehajtani figyelemmel arra, hogy a büntetések jellegükből adódóan megelőzik az intézkedéseket. Ennek tartamát a bíróság legfeljebb egy évvel meghosszabbíthatja, ha erre a 106. §-ban meghatározott cél elérése érdekében szükség van. A meghosszabbítás tartama azonban a javítóintézeti nevelés hátralévő részét nem érheti el. A meghosszabbított tartam a négy évet nem haladhatja meg. Abban az esetben, ha a bíróság a fiatalkorúval szemben több olyan javítóintézeti nevelést rendelt el, amelyeket az egységes intézkedés elrendelésekor még nem hajtottak végre, vagy amelyeket folyamatosan hajtanak végre, a bíróság a fiatalkorúval szemben egységes intézkedésként javítóintézeti nevelést rendel el. Az egységes intézkedésként elrendelt javítóintézeti nevelés tartamát úgy kell megállapítani, hogy az ne legyen rövidebb a leghosszabb tartamú javítóintézeti nevelésnél, de ne haladja meg az elrendelt javítóintézeti nevelések együttes tartamát, illetve a négy évet.

²⁶⁴ U.o.122. § „ha a fiatalkorút a javítóintézeti nevelésre ítézés után elkövetett bűncselekmény miatt a javítóintézeti nevelés vagy az ideiglenes elbocsátás alatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a szabadságvesztés büntetést kell végrehajtani. Ebben az esetben a javítóintézeti nevelés hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni úgy, hogy kétnapi javítóintézeti nevelés helyébe egynapi szabadságvesztés lép.”

A fiatalkorút, amennyiben a huszonegyedik életévét betöltötte, az intézetből véglegesen el kell bocsátani. A korábbi szabályozás az elbocsátás végleges időpontját a tizenkilencedik életévben határozta meg. Az intézetből való elbocsátás akkor végleges, ha az ideiglenes elbocsátás sikeresen telik le, ebben az esetben a fiatalkorúnak nem kell letöltenie a javítóintézeti nevelés hátralévő részét. Amennyiben a fiatalkorút az ideiglenes elbocsátás tartama alatt szabadságvesztére ítélik, vagy vele szemben javítóintézeti nevelést rendelnek el, az ideiglenes elbocsátást meg kell szüntetni.

3.7.2.2. Az előzetes letartóztatás végrehajtása a javítóintézetben

Hazánkban a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet rendelkezett elsőként arról, hogy a tizennyolcadik életévüket be nem töltött gyermekek fogva tartására csak a felnőttektől elkülönítetten kerülhet sor. Szintén ez a jogszabály mondta ki annak a lehetőségét, hogy a fiatalkorúak előzetes letartóztatása a büntetés-végrehajtási intézet mellett javítóintézetben is foganatosítható.

A javítóintézetekben végzett pedagógiai és pszichológiai elemzések egyértelműen igazolják, hogy:

- a javítóintézetben előzetesen fogva tartott, majd ugyanabban az intézetben javítóintézeti nevelését töltő fiatalok reszocializációja eredményesebb, mint a büntetés-végrehajtási intézmény közegében végrehajtott előzetes fogva tartás, és az azt követő javítóintézeti nevelés során megvalósuló reszocializáció;
- az előzetes letartóztatás javítóintézetben történő végrehajtása a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez, és a védelemhez való alkotmányos jogának érvényesülését szolgálja, míg a büntetés-végrehajtási intézetben végrehajtott előzetes letartóztatás időtartama alatt folyamatosak a további kriminalizáló, valamint személyiségdeformáló hatások.

1995 óta lehetőség van arra, hogy a fiatalkorú előzetes letartóztatását javítóintézetben is végre lehessen hajtani. A büntető jogszabályok módosításáról szóló 1995. évi XLI. törvényt az Országgyűlés 1995. május 16-i ülésnapján fogadta el.

Az 1995. évi LXI. tv. 13. §-a a korábban hatályos Büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. tv. (Be.) 302. §-át kiegészítette a (6) bekezdéssel, amely akként rendelkezett, hogy a fiatalkorú előzetes letartóztatását

javítóintézetben is végre lehet hajtani. A bíróság dönt arról, hogy a fiatalkorú előzetes letartóztatását – a fiatalkorú személyiségére vagy a terhére rótt bűncselekményre tekintettel – hol kell végrehajtani.

A törvény indoklása kifejti, hogy a Gyermek Jogairól szóló Egyezmény 37. §-ának b) pontja alapján a gyermek előzetes letartóztatását csak a végső eszközként és a legrövidebb időtartamban lehet alkalmazni.

Az 1995. évi LXI. tv. 7. §-a, az 1978. évi IV. Btk-t kiegészítette a 120/B. §-sal, és kimondta, hogy az elrendelt javítóintézeti nevelésbe az előzetes fogva tartás teljes idejét be kell számítani, és a beszámításnál egy napi előzetes fogva tartás egy napi javítóintézeti nevelésnek felel meg. Erre figyelemmel a határozott idejű javítóintézeti nevelésbe be kell számítani az előzetes fogva tartás teljes idejét, tekintettel arra, hogy a javítóintézeti nevelés jellegéből adódóan súlyos szabadságkorlátozással jár.

A fiatalkorú személyiségére és az elkövetett bűncselekmény jellegére figyelemmel a bíró dönti el, hogy az előzetes letartóztatást büntetés-végrehajtási intézetben vagy javítóintézetben kell-e végrehajtani.

2013. július 1. napjától a tizennégy év alatti fiatalkorú előzetes letartóztatását csak javítóintézetben lehet végrehajtani.

Tizennégy és tizennyolc év közötti fiatalkorúval szemben elrendelt előzetes letartóztatás maximum két évig, tizenkettő és tizennégy év közötti fiatalkorúval szemben elrendelt előzetes letartóztatás maximum egy évig tarthat, kivéve az ügydöntő határozat kihirdetése után elrendelt vagy fenntartott előzetes letartóztatás, továbbá ha az ügyben harmadfokú bírósági eljárás vagy hatályon kívül helyezés folytán megismételt eljárás van folyamatban.

3.7.2.3. A bírósági ítélettel elrendelt jogerős javítóintézeti nevelés végrehajtására irányadó rendelkezések

A javítóintézetek alapvető feladata az, hogy a viselkedésüket korigálva normákat és viselkedési szabályokat közvetítsen a növendékek számára. A növendékeket egészséges életmódra neveljék, különös tekintettel a drog- és alkoholfogyasztás megelőzésére.

A javítóintézeti nevelést az 1979. évi büntetés-végrehajtási kodifikáció során vette fel a törvényhozó a Bv. tvr-be, ezáltal ennek az intézkedésnek a végrehajtása első ízben került törvényi szintű szabályozásra. A börtön ultima ratio jellege szükségessé tette egy olyan intézmény egyre hangsúlyosabbá válását, amely egyszerre látja el az ideiglenes izoláció és a nevelés funkcióját, ezért nevezik a javítóintézetet Janus-arcú intézménynek, mivel egyszerre van jelen a büntető és a nevelő jelleg az intézkedés végrehajtása során.

A javítóintézetekben a nevelés célja és feladata sajátos és eltér minden más intézményesített nevelés céljától és feladatától. Ezt az eltérést a növendékek életsorsa, szociális és pszichés jellemzői határozzák meg, s nemcsak az a sajátos helyzet, amely intézeti nevelésüket szükségessé tette.

A javítóintézeti nevelés feladata a fiatalok nevelése, oktatása és szakmai képzése a célból, hogy helyes irányba fejlődjenek, és a társadalom hasznos tagjává váljanak.²⁶⁵

A jelenleg hatályos Bv. Kódex²⁶⁶ úgy határozza meg a javítóintézeti nevelés célját, hogy a javítóintézetben folyó nevelés célja a fiatalok társadalmi beilleszkedésének elősegítése, ennek érdekében beilleszkedési zavarai enyhítése, pszichés állapota rendezése, iskolázottsága, szakmai képzettsége fejlesztése, az alapvető erkölcsi normák elfogadtatása, az egészséges életmódra való felkészítése.

Az intézeti nevelés szabályait és eszközeit a Bv. törvény, valamint 2015. január 17. napjától az 1/2015. (I.14) EMMI rendelet szabályozza, amely az új Bv. tv. hatálybalépését követően felváltotta a 30/1997 (X.11) NM rendeletet.

A javítóintézeti nevelés végrehajtása feladatának meghatározásakor az intézkedés nevelő jellegét hangsúlyozza a törvény: a javítóintézeti nevelés végrehajtásának feladata a fiatalok nevelése, oktatása és szakmai képzése által annak elősegítése, hogy helyes irányban fejlődjenek és a társadalom hasznos tagjává váljanak.

A javítóintézeti nevelés rendeltetése az, hogy a fiatalok életvitele helyes irányban fejlődjön, és a társadalom hasznos tagja legyen. A törvény az általános rendelkezések között rögzíti, hogy a

²⁶⁵ 1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és intézkedések végrehajtásáról: 105.§

²⁶⁶ a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXXX. törvény

javítóintézeti nevelés végrehajtása során a fiatalkorúval szemben emberi méltósága tiszteletben tartásával, életkori szükségletei figyelembevételével kell bánni, és a törvényben meghatározott korlátozások kivételével gondoskodni kell jogai megkülönböztetés nélküli biztosításáról és védelméről.

3.7.2.4. A javítóintézeti nevelés, mint a gyermekvédelmi rendszer része

A javítóintézeti nevelés fontos szerepet tölt be a fiatalok bűnelkövetésének szankcionálásában, hiszen az erős bűnmegelőző hatású büntetések és intézkedések mellett célja a megfelelő környezetet és nevelést, esetleges utógondozást nyújtani a kedvezőtlen szociodemográfiai háttérű fiataloknak, elősegítve a későbbi társadalmi beilleszkedésüket.

A magyarországi javítóintézetek így kettős szerepet töltenek be a hazai jogrendszerben.

Egyrészt büntetőjogi joghátrányt biztosító intézmény szabadságvesztéssel járó személyi szankció esetén, ugyanakkor a gyermekvédelmi rendszer részeként olyan létesítmény, melynek fő célja a javítóintézeti nevelésre ítélt fiatalkorúak felügyelete, megfelelő kompenzáló és korrigáló nevelésének biztosítása.

A fiatalkori bűnelkövetés társadalmi megítélése és az intézetek működési kerete folyamatosan változott a szakmai szempontok, vagy éppen az aktuális politikai, gazdasági és társadalmi folyamatoknak köszönhetően, mígnem kialakult a ma létező forma, a támogató, reszocializációt középpontba helyező, egységes intézményi célokat és eszközöket alkalmazó szervezeti működés.²⁶⁷

3.7.2.5. A javítóintézeti nevelés büntetőjogi szerepe

Fiatalkorú bűnelkövetők esetében a kiszabható büntetés/intézkedés a bűncselekmény súlyosságától és az elkövető tárgyaláson tanúsított magatartásától és hozzáállásától függően változhat. A Btk. értelmében 2013 közepéig a tizennegyedik, 2013. július 1-jétől pedig súlyos

²⁶⁷Központi Statisztikai Hivatal honlapja <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/javitointezet.pdf>,

bűncselekmény esetén már a tizenkettedik életévet betöltöttek esetében is elrendelhető javítóintézeti nevelés kiszabott intézkedésként.

A fiatalkorúak esetében a büntetések kiválasztásánál fő szempont a fiatalkorú helyes irányú fejlődése, így védelmére és nevelésére különös hangsúlyt kell fektetni.

Javítóintézeti nevelést, mint joghátrányt jellemzően azokban az esetekben alkalmaznak, amikor a bűncselekmény súlya megengedi az intézkedést, valamint az elkövető fiatal lakókörnyezete, a család társadalmi-gazdasági helyzete nem teszi lehetővé számukra a megfelelő szocializációs közegben való nevelkedést – a próbára bocsátással szemben. Ezért eredményes nevelésük érdekében intézeti elhelyezés szükséges, amely hosszú távon segíthet pótolni az esetleges szocializációs hiányosságokat, megtanítani számukra a problémák kezelését.²⁶⁸

Magyarországon jelenleg öt javítóintézet működik: Aszódon, Debrecenben, Budapesten kettő: Rákospalotán, illetve a Szőlő utcában, valamint 2015 szeptemberétől Nagykanizsán, melyek költségvetését és működési rendjét 2012-től az Emberi Erőforrások Minisztériuma határozza meg.

Minden intézmény valamilyen szempont szerint speciális funkciót tölt be a nevelésre utalt fiatalkorúak egyes csoportjai tekintetében. Aszódon csak jogerősen elítélt, Budapesten csak előzetes letartóztatásba helyezett fiúkat fogadnak, Rákospalotán és Debrecenben, valamint Nagykanizsán pedig mind a kéttípusú javítóintézeti nevelésre utalt fiatalokat is elhelyeznek, előbbiben csakis lányokat.²⁶⁹

3.7.2.6. A javítóintézeti nevelés általános szabályai és célja

A javítóintézeti nevelést a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszter felügyelete és közvetlen irányítása alatt álló javítóintézet hajtja végre. A javítóintézet biztonságával összefüggésben a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter - az érintett miniszter általános felügyeleti jogát nem érintve - szakfelügyeletet gyakorol.

²⁶⁸a Központi Statisztikai Hivatal honlapja, <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/javitointezet.pdf>,

²⁶⁹ u.o.

A javítóintézetek fenntartója 2013. január 1-je óta a szakminisztérium helyett a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság lett, a szakfelügyeletüket a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter látja el. A korábbi Rendtartás meghatározása szerint a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter a bírósági határozatok végrehajtását illetően gyakorol szakfelügyeletet. Jelenlegi változás, hogy a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter a javítóintézet biztonságával összefüggésben gyakorolja a szakfelügyeletet.

A Bv. Kódex a javítóintézeti nevelést inkább a szabadságvesztéshez közelítette azzal, hogy meghatározta az együttműködést a két intézet között a biztonsági követelmények és a házirend kialakítása során.

Új rendelkezés, hogy a javítóintézet házirendjét, biztonsági követelményeit a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter felügyelete alá tartozó, a fiatalkorú elítéltek szabadságvesztésének végrehajtását biztosító bv. intézetek szakmai tapasztalatai felhasználásával, azokkal együttműködve kell kialakítani. Komoly szakmai egyeztetési folyamatot igényel a két intézményrendszer működésének harmonizálása úgy, hogy az intézmények értékalapjai megmaradjanak. Értékalap a javítóintézetnek az, hogy „védett” közegben együttműködésre hívja a fiatalt. Valódi szakmai kihívás és dilemma előtt áll a fiatalkorúak büntetés végrehajtási és intézkedés végrehajtási intézmény közössége az együttműködés megvalósítása során.

A javítóintézetek törvényességi felügyeletét a büntetés-végrehajtási törvényességi felügyeleti ügyész látja el.

A büntetés-végrehajtási törvényességi felügyeleti ügyész a javítóintézetben havonta legalább kétszer megvizsgálja a javítóintézeti nevelés végrehajtásának törvényességét, különösen a befogadás alapjául szolgáló iratok szabályszerűségét, a fogva tartási határidők betartását, a fogva tartás körülményeit, a bánásmódot, valamint a fiatalkorú fogvatartottak jogainak biztosítását.²⁷⁰

²⁷⁰ A büntetés-végrehajtási törvényességi felügyeleti és jogvédelmi ügyész tevékenységéről szóló 20/2014. (XII.23.) LÜ utasítás 28. §-a

3.7.2.7. Működése

A javítóintézeti nevelés célját elsősorban annak pedagógiai feladataiban lehet meghatározni.

Kiemelt feladata az intézeteknek a fiatalok kulturális szintjének emelése, ami még mindig az oktatáson keresztül biztosított elsősorban, továbbá a javítóintézet nélkülözhetetlen és fő kulturális környezetében, a növendékek csoportkörnyezetében. Ebben a zárt környezetben az életmód és a viselkedésmód módosításának eszköztárával alkalmazásával valósul meg a fejlesztés. A fejlesztési folyamatot elkerülhetetlenül és generációkra visszatérően befolyásolja a szocializációs folyamat hiányosságainak pótlása, illetve korrigálása. A hiányosságok pótlása és a szocializáció hiányosságainak pótlása a javítóintézetet nevelési folyamatában főleg az életmód, életrend kialakításán keresztül valósulhat meg.

Az egyik leginkább kitartást és következetességet igénylő cél a munkavégzéshez szükséges készségek, képességek fejlesztése, különös tekintettel arra, hogy a növendékek jelentős része kevésbé gyakorlott ebben a tevékenységben, ismereteik és élményeik a munkavégzéssel kapcsolatban esetleges és csekély mértékű. Alapvetően magával a munkafoglalkoztatással, a szakmai oktatással, szakképzéssel, frusztráció tolerancia növelésével és az erkölcsi struktúrák erősítésével, az önkontroll fejlesztését hivatott biztosítani a nevelés folyamata.

Kiemelt feladata a javítóintézeti nevelésnek a viselkedés formálása. A személyiségformáló hatást több esetben terápiával, tréningekkel és a napi rendszerességgel megtartott fejlesztő programokkal lehet elérni. A fejlesztő folyamatnak ezek az elemei minden esetben a szűkebb-, tágabb környezet bevonásával biztosítottak.

A növendékek érzelmi életének fejlesztése sajátosan valósul meg a javítóintézetben. Sajátosságát az ellentmondásos léte alapozza meg. Feladattá válik szorongásaik oldásával, a reális énkép kialakítása. Meghatározza a nevelés eredményességét a referencia személyek és csoport iránti viszonyulásának formálhatósága, és mindez zárt körülmények között, annak hatásait figyelembe véve, a nevelőkkel és a társakkal kialakított érzelmi kapcsolatokon keresztül valósul meg.

A legfőbb cél az intézményrendszer alapítása óta változatlan, ez pedig a fiatalok erkölcsi fejlődésének elősegítése. Az intézet a napi tevékenységek rendszeres értékelésével folyamatos

hatást gyakorol a fiatal érzelmi életére, alkalmazkodó képességének, rezilienciájának fejlesztésére, így segítve normakövető és normatartó visszailleszkedését a társadalomba.

A javítóintézeti nevelés során a fiatalok gyakorlatilag kikerül az őt károsító egyben kriminalizáló környezetéből, és egy olyan zárt közegbe kerül, ahol az egyéni és a közösségi normák alapján egyaránt gondoskodnak a testi és az értelmi fejlődéséről. Megfelelő képzettséggel rendelkező szakemberek – pedagógusok, gyógypedagógusok, pszichológusok, kriminálpedagógusok – azok, akik bővítik a fiatal iskolai és szakmai ismereteit, hozzájárulnak pszichés állapotának rendezéséhez. Az nevelési folyamat során elért eredmények hozzájárulhatnak ahhoz, hogy, fékeződjön vagy megálljon további kriminalizálódása, törvénytisztelő életmódot folytasson, valamint a javítóintézetben szerzett szakmai ismereteivel és szakképesítésével munkavállalóvá vallhasson.

A javítóintézeti nevelés céljaként, a kódex, a következőket fogalmazza meg: „a fiatalok társadalmi beilleszkedésének elősegítése, ennek érdekében beilleszkedési zavarai enyhítése, pszichés állapota rendezése, iskolázottsága, szakmai képzettsége fejlesztése, az alapvető erkölcsi normák elfogadtatása, az egészséges életmódra való felkészítése.”²⁷¹

Elősegíteni a beilleszkedést, miközben az azzal kapcsolatos zavarokat enyhíteni úgy, hogy a fiatal pszichés állapota is rendeződjön, abban a módszertani integrációs egységben lehetséges megvalósítani, ami a Janus-arcúként jellemzi a javítóintézetet. Működésének és az azzal kapcsolatos elvárásoknak a folyamatos kettőssége jellemzi szakmai környezetét, ami egyébként a magyar javítóintézeti kriminálpedagógia alapját képezi. Ezek a szakmai alapok most megerősítésre kerültek a Bv. Kódex által.

A Janus-arc ebben az értelemben az a szemlélet, amiben egyszerre képviseli a büntetés végrehajtás és a gyermek és ifjúságvédelem az érdekeit a bűnelkövető szükségleteinek kielégítése érdekében. Jeles elődeink a jogalkotótól azt a feladatot kapták, hogy fejlesszék a gondozásukra, nevelésükre bízott fiatal erkölcsét. A jogalkotó célja ma sem változott az erkölcsi fejlesztés létjogosultságának igénye töretlenül meghatározó, hiszen akiről esetünkben szó van az gyermek.

²⁷¹ U.o.344. §-a

3.7.2.8. Hétköznapi problémák a javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt

Alapvetően hazánkban jól működik a javítóintézeti nevelés, azonban vannak olyan területek, melyek megváltoztatása, még jobbra tehetné.

Az új Bv. törvény és a Rendtartás alapján a javítóintézeti szabályok lényegesen megváltoztak. A növendéki jogokat a törvény magasabb szintre emelte. A javítóintézetek közösen munkacsoportokat hoztak létre a Btk-ban, a Bv. Kódexben és a Rendtartásban foglaltak megvalósítására és azoknál a szervezeti és működési szabályzatba történő beépítésére, a pedagógiai és a szakmai programokba integrálására. A Nagykanizsai Javítóintézet létrehozásával összefüggésben a munkacsoportok kidolgozták a javítóintézetek szakmai standardizálási programját. Előremutató lépés az, hogy a munkacsoportok felállítása és a standardizálási program elkészítése miatt a javítóintézetekben és ezen a szakterületen dolgozó szakemberek összefogtak, tapasztalatokat és véleményeket cseréltek, és az így létrejött jó gyakorlatokat, szakmai anyagot és szakmai bibliográfiát közösen elfogadták és rögzítették.

Ilyen jobbító szándékú javaslatnak tekintendő, hogy létre kellene hozni a javítóintézetekben egy tanulószobai rendszert és pedagógiai célzattal bővíteni kellene a javítóintézetben a növendékek szabadidős tevékenységeit, továbbá növelni kellene a növendék által elvégezhető szakmai képzések és program körét, valamint mindenkinek a személyiségéhez leginkább megfelelő terápiákat kellene javasolni. A korábbi időszaknak megfelelően, ismételen lehetővé kellene tenni, hogy a növendékek OKJ-s képzésben és rész-szakképesítésben részesüljenek. Sajnálatos, hogy a szakképzési törvény változásával jelenleg az OKJ-s képzések nem érhetőek el. A növendékek sikeres reintegrációja és munkaerő piaci esélyeinek a növelése érdekében fontos lenne, egy olyan képzési lehetőségnek a megteremtése, amelyben a halmozottan hátrányos helyzetű bűnelkövető fiatalok visszaszerezhetnék a rész-szakképesítés lehetőségét, és ha ezek a szakmacsoportok a hiányszakmák közül kerülnének ki.

Fontos, hogy ne csak a növendékek változzanak meg pozitív irányban a képzésekkel és a terápiás kezelésekkkel, hanem ezzel párhuzamosan a nevelők és az intézetben dolgozó szakemberek mentálhigiénés képzését és a szupervízió lehetőségét is biztosítani kellene ahhoz, hogy a változás sikeres legyen. A gyermekvédelemben dolgozó szakemberek és a javítóintézetekben foglalkoztatott pedagógusok számára komoly elismerést és előrelépést jelentett a Pedagógus Életpálya bevezetése, amellyel részben ellensúlyozható az, hogy a javítóintézetekben dolgozó

szakemberek és pedagógusok a sérült és halmozottan hátrányos, valamint a bűnelkövető fiatalok fejlesztésével összefüggésben a javítóintézeteken kívüli gyermekvédelemben dolgozó kollégáiknál összetettebb és komplexebb munkát végeznek.

A törvényi változásnak megfelelően a tizenkettő-tizenhatéves korosztály elkülönített elhelyezésére az Aszódi Javítóintézet a felújítási program keretében egy új, komplex épületblokkot épített. A tizenkettő-tizenhatéves éves növendékek a javítóintézetekben elkülönítetten oktatják, foglalkoztatják és fejlesztik, illetőleg olyan személyiségjegyekkel rendelkező idősebb fiatalokat is integrálnak, akik jó hatással vannak a fiatalabbakra. A csoportokban dolgozó felnőttek kiválasztására az intézetek nagy figyelmet fordítanak.

Annak ellenére, hogy a javítóintézetbe bekerülő fejlesztő és terápiás programok hatékonyan működnek, a szakemberek megfigyelései alapján, az intézetbe bekerülő növendékek egyre romló személyiség és egészségi állapotban kerülnek be. Ez nem csak az intellektuális képességeikben, pszichikai és egészségi állapotukban, hanem a társadalom által elvárt normák és viselkedés elutasításában is megmutatkozik. A befogadott növendékek mintegy 80 %-a alkalmi szerhasználó. Mindennapos problémát jelent a kevésbé zárt javítóintézetekben (pl. Aszódi Javítóintézet), hogy az engedélyezett eltávozásokról visszatérő növendékek nagy része a szabadságok alatt kábítószerrel használ. A fiatalok körében népszerű kábítószeres és bódító hatású anyagok fogyasztását nagymértékben elősegíti, hogy a "legális" anyagokat (herbal, kristály, különféle gombák) könnyen, gyorsan és viszonylag olcsón az interneten keresztül be tudják szerezni.

Véleményem alapján, a javítóintézeteknek a kábítószerfogyasztás megelőzésével foglalkozó programokra nagyobb hangsúlyt kellene fektetnie. A javítóintézetek prevenciós céllal tájékoztatást adnak a drogok egészségkárosító hatásáról, de a probléma ennél sokkal súlyosabb, ezért a rendszeres szerhasználó fiatalok esetében a prevenciós programoknak nincs elegendő elrettentő és visszatartó hatásuk, mivel a növendékek családjában és baráti környezetében a kábítószerfogyasztás teljesen elfogadott.

Az Aszódi Javítóintézetben, amely az egyetlen kevésbé zárt jellegű, jogerős javítóintézeti nevelést végrehajtó javítóintézet Magyarországon, rendkívül magas az engedély nélküli eltávozások száma. Az engedély nélküli eltávozások két részre oszthatóak, az intézeten kívüli és az intézet területéről megvalósított szökésekre. Intézeten kívüli szökésnek tekintendő, ha a

növendék bírósági tárgyalásról szökik meg vagy a kiérdemelt eltávozásról nem tér vissza a javítóintézetbe. Az intézeten belüli szökés egyik formája, amikor a fiatalok a tanműhelyből vagy a szabadidős levegőzés, illetőleg sportfoglalkozás alkalmával az udvarról szökik meg. A szökések számát csökkentené, ha a javítóintézetet körbekerítenék. A javítóintézeti rendészek munkába állásával a szökések megakadályozása részben elkerülhetővé vált, mert korábban a javítóintézeti rendészek hiányában az intézetben dolgozók a növendékekkel szemben kényszerítő eszközt nem alkalmazhattak. A jelenleg hatályos törvény alapján a javítóintézeti rendész alkalmazhat csak a fiatalokkal szemben testi kényszert.

Az új jogszabály alapján a javítóintézetekben biztonsági elkülönítőt alakítottak ki. Az új szakmai szintér működtetése a 2016. év első felében azért nem valósulhatott meg az Aszódi Javítóintézetben, mert a törvény értelmében a biztonsági elkülönítő működtetéséhez javítóintézeti rendészre van szükség, akiket csak 2016 májusában kezdett alkalmazni a javítóintézet. Jelenleg a fiatalokat pedagógiai okok miatt nem helyezik el ennek ellenére a biztonsági elkülönítőben, a javítóintézetekben uralkodó pedagógiai nézetek alapján ugyanis a növendék teljes elkülönítése helyett hatékonyabb megoldást nyújt, ha az adott problémát átbeszéljük a növendékekkel.

Nélkülözhetetlen az is, hogy alapvetően a társadalom hozzáállása és szemléletmódja változzon meg a javítóintézeti nevelésüket töltő és a javítóintézetből kikerülő személyekkel kapcsolatban, ehhez a javítóintézeti nevelés népszerűsítése szükséges mind szakmai, mind társadalmi körben. A társadalom hozzáállása alapvetően befolyásolja a javítóintézeti növendékek sikeres személyiségfejlődését és reszocializációját, ezért fontos, hogy a társadalom ne megbélyegezze és kirekessze a bűnelkövető fiatalokat, hanem adjon lehetőséget a reintegrációjukra.

A javítóintézetekben az utógondozói munka előkészítése szoros együttműködést igényel. Az utógondozói munkában a nevelők, a szakoktatók, az iskolai tanárok, a pszichológusok és a növendékügyi, valamint a gazdasági részleg dolgozói is közreműködnek.

Az intézetből szabaduló növendékek szabadulása után is folytatni kell a terápiás kezelésüket és a megkezdett tanulmányokat, után kell követni a növendékek életét mert, ha az intézetből kikerülés után magára hagyják őket– ahol eddig szoros és szigorú felügyeletet gyakoroltak felettük –akkor a kedvező változás elmaradhat, mert visszakerül a korábbi környezetébe, a rossz baráti társaságba, folytatja a drogfogyasztást. A segítségnyújtás több irányú lehet, a jogalkotó a

fiatalkorú szabadulás utáni életére kedvező hatást gyakorolhatna azzal, ha a javítóintézet és a szabad élet közé egy olyan átmeneti, bentlakásos lakásotthon jellegű intézetet hoznának létre, amely segítené abban a fiatalkorút, hogy fokozatosan, felügyelet és segítség mellett térjen vissza a társadalomba. Az átmeneti intézeti elhelyezés sikerességéhez szükség lenne a szülők együttműködésére is, akikkel a fiatalkorú szorosabb kapcsolatot ápolna már a bentlakásos lakásotthon jellegű intézetben tartózkodás ideje alatt is. Az új Bv. törvényben ennek kezdeti megvalósulásához jó kezdeményezés a családterápia és a családi konzultáció bevezetése, azonban ennek hátránya az, hogy nem általánosan, minden növendék esetében alkalmazható, hanem csak azok esetében, akiknek vannak törvényes képviselői, sajnos a növendékek mintegy kétharmad része az állami gondoskodás rendszeréből kerül a javítóintézetbe.

Az intézetből elbocsátott növendékeknek meg kellene tanítani a javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt azt a készséget, hogy hogyan tudják a szabadidejüket értelmesen felhasználni, ehhez a legjobb a szakmai képzésük és egy olyan szabadidős tevékenység elsajátítása és megkedveltetése, amihez a fiatalkorú a szabadulását követően fordulni tud az ismételt bűnelkövetés helyett.

3.8. A javítóintézeti nevelés végrehajtása a mindennapokban, a hatályos spanyol-magyar rendelkezések összehasonlítása

3.8.1. A javítóintézeti nevelés típusai

A fiatalkorúak a fiatalkorúak bírója által, az indokolt ítéletben meghatározott rezsim szerint töltik le a javítóintézeti nevelést. A javítóintézeti nevelésnek három típusa van Spanyolországban:

- zárt jellegű,
- félig zárt, valamint,
- nyitott jellegű javítóintézeti nevelés.

Azok a fiatalkorúak, akikkel szemben zárt jellegű intézkedést rendelt el a bíróság, a javítóintézetben laknak, és a személyre szabott egyéni nevelési programban foglaltak alapján az intézeten belül végzik a képzési, oktatási, munkaügyi és szabadidős tevékenységeiket. Ez a típusú javítóintézeti nevelés felel meg a magyar javítóintézeti nevelésnek, azzal a különbséggel,

hogy nálunk nincs arra lehetőség, hogy a szabadulás időpontjához közelítve a fiatalok átkerüljön másik rezsimbe, hanem a büntetése egész tartamát ugyanazon a helyen tölti le.

A félig-zárt jellegű rezsimben a fiatalok tartózkodási helye a javítóintézetben van, de a képzési, oktatási, munkaügyi és szabadidős tevékenységek közül néhányat az intézet területén kívül is végezhet az egyéni nevelési programban foglaltak alapján. Ez a program a fenntartónak bizonyos mérlegelési lehetőséget biztosít a program közvetlen alkalmazása során. Az egyénre szabott programban meghatározott feltételhez és az iskolai órarendhez, valamint a napirendhez kell igazítani a növendék intézeten kívüli tevékenységét, azonban ezeket a fenntartó mérlegelési jogkörével élve, csökkentheti vagy növelheti a fiatalok személyiségfejlődésének függvényében, de ez a módosítás mindig csak a programban meghatározott sávon belül mozoghat.

Azok a fiatalok, akikkel szemben a bíróság nyitott jellegű intézkedést rendelt el, az intézkedés egyénre szabott végrehajtási programjában meghatározott iskolai, munkaügyi és oktatási jellegű tevékenységet a fiatalok saját, otthoni környezetében valósítják meg azzal, hogy a rendes lakóhelyük az intézeten belül van. A fiatalok a külső tevékenységeket a személyes tulajdonságai alapján, az időbeosztásnak és az egyénre szabott végrehajtási programjában meghatározott feltételek szerint végzi. A fiataloknak általában legalább nyolc órát kell az intézetben tartózkodnia, valamint az éjszakát is ott kell töltenie. Azonban, ha a javítóintézetben kívül végzett munka jellege megköveteli, akkor az intézet javaslatot tesz a fiatalok bírójának, hogy engedélyezze, hogy a fiatalok meghatározott ideig ne az intézetben aludjon. Az intézet arra is javaslatot tesz a fiatalok bírójának, hogy a fiatalok az egyénre szabott végrehajtási programban előírt személyes megjelenését igénylő ellenőrzések és meghallgatások céljából milyen gyakorisággal jelenjen meg az intézetben.

Amikor a fenntartó arról értesül, hogy a fiatalok személyes tulajdonságai és a vele szemben elrendelt nyitott jellegű rezsim végrehajtása során tapasztalt változás miatt indokolt, akkor javaslatot tesz a fiatalok bírójának, hogy a fiatalok az intézeten kívüli lakhatását folytathassa vagy a javítóintézetben kívül, a fenntartó ellenőrzése alatt, egy családi jellegű intézetben legyen a tartózkodási helye.

A három típusú javítóintézeti nevelés mellett létezik egy speciális zárt gyógyító jellegű intézkedés is, a terápiás jellegű gyógykezelés.

A pszichés zavarokkal vagy rendellenességekkel küzdő, illetve alkohol- és kábítószerfüggő, vagy egyéb pszichotróp anyagok addikciójában szenvedő, valamint valóságtudatukat súlyosan befolyásoló, torzult valóságészlelésben szenvedő fiatalok a fenntartó által kidolgozott egyénre szabott végrehajtási programban foglaltak alapján, a speciális nevelésüket szem előtt tartva a kijelölt intézetben tartózkodnak azért, hogy megkapják a sajátos gyógykezelést a fent részletezett betegségekre és zavarokra.

A megfelelő szakemberek és orvosok kidolgoznak egy gyógykezelési programot az elzárás jellegéhez igazítva, a javasolt szociális-egészségügyi hiányosságokra és adott esetben az ellenőrzésekkel biztosítják a fiatalok nyomon követését. A fenntartó által kidolgozott egyénre szabott végrehajtási programnak a gyógykezelési program a részét képezi.

A fenti esetben a kiszabott intézkedés célja a fiatalok alkoholról, kábítószerrel vagy egyéb pszichotróp anyagokról történő leszoktatása, ha a fiatalok nem adják beleegyezését annak megkezdéséhez vagy ahhoz, hogy a nyomon követési ellenőrzést elvégezzék, vagy, ha megkezdte a kezelést, és abbahagyja vagy elutasítja a kontrollt. Ilyen esetben a fenntartó nem kezdi el a fiatalok gyógykezelését, vagy a már megkezdett felüggeszti, és erről tájékoztatja a fiatalok bíróját a szükséges intézkedések megtétele végett.

Amikor a fenntartó, figyelembe véve a megfelelő orvosok által kidolgozott diagnózist vagy az intézkedés végrehajtásban bekövetkezett változás miatt a fiatalok szociális és egészségügyi központban történő kezelése szükséges, akkor értesíti a bírót erről, hogy a bíró megtegye a szükséges lépéseket.

A fiatalokkal szemben elrendelhető további speciális intézkedési típus a hétfélig felügyelet. Ebben az esetben a fiataloknak a bíróság által meghatározott számú hétfélig kell az otthonától távol töltenie. Miután a fenntartó megkapta a jogerős ítéletet, amely meghatározza a kiszabott hétfélig és az intézetben töltött órák számát, a fenntartó által kijelölt szakember interjú készíti a fiatalokkal azért, hogy kidolgozza az intézkedés végrehajtásához szükséges egyénre szabott végrehajtási programot.

Ennek a programnak tartalmaznia kell a hétfélig felügyelet teljesüléséhez meghatározott időpontokat, illetőleg a konkrét napjait azoknak a hétféligeknek, amikor az intézkedést

végrehajtják és a hétfélig felügyelet napjai közötti órák megoszlását, azért, hogy meghatározzák, hogy melyik helyen tölti az intézkedést.

A kijelölt szakember - figyelembe véve az oktatási, kulturális és nevelési jellegű feladatokat - javaslatot tesz a szociál-pedagógiai feladatokra, amelyeket a fiataloknak teljesítenie kell, továbbá meghatározza annak időtartamát és a helyszínt is.

Ezt követően ismerteti az egyénre szabott nevelési programot a fiatalok bírójával, és a fiatal tudomására is hozza, megjelölve az intézkedés végrehajtásának a helyét és idejét, a kijelölt tartózkodási helyet vagy intézetet is, ahol a fiataloknak meg kell jelennie azt, hogy a szociál-pedagógiai feladatok teljesítése megvalósuljon.

Spanyolországban az előzetes letartóztatás helyett a fiatalokkal szemben megelőző jellegű biztonsági elzárást rendelnek el.

A megelőző jellegű biztonsági elzárások végrehajtása során tiszteletben kell tartani az ártatlanság vélelmét, és az intézkedés végrehajtása során az egyénre szabott nevelési programot a személyre szabott intervenciós modell helyettesíti, amely ugyanazokat tartalmazza, figyelembe véve a fiatal személyes körülményeit és jellemzőit, és összeegyeztethetőnek kell lennie az eljárás menetével és az elzárási rezsimmel.

A személyre szabott intervenciós modellt a fiatalok bírójának kell jóváhagynia.

3.8.2. A javítóintézeti növendékek életére és az intézetek működésére vonatkozó szabályrendszer összehasonlítása

3.8.2.1. A javítóintézetek működése

Minden javítóintézet életét a belső működési szabályzat, míg a növendékek mindennapjait a házirend határozza meg.

A belső működési szabályzatnak az a célja, hogy a rendezett együttélést biztosítsa és lehetővé tegye a különböző nevelési és intervenciós programok végrehajtását, valamint a fiatalok felügyeletét, továbbá biztosítani kell azt, hogy minden fiatalal szemben egyenlően bánjanak, különös tekintettel a fogyatékkal élőkre.

Spanyolországban a törvény minden intézetre vonatkozóan meghatározza a közös együttélési szabályokat, amelyek a következők:

- a.) Minden fiatalkorút egy ágyas hálószobában egyénileg kell elhelyezni. Ha a rend és a biztonsági szabályok mást nem indokolnak, akkor a hálószoba megsztható, feltéve, hogy a magánszféra védelmének elégséges feltételei így is teljesülnek. Minden esetben minden fiatalkorúnak, a személyes tárgyainak tárolásához elégséges hellyel kell rendelkeznie,
- b.) A fiatalkorú saját ruháját viselheti az intézetben, ha ez megfelel az intézet belső rendjének és szabályainak, vagy pedig az intézetnek a fiatalkorút arra kell ösztönöznie, hogy az megfelelő legyen, igazodjon a hőmérsékleti viszonyokhoz, és nem lehet semmilyen eleme sem alkalmas arra, hogy a fiatalkorú emberi méltóságát sértse vagy megjelölje eltávozásával.

Szennyező hatású ruha viselése vagy a többi fiatalkorú tulajdonára fertőző ruha viselése orvosi vagy higiéniai okok miatt megtiltható,

- c.) A fiatalkorú magánál tarthatja a pénzét és egyéb személyes használati tárgyait, ha az intézet vezetője vagy a kijelölt szerv erre kifejezett módon engedélyt ad. Azokat az értéktárgyakat, melyeket nem engedélyeztek, azokat el kell venni a fiatalkorútól és az intézetben biztonságos helyen kell őrizni. Erről a fiatalkorúnak elismervényt kell átadni. Amikor a fiatalkorú eltávozik az intézetből, azokat ki kell adni neki, illetőleg a törvényes képviselőjének is átadhatóak,
- d.) Minden intézetben bizonyos tárgyakról és anyagokról listát vezetnek, amelyeknek a tartása az intézetben biztonsági okokból vagy az intézet szabályzata alapján tilos. Ha a fiatalkorúnál kábítószer, fegyvert vagy más veszélyes tárgyat találnak, azokat az ügyészségnek vagy az illetékes fiatalkorúak bírójának adják át.

A következő tárgyak és anyagok minden esetben tiltottak az alkoholos italok, a kábítószer, tudatmódosítók és egyéb pszichotróp anyagok, bármilyen más mérgező hatású anyag, az intézet belső szabályzatában meghatározott pénz mennyiséget meghaladó összegű pénz, az életveszélyes vagy testi épséget veszélyeztető eszköz vagy használati tárgy, az intézet belső működési szabályzatában meghatározott tárgyak.

- e.) Minden intézet napi rendje szabályozza a különböző tevékenységeket és a szabadidőt. Eszerint a napi rend szerint, legalább napi nyolc óra éjszakai pihenést kell biztosítani. A napi rend, amennyiben lehetséges, két óra szabad levegőn tartózkodást határoz meg.
- f.) Minden fiatalkorúnak be kell tartania a higiéniai, egészségügyi, ruházati és tisztálkodási követelményeket, amelyeket meghatároz a belső működési szabályzat. A fiatalkorúnak kötelezettsége, hogy jövedelmezés nélküli szolgáltatásként, részt vegyen az intézet takarításában és tisztántartásában. Ezt a fiatalkorúnak kötelező elvégezni, és nem tekinthető munkatevékenységnek.
- g.) A feladatok elvégzésnek elmulasztása esetén, amennyiben a mulasztás a fiatalkorúnak felróható, és megkísérelte az intézet biztonságát és rendjét megsérteni, és ezzel fegyelmi vétséget követett el, akkor vele szemben fegyelmi eljárást kell lefolytatni. A fegyelmi büntetés alapja és célja nem terjeszkedhet túl a fiatalkorú megnevelésén.

Magyarországon új rendelkezés a korábbi szabályozáshoz képest, hogy a javítóintézeti nevelést a Bv. törvény és a javítóintézetek rendtartásáról szóló jogszabályban (1/2015. (I.14.) EMMI rendelet, a továbbiakban Rendtartás) meghatározott intézeti rend szerint kell végrehajtani.

A javítóintézet belső szabályzatában kell meghatározni a javítóintézetben ellátott fiatalkorúnak az egészségügyi ellátására, a népegészségügyi feladatokra, a biztonsági elkülönítésére, a letétjének őrzésére, a tulajdonát képező ruhaneműk raktározására, a munkafoglalkoztatására, és a zsebpénzének kezelésére vonatkozó előírásokat.²⁷²

A javítóintézet belső életének rendjét a házirend tartalmazza, amit az igazgató állapít meg. A házirend jóváhagyása a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszter hatáskörébe tartozik (EMMI). Korábban ez a szabály sem létezett, hogy a javítóintézet házirendjét a miniszternek kell jóváhagynia. A javítóintézeti házirendje tartalmazza az intézet belső életére vonatkozó szabályokat, illetőleg a napi- és a heti rend végrehajtásával kapcsolatos szabályokat.

²⁷² a javítóintézetek rendtartásáról szóló 1/2015. (I.14.) EMMI rendelet 7. §-ának (2) bekezdése

A növendékek heti rendjével összefüggő szabályok közé tartoznak, a tanulással, a szabadidő eltöltésével, a háló és az egyéb közös helyiségek takarításával, a ruházat, ágynemű tisztításával és javításával, a saját ellátást szolgáló tevékenységgel, a munkafoglalkoztatással és a javítóintézet környezetének rendben tartásával kapcsolatos feladatok is.

A javítóintézet házirendje ezen túlmenően tartalmazza a fiatalok viselkedésére, a fiatalok kapcsolattartásának módjára, a kapcsolattartás ellenőrzésére, a látogatásra, valamint a javítóintézetből való eltávozás és visszatérés rendjére, a javítóintézetben kívül töltött idő alatt követendő magatartási szabályokra, továbbá a vallásgyakorlásra, a panaszjog gyakorlásának módjára, a javítóintézetbe bevihető személyes használati tárgyak körére, azok tárolásának módjára, a zsebpénz felhasználására, a ruházattal, az ágyneművel való ellátásra, a tisztálkodási szerekkel való ellátásra, a növendékek dohányzására, a zárt jellegű részleg működésének rendjére, a szabad levegőn való tartózkodásra és a sportolásra, szabadidős tevékenységre vonatkozó szabályokat.²⁷³

A házirendet a közösségi helyiségekben és a lakóegységekben mindenki által látható helyen ki kell függeszteni. A házirendet a fiataloknak, amennyiben azt kéri, egy példányban rendelkezésére kell bocsátani.

A fiatalokat a házirendről szóló tájékoztatással egyidejűleg erről a jogáról tájékoztatni kell.²⁷⁴

A korábbi szabályozástól²⁷⁵ a hatályos szabályozás eltér abban is, hogy bővült a 2015. január 14. napjától hatályos Rendtartás alapján a házirend tartalma azzal, hogy a házirendben kell megállapítani a panaszjog gyakorlásának módját, a szabad levegőn való tartózkodást, és a sportolásra, szabadidős tevékenységre vonatkozó szabályokat.

A fiatalok gondozását és nevelését a gyermekek védelméről szóló törvény rendelkezései és a javítóintézetek működése során irányadó szakmai szabályokban meghatározott elvek szerint kell biztosítani.

²⁷³ a javítóintézetek rendtartásáról szóló 1/2015. (I.14.) EMMI rendelet 5. §-ának (1) bekezdése

²⁷⁴ a javítóintézetek rendtartásáról szóló 1/2015. (I.14.) EMMI rendelet 5.§-ának (2) bekezdése

²⁷⁵ a javítóintézetek rendtartásáról szóló a 30/1997. (X.11.) NM rendelet

Az intézet nevelőtestülete által elfogadott szakmai program, a javítóintézet nevelési alapdokumentuma, amely a javítóintézetben folyó nevelés célját, alapelveit és módszereit tartalmazza.

A magyar szabályozás hasonló a spanyol szabályozáshoz abban, hogy a fiatalkorú a javítóintézetben nem tarthat magánál olyan tárgyat, amelynek birtoklása a közbiztonságot veszélyezteti vagy jogszabályba ütközik, illetőleg amely a javítóintézet rendjét, biztonságát, valamint ezek fenntartását és ellenőrzését, saját vagy mások életét, testi épségét és egészségét veszélyezteti, illetőleg amely alkalmas arra, hogy használatával a fiatalkorú önállóan vagy másokkal közösen bűncselekményt kövessen el, vagy amennyiben ellene büntetőeljárást folytatnak, akkor az a büntetőeljárás eredményességét veszélyezteti.

Ezek a tárgyak tiltott tárgyaknak minősülnek a javítóintézetben. Amennyiben ilyen típusú tárgyakat a növendék magával visz a javítóintézetbe, tőle el kell venni. Ha a fiatalkorú által az intézetbe bevitt tárgy birtoklása jogszabályba ütközik, vagy a közbiztonságot veszélyezteti, akkor a javítóintézet átveszi a fiatalkorútól ezeket a tárgyakat, majd az intézetnek le kell adnia az intézet székhelye szerint illetékes rendőri szervnek.

3.8.2.2. A fiatalkorú befogadása²⁷⁶

A fiatalkorú befogadása a javítóintézetbe az illetékes fiatalkorúak bírójának jogerős ítélete vagy (ideiglenes elzárásra vonatkozó) előzetes rendelkezése alapján történhet.

A fiatalkorú akkor is befogadható a javítóintézetbe – ha az intézetből megszökött vagy pedig a részére engedélyezett szabadságról nem tért vissza az intézetbe – amennyiben önkéntesen jelentkezik, és létezik egy végrehajtásra váró jogerős ítélete vagy pedig (ideiglenes elzárásra vonatkozó) előzetes bírói rendelkezés.

Ebben az esetben az intézet igazgatója beszerzi a fiatalkorúak bírójától a befogadást követő 24 órán belül, a vonatkozó utasítást, valamint – amennyiben rendelkezésre áll- az ítélet kiadmányát és a büntetés letöltésével kapcsolatos korábbi iratokat is.

²⁷⁶ 1774/2004. Királyi Rendelet 31. cikke

Ha a szökött növendék más javítóintézetbe jelentkezik önkéntesen, mint ahonnan megszökött, akkor kérvényezni kell az eredeti javítóintézettől a személyes adatok beszerzését, anélkül, hogy sérülnének az áthelyezésre vonatkozó szabályok a két intézet között.

Magyarországon a fiatalkorú befogadásának első lépése, hogy a javítóintézet megállapítja a fiatalkorú személyazonosságát. Amennyiben az előállított, vagy önként jelentkező fiatalkorú nem azonos a bíróság értesítésében megjelölt személlyel, a javítóintézetnek meg kell tagadnia a fiatalkorú befogadását, és a javítóintézetnek haladéktalanul értesítenie kell a megtagadás tényéről, valamint annak okáról az előállító szervet és a javítóintézeti nevelés végrehajtásáról rendelkező bíróságot.

A javítóintézetbe a fiatalkorú háromféleképpen érkezhets, amennyiben a fiatalkorú előzetes fogva tartásban volt és az ítélet jogerőre emelkedett, akkor a rendőrség közreműködésével a fiatalkorút átszállítják a javítóintézetbe a javítóintézeti nevelés megkezdése céljából. Második eset az, ha a fiatalkorú nincs előzetes fogva tartásban, akkor a fiatalkorúnak a Bv. csoport által meghatározott időpontban meg kell jelennie a javítóintézetben, azonban gyakran előfordul olyan eset is, hogy a fiatalkorú a bíróság értesítésében megjelölt időpontban a javítóintézetben nem jelenik meg. Ebben az esetben a javítóintézet igazgatója erről a tényről tájékoztatja a bíróságot a szükséges intézkedés megtétele miatt.

Előfordult olyan eset is, hogy a javítóintézet a befogadás során észlelte, hogy a fiatalkorú személyazonossága kétséges, vagy a javítóintézeti nevelés elrendeléséről szóló bírósági értesítés hiányos volt, vagy a javítóintézeti nevelés elrendeléséről szóló bírósági értesítés hiányzik, de a fiatalkorú rendelkezett a javítóintézeti nevelését elrendelő jogerős bírósági ítélettel, akkor a javítóintézet ideiglenes fogadta be a fiatalkorút. Ideiglenes befogadásnál a javítóintézet haladéktalanul intézkedik a fiatalkorú személyazonosságának tisztázása, a hiányos iratainak a kiegészítése, kijavítása vagy pótlása iránt. A fiatalkorú ideiglenes befogadása az ideiglenes befogadásra okot adó körülmény megszűnéséig, de legfeljebb tizenöt napig tarthat.

3.8.2.3. A befogadást követő ügyintézés²⁷⁷

Amikor a fiatalkorút az intézet befogadja, törekednie kell arra az intézetnek, hogy a fiatalkorú magánszférájának legnagyobb tiszteletben tartásával járjon el és, hogy a beszkokás időszakában a fiatalkorúnak a szükséges szakmai segítséget megadja azért, hogy a szabadságelvonás negatív hatásait ily módon csökkenteni lehessen.

Minden intézetben van egy olyan nyilvántartás, amelyben a fiatalkorú növendékek személyi adatait, a befogadás napját és óráját, az áthelyezéseket, az ideiglenes elbocsátást, azok indokait, az ezekkel kapcsolatos döntéseket meghozó hatóságokat és a fiatalkorú védőjének adatait rögzítik.

A fiatalkorú befogadásáról tájékoztatják az elrendelő bíróságot, az ügyészséget, a törvényes képviselőt, vagy ennek hiányában azt a személyt, akit a fiatalkorú megnevez.

Amennyiben a fiatalkorú külföldi állampolgár és Spanyolországon kívül van az állandó lakhelye, és a fiatalkorú vagy a törvényes képviselője ezt kéri, akkor értesíteni kell a befogadásáról az országának a konzuli szervét.

A befogadáskor nyilvántartásba kell venni a fiatalkorú ruháit és személyes tárgyait, illetve a nem engedélyezett és tiltott tárgyakat a fiatalkorútól el kell venni.²⁷⁸

A szükséges higiéniai intézkedéseket meg kell tenni, és a fiatalkorúnak adott esetben megfelelő ruhaneműt kell adni.

Az összes befogadott fiatalkorút orvosi vizsgálatnak kell alávetni a lehető legrövidebb időn, de maximum huszonnégy órán belül. A fiatalkorúról nyitnak egy orvosi dokumentációt, melybe az orvosi vizsgálat eredménye bejegyzésre kerül. Ezekhez az orvosi adatokhoz csak az állami

²⁷⁷ U.o. 32. cikke

²⁷⁸ A következő tárgyak és anyagok birtoklása nem engedélyezett a javítóintézetben:

- alkoholos italok,
- kábítószeres, tudatmódosító és egyéb pszichotróp anyagok,
- bármilyen más mérgező hatású anyag,
- az intézet belső szabályzatában meghatározott pénz mennyiséget meghaladó összegű pénz,
- életveszélyes vagy testi épséget veszélyeztető eszköz vagy használati tárgy,
- az intézet belső működési szabályzatában meghatározott tárgyak.

fenntartó szerv, az ügyészség vagy a fiatalkorúak bírása által engedélyezett személyek férhetnek hozzá.

A fiatalkorúak a befogadáskor írásbeli tájékoztatást kapnak a jogaikról és kötelezettségeikről, a rájuk vonatkozó szabadságelvonással járó rezsimről, az intézet működési rendjéről, a házirendről, a fegyelmi eljárás szabályairól és a kérvények, panaszok, valamint egyéb beadványok intézésének menetéről. A tájékoztatást a számukra érthető nyelven kell megadni. Amennyiben a tájékoztatás tartalmának megértése bármilyen nehézségbe ütközik, akkor megfelelő módon kell azt elmagyarázni.

A fenti tájékoztatáshoz való jog mindkét országban megfelel a III. fejezetben részletezett nemzetközi jogi dokumentumokban foglalt alapvető gyermeki jogoknak.

A magyar szabályozás alapján, ha a fiatalkorú befogadásának megtagadására nem merül fel ok, akkor a javítóintézet a befogadást követően a fiatalkorú adatait a Gyermekvédelemről szóló törvény rendelkezései alapján nyilvántartásba veszi, személyi adatlapot állít ki róla, majd a fiatalkorúról arcképmást készít. A fiatalkorú által az intézetbe bevitt értéktárgyakat és a nála lévő készpénzt letétbe kell helyezni az intézetben, ha a nála lévő készpénz összege az öregségi nyugdíj legkisebb összegét meghaladja,²⁷⁹ akkor azt a javítóintézet letéti számláján kell elhelyezni, ha nem haladja meg, akkor a pénzkezelési és házipénztári szabályzatban meghatározottak szerint kell biztosítani. A fiatalkorútól letétbe vett tárgyakról az intézetnek a fiatalkorú törvényes képviselőjét is értesíteni kell.

A fiatalkorú befogadásáról és várható elbocsátásának időpontjáról, a befogadástól számított nyolc napon belül értesíteni kell: az elsőfokú ítéletet hozó bíróságot, a fiatalkorú lakóhelye szerint illetékes gyámhivatalt a nevelésbe vett, illetve az ideiglenes hatállyal elhelyezett fiatalkorú nevelésbe vételét vagy ideiglenes hatályú elhelyezését elrendelő gyámhivatalt, a fiatalkorú törvényes képviselőjét, a nevelésbe vett, illetve ideiglenes hatállyal elhelyezett fiatalkorú szülőjét, kivéve, ha szülői felügyeleti jogát a bíróság megszüntette, a nevelésbe vett fiatalkorú esetében a gondozását, nevelését végző gyermekotthon vagy nevelőszülő, a fiatalkorú számára kirendelt pártfogó felügyelőt, és a bünyügyi nyilvántartást vezető Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatalát.

²⁷⁹ A 2016. évben az öregségi nyugdíj legkisebb összege 28.500 Ft.

A törvényes képviselőt tájékoztatni kell az őt érintő rendszabályokról, a levelezés, a csomagküldés, a telefonbeszélgetés, a látogatás rendjéről, valamint a fiatalkorú eltávozásra, szabadságra menetelésének lehetőségéről, és tájékoztatást kell tőle kérni a fiatalkorú esetleges egészségi problémáiról, korábbi gyógykezeléséről. A törvényes képviselőnek kötelessége a javítóintézettel együtt működni. A javítóintézet feladata a befogadás során az is, hogy megkeresse az illetékes települési önkormányzat jegyzőjét, illetve a gyámhivatalt azért, hogy a fiatalkorúról környezettanulmányt készítsen, majd azt a javítóintézetnek küldje meg.

Nevelésbe vett fiatalkorú esetén a nevelésbe vételt elrendelő gyámhivatalt kell a javítóintézetnek megkeresnie azért, hogy a növendékről készített pedagógiai és pszichológiai véleményt, valamint az egészségi állapotára, eddigi életútjára és családi kapcsolataira vonatkozó adatokat az intézetnek küldje meg.

A javítóintézetnek a korábban kirendelt pártfogó felügyelőt, illetve megelőző pártfogót is meg kell keresnie a fiatalkorúnak a pártfogás, megelőző pártfogás alatt tanúsított magatartásra vonatkozó tájékoztatás beszerzése végett.

Magyarországon egyezően a spanyol szabályozással, miután a fiatalkorút befogadták, egészségügyi vizsgálatnak kell alávetni, és csak ezt követően lehet a közösségben elhelyezni. A fiatalkorút az egészségügyi vizsgálata alkalmával nyilatkoztatni kell a fennálló betegségéről és esetleges rendszeres gyógyszereszedéséről.

A fenti rendelkezéseknek közös nemzetközi háttere a korábbi fejezetekben részletezett ENSZ Közgyűlésének Gyermekek Jogairól szóló Nyilatkozata, amely szerint a gyermeket feltétel nélkül megilleti az orvosi ellátáshoz való jog.

A fiatalkorú a javítóintézetben nem tarthat magánál gyógyszert. A magával hozott gyógyszereket az egészségügyi részlegre kell leadnia.

A befogadás során a fiatalkorút meg kell vizsgálni tekintetben is, hogy vannak-e rajta külsérelmi nyomok. Ha ilyet észlelnek rajta, vagy a rendőrségi fogdából, büntetés-végrehajtási intézetből vagy másik javítóintézetből átkísért fiatalkorú azt állítja, hogy bántalmazták, akkor haladéktalanul orvosi vizsgálatot kell végezni, és orvosi látletet kell felvenni. Az orvosi

vizsgálaton felvett jegyzőkönyv és a látélet egy példányát az átkísérést végrehajtó szervnek, illetve a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét ellátó ügyésznek is meg kell küldeni, aki a szükséges intézkedést megteszi annak kivizsgálására, hogy a külsérelmi nyom bántalmazásból ered-e. Ha adat merül fel arra vonatkozóan, hogy a fiatalkorút bántalmazták, akkor az ügyész, büntető feljelentést tesz.²⁸⁰

A gyakorlatban ritkán előforduló eset, hogy a befogadott fiatalkorúnak felügyelet nélkül maradt kiskorú gyermeke van. Ilyen esetben a javítóintézet igazgatójának, miután erről tudomást szerzett, haladéktalanul értesítenie kell a kiskorú lakóhelye szerint illetékes fővárosi és megyei kormányhivatal gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörében eljáró járási hivatalát vagy, ha hivatali időn kívül szerez róla tudomást, akkor az általános rendőrségi feladatokat ellátó rendőri szervet.

A fiatalkorú a javítóintézetben a törvényes képviselője hozzájárulásával, és a javítóintézet igazgatójának engedélyével saját ruháját viselheti. Ennek ellenére a javítóintézetekben általános gyakorlat az, hogy a növendékek az intézet által biztosított ruhát használják, a saját ruházat viseléséből adódó konfliktusok elkerülése miatt. Ha a fiatalkorúnak nincs megfelelő saját ruházata, vagy nem kívánja a saját ruháját használni, akkor az intézetnek a befogadáskor el kell látni javítóintézeti ruházattal, és gondoskodni kell a leadott saját ruhája raktározásáról vagy a törvényes képviselő részére történő megküldésről.

3.8.2.4. A növendékek elkülönítése és csoportokba sorolása²⁸¹

Az intézeteken belül el kell különíteni a fiatalkorúakat koruk, érettségük, szükségleteik és szociális képességeik alapján. Az intézeteknek a fenti szempontokat figyelembe véve kell a fiatalkorúakat külön csoportokba osztani.

A csoportok a belső működési szabályzat szerint működnek. A belső működési szabályzat célja a rendezett együttélés biztosítása a javítóintézetben, valamint a különböző nevelési programok végrehajtásának és a növendékek felügyeletének a biztosítása.

²⁸⁰ A büntetés-végrehajtási törvényességi felügyeleti és jogvédelmi ügyész tevékenységéről szóló 20/2014. (XII.23.) LÜ utasítás 11. §-ának (3) bekezdése

²⁸¹ U.o. 33. cikke

Azokat a fiatalkorúakat, akik bármilyen ok vagy körülmény miatt különös védelemre szorulnak, el kell különíteni azoktól, akik rájuk nézve kockázatot vagy veszélyt jelentenek.

A különös védelemre szoruló fiatalkorúakat az intézeten belül történő elhelyezéssel vagy más intézetbe áthelyezéssel kell elkülöníteni, azonban az utóbbihoz a fiatalkorúak bírójának előzetes engedélye szükséges.

A két országban az elkülönítési szabályok közel azonosak. Magyarországon a javítóintézeti nevelés végrehajtása során el kell különíteni a fiúkat a lányoktól, valamint a fiatalkorúak életkoruk, továbbá egészségügyi és nevelési szempontok szerint csoportosíthatók. Közegészségügyi, járványügyi kockázat esetén a fiatalkorú egészségügyi elkülönítéséről kell gondoskodni.

Új szabály, hogy a tizenhatodik életévüket be nem töltött és a tizenhatodik életévüket betöltött javítóintézeti nevelteket a javítóintézetben külön lakóegységben kell elhelyezni, kivéve, ha a fiatalkorú érdekében az igazgató ettől eltérően rendelkezik.

A szabályozás mindkét országban megfelel az Európai Börtönszabályban foglalt rendelkezéseknek.²⁸²

3.8.2.5. Anya és gyermek együttes elhelyezése a javítóintézetben²⁸³

Spanyolországban azok a fiatalkorú növendék anyák, akiknek a gyermekei a harmadik életévüket nem töltötték be, az intézetben együttes elhelyezésre jogosultak, amennyiben:

- a) amennyiben a befogadás során vagy azt követően az anya ezt kifejezetten kéri az állami fenntartó szervtől vagy az intézet vezetőségétől,
- b) amennyiben az anyaság tényét hitelt érdemlően bizonyítani tudja,
- c) a fenntartó úgy ítéli meg, hogy ez a helyzet nem veszélyezteti a gyermeket,
- d) és a fiatalkorúk bírója ezt engedélyezi.

²⁸² Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által 2006. január 11-én elfogadott Európai Börtönszabályokról szóló R/2006/2 ajánlása a tagállamok számára 35.4. pontjában a fiatalkorúak elkülönítésére vonatkozó rendelkezés

²⁸³ U.o.34. cikke

Amennyiben a szabadságelvonásból fakadóan a gyermek és az anya jogai között konfliktus merül fel, akkor ezt a fiatalkorúak bírója rendezi attól függetlenül, hogy egyebekben a gyermekre vonatkozóan az illetékes hatóság miként határoz.

Miután a gyermeket befogadják a javítóintézetbe, az intézet orvosa megvizsgálja, és amennyiben nem rendelkezik másként, akkor az anyát egy olyan kijelölt helyiségben helyezik el, amely egy különálló és a gyermek szükségleteinek megfelelő helyiségből áll.

Magyarországon az elnevezés bár különböző, de tartalmát tekintve azonos a két jogintézmény. A Bv. törvényben a fiatalkorúnak és gyermekének együttes elhelyezése címszó alatt szabályozza a törvény. Új rendelkezés a Bv. Kódexben, hogy a fiatalkorú kérelmére gyermeke vele együtt helyezhető el a javítóintézetnek erre a célra létrehozott részlegében.

A javítóintézetek eddigi szakmai tevékenységét elemezve ezzel a speciális eljárási szabállyal kapcsolatban kimagasló és modell értékű eredményt ért el a Rákospalotai Javítóintézet közössége a fiatalon elhunyt Ferenczi György igazgatása alatt. Első volt a magyar intézettörténetben az együttes elhelyezés biztosításával kialakította a leányanya részleg létrehozásával, valamint azzal, hogy kidolgozta a speciális prevenció módszertanát.

Az együttes elhelyezésre nem automatikusan kerül sor, hanem azt a növendéknek kérelmeznie kell, és a kérelemről az igazgató dönt.

Az együttes elhelyezésnek két konjunktív feltétele van. Az együttes elhelyezés akkor engedélyezhető, ha a fiatalkorú nyilatkozik arról, hogy vállalja gyermeke gondozását, és a gyermek törvényes képviselője hozzájárul a gyermek javítóintézetben történő elhelyezéséhez.

A fiatalkorú és a gyermek együttes elhelyezését kizárja, ha a fiatalkorú szülői felügyeletét a fiatalkorú valamennyi gyermekével kapcsolatosan a bíróság megszüntette, a fiatalkorú ellen a gyermek sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt eljárás indult, illetőleg a fiatalkorú egészségi állapota miatt a gyermek gondozását, nevelését nem tudja ellátni.

Amennyiben a növendék nőnemű és az anya a gyermekét szoptatja, akkor a gyermek a javítóintézet gyermekkörletén helyezhető el, és a gyermek teljes körű ellátásban részesül.

A törvény rendelkezéseinek megfelelően a gyermeke gondozását ellátó fiatalkorú számára olyan napirendet kell előírni, amely lehetővé teszi a gyermeke gondozásával kapcsolatos feladatainak az ellátását. Arra az időre, amíg a fiatalkorú iskolai oktatáson, szakképzésen vagy más fejlesztő foglalkozáson vesz részt, a javítóintézet feladata gondoskodni a gyermek felügyeletéről.

Ez a tevékenység ismételten megmutatja a javítóintézet arcának váltakozását, hiszen a növendék személyiség fejlesztésével egyidejűleg arra is mintát kell lásson és kapjon, ami alkalmassá teszi kisgyermeke gondozására és szükségleteinek megfelelő kielégítésére.

Együttes elhelyezés esetén a javítóintézetnek a szervezési feltételek körében biztosítani kell a növendék gyermekének rendszeres és folyamatos orvosi ellátását, a területi védőnői szolgálat igénybevételét, a gyermek folyamatos felügyeletét és a felügyeletet ellátó személy állandó látó-, illetve hallótávolságon belüli tartózkodását.

Ezen túlmenően a javítóintézetnek a tárgyi feltételek körében biztosítani kell azt is, hogy az együttes elhelyezést biztosító lakóegységben a gyermek korosztályának megfelelő baleset-megelőzési szabályokat megtartsák, a gyermek számára külön játszóhely és leválasztott szobaresz álljon rendelkezésre, és a gyermek ellátásához szükséges biztonságos, célszerű berendezési és felszerelési tárgyak, eszközök meglegyenek.

Az együttes elhelyezés esetén a javítóintézetben nevelkedő csecsemő táplálására az egészséges csecsemő táplálásáról szóló, az egészségügyért felelős miniszter által kiadott szakmai protokoll az irányadó.

Együttes elhelyezés esetén a fiatalkorú gyermeke számára biztosítani kell a gyermek életkorának megfelelő ellátásához szükséges eszközöket, ruhaneműt, tisztálkodási és testápolási szereket, valamint textíliákat, továbbá gyermekenként három váltás ágyneműt.

Az állapotos és a kisgyermekes fiatalkorúnak az egészségét védő és a gyermek fejlődését szolgáló jogait nem lehet korlátozni.

Ha a növendék a javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt szül, és a fent részletezett együttes elhelyezést kizáró ok nem áll fenn, akkor a javítóintézetben a gyermeket egyéves koráig az anyjával együtt kell elhelyezni.

Megállapítható, hogy a törvény nem csak lehetőséget teremt az új rendelkezéssel arra, hogy a növendéket gyermekével együttesen helyezték el, hanem meghatároz egy időbeli korlátot azzal, hogy a növendék gyermeke egy évig maradhat az intézetben. Számos kérdést vet fel az, hogy a növendék gyermeke fogvatartotti státuszba kerül-e azzal, hogy az édesanyjával együtt az intézetben szabadságelvonás hatálya alatt áll. Spanyolországban ez az időbeli korlát a gyermek három éves koráig tart.

A gyermek felett szülői felügyeletet gyakorló vagy a gyermekkel kapcsolattartásra jogosult másik szülőnek, valamint a gyámnak heti egy alkalommal lehetővé kell tenni, hogy a gyermekkel a javítóintézetben belül kapcsolatot tarthasson, továbbá biztosítani kell azt is, hogy a gyermek fejlődéséről megfelelő tájékoztatást kapjon.

A fiatalkorú és gyermeke együttes elhelyezéséről a javítóintézet értesíti a fiatalkorú lakóhelye szerint illetékes gyámhivatalt, és kéri a gyámrendelés szükségességének vizsgálatát.

Több nemzetközi dokumentum is kiemeli a család jelentőségét és a rokoni kapcsolatban elsőbbségét a társadalomban, a gyermeknek joga van ahhoz, hogy a saját családjában nevelkedjen és védelemben részesüljön még a speciális esetben is, amikor egyik szülője szabadságelvonás hatálya alatt áll.

3.8.2.6. A fiatalkorúak jogai

A fiatalkorúnak az intézkedés végrehajtása során biztosítani kell azokat a jogokat és szabadságjogokat, amelyekről az Alkotmány, a Spanyolország által ratifikált nemzetközi egyezmények és a hatályos törvények rendelkeznek, kivéve akkor, ha kifejezetten korlátozza a törvény és a tartalma az ítélettel vagy a kiszabott intézkedéssel ellentétes.

Ezek a szabadságjogok az egyenlő elbánáshoz való jog, az élethez való jog, a fizikai és az erkölcsi integritáshoz való jog, nem lehet kínzásnak és embertelen vagy megalázó bánásmódnak alávetni, a szabadsághoz, a biztonsághoz és a gondolkodás szabadságához, a becsülethez fűződő, a személyes és a magánélethez való jog, a véleménynyilvánításhoz és az oktatáshoz való jog.

Minden fogvatartott fiatalkorúnak joga van ahhoz, hogy tiszteletben tartsák a személyiségét, az ideológiai és vallási szabadságát, a legitim érdekét, amit a büntetése nem érintett különös tekintettel azokra a jogokra, amelyek a fiatalkorúakat a civil életben megilletik.

Következésképpen a fiatalkorúakat az alábbi jogok illetik meg:

- a) joga van ahhoz, hogy a fenntartó megóvja az életét, a testi épségét és az egészségét anélkül, hogy megalázó vagy rossz bánásmódban részesítsék. A fiatalkorút nem lehet önkényes bánásmódnak vagy szükségtelen szigoroknak kiténi,
- b) a polgári életben is joga van a fiatalkorúnak az oktatáshoz, a képzéshez, és a különleges védelemhez. Ugyanígy speciális helyzetére tekintettel ezt e törvény is biztosítja számára,
- c) az emberi méltósághoz, valamint a magánélet tiszteletben tartásához, saját nevének viseléséhez, illetve ahhoz, hogy a büntetésével kapcsolatos adatait titkosan kezeljék,
- d) a polgári, politikai, társadalmi, vallási, gazdasági és kulturális jogainak gyakorlásához, kivéve, ha azok nem összeegyeztethetőek a büntetésének céljával,
- e) a lakóhelyéhez legközelebbi intézetben történő elhelyezéshez az elzárás jellegével összhangban és ahhoz, hogy a saját autonóm tartományán belül maradjon, kivéve azokat az eseteket és kritériumokat, amelyekről ez a törvény a végrehajtási rendelete rendelkezik,
- f) egészségügyi szolgáltatás ingyenes igénybe vételére, valamint tanköteles kora esetén megfelelő oktatásban való részvételre, függetlenül az intézeten belüli helyzetétől,
- g) egyénre szabott végrehajtási programhoz, valamint az intézet tevékenységében való részvételre,
- h) szabadon kapcsolatot tarthasson szüleivel, törvényes képviselőjével, hozzá tartozóival vagy más személyekkel, valamint engedélyezett eltávozásra,
- i) ellenőrzés nélkül tarthat kapcsolatot a védőjével, az illetékes fiatalkorúak bírójával, az ügyésszel és az intézet ellenőrzését ellátó felügyelettel,
- j) munkavégzésével összefüggő szakképzésre és az intézet lehetőségeihez képest a munkája ellenértékére, valamint egyéb szociális juttatásokra akkor, ha betölti a törvényben előírt ehhez szükséges törvényes életkort.
- k) joga van kérelem és panasz benyújtására az intézet parancsnokához, a fenntartóhoz, bírói szervekhez, ügyészhez, az alapvető jogok biztosához, vagy az autonóm közösségben azzal analóg szervhez és benyújthat jogai védelmében jogorvoslati kérelmet e törvény rendelkezéseinek megfelelően az illetékes fiatalkorúak bírójához,

- l) jogairól és kötelezettségeiről személyes és jogi helyzetéről a fogva tartó intézet belső szabályzatáról tájékoztatást kapjon, továbbá joga van ahhoz, hogy megismerje a jogai érvényesítéséhez szükséges eljárásokat különös tekintettel a kérvények, a jogorvoslat és a panasz elkészítésére,
- m) továbbá joga van ahhoz, hogy a törvényes képviselői a helyzetéről, a fejlődéséről és az őket megillető jogokról tájékoztatást kapjanak, valamint, hogy
- n) a fogvatartott fiatalkorú kapcsolatot tarthasson a három év alatti gyermekével.

Magyarországon a javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt a fiatalkorú az Alaptörvényben meghatározott alapvető jogait (élethez és emberi méltósághoz való jog, kínzás, embertelen, megalázó bánásmód vagy büntetés tilalma, szabadsághoz és személyi biztonsághoz való jog, tulajdon védelme, jó hírnév tisztelete, művelődéshez való jog stb.) és a jogszabályok által biztosított egyéb jogosultságait a javítóintézeti nevelés végrehajtása során is gyakorolhatja, és kötelességeit a javítóintézeti nevelés során is köteles teljesíteni, kivéve, ha azok szüneteléséről vagy korlátozásáról az ítélet vagy törvény rendelkezik.

A javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt Magyarországon a fiatalkorúnak szünetel a szabad mozgáshoz való joga, a tartózkodási hely szabad megváltoztatásához való joga, a békés gyülekezéshez való joga, és a sztrájkhoz való joga.

A javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt a fiatalkorúnak az alábbi jogai korlátozottan érvényesül a munkához való joga, vagy a foglalkozás szabad megválasztásához való joga, a művelődéshez való joga és tanszabadsága, az önrendelkezéshez való joga, és a szabad orvos és egészségügyi szolgáltató megválasztásához való joga, kegyeleti joga, ha nagykorúságot szerzett, a szülői felügyeleti joga, az egyesülési joga, a tulajdonhoz való joga, a vállalkozáshoz való joga, a pihenéshez, szabadidőhöz és rendszeres fizetett szabadsághoz való joga, a lelkiismereti és vallási szabadsága, a magántitokhoz való joga. A fiatalkorú általános cselekvési szabadsága a szünetelő jogokra való tekintettel a törvényben meghatározott korlátozásoknak megfelelően gyakorolható.

A fiatalkorút a javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt a törvény alapján megilleti a személyi biztonságának és a tulajdonhoz fűződő jogainak a védelmére, életkori szükségleteihez igazodó ellátásra, gondozásra és felügyeletre, megfelelő ruházat biztosítására, kapcsolattartásra hozzátartozóival, valamint harmadik személyekkel és szervezetekkel, lelkiismereti vagy vallási meggyőződésének szabad megválasztására, annak kinyilvánítására és gyakorlására; a hitéleti

szolgálatot ellátó egyházi személy és a vallási tevékenységet végző szervezet vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagja részéről lelki gondozására, munkavégzése után - annak mennyiségének és minőségének - megfelelő, a javítóintézeti rendtartásban meghatározott díjazásra, az intézetbe való befogadásakor a jogainak és a kötelességeinek megismerésére, külön törvényben meghatározott egészségügyi és mentálhigiénés ellátásra, megfelelő sport- és kulturális, vagy egyéb szabadidős-foglalkozás biztosítására való jog.

A fiatalok személyiségének fejlesztése érdekében egyéni és csoportos foglalkozásokat, valamint különféle intézetben belüli, vagy intézetben kívüli programokat kell szervezni vagy biztosítani. Ilyen programok lehetnek sportfoglalkozások és különféle kulturális rendezvényeken való részvétel, pl. színházi előadás látogatása.

Új jogként jelenik meg a kódexben, hogy a fiatalok szűrt tartalmú internet-szolgáltatás használatára hetente egy alkalommal harminc perc időtartamban jogosult.

Ennek a jognak a biztosítása és gyakorlása kétségtelen számtalan indokkal alátámasztható, ugyanakkor ismételten komoly szakmai dilemma elé állítja a javítóintézetet. A kommunikáció és az információ szerzés beláthatatlan és alig jó eséllyel korlátozható tere az internet. A fiatalok kommunikációja ebben a virtuális térben alapvetően képes befolyásolni személyiségüket. Kapcsolatok jönnek létre és szűnnek meg a virtuális térben, miközben sérülnek a gyerekek. A biztonságos internethasználat kultúrájának megvalósítása alapvető feladat minden oktatási, nevelési intézetben, így a javítóintézetben szintén.

A szűrt tartalom azt jelenti, hogy a fiatalok csak olyan számítógépeken internetezhetnek, melyeken bizonyos felületek, a növendékek lelki és értelmi fejlődésére nézve káros tartalmuk miatt nem érhetőek el. A 2013. évi CCXLV. törvény²⁸⁴ alapján a gyermekek védelme érdekében az iskoláknak és a könyvtáraknak is tartalomszűrési kötelezettségük van. A javítóintézetnek gondoskodnia kell azoknak a weboldalnak a vizsgálatáról, melyekhez a növendékek hozzáférhetnek. Alapvetően az erőszakot és a szexualitást közvetlenül ábrázoló oldalak, valamint a dohányzással, a drogfogyasztással kapcsolatos tartalmak, illetve a közösségi oldalak elérhetőségének a korlátozásáról van szó.

²⁸⁴ Az egyes törvényeknek a gyermekek védelme érdekében történő módosításáról szóló 2013. évi CCLXV. törvény

Ennek az új rendelkezésnek az újdonsága mégis abban rejlik, hogy a növendékeknek az izolációját csökkentik azzal, hogy lehetővé válik számukra az információk beáramlása a javítóintézetbe.

A javítóintézetben is a javítóintézeti nevelés sajátosságait figyelembe véve, megfelelően alkalmazni kell, hogy a szabadságvesztés végrehajtása alatt az elítélt részére biztosítani kell, hogy a választójogát gyakorolhassa.

Az elítélt a fogva tartás helyén, a választási eljárásra vonatkozó jogszabályok szerint jogosult szavazni, az elítélt személyazonosságát a fogva tartó bv. intézet nyilvántartása alapján kell megállapítani. A bv. intézet köteles elősegíteni az elítélt választójogának gyakorlását, az elítélt részére félbeszakítást lehet engedélyezni, amelynek tartama legfeljebb három nap. A félbeszakítás a szabadságvesztés tartamába nem számít bele.

A két országban habár elnevezésben és csoportosításában különbözőek a fiatalok jogainak köre, de tartalmában közel azonosak, amelynek oka, hogy mindkét országban a növendékek jogainak egy része a szabadságjogokra épül, melyekről az Alkotmány, valamint a két ország által ratifikált nemzetközi egyezmények rendelkeznek.

3.8.2.7. A fiatalok kötelezettségei

Spanyolországban a fiatalok a javítóintézetben az alábbi kötelezettségek terhelik:

- a) a bíró rendelkezésének megfelelően a fiataloknak az intézetben kell tartózkodniuk a szabadulásukig, azonban ez nem érintheti hátrányosan az engedélyezett eltávozásukat, és az intézetben engedélyezett tevékenységüket,
- b) a kötelező iskolai oktatásban a törvényben meghatározott életkorig részt kell vennie,
- c) tiszteletben kell tartania és be kell tartania az intézmény házirendjét, a személyzettől a feladatuk ellátása során kapott utasításokat betartania,
- d) az intézeten belül együtt kell működni az előírt tevékenységek végrehajtásában, valamint tiszteletteljes magatartást kell tanúsítania az intézeten belül és kívül, különös tekintettel a hatóságokra, az intézetben dolgozóakra és a többi fiatalokra,

- e) rendeltetésszerűen kell használnia az intézet felszereléseit és a rendelkezésére bocsátott anyagi javakat,
- f) az egészségügyi és higiéniai normákat be kell tartania, valamint az öltözködésre és a személyes tisztálkodásra vonatkozó szabályokat is,
- g) az intézet házirendjében előírt normák szerint részt kell vennie az intézet tisztán tartásában,
- h) a szakképzésben, az oktatásban és a munkatevékenységekben részt kell vennie, azért, hogy felkészülhessen a szabadulása utáni életre.

Magyarországon a javítóintézeti nevelés végrehajtása során a fiatalok kötelesek:

- a) az intézkedés végrehajtásának rendjét, az intézet házirendjét, biztonsági és higiéniai követelményeit megtartani,
- b) javítóintézetben az igazgató által kijelölt csoportban nevelkedni,
- c) a javítóintézet elhagyásához engedélyt kérni,
- d) tanulmányait a köznevelésről szóló törvényben meghatározott életkorig, vagy a köznevelésről szóló törvényben meghatározott feltételek fennállása esetében azt követően is folytatni,
- e) alávetni magát a szükséges orvosi vizsgálatnak és gyógykezelésnek, az invazív eljárásra az egészségügyi jogszabályokat kell alkalmazni,
- f) a gondozása és az eredményes nevelése érdekében a javítóintézet dolgozóival együttműködni,
- g) a katasztrófahelyzet elhárításához szükséges tevékenységben közreműködni,
- h) az általa okozott kárt a polgári jog szabályai szerint megtéríteni.
- i) A fiatalok a nevelés keretében a házirendben foglaltak szerint kötelesek közreműködni a háló és az egyéb közös helyiségek takarításában, környezete rendben tartásában. Ezt a tevékenységet a fiatalok díjazás nélkül végzi a 135. § szerinti időtartamban.²⁸⁵

Ennek időtartama a napi négy órát, valamint havonta összesen a huszonnégy órát nem haladhatja meg.

²⁸⁵ Bv. törvény 135. §-ának (1) bekezdése: „az elítélt köteles a fogva tartó bv. intézet tisztántartását, karbantartását és ellátását szolgáló munkában díjazás nélkül részt venni.”

A két ország szabályozása alapvetően egyezik a fiatalok kötelezettségei tekintetében, eltérő azonban a szabályozás az oktatási kötelezettségben, mivel Magyarországon a fiataloknak a tanköteles koron túl is kötelező a tanulmányait folytatni.

3.8.2.8. Tájékoztatás és panasz

Spanyolországban a befogadott fiatalok a befogadásukkor írásos tájékoztatást kapnak a jogaikról és kötelezettségükről, a rájuk vonatkozó rezsim szabályokról, az általános szervezeti kérdésekről, az intézet felépítéséről, működési szabályairól, valamint rendszabályokról, illetőleg a kérelem, a panasz és a jogorvoslati kérelem benyújtásának módjáról. Ezt a tájékoztatást számukra érthető nyelven kell megadni. Azoknál, akiknél bármilyen jellegű nehézségbe ütközik ennek megértése, más megfelelő módon kell a tájékoztatást megadni.

Minden fogvatartott szóban vagy írásban benyújthat nyitott vagy zárt borítékban kérelmet vagy panaszt a hatóságnak címezve. Ezeket a kérvényeket, panaszokat az intézet igazgatójának is be lehet nyújtani, aki azokat vagy saját hatáskörrel vagy az illetékes hatóságnak továbbítja.

Magyarországon is azonosak a tájékoztatáshoz való jogra vonatkozó szabályok. A fiatalokat a befogadást követő nyolc napon belül tájékoztatni kell a javítóintézeti nevelés kezdő napjáról és az elbocsátás várható időpontjáról.

Ezen túlmenően szóban és írásban is tájékoztatni kell az anyanyelvén, a regionális vagy nemzetiségi nyelvén, vagy az általa ismert más nyelven a javítóintézeti végrehajtás rendjére, a végrehajtással összefüggő jogaira és kötelezettségeire vonatkozó jogszabályi rendelkezések lényegi elemeiről, valamint a házirendről, a jutalmazás rendjéről, a javítóintézet engedély nélküli elhagyásának a Bv. tv. 377. §-a és 380. § (2) bekezdése²⁸⁶ szerinti következményéről, és a javítóintézeti nevelés szabadságvesztésre való átváltoztatásának a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 122. §-ában foglalt szabályairól.²⁸⁷

²⁸⁶ Bv. tv. 380. §-ának (2) bekezdése: „kizárt az ideiglenes elbocsátása annak a fiatalnak, akinek a fegyelmi felelősségét a javítóintézet engedély nélküli elhagyása miatt legalább három alkalommal megállapították. Kivételesen, a fiatal megváltozott magatartására figyelemmel, az intézeti tanácsnak az ideiglenes elbocsátás esedékessége előtt két hónappal megtett előterjesztése alapján a büntetés-végrehajtási bíró dönthet a fiatal ideiglenes elbocsátásáról. Ilyen kérelemmel a fiatal, a védője és a törvényes képviselője is élhet.”

420 Btk. 122. §: ha a fiatalot a javítóintézeti nevelésre ítélet után elkövetett bűncselekmény miatt a javítóintézeti nevelés vagy az ideiglenes elbocsátás alatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a szabadságvesztés büntetést

A növendéknek írásban, az általa értett nyelven egyszerűen, közérthető módon kell a tájékoztatást megadni a büntetés-végrehajtási ügyben a panaszjogról és a jogorvoslati lehetőségekről.

Továbbá tájékoztatni kell a büntetés-végrehajtási ügyben őt megillető védelemhez, a végrehajtás során az őt megillető anyanyelv használatához, a büntetés-végrehajtási ügy irataiba és az egészségügyi dokumentációba való betekintéshez való jogairól, a kapcsolattartás formáiról, a konzuli hatóságok értesítéséhez való jogáról, az intézetben betartandó magatartási szabályokról, a fegyelmi felelősségről és a fegyelmi eljárás rendjéről, a kényszerítő eszközökről, a biztonsági intézkedésekről, az intézkedés kezdő és utolsó napjáról, valamint az ideiglenes elbocsátás esedékessége napjáról, a kártérítési felelősség rendjéről, az egészségügyi ellátáshoz való jogról, továbbá a betegjogok érvényesüléséről.

Ha a fiatalkorú nem tud olvasni, a szóbeli tájékoztatás megtörténtének tényét és a tájékoztatásban foglaltak tudomásulvételét írásban rögzíteni kell. Ezt két tanúnak kell aláírnia.

3.8.2.9. Őrzés és biztonság

A spanyol szabályozás alapján az őrzés és a belső biztonsága a belső intézeteknek lehetővé teszi a házirendben foglaltak alapján és abban meghatározott időszakonként az intézet helyiségeinek átvizsgálását, valamint a személyek megmotozását.

Hasonlóképpen a házirendben foglaltak alapján elkülönítésre kizárólag akkor kerülhet sor, ha az intézetben el akarják kerülni az erőszakos cselekmény, sérülés elkövetését, illetőleg szökési kísérletet akadályoz meg az intézet berendezésében okozott kár esetén vagy pedig, ha a fiatalkorú ellenszegül az intézet személyzetének utasításával szemben.

Magyarországon a Bv. törvény bevezette a fiatalkorúval szemben alkalmazható biztonsági intézkedéseket.

kell végrehajtani. Ebben az esetben a javítóintézeti nevelés hátralévő részét szabadságvesztésre kell átválttatni úgy, hogy kétnapi javítóintézeti nevelés helyébe egynapi szabadságvesztés lép.”

A biztonsági intézkedések közé tartozik a biztonsági ellenőrzés, a vizsgálat, a szemle, a fiatalok személyes használati tárgyainak és ruházatának átvizsgálása, a csomagjának átvizsgálása, valamint az elektronikus megfigyelési eszköz alkalmazás és a fiatalok biztonsági elkülönítése.

Az intézet biztonsági követelményei mindkét országban kiemelt jelentőségűek, mivel a fiatalok személyi szabadsága tovább korlátozható, ha a fiatalok az intézet rendjét és biztonságát sértő vagy veszélyeztető magatartást tanúsít.

3.8.2.10. Áthelyezés²⁸⁸

Spanyolországban a fiatalok növendéket a bíróság engedélyével a korábban a szabadságelvonásról rendelkező fiatalok bíróságának autonóm tartománytól különböző helyre át lehet helyezni a következő esetekben:

- a) amennyiben a fiatalok vagy a törvényes képviselője lakóhelye bizonyítható módon az adott autonóm tartományban található,
- b) amennyiben a fenntartó szerv egy másik autonóm tartományt javasol, amellyel együttműködési megállapodást kötött, hogyha a fiatalok a családi vagy társas környezetéből ki kell emelni olyan hosszú időre, amíg ez a fiatalok érdekét szolgálja.
- c) ha a fenntartó átmenetileg nem tud a rezsinek vagy a kiszabott intézkedésnek megfelelő helyet biztosítani helyhiány vagy egyéb ok miatt, de egy másik autonóm tartományban rendelkezésre áll megfelelő szabad hely, és a két tartomány között létezik együttműködési megállapodás. Arra az időre lehet a fiatalok át helyezni, amíg ez a helyzet fennáll.

Amennyiben a fiatalok bírójára erre utasítást vagy engedélyt nem ad, akkor a fiatalok nem lehet az intézetből áthelyezni, a LORPM 46.cikkének (3) bekezdése alapján.²⁸⁹

²⁸⁸ U.o.35. cikke

²⁸⁹ LORPM 46. cikkének 3. pontja: Miután a hatóságok megkapják a tanúvallomást és az intézkedés megszüntetéséről a tájékoztatást, akkor az adott hatóság azonnal kijelöl egy szakembert, akinek a feladata az intézkedés végrehajtása lenne akkor, ha ez szabadságvesztés lenne. Ki kell jelölni a legmegfelelőbb végrehajtó intézetet is, azt amelyik a fiatalok lakóhelyéhez legközelebb esik, és ahol van szabad férőhely. Másik büntetés-végrehajtási intézetbe történő átszállítás alapja csak az lehet, hogy a fiatalok távol tartsák a családi és szociális környezetétől, és ehhez minden esetben az illetékes fiatalok bírójának a jóváhagyása szükséges.

Ha a fiatalkorút sürgősségi egészségügyi ok miatt kórházba vagy egyéb egészségügyi intézménybe kell szállítani, ehhez nem szükséges az illetékes fiatalkorúak bírójának előzetes engedélye, azonban erről a bírót haladéktalanul tájékoztatni kell.

Ha a fiatalkorúnak bármilyen eljárási cselekmény foganatosítása miatt kell az intézetből eltávoznia, ehhez szükséges az illetékes bírói szerv előzetes utasítása. Amennyiben nem a bíró rendelte el az eltávozást, akkor az eltávozás tényéről a fenntartónak tájékoztatnia kell a bíróságot.

A kiegészítő rendelkezésben foglaltak szerint a javítóintézet igazgatója kérvényezheti az illetékes hatóságtól, hogy a fiatalkorú áthelyezését, átszállítását és elővezetését a rendvédelmi szerv hajtsa végre, amennyiben a személyek testi épségét vagy életét, illetve a javakat fenyegető veszély áll fenn. Minden esetben az átszállítás, elővezetés és áthelyezés során tiszteletben kell tartani a fiatalkorú emberi méltóságát, biztonságát és személyiségi jogait.

Magyarországon a fiatalkorú áthelyezéséhez nem szükséges a bíróság engedélye, hanem a javítóintézetek igazgatói között létrejött megállapodás alapján van lehetőség arra, hogy a fiatalkorút pedagógiai szempontból vagy, ha a fiatalkorú kérelmezi, átszállítsák másik javítóintézetbe. Ennek az eltérésnek az az oka, hogy Spanyolországban a fiatalkorúak bírójának sokkal szélesebb körű jogosultságai vannak, mint a hazai jogrendszerben, hiszen Magyarországon a bv. bíró hatásköre nem terjed ki az egyik intézetből a másikba történő átszállítás kérdéskörére. Jelenleg ilyen típusú megállapodás a Debreceni és az Aszódi, valamint a Debreceni Javítóintézet Nagykanizsai telephelye között van.

A 2015 szeptemberében átadott 108 férőhellyel létrehozott Debreceni Javítóintézet Nagykanizsai telephelyén jelenleg 32 fiatalkorú tartózkodik. A befogadott növendékek között 11 fő előzetesen letartóztatott van, 1 fő annak a növendéknek a száma, akit a bíróság jogerős ítélettel ide utalt, a többi 20 fiatalkorút pedig az Aszódi Javítóintézetből szállították át azért, hogy a lakóhelyéhez közelebb kerüljön elhelyezésre. A Debreceni Javítóintézet Nagykanizsai telephelye 1/3-os kihasználtsággal működik.

A két ország szabályozása egyező abban, hogy az intézkedést a lakóhelyhez legközelebb javítóintézetben kell végrehajtani, amit a New York-i Egyezményben foglalt, a családok sérthetlenségéhez fűződő alapelv indokol.

3.8.2.11. A növendékek oktatása és képzése²⁹⁰

A javítóintézeti nevelés egyik meghatározó fő eleme az oktatás és a szakmai képzés biztosítása.

A spanyol szabályozás alapján a fenntartónak és az oktatásért felelős területileg illetékes szervnek kell megtennie a szükséges intézkedést azért, hogy a fiatalok a törvényben meghatározott kötelező alapfokú oktatásban részesüljen.

Lehetővé kell tenni, hogy a fiatalok az alapfokú oktatástól eltérő szintű oktatásban is részesülhessen, valamint külön törvényben nem szabályozott tanulmányokat is folytathasson, amennyiben ezek a személyiségfejlődéséhez szükségesek és más szempontból is megfelelnek a fiatalok körülményeinek.

Ha a fiatalok a kiszabott rendszim vagy az intézkedés típusa miatt a területileg illetékes oktatási intézmény oktatásában nem tud részt venni, akkor a fenntartó és az oktatásra illetékes intézmény engedélyezi a szükséges lépéseket azért, hogy a fiatalok megkaphassák a megfelelő oktatást a javítóintézetben belül.

A fiatalok szabadítását követően a lakóhely szerint illetékes oktatási intézmény gondoskodik arról, hogy a fiatalok haladéktalanul felvegyék abba az iskolába, ahová tartozik, amennyiben még tanköteles korú. Ebből a célból a fenntartó az említett intézményt tájékoztatja és a megfelelő iskolai dokumentációt számára megküldi.

A kiállított oklevélből, iskolai bizonyítványokból, igazolásokból nem derülhet ki, hogy a fiatalok ezeket a javítóintézetben szerezték.

Magyarországon a javítóintézet az oktatás és a képzés keretében elősegíti a fiatalok iskolai hiányosságainak pótlását, valamint a megkezdett tanulmányainak folytatását, és a munkaerőpiaci esélyeit növelő képzettség megszerzését.

²⁹⁰ U.o.37. cikke

A fiatalok kötelezettségei tekintetében jelentős változás eredményezett, hogy korábban a Bv. tvr. kimondta, hogy a fiatalkorú köteles, különösen az általános iskolai tanulmányait a tanköteles koron túl is folytatni, addig a hatályos szabályozása értelmében a fiatal tanulmányait a köznevelésről szóló törvényben meghatározott életkorig köteles folytatni.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. tv. 45. § (3) bekezdése kimondja, hogy a tankötelezettség a tanuló tizenhatodik életévének betöltéséig tart.

A sajátos nevelési igényű tanuló tankötelezettsége meghosszabbítható annak a tanítási évnél a végéig, amelyben a huszonharmadik életévét betölti. A tankötelezettség meghosszabbításáról a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján az iskola igazgatója dönt. A hatályos Btk. életbe lépésével, a javítóintézetben elhelyezhető fiatalok felső életkori határa tizenkilencről huszonegyre módosult.

Az alacsony iskolai végzettséggel nem rendelkező fiatalokat, amennyiben tanköteles korú, akkor be kell írni általános iskolába. Ha az alacsony iskolai végzettséggel nem rendelkező fiatalok már nem tanköteles, de azt kérelmezi, akkor biztosítani kell neki, hogy általános iskolai oktatásban részt vehessen. A tanítási év közben befogadott tanköteles fiatalok részére biztosítani kell, hogy a javítóintézetben végzett oktatásba haladéktalanul bekapcsolódhasson. Amennyiben szükséges, ehhez az intézet munkatársa felzárkóztató segítséget nyújt.

A fogyatékos fiatalok számára a fogyatékos típusának megfelelő iskolai oktatást biztosít a javítóintézet. A hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű, valamint a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézségekkel küzdő fiatalok a tanulmányai során egyéni foglalkoztatás keretében is segíteni kell.

Az intézetben belül a tankötelezettségi kor betöltésével nem szűnik meg a tanulói státusz és jogviszony, az intézeti tartózkodás alatt a fiataloknak kötelező részt venni az iskolai oktatásban. Számukra gyakran bizonyos készségek, képességek elsajátítása is külön tanulási folyamat, az intézetekben egyéni és csoportos fejlesztések is segítik a tanulás megkönnyítését és a hátrányok pótlását. A kötelező oktatáson kívül a javítóintézetek sokféle és sokszínű programot és foglalkozást biztosítanak a nevelésre ítélt fiatalok részére, melyeknek különböző korrekciós és fejlesztő hatása lehet szociális, kommunikációs, emocionális, kulturális területen is. Az intézeti lakóknak kötelezően részt kell venniük munkafoglalkozásokon vagy a belső intézeti munkában,

mely a komplex fejlesztés egyik fontos pontjaként a munkavállalásra „nevelés” mellett segíti az önálló munkavégzést, kreativitást és önállóságra tanítja a nevelteket.²⁹¹

Az egyes intézeteken belül az oktatási és nevelési módszerekben jelentős különbségek vannak, ugyanis léteznek olyan programok, elnyert pályázatok, melyek csak 1–1 intézetben hasznosulnak az általános nevelési és oktatási eszközök mellett.

A javítóintézeteken belül a bekerülteket úgynevezett „otthonokban” helyezik el, a csoportméretet a javítóintézet határozza meg, jellemzően 6–8 főből állnak, de nem lehetnek nagyobbak, mint 12 fő.

A csoportok kialakításánál figyelembe veszik a fiatalok korát, az elkövetett bűncselekményt, valamint az előzetes szakértői véleményt és az esetleges különleges nevelési igényeket.

Az Aszódi Javítóintézetben működik befogadó, korrekciós, otthon-, pszichopedagógiai csoport és zárt intézeti részleg is, míg a debreceni intézetben az előzetes letartóztatásba helyezettek és a jogerős ítélettel elhelyezettek elválasztása mellett befogadó, speciális és általános csoportok működnek. Az otthonokon belül a nevelők kisebb csoportokkal foglalkoznak (4–5 fő), így biztosítva az egyéni nevelés hatékonyságát.

A mellékletben szereplő statisztikákból látható, hogy az Aszódi Javítóintézet Iskolájának adatai alapján az elmúlt öt évben befogadott növendékek iskolai végzettsége többségében 55-65% nem éri el a 8. osztályt.

Az adott évben az általános iskola 8. osztályával nem rendelkező növendékek életkor szerinti megoszlásából kiderül, hogy az 1-7 osztállyal rendelkező növendékek számottevő része 60-70% 16 éves, illetve a 16. életévét betöltötte, tehát nem tanköteles.

Az adott évben az általános iskola 8 osztályával nem rendelkező növendékek életkor szerinti megoszlásából kimutatható az, hogy az 1-7. osztállyal rendelkező növendékek számottevő aránya 60-70% -a 16 éves, illetve a 16. életévét betöltötte, tehát nem tanköteles.²⁹²

²⁹¹A Központi Statisztikai Hivatal Honlapja <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/stattukor/javitointezet.pdf>,

²⁹² 2. számú melléklet

Ezek alapján, a javítóintézeti nevelés céljaként meghatározott feltételnek - a fiatalok iskolázottsága, szakmai képzettsége fejlesztése -, a tankötelezett életkort betöltött növendékek esetében is eleget kell tennie az intézetnek.

Ezek azok a fiatalok, akiknek életútja korán siklott ki, környezetük nem volt alkalmas arra, hogy a tanulással, a képzéssel és az oktatással kapcsolatos alapvető szükségleteiket felismertesse velük.

Természetesen ebben a folyamatban a fiatal is jelentős mértékben közrejátszott, hiszen könnyen megtanulta, mit kell tennie annak érdekében, hogy nemkívánatos személy legyen az iskolában. A következmény csak később mutatkozik meg számára. Akkor, amikor felismertették vele, hogy funkcionális analfabéta, vagy akkor, amikor azzal az érzéssel kellett megküzdenie, amikor a környezete számára kiderül, hogy sem írni, sem olvasni nem tud, pedig már betöltötte a tizennyolcadik életévét. A szégyenérzet hatásai ebben az izolált állapotban és környezetben nehezebben feldolgozhatóak. A környezet, amiből javítóintézeti nevelésbe kerülnek a fiatalok, sokszor nem tudja, mit kellene másként tenni azért, hogy gyermekük ne kerüljön intézetbe. Jelentős részük úgy gondolja, hogy a szocializáció szükségszerű velejárója az, ha a fiúk/lányuk bekerül hosszabb - rövidebb időre, mivel ott megkapja vagy eléri azokat a szolgáltatásokat, amiket a korábbi életszakaszában nem tudott jól hasznosítani, igénybe venni.

Azokat a fiatalokat, akik az általános iskolai tanulmányaikat befejezték, lehetőé kell tenni, hogy szakképzésben vegyenek részt, figyelembe véve az életkorukat, az érdeklődési körüket, a képességeiket és az egészségi alkalmasságukat. A javítóintézetben folyó szakképzés kétféle típusú lehet, megszervezhető iskolai rendszerű és iskolarendszeren kívüli formában is.

Azoknak a fiataloknak, akik a középiskolai tanulmányaikat nem fejezték be, vagy középiskolai tanulmányokat kívánnak folytatni, biztosítani kell, hogy magántanulóként középiskolai tanulmányokat folytathassanak. A magántanulói jogviszonyt a növendékeknek kérelmezniük kell.

A fiatalok és törvényes képviselője közös kérelmére, valamint a köznevelési vagy szakképzési intézménynek a fiatalok felvételére kötelezettséget vállaló nyilatkozata alapján az igazgató engedélyezheti, hogy a fiatalok a javítóintézetben kívül folytassa a tanulmányait. Adaptációs szabadság címén, lehetősége van arra a növendéknek, hogy a javítóintézetben kívül folytassa

tanulmányait. Ezt a növendéknek kell kérelmeznie, és az igazgató jogosult engedélyezni. Amennyiben az igazgató engedélyezte, akkor előírja, hogy a fiatalok mennyi időt tölthet a javítóintézeteken kívül, és milyen szabályokat kell betartania.

Ha a fiatalok a szabályokat ismételtelen vagy súlyosan megszegi, akkor az igazgató az engedélyt visszavonhatja. A tanulmányok folytatása céljából a javítóintézeteken kívül töltött idő alatt a fiatalokat azonosító kártyával kell az intézetnek ellátnia. Az azonosító kártya a növendéket a javítóintézeteken kívüli tartózkodásra jogosítja, és igazolja a javítóintézeteken kívüli tartózkodás jogszerűségét.

A Gyermek Jogairól szóló Nyilatkozat nemzetközi elvárásként fogalmazza meg az ingyenes és kötelező oktatáshoz való jogot, és számos nemzetközi egyezmény foglalkozik a hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztatásának szükségességével, így mindkét ország szabályrendszere kiemelt hangsúlyt fektet a fiatalok oktatására és szakképzésére, hogy a reintegrációs törekvések a szabadulás utáni életben sikeresen megvalósulhassanak.

3.8.2.12. Egészségügyi ellátás²⁹³

A fiataloknak alapvető joga van az egészségügyi szolgáltatás ingyenes igénybevételéhez.

Spanyolországban az egészségügyért felelős területileg illetékes szerv és a fenntartó a szükséges intézkedéseket megteszi, hogy a fiatalok a törvényben meghatározott, térítésmentes egészségügyi ellátásban részesüljen.

A fenntartó megteszi a szükséges intézkedéseket annak érdekében is, hogy a fiatalok a vonatkozó jogszabályban foglalt feltételeknek és biztosítékoknak megfelelő egészségügyi ellátásban részesüljen, amelynek része, hogy a fiatalok részt vegyen azokon a szűréseken, amelyek a saját, vagy mások egészségére, illetve életére veszélyt jelentő fertőző betegségek megállapításához szükségesek.

A fiatalok bíróját és a törvényes képviselőt az elvégzett orvosi beavatkozásról értesíteni kell.

²⁹³ U.o.38. cikke

Ha a kezelőorvos a fiatalokó kórházi kezelése szükségesnek ítéli meg, és nem áll rendelkezésre a fiatalokó vagy a törvényes képviselőjének a hozzájárulása, akkor a fenntartó az illetékes fiatalokóak bírójának engedélyét beszerzi, kivéve a sürgősségi ellátás esetét, amikor utólagosan és haladéktalanul kell tájékoztatni a bírót.

A fenntartó engedélyezi, hogy a fiatalokót egészségi állapotáról az általa érthető módon tájékoztassák. Erről a törvényes képviselőt is tájékoztatni kell.

A kiegészítő rendelkezés alapján a javítóintézet igazgatója az illetékes hatóságnál kérvényezheti, hogy a kórházi tartózkodás ideje alatt a rendvédelmi szervek felügyeljék és őrizzék a fiatalokót, amennyiben fennáll a saját vagy mások életét és testi épségét, illetve az intézmény berendezését veszélyeztetheti.

Magyarországon a javítóintézeti gondozás és nevelés során kiemelten foglalkozni kell a növendékek önellátásra való képességének fejlesztésével, a betegségmegelőzéssel, az egészségmegőrzéssel és az egészségfejlesztéssel, a lelki egészségfejlesztéssel és az egészséges táplálkozással, a testmozgással, a családi életre és a párkapcsolatra történő felkészítéssel, az alkoholfogyasztás, a dohányzás és a kábítószer-fogyasztás veszélyeivel, ezek megelőzésével, valamint a dohányzásról való leszokás támogatásával.

A fiatalokót az egészségügyi vizsgálata alkalmával nyilatkoztatni kell a fennálló betegségről és esetleges rendszeres gyógyszereszedéséről.

A fiatalokó a javítóintézetben nem tarthat magánál gyógyszert. A magával hozott gyógyszereket az egészségügyi részlegre kell leadnia.

A javítóintézet orvosának javaslata alapján a javítóintézet biztosítja, hogy a fiatalokó hozzájusson a megelőző és gyógyító egészségügyi ellátáshoz, valamint a számára előírt gyógyszerekhez és gyógyászati segédeszközökhöz.

A javítóintézet igazgatója által a Gyvt. 66/M. § (4) bekezdés szerint engedélyezett betegszabadság évente legfeljebb tíz nap időtartamú lehet. Ha a fiatalokó egészségi állapota miatt indokolt a javítóintézetben kívüli, tíz napot meghaladó időtartamú kezelés biztosítása, a javítóintézet igazgatója dönthet a javítóintézeti nevelés félbeszakításáról is.

Ha a javítóintézetben a szükséges orvosi ellátás nem biztosítható, a fiatalkorú gyógyulása érdekében, szakorvosi vizsgálat és javaslat alapján az igazgató engedélyezheti, hogy a fiatalkorú tartósan a javítóintézetben kívül töltsen azt az időt, amely a gyógyulásához szükséges.

Ha a kábítószer-élvező fiatalkorúval szemben a vádemelést elhalasztották és más ügyben javítóintézeti nevelést tölt, az igazgató gondoskodik arról, hogy - ha a javítóintézetben ennek feltételei nem biztosítottak - a fiatalkorú a javítóintézetben kívül kábítószer-függőséget gyógyító kezelésen vegyen részt, vagy kábítószer-használatot kezelő más ellátásban vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatásban részesüljön. E feladatok ellátása során a javítóintézet a pártfogó felügyelővel együttműködik.

3.8.2.13. Vallásgyakorlás²⁹⁴

Minden fiatalkorúnak joga van ahhoz, hogy hivatalosan bejegyzett felekezethez fordulhasson a hatályos törvény rendelkezéseinek megfelelően.

A fiatalkorút nem lehet kötelezni arra, hogy részt vegyen vallási felekezet rendezvényein.

A fenntartónak lehetővé kell tenni, hogy a fiatalkorú a saját vallásának megfelelő étkezésben részesüljön, szertartásban és ünnepeken részt vehessen, amennyiben ez összeegyeztethető a többi növendék alapvető emberi jogaival, az intézet biztonságával és az intézeti renddel.

A Bv. tv. rendelkezései alapján Magyarországon is szabadon gyakorolhatja a vallását. Ha a fiatalkorú kéri, akkor az intézet igazgató engedélyezheti, hogy a fiatalkorú az intézetben kívül istentiszteleten vehessen részt.

Egyházi jogi személyt látogatóként a fiatalkorú hetente egyszer fogadhatja.

A törvény lehetővé teszi, hogy az intézkedés végrehajtása alatt vallásgyakorlás céljából a növendék ellenőrzés nélkül kapcsolatot tarthasson a hitéleti szolgálatot ellátó egyházi személlyel és a vallási tevékenységet végző szervezet vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagjával.

²⁹⁴ U.o. 39. cikke

Új rendelkezés a törvényben, hogy a javítóintézettel kötött megállapodás alapján az egyházi jogi személy vagy a vallási tevékenységet végző szervezet által megbízott más személy, jogvédő vagy karitatív tevékenységet folytató civil szervezet tagja, képviselője vagy ilyen szervezet megbízásából eljáró személy is ellenőrzés nélkül tarthat kapcsolatot a fiatalkorúval.

Spanyolországi intézettelátogatásaim során tapasztaltam, hogy a fiatalkorú fogvatartottak között kiemelkedően magas a bevándorló bűnelkövetők aránya, amely miatt – hazánktól eltérően – a fogvatartottak vallási nézeteiben eltérés mutatkozik, amelyet a spanyol intézmények lehetővé tesznek a nemzetközi egyezményekben megfogalmazott vallásszabadsághoz való alapvető jogra figyelemmel.

3.8.2.14. Kapcsolattartás családtagokkal és más személyekkel²⁹⁵

Általánosságban leszögezhető, hogy a fiatalkorú számára a javítóintézetben tartózkodása alatt kiemelt jelentőséggel bírnak a kinti kapcsolatai. A javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt a fiatalkorú kapcsolattartásra jogosult a hozzátartozójával, a szülői felügyeleti jogát gyakorló szülőjével, valamint más törvényes képviselőjével, ha a kapcsolattartást kizáró ok nem merült fel.

A javítóintézet feladatai közé tartozik az is, hogy szorgalmazza azt, hogy a fiatalkorú kapcsolattartásra jogosult hozzátartozóival megfelelő kapcsolatot tartson, azokat fejlessze, egyben elősegíti, hogy a nevelésbe vett kapcsolata ne szakadjon meg a gondozást korábban ellátó gyermekotthonnal vagy nevelőszülővel.

Spanyolországban is a fiatalkorúnak joga van ahhoz, hogy szabadon, szóban és írásban az anyanyelvén kapcsolatot tartson szüleivel, törvényes képviselőjével és családtagjaival, valamint egyéb személyekkel. A fiatalkorúnak joga van ahhoz is, hogy ezeket a személyeket látogatóként fogadhassa az intézet által előre meghatározott időpontban.

Magyarországon a Bv. tv. lehetővé teszi, hogy az intézkedés végrehajtása alatt a növendék bizonyos személyekkel ellenőrzés nélkül tartson kapcsolatot. Erre figyelemmel a növendék a védőjével, nevelésbe vétele esetén a gyermekvédelmi gyámmal, a pártfogó felügyelővel,

²⁹⁵ U.o. 40. cikke

jogszabályok által az alapvető jogok védelmére feljogosított szervezet tagjával, a nemzeti megelőző mechanizmus feladatainak teljesítésére felhatalmazott munkatársával, vallásgyakorlás céljából a hitéleti szolgálatot ellátó egyházi személlyel és a vallási tevékenységet végző szervezet vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagjával.

Ezen felül, amennyiben a növendék külföldi állampolgár, akkor hazája Magyarországon akkreditált diplomáciai képviselőjével, konzuli tisztségviselőjével, valamint ennek hiányában az érdekei képviseletét ellátó állam képviselőjével is jogosult ellenőrzés nélkül kapcsolatot tartani.

A javítóintézeti nevelés végrehajtása során a fiatalok kérelmére az igazgató az a fent részletezett személyeken kívül más személyek számára is engedélyezheti a kapcsolattartást, az ilyen személyekkel való kapcsolattartást az igazgató a fiatalok fejlődése, nevelése érdekében korlátozhatja.

A javítóintézetnek a kapcsolattartásra jogosult személyeket a fiatalok nyilvántartásában rögzítenie kell.

A magyar szabályozás alapján a fiatalok nyolc különféle formában tarthat kapcsolatot: levelet írhat, csomagot küldhet, telefonon beszélhet, látogatót fogadhat, családi konzultáción vehet részt, valamint részére kimenő, eltávozás és szabadság engedélyezhető. Az utóbbi három kapcsolattartási formának van a legnagyobb jelentősége a növendékek körében.

A hatályos szabályozás a korábbi szabályozáshoz képest a kapcsolattartás formáiba két teljesen új lehetőséget vezetett be, a családi konzultáció és családterápiás foglalkozás meghatározásával.

A családi konzultáció és a családterápiás foglalkozás nem minősül látogatófogadásnak, továbbá az a fiatalok között is engedélyezhető.

A kapcsolattartásra az intézet rendje szerint, a házirendben foglalt szabályok figyelembe vételével, látogatásra pedig a javítóintézettel előre egyeztetett időpontban kerülhet sor.

A fiatalok részére biztosított egyes kapcsolattartási formák gyakoriságának számításakor a hivatalos kapcsolattartókkal történő kapcsolattartást figyelmen kívül kell hagyni.

A javítóintézet feladata, hogy a kapcsolattartási célú kimenő, az eltávozás és a szabadság engedélyezése előtt írásban vagy elektronikus úton be kell szereznie a fiatalkorút fogadó szülő, más hozzátartozó, családba fogadó gyám vagy egyéb személy nyilatkozatát arról, hogy a fiatalkorú felügyeletét, ellátását, lakhatását biztosítja és gondoskodik arról, hogy a fiatalkorú visszatérjen a javítóintézetbe, valamint nyilatkoznia kell arról is, hogy az utazás költségeit vállalja-e. Ezek hiányában a fiatalkorú kimenő, eltávozásra és szabadságra nem mehet.

Amennyiben a fiatalkorú ideiglenes hatállyal elhelyezett vagy nevelésbe vett, akkor az ő esetükben az eltávozás vagy a szabadság engedélyezése előtt a javítóintézet igazgatójának ki kell kérnie a fiatalkorú gyermekvédelmi gyámjának a véleményét is.

Ha az ideiglenes hatállyal elhelyezett vagy nevelésbe vett fiatalkorút az eltávozás vagy a szabadság alatt a vele kapcsolattartásra jogosult szülő, vagy más hozzátartozó fogadja, ehhez a fiatalkorú nevelésbe vétele ügyében eljáró gyámhivatal hozzájárulását is be kell szerezni. Ebben az esetben megállapítható, hogy a fiatalkorú gyámja, amennyiben a növendék fejlődése szempontjából nem helyesli a növendék kapcsolattartását szülőjével, vagy más személlyel, akkor a hozzájárulásának megtagadásával megakadályozhatja azt.

Az eltávozás és a szabadság engedélyezéséről és időtartamáról előzetesen írásban vagy elektronikus úton tájékoztatni kell a fiatalkorú lakóhelye szerinti gyámhivatalt és a fiatalkorú gyermekvédelmi gyámját.

Mindkét országban a kapcsolattartáshoz való jog gyakorlása során kiemelt szerepe van a családi kapcsolatok fenntartásának, reszocializációs törekvések körében azonos a két szabályrendszer a családi konzultáció és a családterápiás foglalkozás tekintetében.

3.8.2.15. Az egyes kapcsolattartási jogok

Az egyes kapcsolattartási jogok körébe tartoznak a látogatás, a hatóságokkal történő kapcsolattartás, a telefonálás, az írásbeli kapcsolattartás, a csomagküldés, a rendes szabadság engedélyezése, a rendes és a rendkívüli eltávozások.

A spanyol szabályozás alapján az intézetnek biztosítani kell, hogy a növendék legalább heti két alkalommal látogatót fogadhasson, amelynek tartama összevonható.

Az intézet igazgatója vagy a fenntartó indokolt esetben, jó magaviselet miatt és a fiatalok fejlődésének ösztönzése érdekében az intézet által meghatározott időponttól eltérő időben rendkívüli kapcsolattartást is engedélyezhet.

A látogatás során a családtagoknak igazolni kell a rokoni kapcsolatot és a nem rokon látogatóknak a kapcsolattartáshoz való előzetes igazgatói engedéllyel kell rendelkezniük.

Ha a kapcsolattartó vagy a látogató nem cselekvőképes fiatalok, akkor ahhoz a törvényes képviselője hozzájárulása szükséges.

A látogatásnak legalább negyven percesnek kell lennie. Egyszerre legfeljebb négy személy látogathatja a fiatalokat kivéve, ha az intézet belső szabályzata vagy az igazgató indokolt esetben több személy jelenlétét teszi lehetővé.

Havonta legalább egyszer legalább három órás családi együttlétet kell biztosítani (családi konzultáció).

A látogatás alatt a látogatók nem tarthatnak maguknál táskát vagy csomagokat, sem az intézet házirendjében meghatározott tiltott tárgyakat vagy anyagokat. A látogatók személyazonosságát ellenőrzik és az 54.5 cikk szerinti biztonsági ellenőrzésen esnek át.²⁹⁶

²⁹⁶ U.o. 54. cikkének 5. pontja: a személyek, a ruházat, valamint a fiatalok személyes tárgyainak átvizsgálása a következő feltételek szerint történik:

- a) Szükségesség és arányosság alapelvének figyelembe vételével, valamint a fiatalok emberi méltóságának és alapvető jogainak tiszteletben tartásával valósul meg. Azonos hatékonyságú eszközök megléte mellett az elektronikus eszközök részesülnek előnyben.
- b) A ruházat és a személyes tárgyak átvizsgálása során a fiataloknak lehetőség szerint jelen kell lenniük.
- c) A fiatalok motozását csak azonos nemű személy végezheti zárt helyen, amelyen más fiatalok nem lehetnek jelen, amennyire lehetséges az intim szféra tiszteletben tartásával.
- d) Kizárólag konkrét és specifikus biztonságvédelmi okból, amennyiben megalapozottan feltehető, hogy a fiatalok testében olyan veszélyes tárgyat vagy anyagot rejt el, amellyel kárt okozhat saját vagy mások testi épségében, vagy egészségében, vagy az intézet biztonsági és együttélési szabályait megsérti, és amennyiben nem lehetséges elektronikus eszközök használata, akkor az intézet igazgatójának engedélyével, az ügyeletes fiatalok bírójának és az ügyeletes ügyész előzetes haladéktalan értesítésével, a motozás okának kifejtése mellett lehet a fiatalokat teljesen meztelenre vetkőztetve megmozdítani.

A motozást követően, annak tényéről és eredményéről a f. bírót és az ügyészt értesíteni kell.

- e) amennyiben a motozás eredménytelenül zárul, de a gyanú továbbra is fennáll, akkor az intézet igazgatója kérvényezheti az illetékes bírói szervtől, más ellenőrző eljárás alkalmazásának engedélyezését.

Ha a látogató nem veti magát alá az ellenőrzésnek, akkor az igazgató megtagadhatja a kapcsolattartást és a látogatást, és erről értesíti a fiatalok bíróját.

Az igazgató félbeszakíthatja vagy véget vethet a látogatásnak, ha a látogatás alatt fenyegetés, kényszer, szóbeli vagy fizikai agresszió történik, helytelen magatartást tanúsítanak, vagy megalapozottan feltehető, hogy a növendék vagy a látogató bűncselekmény elkövetésének előkészítésében vesznek részt, az együttélési és az intézet biztonsági szabályait megsértik vagy a megítélése szerint a látogatók a fiatalok integrált személyiségfejlődésére negatívan hatnak.

Ha a kapcsolattartás a fiatalokra nézve károsnak bizonyul vagy feltehetően ártalmas azért, mert az oktatáshoz vagy az ép személyiségfejlődéshez való alapvető emberi joga sérül, akkor az igazgató erről tájékoztatja az illetékes fiatalok bíróját.

Az intézet igazgatója, amíg az ügyben a bíró határozatot nem hoz, időlegesen felfüggesztheti a kapcsolattartási jogot. Mielőtt a fiatalok bírója az ügyben határozatot hoz, előtte meghallgatja az ügyészséget és a szakembereket.

Akkor is időlegesen felfüggesztheti a kapcsolattartási jogot az intézet igazgatója, ha a fiatalok kapcsolattartása az intézet biztonságát vagy a megfelelő együttélést súlyosan veszélyeztetné. Erről haladéktalanul tájékoztatni kell mindkét esetben a fiatalok bíróját.

Azok a fiatalok, akik egy hónapot meghaladó ideig nem kapnak hétvégi kimenőt vagy a rendes kimenőre engedélyt, akkor előzetes kérelem alapján a házastársukkal vagy azzal egyenértékű érzelmi partnerrel intim kapcsolatot létesíthetnek, amennyiben ez utóbbi kapcsolat igazolható.

Az intim kapcsolat létesítése legalább havonta egy alkalommal, minimum egy óráig tart.

Ez a fajta kapcsolattartás az intézet erre a célra kialakított helyiségben, a felek intimitásának maximális tiszteletben tartása mellett történik.

Minden intézetben egy látogatási naplót vezetnek, amiben nyilvántartják a látogatás idejét, a fogvatartott és a látogató nevét, a látogató címét, személyi okmányainak adatait és a fogvatartotthoz fűződő rokoni vagy egyéb kapcsolatát

A magyar szabályozás alapján a fiatalok kéthetente egy alkalommal fogadhatnak látogatókat, legalább harminc perc és legfeljebb két óra időtartamban. A látogatást az intézetben belül, az intézetben erre kijelölt helyiségében kell lebonyolítani. A fiatalok egy időben négy személyt látogathatnak. A látogatók élelmiszerrel kívül egyéb tárgyat csak engedéllyel adhatnak át a fiataloknak.

Lehetőség van arra, hogy a látogatást félbe szakítsák akkor, ha a fiatal vagy látogatója a látogatás rendjét megsérti, és a szabálysértő viselkedést figyelmeztetés ellenére sem hagyja abba. Kötelező a látogatást félbeszakítani, ha a fiatal vagy látogatója magatartása az intézet biztonságát közvetlenül sérti, vagy veszélyezteti. Amennyiben indokoltnak tartja, akkor kivételes esetben az intézet igazgatója rendkívüli látogatást is engedélyezhet.

A két ország szabályozás szempontjából Spanyolországban kedvezőbb a helyzet, a fiatalok heti kétszer fogadhat látogatót az intézetben, alkalmanként negyven perces időtartamban, míg Magyarországon a fiataloknak erre havi két alkalommal van lehetősége. Azonos a szabályozás tekintetében, hogy mindkét országban egyszerre négy személyt fogadhat a fiatal, és lehetőség van rendkívüli látogatás engedélyezésére is.

Magyarországon nincs lehetőség sem felnőtt, sem fiatal fogvatartottak esetében intim együttlétre, e körben a spanyol szabályozás liberálisabb. Megfontolandónak tartom a spanyol szabályozás átvételét, hogy részletesen szabályozott keret között, a fiatal előzetes kérelme alapján a házastársával vagy azzal egyenértékű érzelmi partnerével intim kapcsolatot létesíthessen, ha ez a kapcsolat igazolható.

Mindkét országban a fiataloknak joga van ahhoz, hogy a megfelelő helyiségben bizalmasan tarthasson kapcsolatot a védőjével vagy jogi képviselőjével, az illetékes fiatalok bírójával, az ügyésszel és az intézet fenntartóival.

Hasonlóképpen joga van ahhoz is, hogy kapcsolatot tartson a szakemberekkel és más egyházi képviselőkkel azért, hogy ezek a személyek a saját szakmájukat és tisztségüket megfelelően tudják gyakorolni.

Spanyolországban ezt a fiatalkorúnak az intézet igazgatójától vagy a fenntartó által erre kijelölt szervtől kell kérelmeznie. Ők állapítják meg a látogatás idejét, a szakember személyazonosságának és végzettségének előzetes ellenőrzését követően, az intézet igazgatójának engedélye alapján.

A külföldi állampolgárságú fiatalkorúnak joga ahhoz, hogy kapcsolatot tartson az országának diplomáciai vagy konzuli képviselőjével, illetőleg az általuk megjelölt személlyel, amennyiben az intézet igazgatója vagy a fenntartó engedélyezi.

A fiatalkorú írásban is benyújthatja közvetlenül az előzőekben meghatározott kérelmét. Az intézet igazgatójához a fiatalkorú közvetlenül, szóban is fordulhat kérelmével. Az érintett felet haladéktalanul, de legfeljebb huszonnégy órán belül értesíteni kell.

A védővel és a fenntartóval történő kapcsolattartás az intézeten belül és a védő vagy a fenntartó által meghatározott időben történik.

A látogatáskor a védő vagy jogi képviselő bemutatja az igazgatónak vagy a fenntartónak az igazolványukat és azt a dokumentumot (meghatalmazást), ami igazolja jogosultságát az ügyben való eljárásra. A védővel és a jogi képviselővel való kapcsolattartást közigazgatási határozattal nem lehet felfüggeszteni. Kizárólag kifejezett bírói utasításra lehet csak felfüggeszteni.

A fiatalkorú kapcsolatot tarthat az Alapvető Jogok Biztosával is, és az autonóm tartomány analóg szerveivel, a bírósággal és az ügyészséggel. A hatóságokkal történő kapcsolattartás mindig az intézet kijelölt helyiségben és a hatóságok által megjelölt időpontban történik. Ezt a kapcsolattartást közigazgatási úton semmilyen módon nem lehet korlátozni vagy felfüggeszteni, illetve abba beavatkozni.

Minden hatóságnak és tisztviselőnek megfelelően módon igazolni kell magát a biztonsági szolgálatnak.

A kimenő, eltávozás és szabadság körében is jelentős változást hozott a Bv. törvény.

A korábbi szabályozás alapján ezek mind elsősorban a jutalmazás formái között voltak szabályozva, míg a hatályos szabályozás ezeket beemeli a kapcsolattartás formái közé, kiegészítve a jutalom kimenő, jutalom eltávozás és jutalom szabadság fogalmainak bevezetésével is.

A telefonos kapcsolattartás körében a két ország szabályozásában nincs eltérés abban, hogy a fiatalkorú hívást kezdeményezhet és fogadhat a szüleitől, törvényes képviselőjétől és egyéb családtagoktól az intézet által meghatározott időben. A két ország szabályozása egységes a telefonálás időtartamában is. Más személyekkel és a megjelölt időn kívüli kapcsolattartáshoz az intézet igazgatójának előzetes engedélye alapján van lehetőség.

Spanyolországban a fiatalkorúak legalább heti két alkalommal 10 percig telefonálhatnak. A hívásokat a fiatalkorúnak kell megfizetnie az érvényes tarifa alapján kivéve, ha a fiatalkorú körülményeire vagy a hívás tartalmára tekintettel a fenntartó ettől eltérően rendelkezik.

Magyarországon a fiatalkorú telefonkészülék használatára hetente két alkalommal legalább tíz perc időtartamban jogosult. A javítóintézet biztosítja a fiatalkorú által használható telefonkészüléket. A fiatalkorú csak ezt a kijelölt telefonkészüléket használhatja, a növendék az intézetben mobil telefonkészüléket nem tarthat magánál.

Az új Bv. tv. lehetővé teszi, hogy a fogvatartottak az intézet által biztosított mobiltelefon készüléket használják, addig a Rendtartás nem teszi lehetővé, hogy a javítóintézeti növendék mobiltelefont használhasson. A későbbiek során felmerülhet a hátrányos megkülönböztetése a növendékeknek amiatt, hogy a bv. intézetben előzetesen letartóztatott fiatalkorú használhat mobiltelefont, míg a javítóintézetben előzetes letartóztatásban lévő fiatalkorúnak erre nincs lehetősége.

A telefonbeszélgetés is ellenőrizhető vagy biztonsági okból félbeszakítható, és a levelezés ellenőrzésének lehetőségéhez hasonlóan a fiatalkorút tájékoztatni kell arról, hogy a telefonbeszélgetése is leellenőrizhető, és szükséges esetben félbe is szakítható.

Spanyolországban a fiatalkorúak szabadon levelezhetnek mindenféle ellenőrzés nélkül, amennyiben ezt a bíró kifejezetten nem tiltja meg. A levelezést az intézet nyilvántartja, és az erről vezetett naplóban feltűntetik a feladó és a címzett nevét, illetve a levél feladásának vagy érkezésének dátumát.

A fiatalkorúnak címzett levél átvétele, az átadó személy személyazonosságának ellenőrzését követően történik. A bejövő leveleket a fiatalkorú az intézet munkatársának jelenlétében nyitja ki, melynek kizárólag az a célja, hogy ellenőrizték, hogy az nem tartalmaz-e tiltott tárgyat vagy anyagot. A fiatalkorú az intézet munkatársának jelenlétében zárja le az általa küldött levelet, ami kizárólag azért történik, hogy ne tartalmazzon a kiküldött levél tiltott tárgyakat vagy anyagokat, vagy olyan tárgyat, amely nem a fiatalkorú tulajdonában áll.

Magyarországon a levelezés korlátlan gyakorisággal és terjedelemben történhet. A fiatalkorú által írt, vagy a részére érkezett levelet legkésőbb két napon belül továbbítani vagy kézbesíteni kell. A levelezés szűrőpróbaszerűen biztonsági szempontból, tartalmilag ellenőrizhető. Az ellenőrzés célja annak megakadályozása, hogy a fiatalkorú a biztonságát vagy az intézmény biztonságos működését sértő vagy veszélyeztető eszközhöz, információhoz jusson, vagy a növendék ilyen információt továbbítson. Az ellenőrzés lehetőségéről a fiatalkorút tájékoztatni kell. Ha az ellenőrzés során a fiatalkorú levelezésében biztonságot sértő tárgyat vagy információt találnak, akkor a levél nem továbbítható vagy kézbesíthető. A levél továbbításának vagy kézbesítésének a megtagadását a fiatalkorúval közölni kell.

Nem ellenőrizhető a fiatalkorúnak a hatóságokkal, nemzetközi szervezetekkel,²⁹⁷ az Alapvető Jogok Biztosával, valamint a védővel való levelezése tartalmilag, kivéve, ha alapos indok merül fel arra, hogy a fiatalkorú részére érkező, vagy az általa küldött levél nem a címzésben megjelölt hatóságtól, nemzetközi szervezettől, az alapvető jogok biztosától vagy a védőtől származik, vagy nem ezeknek szól. Az ilyen levelet jegyzőkönyv egyidejű felvétele mellett a fiatalkorú jelenlétében fel kell bontani, azonban az ellenőrzés csak a feladó, illetve a címzett azonosítására szolgálhat, és nem pedig a tartalom megismerésére.

²⁹⁷ Bv. törvény 358- §-ának (5) bekezdése alapján a levelezés ellenőrzése szempontjából nemzetközi szervezetnek az a szervezet minősül, amelynek tevékenysége az emberi jogok érvényesülésének vizsgálatára - nemzetközi szerződés alapján - kiterjed.

A két országban lényeges különbség van a fiatalok levelezésével kapcsolatos szabályokban abban, hogy Spanyolországban a fiatalok bírása hatáskörébe tartozik a levelezés engedélyezése, addig Magyarországon erről az intézet igazgatója dönt.

A spanyol szabályozás alapján a fiatal korlátozás nélkül küldhet és kaphat csomagot kivéve, ha ezt a bíró kifejezetten megtiltja. A tartalmát a fiatal jelenlétében ellenőrizni kell azért, hogy ne tartalmazzanak tiltott anyagokat vagy tárgyakat, illetve, hogy a tartalmuk megfelelő higiéniai állapotú legyen. Az átadó személy személyazonosságának ellenőrzését követően lehet csak a csomagot átvennie az intézetnek.

Magyarországon a fiatal részére küldött csomagot a fiatal csak a csoportnevelője jelenlétében bonthatja fel. A csoportnevelő feladata az, hogy ellenőrizze a csomag tartalmát, azt, hogy a csomag nem tartalmaz-e az intézet rendjét, a fiatal vagy társai egészségét, biztonságát veszélyeztető tárgyat. Amennyiben ilyen tárgyat tartalmaz a csomag, akkor azt a növendéktől el kell venni. Általános gyakorlat a javítóintézetekben az, hogy a növendékek a részükre érkezett csomagot, amennyiben az személyes használat tárgyat nem tartalmaz, hogy azt növendék társaikkal megosztják.

A két országban lényeges különbség van a fiatalok csomag fogadására és küldésére vonatkozó szabályokban abban, hogy Spanyolországban a fiatalok bírása hatáskörébe tartozik annak engedélyezése, addig Magyarországon erről az intézet igazgatója dönt.

Spanyolországban a nyitott vagy a félig nyitott rendszerre ítélt fiatal fogvatartottak rendszeres szabadságra engedhetők, amennyiben az alábbiakban leírt feltételek teljesülnek.

A nyitott rendszerben évente maximum 60 nap, míg a félig nyitott rendszerben maximum évente 40 nap lehet, amelyet két félévben arányosan kell elosztani. Ebbe nem számít be a rendkívüli szabadság, a hétféltávú eltávozás vagy az egyéb ezen felül engedélyezett szabadság. Az egyes eltávozások összideje nem haladhatja meg a 15 napot. A tanköteles fiatalnak nem adható szabadság az iskolai tanítási napokon. A szabadság csak akkor adható ki a tanköteles fiatalnak, amikor nincs iskolai oktatás.

A rendszeres szabadság engedélyezéséhez a következő feltételeknek, kötelező módon teljesülniük kell:

- a.) a fiatalkorúnak előzetes kérelmeznie kell,
- b.) a fiatalkorú súlyos és nagyon súlyos fegyelmi vétség miatt kiszabott fegyelmi büntetés hatálya alatt nem állhat,
- c.) a fiatalkorú a személyre szabott nevelési programban meghatározott feladatokban részt vegyen,
- d.) a személyre szabott nevelési programban vagy annak későbbi módosított változatában ezek az engedélyek már rendelkezésre álljanak, és ezt a bíró már jóváhagyta,
- e.) nem áll fenn az 52.2-ben foglalt körülmény,²⁹⁸
- f.) ha az intézet kedvezőtlen előrejelzést állapít meg, mert feltehető, hogy a fiatalkorú az intézkedéseket meg fogja szegni, újabb bűncselekményt fog elkövetni, vagy a szabadság negatívan hat a fiatalkorú személyiségére, a szabadulás utáni életre való felkészülésére, illetve a nevelési programban foglaltak megvalósulására, akkor nem adható ki részére a szabadság.

Amennyiben ezek fennállnak, akkor az intézet vezetése vagy a fenntartó által kijelölt szerv dönthet úgy, hogy felfüggeszti a rendes szabadság engedélyezését, és erről a fiatalkorúak bíróját értesíti. Az engedély megadásáról az igazgató vagy a fenntartó által kijelölt szerv rendelkezik, ők határozzák meg a napot, az időtartamot és a feltételeket. Az engedély megadásáról, esetleges megtagadásáról, feltételeiről és időtartamáról értesíteni kell az illetékes fiatalkorúak bíróját. A szabadság megtagadásáról vagy felfüggesztéséről a fiatalkorút is értesíteni kell, aki a döntés ellen fellebbezhet.

A jogerős ítélet rendelkezéseinek megfelelően zárt rezsimben lévő fiatalkorú, miután letöltötte az első harmadát az intézkedésnek, és az intézkedés végrehajtása alatt a személyiségfejlődése kedvező irányban alakul, és ez kedvezően hat a reszocializációjára, és a fent részletezett feltételek teljesülnek, akkor az illetékes fiatalkorúak bírója engedélyezheti, hogy a fiatalkorú évi maximum 12 napra, alkalmanként legfeljebb 4 napig szabadságra mehessen.

Magyarországon kimenőre, eltávozásra és szabadságra van lehetősége a fiatalkorúnak. Kimenő hetente egyszer, legalább két óra és legfeljebb tizenkét óra időtartamban engedélyezhető a növendék számára, ha a fiatalkorú legalább egy hónapja a javítóintézetben tartózkodik. Eltávozás kéthetente, egy évben összesen harminc nap terjedelemben, alkalmanként legalább két napra, de legfeljebb öt napra engedélyezhető, amelybe az utazás időtartama is beszámít. Az első

²⁹⁸ U.o.52. cikk 2. pontja: az eltávozás és az engedély hatályát veszti, ha a fiatalkorúval szemben újabb bűncselekmény elkövetése miatt büntetőeljárás indul.

eltávozásra csak a befogadást követő két hónap elteltével kerülhet sor. Ennek a rendelkezésnek a jelentősége az, hogy a fiatalok meg kell ismernie az intézetnek ahhoz, hogy hosszabb időre az intézetből engedéllyel eltávozhasson.

A növendékeknek szabadság a tanítási év rendjéhez igazodóan évente összesen két alkalommal, az iskolai téli szünet idején legfeljebb tíz napra, az iskolai nyári szünet alatt legfeljebb huszonegy nap időtartamban engedélyezhető, feltéve hogy a fiatalok legalább két hónapja a javítóintézetben tartózkodik. Kivételesen lehetőség van arra, hogy legfeljebb egy hétre, az a fiatalok is hazaengedhető, aki egy hónapja tartózkodik az intézetben. A szabadság engedélyezése előtt az intézet feladata, hogy beszerezze a fiatalok a szabadság alatt fogadó szülő, gyám vagy más hozzátartozó nyilatkozatát arról, hogy a fiatalok lakhatását, ellátását, felügyeletét biztosítja arra az időre, amíg a fiatalok nála van, továbbá vállalja az utazás költségeit, és gondoskodik a fiatalok visszatéréséről az intézetbe.

Az utazás költségeit a fiatalok kérelmére zsebpénzéből vagy letéti pénzéből is lehet biztosítani. Lehetőség van arra is, hogy a javítóintézet ezeket a költségeket megelőlegezze, ha az utazás költségei a fiatalok zsebpénzéből vagy letéti pénzéből nem biztosíthatók, és azt a fogadó szülő, a gyám vagy más hozzátartozó sem tudja biztosítani.

A kimenő, az eltávozás és a téli, valamint a nyári szabadság együttes idejét összeszámítva, hogy a fiatalok, amennyiben mind a három kapcsolattartási formát megkapja az intézettől, akkor évi 365 napból 87 napot - azaz mintegy egy negyed részét az éves büntetésének - töltheti engedéllyel az intézeten kívül. Mivel Spanyolországban a javítóintézeti nevelésnek három típusa van, a szabadság mértéke is ennek megfelelően alakul, de még a nyitott rezsimben sem éri el a magyarországi maximálisan engedélyezhető időtartamot, sőt, a zárt rezsimben végrehajtott javítóintézeti nevelés a fiatalok teljes mértékben izolálja, és csak akkor támogatható a szabadság engedélyezése, ha az a növendék reszocializációjára kedvezően hat.

Mindkét országban a kimenő, mind az eltávozás és a szabadság időtartama a javítóintézeti nevelés tartamába beszámít, amennyiben a fiatalok az intézetbe határidőre visszatér.

A különbség a hatáskörök megoszlásában mutatkozik meg, és abban, hogy Spanyolországban lehetőség van a szabadság megtagadására vagy felfüggesztésére.

Spanyolországban a növendék hétvégi eltávozást kaphat, ha jogerősen nyitott vagy félig nyitott rezsimű javítóintézeti nevelésre ítélte a bíróság, és amennyiben teljesülnek az itt részletezett, valamint a rendes szabadság engedélyezéséhez szükséges feltételek. Az általános szabály az, hogy hétvégi eltávozás adható péntek du. 16 órától vasárnap este 20 óráig. Amennyiben a péntek vagy a hétfő ünnepnap, akkor a hétvégi eltávozás ideje meghosszabbodhat további huszonnégy órával.

A nyitott rezsimben elhelyezett javítóintézeti növendékek minden hétvégén eltávozást kaphatnak kivéve, hogyha a nevelési terv alakulása más eltávozási gyakoriságot tesz szükségessé, és erről az ügyészt és az illetékes fiataikorúak bíróját tájékoztatni kell, az indokok feltüntetésével.

További általános szabály az is, hogy a félig nyitott rezsimben elhelyezett növendékek a javítóintézeti nevelés letöltésének első harmadában havi egy hétvégi eltávozást kaphatnak, a fennmaradó időben havonta kettőt, kivéve, ha a fiatakorú fejlődése mást tesz szükségessé.

Az intézet igazgatója vagy pedig a fenntartó által meghatározott szerv jogosult az eltávozásokra engedélyt adni. Ki lehet kötni, hogy a fiatakorút az eltávozásokon az intézet személyzete, vagy a fenntartó által meghatározott más személy elkísérje, amennyiben ezt a körülmények indokoltá teszik.

A hétvégi eltávozások engedélyezéséről és azok gyakoriságáról az illetékes fiatakorúak bíróját értesíteni kell. Ugyanígy értesíteni kell arról is, hogyha az eltávozást megtagadják vagy felfüggesztik, illetve újra engedélyezik.

Azok a fiatakorúak, akiket jogerősen zárt rezsimű javítóintézeti nevelésre ítéltek, miután a büntetésük egyharmadát letöltötték, havonta egy alkalommal hétvégi eltávozásra mehetnek, ha az intézkedés végrehajtása során tanúsított jó magaviselete ezt lehetővé teszi, és ez kedvezően hat a társadalomba történő visszailleszkedésére, továbbá, ha a fent részletezettek teljesülnek, és az illetékes fiatakorúak bírója ezt engedélyezi.

A hétvégi eltávozásnak nincs a magyar szabályozásban megfelelője.

Spanyolországban a szülők, a házastárs, a gyerekek, a testvérek vagy a fiatakorúval szoros kapcsolatban álló egyéb személyek súlyos betegsége vagy halála esetén, vagy gyermek születésekor, valamint ezzel egyenértékű fontos és igazolt okok miatt, a megfelelő biztonsági

intézkedések megtétele mellett, rendkívüli eltávozás engedélyezhető kivéve, ha olyan különleges körülmények állnak fent, amelyek ezt nem teszik lehetővé. A rendkívüli eltávozás időtartamát az eltávozás mibenlétéhez kell igazítani, és nem haladhatja meg a négy napot. Az intézet igazgatója vagy pedig a fenntartó által meghatározott szerv jogosult a rendkívüli eltávozásokra engedélyt adni. A rendkívüli eltávozások engedélyezéséről az illetékes fiataikorúak bíróját értesíteni kell. Ha zárt rezsimben elhelyezett növendékről van szó, akkor ehhez a fiataikorúak bírójának kifejezett engedélye is szükséges.

Magyarországon is a hozzátartozó igazolt súlyos betegsége vagy halála esetén az öt nap rendkívüli eltávozást engedélyezhet, amelybe az utazás ideje is beszámít. A rendkívüli eltávozás időtartama szintén beszámít a javítóintézeti nevelés tartamába. A letéti pénzzel nem rendelkező fiataikorú részére az utazás költségeit a javítóintézet biztosítja.

A két ország szabályozása közel azonos a rendkívüli eltávozás tekintetében, mindössze egy nap a különbség és az, hogy az engedélyezés Magyarországon az intézet igazgatójának hatásköre, míg Spanyolországban a fiataikorúak bírója jogosult dönteni róla.

Spanyolországban a programozott eltávozás alatt azokat az eltávozásokat kell érteni, amelyek a nyitott vagy félig nyitott rezsimű javítóintézeti nevelés részét nem képezik, és a rendes hétféltávozásokhoz nem tartoznak, és amelyeket az intézet az egyénre szabott nevelési terv teljesülése érdekében adhat. A nyitott és félig nyitott rezsimben lévő fiataikorúaknak adható programozott eltávozás, amennyiben ez szerepel az egyénre szabott nevelési tervükben. A programozott eltávozások elsősorban hétféltávozásokon és ünnepnapokon történnek. Munkanapokra akkor eshet, ha ez összeilleszthető a fiataikorú napirendjével. Az általános szabály az, hogy az eltávozás legfeljebb 48 óráig tarthat, azonban kivételes esetben ettől eltérően is lehet rendelkezni. Azok a fiataikorúak, akiket jogerősen zárt rezsimű javítóintézeti nevelésre ítélték, miután a büntetésük egyharmadát letöltötték, és, ha az intézkedés végrehajtása során tanúsított jó magaviseletük ezt lehetővé teszi, és ez kedvezően hat a társadalomba történő visszailleszkedésükre, továbbá, ha az illetékes fiataikorúak bírója ezt engedélyezi, akkor ez itt részletezettek szerint lehet őket programozott eltávozásra engedni.

Magyarországon programozott eltávozásra nincs lehetősége a fiataikorúnak, mert az egyéni nevelési-gondozási terv nem tartalmazza.

Spanyolországban a fiatalkorúak a szülők, törvényes képviselők, vagy az általuk kijelölt személyek felügyelete alatt állnak az eltávozás tartama alatt, megjelölve egy tartózkodási helyet a kapcsolattartáshoz.

Amikor a fiatalkorú gyámság alatt áll, akkor a gyámhatóság által kijelölt személyek vagy szervezetek azok, akik az eltávozás tartama alatt a fiatalkorút felügyelik, ugyanúgy meg kell határozni a tartózkodási helyet.

Amennyiben a szülők, vagy a törvényes képviselők nem fellelhetők, vagy visszautasítják a fiatalkorú fogadását az eltávozás idejére, vagy maga a fiatalkorú tagadja meg, hogy együtt legyen velük, vagy az általuk kijelölt más személyekkel, akkor az illetékes fiatalkorúak bírāja jelöli ki azokat a személyeket és szervezeteket, a LORPM 44. cikkben foglaltak szerint, akiknek a felügyelete alatt áll a fiatalkorú az eltávozás ideje alatt. Azok a fiatalkorúak, akik eltávozáson vannak, kötelesek azt a tartózkodási helyüket megjelölni, ahol szükséges esetben elérhetőek.

Magyarországon a szabadság engedélyezése előtt az intézet feladata, hogy beszerezze a fiatalkorút a szabadság alatt fogadó szülő, gyám vagy más hozzátartozó nyilatkozatát arról, hogy a fiatalkorú lakhatását, ellátását, felügyeletét biztosítja arra az időre, amíg a fiatalkorú nála van, továbbá vállalja az utazás költségeit, és gondoskodik a fiatalkorú visszatéréséről az intézetbe.

3.8.2.16. Munkavégzés²⁹⁹

Spanyolországban a jogszabályokban meghatározottak szerint munkaképes korú fiatalkorú növendéknek joga van ahhoz, hogy megfelelő díjazás ellenében munkát végezzen, amennyiben számára a fenntartó munkát tud biztosítani, ezen kívül joga van a törvényben meghatározott szociális juttatásokra is. Ebből a célból, a fenntartó megteszi a szükséges lépéseket, hogy a fiatalkorúak végezhesenek fizetett módon munkát az intézeten belül vagy kívül, az elzárás típusának és rezsimjének függvényében.

Az intézeten kívül, rendes megbízási szerződéssel dolgozó növendékek munkaviszonyát az általános munkajogi szabályok határozzák meg, azonban fennmarad a fenntartó joga, hogy a

²⁹⁹ U.o.53. cikke

nevelési programhoz történő illeszkedés szempontjából a szerződés szerinti munkavégzést felügyelje.

A külön, a fiatalok számára létrehozott intézeteken belüli termelői munka közvetlenül az illetékes fenntartó irányítása mellett, illetve a fenntartó és természetes vagy jogi személyek között kötött megállapodások alapján történik, a büntetés-végrehajtási munkaviszonyra, valamint a fogvatartottak társadalombiztosítására vonatkozó szabályok figyelembe vételével, a következő feltételekkel:

- a) Az illetékes fenntartó, vagy a megállapodás szerinti természetes, illetve jogi személy a munkáltató, azonban ez utóbbi esetben a fenntartó egyetemleges felelősséget vállal a bér, és a társadalombiztosítási járulékok megfizetésére,
- b) A tizenharmadik életévüket be nem töltött fiatalokat a következő szabályok figyelembe vételével lehet alkalmazni:
 - nem végezhetnek éjszakai munkát, vagy a fiatalok számára tiltott munkatevékenységet.
 - nem túlórázhatnak,
 - napi nyolc óránál többet nem dolgozhatnak, a szakképzésükre fordított időt is beleértve. Amennyiben különböző munkáltatók foglalkoztatják őket, akkor a különböző munkaórákat összesíteni kell.
 - Amennyiben a folyamatos napi munkavégzés meghaladja a négy és fél órát, akkor a munkaidő alatt biztosítani kell számukra legalább harminc perc pihenő időt.
 - A heti pihenő időnek legalább két egymást követő teljes napnak kell lenni.
 - Adott esetben, a létező jogszabályokon túlmenően, az elítéltek számára egyéb kikötéseket is elő lehet írni, amennyiben ez szükséges.

Mindenesetben, a fiatalok munkavégzésének alapvető célja a munkaerő-piaci beilleszkedés. Ebből a célból, a munkavégzést ki kell egészíteni olyan tanfolyamokkal, szakképzéssel, egyéb programokkal, amelyek a munkaképességét és kompetenciáját fejlesztik, valamint előmozdítják a munka világába történő jövőbeli sikeres beilleszkedését.

Magyarországon a munkafoglalkoztatás napi időtartama a napi a nyolc órát és a heti időtartama attól függően, hogy a fiatalok a tizenhatodik életévét betöltötte-e, nem haladhatja meg a

tizenhat éven aluli fiatalok esetében a húsz, illetve a tizenhat éven felüli fiatalok esetében a negyven órát. A munkafoglalkoztatás során az intézetnek biztosítani kell a munkavédelmi és munkabiztonsági előírások betartását. A Munka törvénykönyvében foglalt rendelkezésnek alapján, a fiatalok nem végezhet egészségre ártalmas munkát, és nem osztható be éjszakai munkára sem. A munkafoglalkoztatás során különös figyelemmel kell lenni arra, ha a fiatalok várandós, vagy ha a gyermekével együttes elhelyezésben részesül. Amennyiben a fiatalok munkafoglalkozása a szabadban történik, akkor annak időtartama nem számít be a napi egy óra szabad levegőn tartózkodás időtartamába.

A fiatalok a munkafoglalkoztatásért díjazás illeti meg. A díjazás óránkénti mértéke nem lehet kevesebb a teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállaló részére órabér alkalmazása esetén megállapított alapláb kötelező legkisebb összegének 30%-ánál. A munkafoglalkoztatás rendjét, a díjazás mértékét és megállapításának szempontjait a munkafoglalkoztatási szabályzat határozza meg.

Az intézet igazgatója engedélyezheti, hogy a növendék az intézeten kívül dolgozhasson. Ebben az esetben a fiataloknak és a törvényes képviselőjének közösen kell kérelmeznie, valamint a fiatalok alkalmazását vállaló munkáltatónak is nyilatkoznia kell. A fenti kérelem és munkáltatói nyilatkozat birtokában az igazgató engedélyezheti, hogy a fiatalok a javítóintézeteken kívül végezzék munkát. A javítóintézeteken kívüli munkavégzés engedélyezése esetén is (hasznán az intézeten kívüli tanulmányok folytatásához) az igazgató előírja, hogy a fiatalok mennyi időt tölthet a javítóintézeteken kívül, és milyen szabályokat kell betartania. Ha a fiatalok a szabályokat ismételtén vagy súlyosan megszegi, akkor az igazgató az engedélyt visszavonhatja.

A munkavégzés céljából a javítóintézeteken kívül töltött idő alatt a fiatalok az azonosító kártyájával és az eltávozási engedéllyel igazolja javítóintézeteken kívüli tartózkodásának jogszerűségét.

Mindkét ország szabályozásában megjelenik gyermeki jogok közül a munkáltatásra vonatkozó speciális alapelvek, miszerint gyermeket nem lehet túlmunkára és éjszakai munkára beosztani.

3.8.2.17. Felügyelet és biztonság³⁰⁰

Spanyolországban az intézeten belüli felügyelet és biztonság fenntartása az intézeti dolgozók feladata. Az intézeti dolgozók az intézet felügyeletét a munkaköri leírásuk alapján, valamint az intézet igazgatója és a fenntartó utasításának megfelelően látják el. Az intézet belső biztonságát a fogvatartott fiatalok folyamatos megfigyelésével és felügyeletével biztosítják. Az itt részletezett formában és gyakorisággal az intézet helyiségeinek, valamint a fogvatartottak ruházatának és személyes tárgyainak az átvizsgálására is sor kerülhet. Az intézet dönthet úgy, hogy bizonyos helyiségekben fémdetektorokat, valamint csomagátvizsgáló elektronikus készülékeket alkalmaz. A helyiségek átvizsgálásának gyakoriságát a fenntartó, vagy az intézet igazgatója határozza meg.

A személyek, a ruházat, valamint a fiatalok személyes tárgyainak átvizsgálása a következő feltételek szerint történik:

- a) Szükségesség és arányosság alapelvének figyelembe vételével, valamint a fiatalok emberi méltóságának és alapvető jogainak tiszteletben tartásával valósul meg. Azonos hatékonyságú eszközök megléte mellett az elektronikus eszközök részesülnek előnyben.
- b) A ruházat és a személyes tárgyak átvizsgálása során a fiataloknak lehetőség szerint jelen kell lennie.
- c) A fiatalok motozását csak azonos nemű személy végezheti zárt helyen, amelyen más fiatalok nem lehetnek jelen, amennyire lehetséges az intim szféra tiszteletben tartásával. Kizárólag konkrét és specifikus biztonságvédelmi okból, amennyiben megalapozottan feltehető, hogy a fiatalok testében olyan veszélyes tárgyat vagy anyagot rejt el, amellyel kárt okozhat saját vagy mások testi épségében, vagy egészségében, vagy az intézet biztonsági és együttélési szabályait megsérti, és amennyiben nem lehetséges elektronikus eszközök használata, akkor az intézet igazgatójának engedélyével, az ügyeletes fiatalok bírójának és az ügyeletes ügyész előzetes haladéktalan értesítésével, a motozás okának kifejtése mellett lehet a fiatalok teljesen meztelenre vetkőztetve megmotozni. A motozást követően, annak tényéről és eredményéről a fiatalok bírójának és az ügyészt értesíteni kell.

³⁰⁰ U.o.54. cikke

d) amennyiben a motozás eredménytelenül zárul, de a gyanú továbbra is fennáll, akkor az intézet igazgatója kérvényezheti az illetékes bírói szervtől, más ellenőrző eljárás alkalmazásának engedélyezését.

A fent részletezett motozásról írott jelentést kell készíteni, feltüntetve a teljes lemeztelenítés tényét, és a d) pontban foglalt egyéb körülményeket. A jelentést a motozást végrehajtó szakemberek írják alá, és megküldik az igazgatónak és a fiatalkorúak bírójának. A nem engedélyezett pénzt és egyéb értéktárgyat a fiatalkorútól el kell venni, tiltott tárgyak, illetve a biztonságra vagy a rendezett együttélésre veszélyt jelentő tárgyak, vagy illegális eredetű tárgyak nem tarthat magánál a fiatalkorú. A fiatalkorú pénzéről és egyéb értéktárgyairól a korábban kifejtettek alapján listát kell vezetni. Ha a fiatalkorúnál kábítószer, fegyvert vagy más veszélyes tárgyat találnak, azokat az ügyészségnek vagy az illetékes fiatalkorúak bírójának kell átadni.

Azokban az intézetekben, ahol biztonsági szempontból ez szükséges, a fenntartó engedélyezheti biztonsági szakemberek, örök alkalmazását. A biztonsági szakemberek, örök segítséget nyújtanak a fent részletezett feladatok elvégzéséhez az intézeti dolgozók számára. Ez a személyzet közvetlenül az igazgató irányítása alatt áll, és az intézet területén belül nem használhat, és nem hordhat más eszközöket, mint amelyeket az 55.2 cikk meghatároz.³⁰¹

Amikor az intézet rendjét, vagy a személyek testi épségét, illetve a berendezés épségét közvetlenül fenyegető veszély áll fenn, akkor a fenntartó vagy az igazgató kérheti a területileg illetékes rendvédelmi szervek beavatkozását.

3.8.2.18. Kényszerítő eszközök³⁰²

Spanyolországban is a magyar szabályozással egyezően a kényszerítő eszközök használata a javítóintézetben szigorú feltételekhez kötött, kizárólag az alábbi okokból lehetséges:

³⁰¹ A következő kényszerítő eszközöket alkalmazhatják az intézetben a biztonsági szakemberek:

- a) a személy lefogása
- b) gumibot
- c) bilincs
- d) átmeneti elkülönítés.

³⁰² U.o.55. cikke

- a) erőszakos cselekmények vagy testi sértés elkerülése érdekében, amelyeket a fiatalkorú magának vagy másnak okoz,
- b) szökés megakadályozására,
- c) az intézet berendezésében okozott kár megakadályozására,
- d) az intézet dolgozói által a feladataik ellátása során jogszerűen adott utasításokkal szembeni aktív vagy passzív ellenszegülés esetén-

A következő kényszerítő eszközöket lehet alkalmazni:

- a) a személy lefogása
- b) gumibot
- c) bilincs, valamint
- d) átmeneti elkülönítés (magánelzárás).

A kényszerítő eszközök használata mindig az elérni kívánt céllal arányos, soha nem használható burkolt büntetésként, csak akkor lehet alkalmazni, ha nem létezik egyéb, ennél kevésbé sérelmes eszköz a kívánt cél eléréséhez és csak a szigorúan szükséges ideig tarthat.

Nem lehet kényszerítő intézkedést alkalmazni várandós fiatalkorúakkal szemben, és a terhesség megszűnését követő hat hónapon belül, valamint szoptató anyákkal, vagy a gyerekekkel együtt tartózkodó anyákkal szemben, súlyos betegségből felépülő fiatalkorú betegekkel szemben, kivéve, ha a fiatalkorú magatartása saját vagy mások testi épségére közvetlen veszélyt jelent.

Az átmeneti elkülönítés során a fiatalkorút olyan helyiségben kell elhelyezni, amely úgy van felszerelve, hogy se magának se másnak a testi épségében kárt ne okozhasson. A fiatalkorút az időleges elkülönítés alatt csak az orvos, illetve szükség esetén egyéb szakszemélyzet látogathatja.

A kényszerítő eszközök használatát előzetesen engedélyeznie kell az intézet igazgatójának, vagy a fenntartó által erre kijelölt személynek, kivéve, ha azonnal kell intézkedni, ebben az esetben, a fenti személyeket haladéktalanul értesíteni kell.

Hasonlóképpen a fent részletezett kényszerítő intézkedések alkalmazásáról vagy azok megszüntetéséről haladéktalanul értesíteni kell a fiatalkorúak bíróját, amelyben részletesen ki

kell fejteni azokat a tényeket, amelyek az intézkedésekhez vezettek valamint azokat a körülményeket, amelyek a fenntartásukat indokolják. A kényszerítő eszközöket az intézet igazgatója, vagy a fenntartó által kijelölt személy által alkalmasnak ítélt helyen kell tárolni.

Életveszélyt okozó, mások testi épségét vagy az intézet berendezését veszélyeztető súlyos rendbontás esetén az intézet igazgatója, vagy a fenntartó kérheti a területileg illetékes rendvédelmi szerv segítségét, amelyről haladéktalanul tájékoztatni kell a fiatalkorúak bíróját és az ügyészséget.

Magyarországon az új Bv. törvényben teljesen új rendelkezés a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható kényszerítő eszköz. A fiatalkorúval szemben a javítóintézetben a kényszerítő eszköz alkalmazhatósága eltérő, attól függően, hogy a fiatalkorú a Be. 454.§-ának (2) bekezdésének a) pontja alapján előzetes letartóztatásban van-e a javítóintézetben vagy jogerős javítóintézeti nevelését tölti-e. A Bv. Kódex rendelkezéseinek megfelelően, amennyiben a fiatalkorú előzetes letartóztatását fogatosítják javítóintézetben, akkor fogvatartottnak kell tekinteni. Alkalmazásának feltételei, ha a fiatalkorú a javítóintézet rendjét, biztonságát sértő vagy veszélyeztető magatartást tanúsít, bármely személy életét, testi épségét, személyes szabadságát sérti vagy veszélyezteti, illetőleg, ha a fiatalkorú szökésének vagy bűncselekmény megakadályozása érdekében szükséges.

A fiatalkorút a kényszerítő eszköz alkalmazására előzetesen figyelmeztetni kell, ha az eset körülményei lehetővé teszik. Testi kényszert akkor lehet a fiatalkorúval szemben kényszerítő eszközként alkalmazni az intézkedéssel szembeni ellenállás megtörésére, ha a fent részletezett alkalmazási feltétel bármelyike fennáll. Testi kényszerként megfogást, lefogást, ellökést, elvezetést, illetőleg önvédelmi fogás alkalmazható. Testi kényszer alkalmazásához minden esetben szükséges az igazgató vagy távollétében az ügyeletes vezető, ezek távollétében a biztonsági vezető engedélye.

Előzetesen letartóztatott fiatalkorúval szemben kényszerítő eszköz alkalmazására csak a javítóintézeti rendész jogosult.

Mivel korábban nem létező fogalom volt a javítóintézeti rendész, ezért a 2014. évi LXXII. törvény módosította, hogy a testi kényszert csak olyan javítóintézeti rendész alkalmazhatja, aki képzésben részesült vagy megfelelő szakirányú képesítéssel rendelkezik.

A javítóintézetben alkalmazott rendészek kiegészítő képzéséről és vizsgáztatásáról szól az 59/2014. (XII.8.) BM rendelet, amely 2015. január 1. napjával lépett hatályba.

Kizárt a kényszerítő eszköz alkalmazása magatehetetlen személlyel szemben, illetőleg korlátozottan alkalmazható, ha a fiatalkorú a tizennegyedik életévét nem töltötte be, akkor vele szemben kizárólag korlátozott testi kényszer alkalmazható. Korlátozott testi kényszernek a lefogás és a megfogás minősül. Nem lehet a kényszerítő eszköz tovább alkalmazni, ha az ellenszegülés megtört vagy az intézkedés eredményessége alkalmazása nélkül is biztosítható. A kényszerítő eszköz alkalmazását minden esetben az igazgatónak haladéktalanul jelenteni kell, akinek kötelessége az alkalmazása jogszerűségének megvizsgálása.

Amennyiben az igazgató azt állapítja meg, hogy az alkalmazása jogszerűtlen volt, akkor annak használatáról a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét ellátó ügyészt nyolc napon belül, ha a kényszerítő eszköz használata testi sérülést vagy halált okozott, akkor távközlő eszközön keresztül haladéktalanul értesíteni kell.

A Bv. törvény bevezette a fiatalkorúval szemben alkalmazható biztonsági intézkedéseket. A biztonsági intézkedések közé tartozik a biztonsági ellenőrzés, a vizsgálat, a szemle, a fiatalkorú személyes használati tárgyainak és ruházatának átvizsgálása, a csomagjának átvizsgálása, valamint az elektronikus megfigyelési eszköz alkalmazás és a fiatalkorú biztonsági elkülönítése.

A biztonsági elkülönítést a fiatalkorú felügyeletét ellátó dolgozónak kell kezdeményeznie, és az igazgató vagy távollétében az ügyeletes vezető írásban rendelheti el. A biztonsági elkülönítés elrendelésével egyidejűleg intézkedni kell a fiatalkorú haladéktalan orvosi vizsgálatáról. A biztonsági elkülönítés az orvos által szükségesnek tartott ideig, de legfeljebb huszonnégy óráig tarthat. Ha a fiatalkorú magatartása a legfeljebb 24 órás biztonsági elkülönítés tartama alatt sem rendeződik, akkor azt követően a pszichiátriai kezelését a pszichiáter szakorvos rendelkezése alapján a biztonsági elkülönítőben vagy az intézet egészségügyi részlegén vagy fekvőbeteg-ellátó intézményben kell folytatni. A biztonsági elkülönítőben a pszichiátriai kezelés maximum negyvennyolc óráig tarthat. A biztonsági elkülönítés elrendeléséről minden esetben értesíteni kell a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét ellátó ügyészt.

Megállapítható, hogy a testi kényszer alkalmazásánál szigorúbb feltételhez köti a törvény a biztonsági elkülönítést, mert ennek alkalmazásához írásbeli rendelkezés szükséges, és alkalmazásáról minden esetben - nem csak jogszerűtlen alkalmazás esetén – értesíteni kell a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét ellátó ügyészt.

A fiatalok orvosi vizsgálat alá vonható továbbá, ha az intézet a javítóintézet rendje megtartását és a házirend betartását ellenőrzi, de azzal a feltétellel, hogy testüregének vizsgálatára csak egészségügyi okból kerülhet sor, és azt csak orvos végezheti.

A biztonsági elkülönítőt úgy kell kialakítani, hogy a biztonsági elhelyezés ideje alatt a fiatalok ne tehesen kárt magában. Az ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsító fiatalok biztonsági elkülönítése érdekében ki kell alakítani egy olyan, a rendészeti szolgálat általi állandó felügyelet lehetőségét biztosító, külön zárható helyiséget, ahol a fiatalok a biztonsági elkülönítésre okot adó ön- vagy közveszélyes magatartás megszűnéséig elhelyezhető.³⁰³ A biztonsági elkülönítőt továbbá úgy kell kialakítani, hogy lehetővé tegye a fiatalok számára a tisztálkodást és az illemhely használatát, az ott tartózkodó fiatalok onnan el ne távozhasson, az ott tartózkodó fiatalok folyamatosan megfigyelhető legyen, határoló szerkezetei megbontásnak ellenálló kivitelben készüljenek, és a beépítésre kerülő felszerelési és berendezési tárgyak sérülést ne okozhassanak, fokozott igénybevételnek ellenálló kialakításúak legyenek.³⁰⁴

A kényszerítőeszközök alkalmazása körében a spanyol szabályozás szigorúbb a magyar szabályozásnál, mert lehetővé teszi gumibot és bilincs alkalmazását a javítóintézeti növendékekkel szemben. A biztonsági elkülönítő és a spanyol átmeneti elkülönítés (magánelzárás) alkalmazásában mutatkoznak hasonlóságok.

3.8.2.19. Kérvények, panaszok és fellebbezések benyújtása³⁰⁵

A spanyol szabályozás alapján minden fiatalok növendék és törvényes képviselője szóban vagy írásban, nyitott vagy zárt borítékban, kérvényt és panaszt nyújthat be a fenntartónak és az intézet igazgatójának a javítóintézeti neveléssel összefüggő kérdésekkel kapcsolatban. A

³⁰³ a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 369. § (1) bekezdés *b*) pontja

³⁰⁴ az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet 50. §-ának (1) bekezdése

³⁰⁵ U.o.57. cikke

fenntartó és az intézet igazgatója ezeket elbírálja, amennyiben erre hatáskörrel rendelkezik. Ellenkező esetben az igazgató vagy a fenntartó továbbítja ezeket a lehető legrövidebb időn belül az illetékes vagy hatáskörrel rendelkező hatóságnak vagy szervnek.

A fiatalkorú írásban nyitott vagy zárt borítékban nyújthat be panaszt a bíróságoknak, ügyészségnek, alapvető jogok biztosának vagy az autonóm tartományban található ezzel analóg szervnek. A közvetlenül az intézet igazgatójának vagy a fenntartónak benyújtott panaszokat a lehető legrövidebb időn belül a címzetteknek továbbítani kell. Az intézetben a fenntartón keresztül benyújtott panaszokat és kérvényeket nyilván kell tartani. A fiatalkorút tájékoztatni kell a panasz további sorsáról, és az azzal kapcsolatban hozott határozatról, valamint arról, hogy milyen fellebbezési lehetőségei vannak.

Azokat a kereseteket, amiket a fiatalkorú vagy a védője írásban nyújt be az intézet igazgatójának az intézkedés végrehajtása során hozott bármilyen határozat ellen, azt egy munkanapon belül továbbítani kell az illetékes fiatalkorúak bírójához.

Ha a fiatalkorú az intézet igazgatójának szóban fejezi ki azt a szándékát, hogy egy határozat ellen fellebbezéssel kíván élni, akkor ezt az intézet igazgatója a fenti határidőn belül továbbítja a fiatalkorúak bírójához, valamint a bíró által a fiatalkorú meghallgatása érdekében hozott intézkedéseket is teljesíti.

Magyarországon a fiatalkorút önálló panaszjog illeti meg, melyek gyakorlásához nincs szükség a törvényes képviselő hozzájárulására.

3.8.2.20. A fegyelmi eljárás szabályai

Az intézetek fegyelmi eljárásai szabályainak a célja az, hogy az intézetben biztosítsa a rendezett együttélést és a biztonságot, valamint előmozdítsa a növendék felelősségérzetét és az önkontrollját. A fegyelmi eljárás szabályait minden fiatalkorúra alkalmazni kell a zárt, a nyitott, a félig-nyitott és a terápiás rezsimben a következőekben részletezett rendelkezések sérelme nélkül. A fegyelmi eljárás gyakorlásának alapelveit nem csak a javítóintézeteken belül, hanem a szállítás, az elővezetés és az engedélyezett szabadság alatt is szem előtt kell tartani.

Az itt részletezett fegyelmi eljárási szabályokat azokra a fiatalokúra nem lehet alkalmazni, akik pszichés rendellenes állapot vagy pszichés zavar, illetve olyan észlelési zavarban szenvednek, ami megakadályozza őket, hogy megértsék cselekményeik jogellenességét, és e felismerésnek megfelelően cselekedjenek, és emiatt zárt terápiás jellegű intézkedésre ítélték, ameddig ez az állapotuk fennáll.

A javítóintézetekben és az együttműködő intézetekben a fegyelmi jog gyakorlása mindig a fenntartó által erre kifejezetten kijelölt személyt illeti meg. A kijelölés hiányában a fegyelmi jogot az intézet igazgatója gyakorolja. Kizáró rendelkezés, hogy nem járhat el ugyanaz a szerv a fegyelmi eljárás kivizsgálása és a döntés meghozatala során. A fegyelmi jogot mindig a fiatalokú emberi méltóságának tiszteletben tartásával kell gyakorolni. Sem közvetett, sem közvetlen módon a büntetés nem tartalmazhat testi fenyítést, és nem járhat az étkezés, a kötelező oktatás, a kapcsolattartások és a látogatások jogának megvonásával.

A kiszabott büntetések csökkenthetőek, valamint teljes mértékben hatályon kívül is helyezhetőek, felfüggeszthetőek vagy a végrehajtásukat el lehet halasztani az itt szabályozott foglalt feltételek alapján.

A sértett kibékítését, az okozott kár helyreállítását és az intézeti közösség javára végzett tevékenységeket, amelyeket a fiatalokú önként vállal, mindezeket a fegyelmi eljárás megszüntetésében illetékes szerv figyelembe veheti a kiszabott fegyelmi büntetések hatályon kívül helyezésének mérlegelésében.

Amennyiben a cselekmény bűncselekmény, akkor a fegyelmi eljárás lefolytatása során fegyelmi büntetést kell kiszabni, amelynek különböznie kell a büntetőjogban alkalmazott szankcióktól, amennyiben a fegyelmi büntetés célja az intézet biztonságának és rendjének a helyreállítása.

Ezekben az esetekben tájékoztatni kell az ügyészséget és az illetékes bírói szervet. Azonban a tájékoztatástól függetlenül le kell folytatni a fegyelmi eljárást, és ki kell szabni a megfelelő fegyelmi büntetést.

A fegyelmi vétségeket lehet nagyon súlyosnak, súlyosnak és enyhének minősíteni. A minősítésbeli megkülönböztetés a terhelt magatartásának erőszakos jellege, szándékossága, az okozott eredmény és a sértett személyek száma alapján történik.

Nagyon súlyos vétségek az alábbiak:

- a) az intézeten belül bármelyik személy ellen súlyos erőszak, fenyegetés vagy kényszerítés elkövetése,
- b) a fiatalok által eltávozása során, az intézeten kívül elkövetett súlyos erőszak, fenyegetés vagy kényszer alkalmazása más növendékkel, az intézet munkatársával, vagy a hatósággal vagy a hatóság képviselőjével szemben,
- c) lázadásban, csoportos ellenszegülésben felbujtóként vagy tettesként részt vesz,
- d) szökési kísérlet és szökésben részvétel, illetve együttműködés más növendékekkel ezek kivitelezésében,
- e) az intézet munkatársainak feladata ellátása során adott jogos utasításával szemben aktívan és súlyosan ellenszegül,
- f) kábítószer, tudatmódosító szer vagy alkoholt az intézet területére magával hoz, birtokol és fogyaszt,
- g) fegyvert vagy egyéb, személyekre veszélyt jelentő, tiltott tárgyakat az intézet területére bevisz és birtokol,
- h) az intézet helyiségeit, berendezését és felszereléseit, vagy más személyek tárgyait szándékosan megrongálja, 300 euró feletti kárt okozva,
- i) az intézet berendezéseit vagy felszerelését, más személyek tárgyait az intézetből elviszi.

Súlyos vétségek az alábbiak:

- a) az intézeten belül bármelyik személy ellen kevésbé súlyos erőszak, fenyegetés vagy kényszerítés elkövetése,
- b) a fiatalok által eltávozása során, az intézeten kívül elkövetett kevésbé súlyos erőszak, fenyegetés vagy kényszer alkalmazása más növendékkel, az intézet munkatársával, vagy a hatósággal vagy a hatóság képviselőjével szemben,
- c) az intézeten belül bármelyik személlyel szemben súlyosan tiszteletlenül vagy sértően lép fel,
- d) a fiatalok által eltávozása során, az intézeten kívül más növendékkel, az intézet munkatársával, vagy a hatósággal vagy a hatóság képviselőjével szemben súlyosan tiszteletlenül vagy sértően lép föl,
- e) az engedélyezett eltávozásról a meghatározott napra és órára nem tér vissza az intézetbe, alapos indok nélkül,

- f) az intézet munkatársainak feladata ellátása során adott jogos utasítását, vagy azzal szemben passzívan ellenáll,
- g) az intézet helyiségeit, berendezését és felszereléseit, vagy más személyek tárgyait szándékosan megrongálja, 300 euró alatti kárt okozva,
- h) az intézet helyiségeiben, berendezésében és felszereléseiben, vagy más személyek tárgyaiban tudatos gondatlanságból magas összegű kárt okoz,
- i) az előző cikk g) és h) pontjában foglaltaktól eltérő, a házirend által tiltott tárgyak és anyagok az intézetbe történő behozatala és birtoklása,
- j) az intézetből kivisz olyan tárgyakat, amelyeknek a kivitele nem engedélyezett, az előző cikk g) pontjában foglaltaktól eltérő, a házirend által tiltott anyagok fogyasztása, bosszúból önkárosítás, vagy sérülések és betegségek szimulálása azért, hogy a kötelező tevékenységek alól kivonja magát,
- k) az engedélyezett eltávozásokra vonatkozó feltételeket nem teljesíti, valamint az ellenőrzéseknek nem veti alá magát.

Enyhe vétségek az alábbiak lehetnek:

- a) az intézeten belül bárkivel szemben enyhe tiszteletsértés,
- b) a fiatalok által eltávozása során, az intézeten kívül elkövetett enyhe tiszteletsértés más növendékkel, az intézet munkatársával, vagy a hatósággal vagy a hatóság képviselőjével szemben, az intézet házirendjében nem tiltott tárgyat vagy anyagot az intézetben nem rendeltetésszerűen használ,
- c) az intézet helyiségeiben, berendezésében és felszereléseiben, vagy más személyek tárgyaiban figyelmetlenségből vagy használat során magas összegű kárt okoz,
- d) összetűzést vagy viszályt szít a növendék társaival,
- e) bármilyen tevékenység vagy mulasztása, amellyel megsérti az intézet működési rendjét, függetlenül attól, hogy súlyos vagy nagyon súlyos fegyelmi vétség.

A fiatalokkal szemben csak azokat a fegyelmi büntetéseket³⁰⁶ lehet kiszabni, amelyről a törvény kifejezetten rendelkezik.

Nagyon súlyos fegyelmi vétség elkövetése esetén az alábbi fegyelmi büntetéseket lehet kiszabni:

³⁰⁶ U.o.65. cikke

- a.) csoporttól történő elkülönítés 3-tól 7 napig, abban az esetben, ha agresszív, erőszakos magatartást tanúsít vagy súlyosan sérti az együttélési szabályokat,
- b.) csoporttól történő elkülönítés 3-tól 5 hétvégére terjedő időre,
- c.) hétvégi eltávozástól eltiltás 15 naptól 30 napig terjedő időszakra,
- d.) rekreációs jellegű hétvégi eltávozástól eltiltás 1 hónaptól 2 hónapig terjedő időszakra.

Súlyos fegyelmi vétség elkövetése esetén az alábbi fegyelmi büntetéseket lehet kiszabni:

- a) csoporttól történő elkülönítés legfeljebb 2 napra,
- b) csoporttól történő elkülönítés 1-től 2 hétvégére terjedő időre,
- c) hétvégi eltávozástól eltiltás 1 naptól 15 napig terjedő időszakra,
- d) rekreációs jellegű hétvégi eltávozástól eltiltás 7 naptól 15 napig terjedő időszakra.

Enyhe fegyelmi vétség elkövetése esetén az alábbi fegyelmi büntetéseket lehet kiszabni:

- a.) a rekreációs/szabadidős intézeten belüli programokon történő részvételtől eltiltás 1-től 7 napig terjedő időre,
- b.) megrovás/szóbeli feddés,

Azok a fiatalok, akiket hétvégi tartózkodásra ítélték, velük szemben olyan fegyelmi büntetést kell kiszabni, amely tartamában és jellegében illeszkedik az elkövetett szabálysértő magatartáshoz és a kiszabott intézkedés tartamához.

Nagyon súlyos és súlyos vétségek elkövetése esetén csak akkor lehet fegyelmi büntetésként elkülönítést³⁰⁷ kiszabni, ha a fiatal egyértelműen erőszakos és agresszív magatartást tanúsított, és ha ezzel ismételt és súlyosan megsértette az intézet együttélési szabályait.

A fiatal az elkülönítést a saját szobájában vagy azzal azonos jellegű helyiségben tölti nappal. Az elkülönítés ideje alatt a fiatalnak két óra szabadlevegőn tartózkodást kell biztosítani és részt kell vennie a kötelező tanórai oktatáson, valamint a 40. és 41. cikk szerinti látogatásokat is biztosítani kell számára.³⁰⁸ A nappali tevékenységek idején a szobájában számára alternatív,

³⁰⁷ U.o.66. cikke

³⁰⁸ Kapcsolattartás családtagokkal és más személyekkel, valamint a bíróval, az ügyésszel, a védővel, szakemberekkel és egyéb hatóságokkal.

egyénre szabott tevékenységet kell biztosítani. A fiatalkorút az orvosnak és a pszichológusnak naponta meg kell látogatnia, és a fiatalkorú fizikai és mentális állapotáról az igazgatót tájékoztatni kell, valamint arról, hogy a kiszabott büntetés felfüggesztése, módosítása, hatályon kívül helyezése indokolt-e.

Az előzőek ellenére, a csoportból való elkülönítés nem alkalmazható várandós fiatalkorúak esetében, a várandóság befejezését követő hat hónapon belül, a szoptató anyákkal szemben, valamint az anya és gyermeke együttes elhelyezése esetén.

Ezen túlmenően beteg fiatalkorúval szemben sem lehet alkalmazni illetve, ha a büntetés a fiatalkorú fizikai és mentális egészségére kihat, akkor a kiszabott fegyelmi büntetést hatályon kívül kell helyezni.

A szankció típusának és időtartamának megállapításához figyelembe kell venni az arányosság elvét, a fiatalkorú körülményeit, a cselekmény jellegét, a cselekmény elkövetése során mutatott erőszakot vagy agressziót, a szándékosságot, valamint az intézet együttélési rendjében okozott zavart, az okozott károk súlyosságát és azt, hogy a fiatalkorú más fegyelmi vétségben milyen fokban vett részt, valamint a visszaesést.

Figyelembe véve azt, hogy a fogvatartott intézkedésének letöltésére csekély hatása van az általa elkövetett fegyelmi vétségnek, valamint tekintettel arra, hogy a fiatalkorú elismeri az általa elkövetett törvénysértést és arra is, hogy a szabálysértő magatartás méltó büntetése milyen nevelési hatással bír, a nagyon súlyos fegyelmi vétség elkövetőjének kiszabható a súlyos fegyelmi vétségért járó büntetés, illetve a súlyos fegyelmi vétség elkövetője számára az enyhe fegyelmi vétségért járó büntetés.

Ha a fiatalkorú felelősségét megállapítják két vagy több fegyelmi vétség elkövetése miatt ugyanabban az eljárásban,³⁰⁹ akkor vele szemben olyan megfelelő fegyelmi büntetést kell kiszabni, mintha az egyes fegyelmi vétségek elkövetése miatt külön-külön szabnának ki büntetést. A fiatalkorú által elkövetett összes fegyelmi vétség miatt egy fegyelmi büntetést kell kiszabni, alapul véve a legszigorúbb fegyelmi vétséget. Abban az esetben, ha különböző

³⁰⁹ U.o.68. cikke

büntetéseket kellene a fiatalkorúval szemben egyidejűleg kiszabni, ha lehetséges, akkor így kell eljárni.

Amennyiben ez nem lehetséges, akkor a súlyosság és a tartam alapján egymás után kell végrehajtani a büntetéseket anélkül, hogy az meghaladja a legsúlyosabb fegyelmi vétség esetén kiszabható büntetés tartamának a kétszeresét.

Az előzőekben részletezett rendelkezés alkalmazása ellenére, semmilyen esetben sem lehet ugyanabban vagy különböző fegyelmi eljárásokban kiszabott eltérő büntetéseket egymás után végrehajtani feltételezve, hogy a fiatalkorún ezeket egymás után hajtják végre:

- a.) több, mint 7 nap vagy több, mint 5 hétvége csoporttól történő elkülönítés esetén,
- b.) több, mint egy hónap hétvégi szabadságtól megvonás,
- c.) több, mint két hónap szabadidős jellegű hétvégi szabadságtól megvonás,
- d.) több, mint 15 nap szabadidős jellegű sport tevékenységtől megvonás az intézetben.

Amikor a fiatalkorú ugyanazzal a cselekményével egyidejűleg két vagy több fegyelmi vétséget³¹⁰ valósít meg vagy az egyik elkövetése eszközül szolgál a másik fegyelmi vétség elkövetéséhez, akkor egy fegyelmi büntetést kell vele szemben kiszabni úgy, hogy az általa elkövetett legsúlyosabb fegyelmi vétséget kell alapul venni.

Amikor a szabályszegést folytatólagosan követi el a fiatalkorú, akkor egy fegyelmi büntetést kell a fiatalkorúval szemben kiszabni úgy, hogy az általa elkövetett legsúlyosabb fegyelmi vétséget kell figyelembe venni.

A súlyos és a nagyon súlyos fegyelmi vétség esetén a következő szabályokat kell alkalmazni³¹¹, az enyhe vétség esetén pedig a 79. cikk alapján gyorsított eljárás is alkalmazható.

A nagyon súlyos fegyelmi vétségek elévülési ideje³¹² egy év, a súlyosaké hat hónap, az enyhéké két hónap, melyet a törvénysértés elkövetésének időpontjától kell számítani. Ha a vétségek elévülési ideje megszakad, és a fiatalkorú tudomást szerez arról, hogy vele szemben a fegyelmi

³¹⁰ U.o. 69. cikke

³¹¹ U.o. 70. cikke

³¹² U.o. 84. cikke

eljárás van, akkor az elévülési idő újraindul, amennyiben a feltételezett elkövetőnek fel nem róható okból az eljárás egy hónapig nyugszik. A nagyon súlyos, súlyos és enyhe vétségekért kiszabott büntetések elévülési ideje megegyezik a fent meghatározott idővel. Az elévülési idő a fegyelmi határozat jogerőre emelkedésért követő naptól indul, illetve a végrehajtás elhalasztásának, illetve felfüggesztésének illetve a megkezdett büntetés megszakításának napjától indul.

Magyarországon fegyelmi vétséget akkor követ el a fiatalkorú, ha a kötelességét neki felróható módon megszegi, vagy vét a javítóintézeti rendtartás vagy a javítóintézet házirendje ellen, továbbá ha a javítóintézetből megszökik.

Fegyelmi büntetésként kiszabható:

- a) az igazgatói megrovás,
- b) az egyes társas szórakozástól, programtól vagy rendezvénytől eltiltás, amely legfeljebb egy hónapra vonatkozhat,
- c) a kimenő megvonása, amely legfeljebb két hónapra vonatkozhat,
- d) az eltávozás megvonása, amely legfeljebb három hónapra vonatkozhat,
- e) a soron következő szabadságból való kizárás,
- f) zárt jellegű javítóintézeti részlegen való elhelyezés, ezt határozattal kell elrendelni.

A fent részletezett fegyelmi büntetések közül az utolsó négy együttesen is alkalmazható.

A 376. § egy új szabályozást tartalmaz, miszerint a fegyelmi eljárásba beemeli a közvetítői eljárás lehetőségét. Közvetítői eljárásra a fiatalkorú által másik fiatalkorú sérelmére elkövetett fegyelmi vétség esetén van lehetőség, a közvetítői eljárást a javítóintézet erre kiképzett tagja folytathatja le. Több olyan szakmai kérdés hív meg ez a lehetőség, amire felelős és szakmai válaszokat kell adni az intézményrendszernek.

Magyarországon a spanyol szabályozáshoz hasonlóan a fegyelmi vétséget elkövető fiatalkorú felelősségét fegyelmi eljárás keretében kell vizsgálni. A fegyelmi eljárás határidejét meghatározza a törvény, a fegyelmi eljárást a fegyelmi vétség elkövetésétől, vagy ismertté válásától, szökés esetén a fiatalkorúnak a javítóintézetbe történő visszakerülésétől számított három napon belül meg kell indítani, és öt napon belül be kell fejezni. A fegyelmi eljárás

lefolytatására a háromtagú fegyelmi bizottság jogosult. A fegyelmi eljárásban a fegyelmi eljárás alá vont fiatalkorút meg kell hallgatni.

A fegyelmi eljárás eredményeképpen, miután a fegyelmi bizottság meghallgatta a fiatalkorút, olyan büntetést kell kiszabnia, amely igazodik a fegyelmi vétség súlyához, és figyelembe veszi a fiatalkorú személyiségét és életkorát, a korábbi fegyelmi vétségek számát és súlyát, és azt, hogy a fiatalkorú tanúsít-e őszinte megbánást a meghallgatása alkalmával. A fiatalkorúval szemben csak olyan fegyelmi büntetést lehet kiszabni, amely számára nem megszégyenítő és nem megalázó. A fiatalkorúakkal szemben kollektív büntetést sem lehet alkalmazni. Ha a fiatalkorúak a fegyelmi vétséget csoportosan követték el, az abban részt vevők csak egyénileg büntethetők.

A fegyelmi jogkör gyakorlója az eljárást, vagy a fegyelmi büntetés végrehajtását felfüggesztheti, amennyiben a fegyelmi vétséget elkövető fiatalkorú közvetítői eljárásban vesz részt. A közvetítői eljárást akkor lehet alkalmazni, ha a fiatalkorú másik fiatalkorú sérelmére fegyelmi vétséget követett el. Ebben az esetben a közvetítői eljárást a javítóintézet erre kiképzett tagja folytatja le, amennyiben a fegyelmi vétség sértettje és az elkövető önkéntesen az eljárás lefolytatásához hozzájárul.

Az eljárásban a felek egyenrangúnak tekintendők, és az eljárásban bármikor visszavonhatják a részvételre vonatkozó hozzájárulásukat. Az egész közvetítői eljárás lefolytatását a felek önkéntessége jellemzi. A feleknek a közvetítői eljárás során mindvégig arra kell törekedniük, hogy megállapodást kössenek. A megállapodás nem lehet megszégyenítő, megalázó, jogszabályba ütköző vagy ésszerűtlen.

A fegyelmi eljárást, vagy a fegyelmi büntetés végrehajtását folytatni kell, ha hozzájárulását akár a fegyelmi vétség sértettje, akár az elkövető visszavonja, a felek között nem jön létre megállapodás, vagy az elkövető fiatalkorú nem teljesíti a megállapodásban foglaltakat.

A magyar szabályozás alapján szökésnek tekintendő, ha a fiatalkorú a javítóintézetből, vagy a részére engedélyezett távolléte alatt a kijelölt tartózkodási helyéről való engedély nélküli eltávovása, továbbá az engedélyezett távollét lejártával a javítóintézetbe való vissza nem térése. A szökés fegyelmi vétségnek minősül. A javítóintézetnek a növendék szökése esetén az a feladata, hogy a szökésről jelentést készítsen, és az igazgató a jelentést megküldve haladéktalanul előterjesztést tegyen a büntetés-végrehajtási bíróhoz azért, hogy bv. bíró a

fiatalkorúval szemben körözést vagy elfogatóparancsot bocsásson ki. A jelentés tartalmazza a fiatalkorú természetes személyazonosító adatait, a büntetőhatározatot hozó bíróság megnevezését és határozatának számát, keltét, a fiatalkorú személyleírását, vélt feltalálási helyét és a szökés körülményeit. A jelentéshez az intézetnek mellékelnie kell a fiatalkorú fényképét.

Az önkéntes visszatérés kivételével a fiatalkorúnak a javítóintézetbe történő visszaszállításáról a rendőri szerv gondoskodik. A fiatalkorúnak a javítóintézetbe való önkéntes visszatéréséről a büntetés-végrehajtási bírót haladéktalanul, de legfeljebb huszonnégy órán belül értesíteni kell azért, hogy a fiatalkorúval szemben kiadott körözést vagy az elfogatóparancsot visszavonja.

2015. január 1. napjától megváltozott a körözési rendszer, először a Bv. csoport nyílt információs megkeresést küld a rendőrségnek, melyre egy hónap áll rendelkezésükre, hogy válaszoljanak. Amennyiben a növendéket megtalálják, akkor elővezetés útján visszaszállítja a rendőrség a növendéket a javítóintézetbe, amennyiben ez nem vezet eredményre, akkor a növendék körözését rendelik el. A növendéket tájékoztatni kell a rendőrség által történő visszaszállítás költségeinek viseléséről.³¹³ A szökésről a javítóintézet értesíti a fiatalkorú törvényes képviselőjét, valamint nevelésbe vett fiatalkorú esetében a kapcsolattartásra jogosult szülőt és a kirendelt pártfogó felügyelőt. A szökésről a javítóintézet tájékoztatja a fiatalkorú lakóhelye szerint illetékes gyámhivatalt, valamint a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét ellátó ügyészt.³¹⁴

A megszökött fiatalkorúval szemben fegyelmi eljárást kell indítani. A szökésből visszakerült fiatalkorút és törvényes képviselőjét tájékoztatni kell a fegyelmi eljárás megindításáról, és részére a fegyelmi vétséget megállapító határozatot is kézbesíteni kell. A szökés időtartamát, valamint a visszaérkezés módját a fiatalkorú személyi adatlapjára fel kell jegyezni.

Értelemszerűen a szökésben töltött idő a javítóintézeti nevelés idejébe nem számít be.

A javítóintézet a szökött fiatalkorú visszaérkezéséről értesíti mindazokat, akiket a szökésről értesített. A szökésből visszaérkezett fiatalkorú csak a szükséges egészségügyi ellenőrzések után térhet vissza a csoportközösségbe.

³¹³ 71/2014. (XII.19.) BM rendelet

³¹⁴ A javítóintézetek rendtartásáról szóló 1/2015. (I.14.) EMMI rendelet 40. §-ának (2) bekezdése

Ha a fiatalokú megszökött az intézetből, akkor a javítóintézetbe történő visszatérésétől, vagy visszakerülésétől számított két hónapig részére nem engedélyezhető kimenő, eltávozás vagy szabadság.

A magyar szabályozás rendelkezéseinek megfelelően a legsúlyosabb fegyelmi büntetésnek a zárt jellegű javítóintézeti részlegre helyezés minősül. A törvény lehetővé teszi, hogy az intézetben fegyelemsértő magatartást tanúsító növendék szabadságát tovább korlátozza az intézet azzal, hogy büntetésként egy még zártabb csoportban helyezi el, és kizárja annak lehetőségéből is, hogy jutalmakat kaphasson.

Zárt jellegű javítóintézeti részlegre akkor helyezik el a fiatalokút, ha a fegyelmi eljárás során megállapítást nyer, hogy a fiatalokú az intézet rendjét súlyosan megsértette, és a fegyelmi bizottság az igazgatónak a javítóintézeti tanács összehívását indítványozza.

Az intézeti tanácsnak ahhoz, hogy a fiatalokú zárt intézeti részlegre történő helyezéséről döntsön, a fiatalokút meghallgatja, és az eset összes körülményei, valamint a fiatalokú eddigi intézeti életútját meg kell vizsgálni, majd javaslatot tesz az igazgatónak a fiatalokú zárt jellegű javítóintézeti részlegben való elhelyezésére vagy annak mellőzésére, amennyiben azt nem tartja indokoltnak. A javítóintézeti tanács javaslatához a fiatalokúról a nevelő pedagógiai, a pszichológus pszichológiai véleményt készít.

Abban az esetben, ha az intézeti tanács nem javasolja az elhelyezést, vagy javaslata ellenére az igazgató mellőzi a fiatalokú elhelyezését, akkor a fegyelmi bizottság a fent részletezett fegyelmi büntetések sorrendjét figyelembe véve, más büntetést szab ki.

A korábbi szabályozástól eltérően, amely nem tartalmazott időbeli korlátot a zárt intézeti elhelyezés tartamát illetően, csak azt, hogy: „az igazgató az elhelyezést megszünteti, ha a fiatalokú magatartása é az elhangzott vélemények alapján úgy ítéli meg, hogy a javítóintézeti elhelyezés szigorúbb végrehajtására már nincs szükség.”³¹⁵

Az új szabályozás meghatározza a legsúlyosabb fegyelmi büntetés tartamát azzal, hogy az intézet igazgatója az intézeti tanács javaslatára legfeljebb két hónapi időtartamra zárt jellegű javítóintézeti részlegbe helyezheti azt a fiatalokút, aki a javítóintézet rendjét ismételt és súlyosan megsértette. Ahhoz, hogy az intézeti tanács a zárt intézeti elhelyezés büntetést szabja ki

³¹⁵ A javítóintézetek rendtartásáról szóló 30/1997. (X.11.) NM rendelet 46. §-ának (4) bekezdése

a fiatalokkal szemben, a fiataloknak a javítóintézeti rendet ismételt és súlyosan meg kell sértenie.

A javítóintézetek rendtartásáról szóló korábbi rendelet, a 30/1997. (X.11.) NM rendeletbe foglaltak alapján a növendéknek az intézet rendjét súlyosan kellett ahhoz megsértenie, hogy zárt csoportba helyezték.

Látható, hogy a korábbi szabályozáshoz képest a jelenleg hatályos szabályozás kevésbé szigorú, ugyanis ismételt rendsértés kell e büntetés kiszabásához.

Lehetőség van a korábbi szabályozáshoz képest a jelenleg hatályos rendelkezés alapján arra, hogy a zárt jellegű javítóintézeti részlegbe helyezést az igazgató a fiatalok magaviselete alapján egy alkalommal további egy hónappal meghosszabbíthassa. A meghosszabbításhoz az intézeti tanács javaslata szükséges, valamint a döntéshez a nevelő és a pszichológus véleményét ismételt be kell szerezni. A korábbi szabályozás akként rendelkezett, hogy az intézeti tanácsnak a fiatalot meg kell hallgatni az elhelyezés további fenntartása vagy megszüntetése esetén. A jelenleg hatályos rendelkezés szintén tartalmazza, hogy meghosszabbítás előtt meg kell hallgatni a növendéket: „a javítóintézeti tanács a nevelői véleményt figyelembe véve, a fiatalok meghallgatása után indítványt tesz az igazgatónak a további elhelyezésre vagy annak megszüntetésére. Az igazgató az elhelyezést megszünteti, ha a fiatalok magatartása és az elhangzott vélemények alapján úgy ítéli meg, hogy a javítóintézeti nevelés szigorúbb végrehajtására már nincs szükség.”³¹⁶

A zárt jellegű intézeti részlegben elhelyezett fiatalok viselkedéséről a részleg csoportnevelője kéthetente nevelői véleményt készít, amelyben javaslatot tesz a javítóintézeti tanácsnak az elhelyezés meghosszabbítására vagy megszüntetésére.

A zárt jellegű javítóintézeti részlegben való elhelyezés ideje alatt a fiatalok a javítóintézeten kívüli programon nem vehet részt kivéve, ha az igazgató döntése alapján a fiatalok gyógykezelése vagy szakorvosi vizsgálata érdekében szükséges, továbbá nem mehet kimenőre, eltávozásra, - a rendkívüli eltávozás kivételével - valamint szabadságra.

³¹⁶ A javítóintézetek rendtartásáról szóló 1/2015. (I.14.) EMMI rendelet 44. §-ának (5) bekezdése

A zárt jellegű javítóintézeti részlegben való elhelyezést meg kell szüntetni, ha a fiatalok magatartására figyelemmel a fegyelmi büntetés további végrehajtására már nincs szükség.

A Bv. törvény további nívuma, hogy 2015. január 1. napjától kezdődően lehetőség van bírósági felülvizsgált benyújtására a javítóintézet döntése ellen.³¹⁷

A zárt jellegű javítóintézeti részlegben való elhelyezés ellen benyújtott bírósági felülvizsgálati kérelemnek időbeli korlátot szab a törvény azzal, hogy azt a fiataloknak a határozat közlésekor nyomban be kell jelenteni. A fiatalok törvényes képviselője részére a határozatot kézbesíteni kell. Évente 120 - 140 esetben történik Zárt Intézeti Részlegbe történő helyezés az Aszódi Javítóintézetben.

A törvény újdonságként biztosítja a korábban részletezett feltételek teljesülése esetén a fegyelmi eljárás alternatívájaként a közvetítői eljárás lehetőségét.

3.8.2.21. Jutalmak³¹⁸

A javítóintézeti nevelés egyik legfontosabb eszköze a jutalmazás, amelynek pedagógiai célja, a pozitív viselkedésmódnak, továbbá a hibák leküzdésére, a hiányosságok pótlására irányuló erőfeszítésnek az elismerése, megerősítése, ezáltal a fiatalok helyes személyiségfejlődésének elősegítése. Spanyolországban a fiatalok jó magaviseletét, pozitív munkamorálját és munkában való elkötelezettségét, a saját és a közösség iránti felelősségérzetét, a nevelési programjából fakadó tevékenységekben történő pozitív részvételét a fenntartó bármilyen módon megjutalmazhatja, amennyiben az nem ütközik a törvénybe, illetve a rendelet rendelkezéseibe.

Magyarországon a szabadság, az eltávozás és a kimenő engedélyezése a javítóintézet jutalmazási formái közé tartoznak.

317 Bv. tv.24. § (1) A végrehajtásért felelős szerv határozata ellen, ha e törvény így rendelkezik, a büntetés-végrehajtási bíróhoz címzett bírósági felülvizsgálati kérelemnek van helye. Felülvizsgálati kérelem benyújtására - ha e törvény eltérően nem rendelkezik - az elítélt, az egyéb jogcímen fogvatartott, a védő, a fiatalok törvényes képviselője, valamint a kényszergyógykezelt törvényes képviselője, házastársa és élettársa jogosult. A jogosultságot, ha ez az iratokból nem állapítható meg, hitelt érdemlően igazolni kell.

³¹⁸ U.o.85. cikke

Pedagógiai szempontból – amit a gyakorlat is alátámaszt – mindenképpen fontos, hogy a szabadság, az eltávozás és a kimenő jutalmazási formák maradjanak és ne „járandóság” legyen. A fiatalok magatartásáért, a tanulásban, a munkában elért eredményeiért, továbbá rendkívüli helyzetben tanúsított helytállásáért jutalomban részesíthető. A jutalmazások közé számít, a nevelői dicséret, az igazgatói dicséret, a tárgyjutalom, a korábban kiszabott fegyelmi büntetés elengedése vagy enyhítése, az egyéni vagy a csoportos kulturális vagy sportrendezvényen való részvétel engedélyezése, a (jutalom) kimenő engedélyezése, a (jutalom) eltávozás engedélyezése és a (jutalom) szabadság engedélyezése. A jutalmazás formái közül a nevelői dicséretet a nevelő, az osztályfőnök és a szakoktató alkalmazhatja.

Az igazgató jogosult az igazgatói dicséret, a tárgyjutalom adására, a korábban kiszabott fegyelmi büntetés elengedésére vagy enyhítésére, az egyéni vagy csoportos kulturális vagy sportprogram biztosítására és a jutalom kimenő engedélyezésére. A jutalom kimenőt az osztályfőnök vagy a szakoktató javaslata alapján, a jutalom eltávozást vagy a jutalom szabadságot a nevelő, az osztályfőnök vagy a szakoktató együttes javaslata alapján engedélyezheti az igazgató. A jutalom kimenő tartama havonta egyszer legfeljebb tizenkét óra, összességében 144 óra, azaz 6 nap.

A jutalom eltávozás évente két alkalommal legfeljebb öt napra, azaz összesen 10 napra, jutalom szabadság évente egy alkalommal legfeljebb tíz napra adható. A jutalom kimenő, eltávozás és szabadság a rendes kimenő, eltávozás és szabadság tartamán felül adható, és az a javítóintézeti nevelés tartamába beszámít.

3.8.2.22. Reszocializáció

Spanyolországban minden elzárással járó intézkedést végrehajtó intézet tevékenységének alapja az, hogy tiszteletben tartsa a fogvatartott fiatalok jogait és az, hogy a fiatalok továbbra is a társadalom szerves része maradjon. Következésképpen az intézetben eltöltött idő alatt a fiatalok életformáját a kinti élet körülményeihez kell közelíteni és csökkenteni kell a bezártsággal járó negatív hatásokat, amelyekkel a fiatalok vagy a családjuk szembesül. A végrehajtás során előtérbe kell helyezni a fiatalok szociális kapcsolatait, a családtagokkal és a legközelebbi hozzátartozóival a kapcsolatát, valamint a társadalmi integráció folyamatában résztvevő köz és magán intézetekkel való együtt működést, különösen azokkal, amelyek földrajzi és kulturális tekintetben a fiatalokhoz a legközelebb állnak.

A fiatalok számára a házirendben foglaltak alapján rendes és rendkívüli engedélyezett eltávozást kell biztosítani abból a célból, hogy a külvilággal pozitív kapcsolatot tarthasson fenn, és hogy felkészüljön a jövőbeli szabad életére.

A reszocializáció elve a magyar szabályozásban is érvényre jut a javítóintézeti nevelés végrehajtása alatt.

3.9. A javítóintézeti nevelés végrehajtása a gyakorlatban, két intézmény bemutatása

A dolgozat előző fejezeteiben bemutattam a fiatalok számára irányadó működési szabályokat az elméletben, a jelen fejezetben az elméleti jogszabályoknak a gyakorlati életben való érvényesülését vizsgálom.

Közel egy évtizede járok Spanyolországba, ahol lehetőségem volt ellátogatni több javítóintézetbe, és megnézni, hogy a működést biztosító jogszabályok milyenek, mit biztosítanak a gyakorlatban a fiataloknak. Magyarországon ügyészként ellátom a büntetés-végrehajtási intézetek és javítóintézetek törvényességi felügyeletét.

A következő fejezetben a megszerzett gyakorlatom tapasztalatait foglalom össze.

3.9.1. Az Aszódi Javítóintézet a kialakulásától napjainkig

Az Aszódi Javítóintézet 1884-től működik Magyarországon, annak a parknak a környezetében és részben abban az impozáns épületben, ahol a szakmai tevékenysége kezdetét vette. Az úgynevezett otthonrészt az 1970 és 1974 közötti időszakban építették betonpanelekből, ezért a rideg, börtönhangulatú épületgyűttes nem illeszkedik harmonikusan az alapító atyák által létrehozott korabeli épülethez. Az intézmény patináját emeli, hogy az ipari jellegű szakmunkásoktatás jórészt abban a műhely rendszerben, műhelysoron folyik, amelynek alapítói hivatalosan 1902-ben nyertek jogot középfokú iparoktatásra és ezáltal szakoklevél kiadására. Ebben a műhely rendszerben működött a bel-, és külföldön egyaránt híressé vált Aszódi Kocsigyár, melyben négy évig tanultak a bognárok, az asztalosok és a kocsigyártók.

Az Aszódi Javítóintézet több mint egy évszázad hagyományaira és tapasztalataira épült és ez a tapasztalat ma is érződik szellemiségén. Ugyanakkor az elmúlt bő évszázad, különösen a 1950-

70-ig terjedő időszaka károkat is okozott a javítóintézeti nevelés alapvetően, humánus eszméjének, gondolatának. Európa-szerte híre volt annak, hogy Aszódon ökumenikus vallási nevelés folyt már a század elejétől az intézet neogótikus templomában. Ebben a templomban teljesen egyenjogú alapon folyt a katolikus, evangélikus, református és izraelita gyerekek hitoktatása. Mindegyik felekezet istentiszteleteinek meg volt a maga helye a templomban. Dr. Schafer István, később Amerikában híressé vált jogtudós ezt a tényt az Aszódi Javító Intézet egyik legnagyobb érdemének tartja.³¹⁹ A maga korában egyedülálló ökumenikus nevelés és valláserkölcsi oktatás természetesen megszűnt és egy eszelősen pusztító gondolat elpusztította magát az építészeti remeknek tartott, szépen berendezett templomot. Az 1960-ban felrobbantott templom helyén ma egy kereszt áll.

Hazánk első javítóintézete folyamatosan valósítja meg azt a jogalkotói szándékot, amivel a fiatalokú bűnelkövetők reszocializációja és reintegrációja sajátos kriminálpedagógiai módszerekkel megvalósítható számos esetben. Az intézet alapfeladata egyben a mindenkori küldetésévé vált, mivel a nevelőtestület legfontosabb pedagógiai céljának tekinti, hogy a gondozására, fejlesztésére bízott növendékek számára biztosítsa a személyiségfejlődést serkentő feltételeket.

A javítóintézet nevelőközössége az elfogadás, az empátia, a következetesség és hitelesség alapján alakítja ki a fiatalokkal való együttműködést. A növendék személyiségfejlesztése, kiegészítve a korrigáló neveléssel az egyéni, személyre szóló nevelési, oktatási programok komplexitásában valósul meg. Az intézeti életet megelőző korábbi életvitel deficitjeit növendékeknél a gondozás, oktatás folyamatában kompenzálja a nevelés.

Az Aszódi Javítóintézet tervezése során felvetődött annak gondolata, hogy a fejlettebb nyugati országok mintáját vegyék át az intézetek rendszeréhez. Ezt azonban az igazságügyi kormány elvetette, népünk "hevülékeny természete" miatt nem tartotta célszerűnek a különben kitűnő svájci rendszert, ahol teljesen nyílt terület volt, s igen laza felügyelet mellett is alig fordult elő szökés vagy nagyobb visszaélés.

³¹⁹ Dr.Schafer István: "A jövő bűnözői a javítónevelés tükrében" Bp.1938.

Legcélszerűbbnek mutatkozott, hogy az intézetet bekerített területtel kell ellátni, s az intézetben belül a polgári életviszonyoknak megfelelő családi nevelést kell meghonosítani. A javítóintézet az igazságügy minisztérium által meghatározott működési rendszert valósította meg.

A növendékeket családokba osztották be, melynek élén a családfő állt. A családfő feladata volt a vezetésére bízott család összetartása, a kölcsönös szeretet kialakítása, a tanítás és tanulás ellenőrzése. Ennek megvalósítása érdekében szükséges lett volna, hogy a családfők mindig a növendékek mellett legyenek, de ez nem történt meg.

A családfők általában elemi, részben pedig polgári iskolai képesítésű tanítók voltak. Melléjük munkavezetőket osztottak be.

Az alapszabály értelmében, egy családban legfeljebb húsz növendék lehetett. E szerint az intézetben tizenkettő és húsz éves korúakat neveltek. A családok beosztásánál később további módosítást vezettek be, s magatartás mellett figyelembe vették az életkort is.

A jó erkölcsi magaviselet, a szorgalom, a rend és a tisztaságszeretet jelzésére minden családban három fokozatú erkölcsi kitüntetést vezettek be, amely kitüntetések kedvezményekkel jártak.

1893-ban az Igazságügyi Minisztérium utasítására az intézet visszatért a kor és erkölcsi állapot szerinti csoportosításra.

Közben felismerték, hogy ez a családi szervezet nevelési szempontból hátráltató. A beosztás újabb módja a munkanem szerinti besorolás, ami részben még ma is megmaradt az intézet gyakorlatában. Kísérleti családban kell tanulmányozni az újonc egyéni sajátosságait, erkölcsi hibáit, figyelemmel kell kísérni, hogy a növendéknek melyik munkanem tetszik a legjobban, mihez van leginkább tehetsége.

A gyermek fejlődése szempontjából legfontosabbnak tartották a vallásos, erkölcsös érzés fejlesztését és az istenbe vetett hit erősítését. Ennek segítségével -vallották- a növendéket a szerénység, a józanság, az igazságszeretet útjára lehet terelni.

A tantárgyrendszeren belül csak az olvasás és írás tantárgynak volt nagyobb óraszám a hit- és erkölcstannál. Ebben az időben még állt az intézet ökumenikus temploma. Az intézetben minden

növendék tanköteles volt. Az iskolai oktatásban fő törekvésként az erkölcsi fejlesztés szerepelt. Az értelmi nevelésnél fő törekvése az volt, hogy a növendék írni, olvasni, számolni tudjon. Ezen kívül olyan ismereteket sajátítottak el, amely egy munkásembernek a mindennapi életéhez feltétlenül szükséges volt.

A nevelőintézet egyik legfontosabb feladatának a munkára nevelést tekintette. Ez teszi képessé a növendéket arra, hogy később a társadalomban becsületes munkával alakítsa az életét. A házi munkák elsajátítása után vagy ipari, vagy mezőgazdasági munkára kerültek. Az iparban tanulók a következő iparágak közül válogathattak: asztalos, kőműves, könyvkötő, esztergályos, fafaragó, bogsnár, kerekes, szabó, cipész, kosárfonó, pék, könyvnyomdász, gyermekjáték készítő. A meghonosított iparágak elsősorban az intézet igényeit elégítették ki, a növendékek maguk készítették el ruhájukat, cipőjüket, bútorikat.

Felismerték, hogy a kinti életben eredményt csak nagyobb szakképzettséggel érhetnek el a növendékek: szükségessé vált az oktatás reformálása. Végül győzött az a törekvés, hogy nem elég a büntetések megjavítása, hanem az adott társadalmi körülmények között úgy kell kiengedni a növendékeket a szabad életbe, hogy utána becsületes munkával maguk is megélhessenek.

Az 1904-ben létesített ipari műhelyekben a kocsigyártásra alapozódott a szakmai képzés. Az 1920-as évek után az intézetre nehéz feladat hárult, mivel a fiatalok bűnözése és züllése magas számban emelkedett, egyre több növendéket kellett befogadnia, 1942-ben már összesen 900 gyermeket foglalkoztatott és látott el.

1944 októberében a németek lefoglalták az intézet műhelyeit, ezt követően pedig minden növendék eltávozott az intézetből. Az intézet 1946. április 12-én kezdte meg újra működését 147 növendékkal, 14 családfővel s 42 műszaki segédtszettel. A régi pedagógusok és nevelők kerültek vissza, akik a háború előtti szellemben már nem taníthattak, s tankönyveiket is át kellett alakítani. Az intézet főhatósága eddig az ideig az Igazságügyi Minisztérium volt.

1950-ben a javítóintézet ipari részlegét átvette az akkori Munkaerő Tartalékok Hivatala, míg a mezőgazdasági részt a Földművelésügyi Minisztérium. 1952-ben a Földművelésügyi Minisztérium átadta a mezőgazdasági részleget a Pest megyei Tanács Művelődésügyi Osztályának. 1957-ben az ipari és mezőgazdasági részleget is a Művelődésügyi Minisztérium

Gyermekvédelmi Főosztálya vette át. S az után az intézet, mint a Művelődésügyi Minisztérium 2. számú Fiúnevelő Intézete /ipari/ és 3. számú Fiúnevelő Intézet /mezőgazdasági/ néven szerepelt.

Az 1950-es évek ideológiája azt képviselte, hogy a szocializmus építése, a "szocialista embereszmény" megvalósítása, a nyomor felszámolása a kriminalitás, a prostitúció, a csavargás fokozatos megszűnését eredményezi, és a vallásra nincs szükség.

A tárgyi és személyi feltételrendszerben az 1970- es években jelentős változások történtek.

Az intézet 1974-ben egy új, modern otthonépülettel bővült, ahol 480 fiatal elhelyezésére volt lehetőség. Ebben az időszakban a pedagógiai módszereket az uniformizáltság, a szakember ellátást pedig sajnálatosan a kontraszelekció jellemezte.

1981-ben az intézet egy nevelőjét, szolgálati lakásában egyik növendéke meggyilkolta. A nevelőtestületet megtorpantotta az esemény és csak az általános és minden részletre kiterjedő vizsgálatot követően, a szakmai normák újra fogalmazásával, a módszertani eszközök szélesítésével folytatódhatott a szakmai tevékenység.

Jelen korunk fiatal filmes generációjához tartozó Gerő Marcell a Káin gyermekei című filmjében visszahozza az érdeklődés középpontjába állítva a felnőtté vált gyilkost, reflektáltatja cselekményére és annak következményeire.

Látványos és dinamikus fejlődés indult meg 1984-től a környezet humanizálása a nagy lakóterek kisebbé alakítása, a személyes élettér megteremtése valósult meg a jelentős erőfeszítések során. Az új szakmai alapok, megteremtették a lehetőségét a módszertani fejlődésnek. A rendszerváltás új tartalmi elemek megjelenítését tette lehetővé értékekre építve az alternatív, kísérletező nevelési módszerek is kipróbálásra kerülhettek. A módszertani fejlődés nélkülözhetetlen volt, mivel új jogszabályok léptek életbe. A további szakmai fejlődés egyik meghatározó eleme a fogdák megszüntetése volt.

1991-ben megnyílt az intézet kápolnája, amit a városi hívek és az intézet fiataljai együttesen használhatnak.

Megkezdte az intézet az utógondozói tevékenységét az Utógondozás Alapítvány létrehozásával. Ezzel az utóbbi két közösség építő lehetőséggel ismét helyreállt a település és az intézet korábbiakban megsérült kapcsolata.

Belső szakmai pályázatok eredményeként elindult a szocializációs szintekre épülő pedagógiai program kísérleti jelleggel. A program egy éven keresztül kísért mérései és értékelése után az intézet beemelte szakmai programjába a módszert. A jelenlegi alapfeladat a tizenkettő és huszonegy év közötti, javítóintézeti nevelésre ítélt, belátási képességgel rendelkező bűnelkövető fiúk reszocializációja. Ennek érdekében kiemelten figyelnek a kulturáltsági szint emelésére, a szocializációs hiányosságok pótlására, illetve korrigálására, a munkavégzéshez szükséges készségek fejlesztésére, a viselkedés formálására, az érzelmi élet fejlesztésére, az erkölcsi fejlődés elősegítésére, a testi nevelés és az egészséges életmód kialakítására.

A kulturáltsági szint emelése: elsősorban az oktatáson keresztül valósul meg, valamint a csoportkörnyezetben az életmód és a viselkedésmód módosításának eszközrendszerével. A szocializációs folyamat hiányosságainak pótlása, illetve korrigálása: főleg az életmód, életrend kialakításán keresztül a csoportkörnyezetben, az oktatási és munkacsoportok kapcsolatainak segítségével.

A munkavégzéshez szükséges készségek, képességek fejlesztése: alapvetően magával a munkafoglalkoztatással, a szakmai oktatással, szakképzéssel, frusztráció tolerancia növelésével s az erkölcsi struktúrák erősítésével, az önkontroll fejlesztésével.

A viselkedés formálása terápiákkal, tréningekkel, a napi rendszerességgel megtartott programokkal és a szűkebb-, tágabb környezet bevonásával. Az érzelmi élet fejlesztése szorongások oldásával, a reális énkép kialakítása, a referencia személyek, csoportok iránti viszonyulás formálásával, a szabadidő helyes felhasználásával, oktatással és mindenekfelett, a nevelőkkel és a társakkal kialakított érzelmi kapcsolatokon keresztül. Az erkölcsi fejlődés elősegítése a tevékenységek rendszeres értékelésével az érzelmi élet fejlesztése által. A testi nevelés az egészséges életmód kialakítása: az életmód, életrend elemein keresztül és a viselkedésmódosítás eszközrendszerével, a sport-mozgás rendszerességének biztosításával.

A gondozás-nevelés-fejlesztés folyamatában meghatározó jelentőségű nevelési színtér a csoport. A növendékcsoportok érzelmi biztonságot nyújtó légkör kialakításával biztosítják a fiatal

számára a személyiségfejlődését elősegítő feltételek elérését. A csoportok programjai az egyéniesített nevelés lehetőségével, a zártság és a nyitottság optimális arányainak biztosításával működnek. Az intézet pedagógiai szerkezetének középpontjában a szociális szükségletet elsődlegesen kielégítő Otthon részleg áll.

Feladatát kétoldalúan határozták meg: megfelelni az elsődleges szocializációs célnak, és részt venni a gondozás komplex folyamatában.

A javítóintézet, mint totális-intézmény nevelési eszközrendszerével, sérülés-specifikus szempontrendszer alapján, kisléptékű nevelési egységekben valósítja meg az egyéni fejlesztés. Ebben a nevelési – gondozási - fejlesztési tevékenységben a nevelő és a pszichológus feladata a szakszerű diagnosztika, valamint pedagógiai, gyógypedagógiai módszerek alkalmazásával a fiatal ráhangolása a számára optimális egyéni nevelési program vállalására. A szakmai programban a nevelő, mint a növendéket támogató személy van jelen. Az egyéni fejlesztés során a növendék által elért, teljesített szocializációs szint biztosítja számára az elérhető kedvezményeknek. Ennek a szakmai programnak a célja az intézet személyiségvizsgáló csoportjának nevelési- fejlesztési- korrekciós tervének figyelembe vételével, a csoport nevelői által időszakonként elkészített programmal, az egyéni fejlesztés megvalósítása.

Az intézet szakmai tevékenységét strukturált csoportokban hajtja végre. Fő bázisa az otthon csoportok elnevezésű részleg, ahol a különleges ellátást, gondoskodást nem igénylő fiatalok elhelyezésére szolgálnak, melyekben normál pedagógiai módszerek alkalmazásával történik a növendékek nevelése – gondozása- fejlesztése. A Befogadó csoportban történt megfigyelések, vizsgálatok alapján (pedagógiai, orvosi, pszichológiai, gyógypedagógiai) egyéni nevelési- fejlesztési terv készül, lehetőség szerint minden esetben az érintett növendék bevonásával. Ennek alapján a nevelés további területeivel (család, iskola, munkafoglalkoztatás, szakkörök) együttműködve történik személyiségük fejlesztése.

A nevelési-gondozási-fejlesztési folyamat meghatározó részét képezi a bizalmi kapcsolat kialakítása, amely elősegíti a növendékek együttműködési készségének kialakulását. Praktikus ismeretek nyújtásával, reális énképük és perspektíva rendszerük kialakításával segítséget kapnak ahhoz, hogy eleget tudjanak tenni a társadalom elvárásainak, ezáltal megkönnyítve visszailleszkedésük lehetőségét.

Az ideiglenes vagy a végleges elbocsátás előtt álló növendék felkészítése az egyik legnehezebb része a szakmai tevékenységnek. Ekkor ér véget az a moratórium, ami rendelkezésre állt és fel kell készülni a fiatalnak az intézet elhagyását követő időszakra, bevonva a családot, a gyámot, vagy nevelőotthon erőforrásait, a pártfogót, esetleg az iskola, vagy már egy munkahely segítségét.

A különleges csoportok az eltérő gondoskodás igénylő fiatalok számára kialakított nevelési – gondozási – fejlesztési szintér.

A befogadó csoportban pedagógiai, pszichológiai megfigyelések, orvosi, szakorvosi vizsgálatok, gyógypedagógiai megfigyelések, vizsgálatok után készítik el a nevelési – gondozási - fejlesztési terv szakmai alapjait. A személyiség fejlesztésének, fejleszthetőségének feltárt paraméterei alapján a növendék adottságait figyelembe véve, a számára kedvező csoportkörnyezetbe és kedvező csoportvezetési hatásrendszerbe történő kihelyezésének előkészítése szakmai egyeztetések alapján valósul meg. Itt felkészítik a növendéket az általános csoportéletre, megismertetik vele a javítóintézeti élet szabályait, napi és házirendet, az alapvető jogokat és kötelességeket, a jutalmazás és büntetés formáit, a vonatkozó jogi előírásokat, sportolási, kulturális lehetőségeket, valamint a tanulás és munkafoglalkozás kötelezettségeit.

A befogadási időszak harminc napig tart, azt követően végleges csoportjába helyezik a fiatalt.

A Budapesti Javítóintézetben került végrehajtásra 1995-ig az enyhe fokban értelmileg akadályozott fiatalok javítóintézeti nevelése. Az intézet funkció és profilváltását követően ezt a szakmai feladatot az Aszódi Javítóintézet látja el. Így alakította ki az intézet a korrekciós csoportjait. Ezekbe a csoportokba a személyiségvizsgáló csoport által tanulásban-, és értelmileg akadályozottnak diagnosztizált növendékek kerülhetnek komplex fejlesztés céljából.

A szakmai részlegben biztosítják akadályozottság mértékének és személyiségállapotuknak megfelelő munkáltatásukat, képzésüket, oktatásukat. Az úgynevezett ép populációtól elkülönítetten valósul meg elhelyezésük, oktatásuk, képzésük, fejlesztésük.

A pszichopedagógiai csoport elkülönített, önálló szintéren működik a régi épületben olyan növendékek fejlesztésére, akiknél valamilyen pszichés, neurotikus vagy pszichoszomatikus zavar következtében határozottan prognosztizálható az alkalmazkodás és a beilleszkedés nehézsége. Ennek a csoportnak a feladata a lehetséges peremhelyzet kialakulásának megakadályozása, vagy

a kialakult peremhelyzeti traumák megszüntetése, kreatív személyiség fejlesztés, egyénre szabott tevékenységi formák biztosítása, a terápiás folyamatok kísérése.

Az intézet kiemelten fontos területe a folyamatos egészségügyi ellátás biztosítása. Ebben a szakmai térben olyan egészségügyi jellegű gondozást valósítanak meg, aminek keretében speciális pedagógiai módszereket alkalmaznak azoknál a fiataloknál, akik pszichogén funkciózavaraik, pszichoszomatikus tüneteik miatt nem kezelhetők más nevelési szinten. Gyakori az alvászavar, enuresis, előfordul mozgásszervi vagy egyéb testi fogyatékoság, cukorbetegség.

A javítóintézetek közül az Aszódi intézet működtet zárt jellegű intézeti részleget. Ez a szakmai szintér 1984-óta működik folyamatosan, több szakmai generáción keresztül a leginkább hatékonyan segítve az intézet szakmai programjának megvalósulását. Az a jogintézményi hely mutat rá világosan az intézet Janis arcúságára. A súlyos magatartászavart mutató, az intézet általános rendjét súlyosan vagy többször megsértő növendék rövidtávú, szoros felügyelettel biztosított foglalkoztatása, elősegítve ezzel, hogy a növendékek az intézet illetve alap csoportja életébe normatartó magatartással tudjon illeszkedni.

A javítóintézet tevékenységét a terápia a fejlesztés és korrigáló nevelés lehetőségein túlmenően az oktatás és képzést szakmai színterén biztosítja úgy, hogy a növendékek személyiségéhez, képességeihez, ismeretei szintjéhez, megfogalmazott igényeihez igazodóan speciális iskolai kereteken belül. Ezáltal valósítja meg a jogalkotói szándékot és így biztosítja:

az általános iskola befejezésének lehetőségét,
a gyógypedagógiai jellegű oktatást, képzést,
a lassúbb ütemben fejlődők számára a felzárkózás lehetőségét,
a gyorsabb ütemben fejlődők számára az egyéni vizsgázás lehetőségét,
a motiváltak számára biztosítja a feltételeket a középiskolai, vagy szakközép iskolai tanulmányok megkezdéséhez illetve folytatásához, és évtizedeken keresztül számos esetben biztosította a környező települések iskoláiból átvett tanulók számára az általános iskola befejezését, szakmai képzésben való részvételét.

Az általános iskolát végzett 16 - 19 éves, motivált növendékek részére szakmunkás, illetve betanított munkás képzést. Lehetőséget biztosít a növendékek számára a társadalomba való

sikeres beilleszkedésre, munkaerő-piaci vállalási esélyeik növelésére. A megszerzett képesítéssel lehetőséget nyújt további képzésben való részvételre.

Az intézet jelentős munkafoglalkoztatási tevékenységet szervez és biztosít azoknak a növendékeknek, akik szaktanfolyami képzésben nem részesülnek, abból a célból, hogy: Képesé váljanak a munkavállalásra az ezzel járó lehetőség és egyben felelősség felismerésére. Olyan munkakultúra alakulhasson ki a fiatalban, mely lehetőséget ad a kitartás, a felelősségérzet, a kötelesség elsajátítására, és amelyben megjelenik az önállóság, az alkotás vágya és a kreativitás.

A rendszeres munkavégzéssel hozzájáruljon a növendékek ismereteinek gyarapodásához, értelmi képességük fejlődéséhez, képesek legyenek elhinni, hogy hasznosak tudnak lenni. A foglalkoztatás keretében végzett bér munkával bevétel megteremtése. Terápiás jellegű foglalkoztatásuk során sérüléseik, tünetképződésük folyamata pozitív irányba alakuljon.

Az ipari jellegű munkafoglalkoztatás lehetőségei az alábbiak:

- kőműves
- faipari- gépi fafeldolgozó
- festő – mázoló - tapétázó
- kosárfonó
- hegesztő

A mezőgazdasági munkafoglalkoztatás lehetőségei az alábbiak:

- kerti munkás
- állatgondozó

A terápiás munkafoglalkoztatások lehetőségei az alábbiak:

- művészetterápia
- zeneterápia
- táncterápia
- biblioterápia
- pszichodráma
- filmterápia
- bibliaterápia

Az ipari jellegű szakmai tevékenység hagyományainak őrzésében sokat segítette az intézetet a Magyarországi Kovácsmíves Céh. A céh feladata többek között a fémiparral kapcsolatos

szakmák tárgyi emlékeinek megőrzése, a mesterség oktatása, ennek széles társadalmi körben történő bemutatása és ismertetése, melyhez szervesen kapcsolódik az ifjúság részére megadandó tájékoztatás.

A Céh kiváló kovácmesterein keresztül lehetett rövid időre újraéleszteni a kovácsolás és a kocsikészítés gondolatát, gyakorlatát az intézetben. A mesterek és legújabb kori inasaik alkotásai ott díszelnek a szökőkút kőtálcájában.

Egy-egy apró tárgyban, emlékekben olykor világok tükröződnek, nyílnak meg. A főépület rácsait tenyérnyi kovácsoltvas szívek díszítették. Tükrözve a szigorú, szeretet oszthatatlan harmóniáját. „Szeretettel fogadlak és reménnyel bocsátalak el.” Nem sokat tudunk ezeknek a szíveknek a sorsáról az egyik a közelmúltban az igazgatói iroda falát díszítette.

A normál társadalmi környezetben élő gyerekek életkoruknak megfelelő fejlődéséhez-lelki, fizikai, biológiai, értelmi- a családi környezet, az oktatási, egészségügyi, és szociális rendszer biztosítja az alapvető feltételeket. Abban az esetben, ha ezek jól működnek, akkor a felnőtté válás folyamata végén egy egészséges, teljesítményre önmaga fejlesztésére alkalmas ember áll.

Ha egy gyerek ezekből az alapvető társadalmi rendszerekből kikerül, fejlődése lelassul, megreked, vagy torzul és ennek következtében kortársaihoz képest hátrányos helyzetbe kerül, jelentős deficittel kezdve az életét. Ennek egyik alapvető szegmense az egészségileg hátrányos helyzet, amely összetett problémaként jelentkezik.

Az intézetbe kerülő fiatalok körülményei, életmódjuk és állapotuk alapján halmozottan hátrányos helyzetűek. Pszichés-és mentális problémáik mellé rossz fizikai állapot társul, amely sérülékenyebbé teszi őket. Jellemzi őket a fizikai állóképesség alacsony szintje és a mozgáskoordináció fejletlensége vagy zavarai.

Ezek a hiányosságok a nevelés – fejlesztés - gondozás rendszerében összetett problémát mutatnak. Az oktatás, a munkafoglalkoztatás területén kihat a hatékonyságra és az alacsony terhelhetőség okozta frusztráció fokozódásával a személyiségükre jellemző akarati tényezőkre.

Az intézetben végzett vizsgálatok tapasztalatai szerint a mozgásszegény életmód a legszembetűnőbb azoknál a fiataloknál, akik családi környezetből érkeznek, ők azok, akik kikerülnek az oktatási rendszerből, vagy csak névlegesen részesei.

Eltérő és egyben aggasztó a fizikai állapota azoknak a fiataloknak, akik az előzetes letartóztatásukat büntetés végrehajtási intézetben töltötték és azt követően kerülnek javítóintézeti elhelyezésre. Megállapítható, hogy általában jó fizikai állapotúak a nevelőotthonból, vagy javítóintézeti előzetes letartóztatásból befogadott fiataloknak.

Súlyos problémát okoz a szakemberek megfigyelése alapján a gyermekkorban megkezdett és életmóddá vált dohányzás. Az alkohol és kábítószer fogyasztás külön szakmai megsegítést igényel.

A tapasztalatok, megfigyelések és a felmérések alapján a fiatalok motorikus képességeinek fejlettsége, általános fizikai teherbíró képessége, életkorukhoz és egyéni adottságaikhoz viszonyítva jelentősen elmarad az optimális szinttől. Ezért van különös jelentősége az irányított és szervezett sport tevékenységnek az intézetben, mivel így járulhat hozzá a testi nevelés és egészséges életmódra nevelés a viselkedés formálásához.

A napi rendszeres sportolás lehetőségének biztosítása a sportolás, bajnokságok szervezése, és az intézeten kívüli sporteseményeken való részvétel biztosítása az együttműködés minőségi fejlődését idézheti elő azoknál a fiataloknál, akik ennek során kapnak pozitív, személyiségük fejlődését támogató visszajelzést.

Az intézet biztosítja a szakköri tevékenységein keresztül a töbrétű és többcélú szabadidős tevékenység szervezését, amivel a szabadidő hasznos és kulturált eltöltése mellett az önkifejezés lehetőségét is biztosítja, kiemelt szerepet adva így a személyiségfejlesztésnek.

A javítóintézeti nevelés időtartama alatt az egyéni fejlesztési tervek alapján egyértelmű, kiszámítható, általában eredményes együttműködés, a kitűzött célok elérése megtörténik.

Az elbocsátást követően az utánkövetés hangsúlyossá vált a jogalkotó szerint megfogalmazva. Az intézetnek erre megfelelő szakmai válaszokat kell adnia, annál is inkább, mert példa értékű jelmondata kortalan: „Esélyt adunk, utat mutatunk!”.

Mi öröklődött át a korabeli családfők által képviselt szellemiségből, eszméből, tetteikből, nevelőmunkáiból?

Találunk szép számmal úgynevezett “javító családokat” az intézetben. Apáról fiúra, nagyszülőről unokára szállt a hagyomány az intézetben való foglalkozás alkalmával. Természetes az, hogy a család az intézetben dolgozik, természetes az, hogy a családtagok őrzik és képviselik a javítóintézeti nevelés, pedagógia értékeit. Az összefüggés formális rendje élő szövetet alkotva átlényegül a nevelőközösség informális szervezetében és így alkot teljességet, biztonságot adva növendéknek, biztonságérzetet adva a nevelőknek. Ez az élő kölcsönhatás tartja fent a nevelés gondozás fejlesztés folyamatát, már 132. éve Aszódon.

3.9.2. Kalkuttai Szent Teréz Javítóintézet, Madrid³²⁰

Az intézet működésének jogszabályi alapját a Fiatalkorú büntetőjogi felelősségéről szóló tv. (LORPM) adja. A javítóintézet 130 fő fiatalkorú számára biztosít férőhelyet. Formailag büntetőjogi intézkedést hajt végre a javítóintézet, de a gyakorlatban a büntető-nevelő jelleg érvényesül. Az intézet működési szabályzata rögzíti, hogy az intézkedések végrehajtása során rugalmasan kell eljárni.

Az Intézet Alapszabálya rögzíti, hogy az intézkedés végrehajtása során az alábbi garanciákat és biztosítékokat kell figyelembe venni:

- a fiatalkorú mindenekfelett álló érdekének elsőbbsége,
- a legkisebb beavatkozás elve,
- az áldozatok részvételi joga
- egyetemleges szolidáris felelősség elve

A javítóintézetben a növendékek differenciálása két életkori sáv mentén történik:

- 14-16. életév,
- 17-18. életév.

³²⁰ A Kalkuttai Szent Teréz Javítóintézet igazgatójával 2014. október 23-án készített interjú alapján készítettem el.

Az intézkedések végrehajtása minden esetben az Autonóm Tartomány illetékességi területén belül történik.

A javítóintézet az alábbi szabadság elvonással járó intézkedéseket hajtja végre:

- Zárt rezsimű javítóintézeti nevelés³²¹
- félig nyitott javítóintézeti nevelés
- nyitott jellegű javítóintézeti nevelés
- terápiás jellegű gyógykezelés³²²
- hétvégi felügyelet

A javítóintézet az alábbi szabadságelvonással nem járó, alternatív intézkedéseket is végrehajtja:

- felügyelet melletti szabadon bocsátás
- közösség javára végzett munka
- ambuláns kezelés
- napközbeni intézeti felügyelet
- együttélés más személyekkel, családdal és nevelési csoporttal
- szocio-educatív jellegű feladatok végzése
- Járművezetéstől és fegyverviseléstől eltiltás
- közügyektől eltiltás
- megrovás
- áldozattól, annak családjától vagy a bíró által meghatározott más személytől távoltartás (8/2006)³²³

A fiatalokú növendékeket a következő szempontok szerint osztályozása a javítóintézetben:

A) szociodemográfiai változók alapján:

³²¹ Zárt rezsimű szabadságelvonással járó intézkedés csak akkor szabható ki, ha a tényállásban, illetve a jogi minősítésben szerepel az erőszak, megfélemlítés, illetve az élet és testi épség elleni közvetlen fenyegetés. A zárt rezsimű szabadságelvonás célja, hogy a fiatalokú elsajátítson elégséges mértékű szociális készséget ahhoz, hogy képes legyen a közösségben felelősségteljes magatartást tanúsítani, ebből a célból a felette gyakorolt ellenőrzés az erősen korlátozótól fokozatosan az enyhébb korlátozás felé tart.

³²² Terápiás jellegű szabadságelvonás (zárt, félig nyitott, nyitott rezsim. Azoknál a fiatalokú elkövetőknél alkalmazható, akik pszichés zavarban szenvednek, alkohol-, kábítószer vagy egyéb pszichotróp anyag miatti súlyos függőségben szenvednek, illetve észlelési zavarok jellemzik. Esetükben terápiás intézkedést kell kiszabni, ha a szerfogyasztás miatti terápiás intézkedést szabnak ki, ehhez szükséges a fiatalokú beleegyezése.

³²³ 8/2006-os reform: súlyos bűncselekmény, illetve csoportos elkövetés esetén is kiszabható, valamint, hogyha a fiatalokú bünszövetség, bünszervezet tagja, akár átmenetileg is, illetve annak nevében követte el a cselekményt.

- családi minták: család szétesése, alacsony iskolázottságú szülők, korábbi kapcsolat a szociális ellátó intézményekkel, nem megfelelő és rendszertelen fegyelmezési gyakorlat, testi és lelki bántalmazás, korábbi bűnöző magatartás, kábítószer fogyasztási problémák, illetve mentális problémák, közepes vagy alacsony szocioökonómiai státusz,
- iskolai kudarcok (magatartásbeli problémák, hiányzás, nagymértékű iskolai lemaradás, alacsony motiváció és elvárások).
- drogfogyasztás
- bevándorló (kísérővel vagy kísérő nélkül): beilleszkedési zavarok az új környezetben, idegengyűlölet.)

B) pszichológiai változók alapján:

- alacsony önértékelés
- alacsony intellektuális szint (általában érzelmi tényezők által gátolt teljesítmény)
- elégtelen indulat kontroll, agresszió és ellenszegülés
- éretlenség és egocentrizmus
- elégtelen erkölcsi fejlődési szint
- kognitív torzulások (antiszociális attitűd és értékek)
- élménykeresés
- csoporthoz tartozás szükséglete
- szociális készségek hiánya (konfliktusmegoldás, empátia, érzelmek kifejezése, stb.)
- merev és éretlen kognitív sémák

A javítóintézetben tizenkét darab nevelési csoport működik. Az intézetben az egyes nevelési csoportokban a növendékek száma nevelési csoportonként változik:

- 4-12 fiataikorú
- 4-10 fiataikorú
- 4-8 fiataikorú
- 2-5 fiataikorú

A javítóintézet személyzete több szempontból hasonló a magyarországi javítóintézetek személyi állományához, de különbözik abban, hogy a spanyol szabályozás alapján nincsenek otthonvezetők,

A személyzethez tartozik:

- az igazgató
- a szakmai vezető
- a két igazgatóhelyettes
- a szakértői csoportok (pszichológusok, szociális munkások)
- a nevelők és műhelyvezetők
- a jogi osztály
- az adminisztratív osztály
- a karbantartó, a takarító és a konyhai személyzet.

A javítóintézet értékelési programja alapján a növendékeket a környezeti kockázatuk alapján sorolják értékelési rendszerbe, a besorolásnál az egyénre szabott célkitűzések elérését is figyelembe veszik.

Három nevelési szakaszt különböztetnek meg az intézkedések végrehajtása során:

I. Megfigyelési szakasz:

- kisebb befogadó képességű (kapacitású) nevelési csoport
- nagyobb mértékű felügyelet
- befogadó csoport működik
- alkalmazkodási problémákkal küzdő fiatalok
- alapvető célja, hogy megismerjék és elsajátítsák azokat az alapvető normabeli és nevelési eszközöket, amelyek segítik a későbbi beilleszkedést.

II. Középső szakasz:

- közepes kapacitású nevelési csoportok
- közepes mértékű felügyelet
- alapvető célkitűzés, hogy az előre meghatározott nevelési és terápiás célokat megerősítsék

III. Utolsó szakasz:

- nagyobb kapacitású nevelési csoportok
- nagyobb fokú önállósággal bíró fk-ak
- szabadságolás megkezdésének a lehetősége
- felkészülés a szabadulás utáni életre

A javítóintézet nevelési programja:

	NAPIREND
szakképzés	napi 5 óra (délelőttönként, hétfőtől péntekig)
iskolai képzés	napi 5 óra (délelőttönként, hétfőtől péntekig)
foglalkoztatás	az állás függvényében
testnevelési és sporttevékenységek	1 óra (hétfőtől vasárnapig)
iskolai tanulmányokhoz felzárkóztatás	heti 3 óra
személyiségfejlesztő tevékenységek	heti 4,5 óra
egyéni szabadidős tevékenység	napi 1 óra
csoportos szabadidős tevékenység	napi 1 óra
szakmai és kulturális tevékenységek	heti 4 óra (hétfőtől vasárnapig, délelőtt-délután)
irányított szabadidős programok	hétféteken és ünnepnapokon

A növendékek képzése:

- iskolai oktatás, felzárkóztatás
- munkára felkészítés, szakképzés, személyiség, és szociális készségek fejlesztése, speciális képzések / szociokulturális és foglalkoztatási / sportfoglalkozások és iskolai tevékenységek
- felnőttképzés
- spanyol nyelvoktatás külföldiek számára
- tanköteles életkoron túli oktatás (a tanköteles életkor felső határa a tizenhatodik életév).

4. Összegzés

4.1. Különbségek

Spanyolországban különleges bíraskodási kör nincs, de említést érdemel, hogy az említett bírósági körökön belül létrehozták a szakosított bíróságokat, ezek közé tartozik többek között a fiataikorúak ügyeivel foglalkozó bíróság is (*Juzgados de vigilancia de menores*).

Valamennyi tartományban működik egy vagy több fiataikorúak bírósága, a tartomány egész területére kiterjedő illetékességgel és tartományi fővárosi székhellyel. Madridban egy központi, Spanyolország egész területére kiterjedő illetékességgel rendelkező fiataikorúak bírósága működik, amely a fiataikorúak büntetőjogi felelősségét szabályozó jogszabály által hatáskörébe utalt eseteket tárgyalja.

A fiataikorúak bíróságai hatáskörébe tartoznak a tizennégy évnél idősebb, de tizennyolc évnél fiatalabb személyek által elkövetett bűncselekmények. A fiataikorúak bírái ellátják azokat a feladatokat, amelyeket a törvény által büntettnak vagy mulasztásnak minősített magatartásokat elkövető kiskorúakra vonatkozóan a törvény elrendel, továbbá azokat, amelyeket a fiataikorúakkal kapcsolatban számára a jogszabályok előírnak.

Spanyolországban a fiataikorúak bírái illetékesek továbbá a fiataikorúak által elkövetett bűncselekményekkel kapcsolatos polgári jogi felelősség megállapítására is.

Megállapítható, hogy a spanyol szabályozás kedvezőbb tekintetben, hogy a fiataikorúak szankciórendszerében nem szerepel a szabadságvesztés büntetés, hanem kizárólag intézkedéseket lehet elrendelni a fiataikorúakkal szemben.

A fiataikorúval szemben elrendelhető intézkedések közül a zárt javítóintézeti nevelés elrendelése a legsúlyosabb szankció, melyet a fiataikorúak bírása csak abban az esetben szabhat ki a fiataikorúval szemben, ha a cselekményét a Büntető Törvénykönyv³²⁴ vagy egyéb büntetőügyi jogszabályok súlyos bűncselekménynek minősítették, illetőleg a kevésbé súlyos bűncselekménynek minősített cselekmény elkövetése során erőszak vagy megfélemlítés is jelen volt, vagy ha a cselekmény mások testi épségének, illetve életének súlyos kockáztatása mellett

³²⁴ 10/1995. Organikus Törvény

valósult meg, valamint, ha a bűncselekménynek minősített cselekményt csoportosan követték el, illetve ha a fiatalkorú csoport, banda vagy egyéb szervezet tagjaként vagy annak nevében járt el, még akkor is, ha a csoport csak átmeneti jelleggel jött létre hasonló cselekmények elkövetésének céljából.

Kizárt a zárt javítóintézeti nevelés elrendelése a gondatlanságból elkövetett bűncselekmények, illetve mulasztással elkövetett cselekmények esetén.

A fiatalkorúval szemben elrendelt intézkedések összesített időtartama nem haladhatja meg a két évet, amelybe bele kell számítani a fiatalkorú által előzetes letartóztatásban eltöltött időt. Kivéve abban az esetben, ha a fiatalkorú cselekménye emberölés, és annak minősített esetei, szexuális erőszak, valamint terrorizmussal összefüggő bűncselekmények, akkor a büntetőintézkedések összesített tartama meghaladhatja a két évet. További kivétel a két éves szabály alól, ha a fiatalkorú cselekménye a Büntető Törvénykönyv vagy egyéb büntető jogszabályok alapján tizenöt évvel vagy annál hosszabb idejű börtönbüntetéssel büntetendő, akkor a jogalkotó a fiatalkorú életkora alapján differenciál, a tizenhatodik életév betöltéséhez fűz súlyosabb jogkövetkezményeket.

Ha a fiatalkorú a cselekmény elkövetésekor már betöltötte a tizennegyedik vagy tizenötödik életévét, akkor egytől öt évig terjedő zárt jellegű javítóintézeti nevelés szabható ki rá, amely adott esetben kiegészíthető további, legfeljebb három évig terjedő felügyelet melletti szabadon bocsátással.

A második esetben, ha a fiatalkorú a cselekmény elkövetésekor betöltötte a tizenhatodik vagy a tizenhetedik életévét, akkor egytől nyolc évig terjedő zárt jellegű javítóintézeti nevelés szabható ki rá, amely adott esetben kiegészíthető további, nevelési támogatással egybekötött, legfeljebb öt évig terjedő, felügyelet melletti szabadon bocsátással. Ebben az esetben a büntetőintézkedés módosítása, felfüggesztése vagy helyettesítése, kizárólag a zárt jellegű javítóintézeti büntetési tétel felének letöltése után alkalmazható.

Összegzésképpen megállapítható, hogy Spanyolországban a fent részletezett bűncselekmények elkövetése esetén a javítóintézeti nevelés tartama jelentős mértékben meghaladja a Magyarországon elrendelhető tartamot, amely egytől négy évig terjedhet. A spanyol szabályozás alapján a legsúlyosabb esetben a fiatalkorúval szemben legfeljebb nyolc év zárt jellegű javítóintézeti nevelés, valamint további öt évig terjedő felügyelet melletti szabadon bocsátás is

elrendelhető. A fiatalkorúval szemben összesen elrendelhető intézkedés tartama a tizenhárom évet is elérheti, amely a magyarországi tartam háromszorosát is meghaladja.

A spanyol szabályozás alapján, ha az intézkedések hatálya alatt álló fiatalkorú eléri a nagykorúságot, azaz betölti a tizennyolcadik életévét, a foganatosított intézkedések végrehajtását továbbra is folytatni kell, egészen az ítéletben meghatározott célkitűzések teljesüléséig.

A magyar szabályozás alapján a bíró az ítéletében célkitűzéseket nem határoz meg a fiatalkorúval szemben, csak azt, hogy a fiatalkorú zárt intézeti elhelyezése szükséges az elkövetett bűncselekménye és a személyiségjegyei alapján.

Spanyolországban a magyar szabályozástól eltérően lehetőség van arra, hogy a nagykorúság elérésekor a fiatalkorúval szemben elrendelt intézkedés végrehajtását büntetés-végrehajtási intézetben folytassák egészen addig, amíg a viselkedése nem felel meg az ítéletben megfogalmazott céloknak.

Magyarországon nincs lehetőség arra, hogy az elrendelt javítóintézeti nevelést a tizennyolcadik életév betöltését követően szabadságvesztésre változtassák át, csak arra van lehetőség, hogy a fiatalkorúval szemben kiszabott szabadságvesztés végrehajtási fokozatát megváltoztassa a bv. bíró, ha a fiatalkorú a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetében betölti a huszonegyedik életévét.

A szakemberekkel készített interjú alapján, úgy tűnik, hogy kedvező fogadtatásra találna Magyarországon is, ha az ítéletben a bíró teljesítendő célkitűzéseket fogalmazna meg a fiatalkorúval szemben, és azok nem teljesítése vagy a javítóintézetben tanúsított kedvezőtlen magatartása vagy súlyos fegyelemsértése esetén a korábban vele szemben elrendelt javítóintézeti nevelést a bíró hatályon kívül helyezhetné, és szabadságvesztésre változtathatná át, illetőleg a bv. intézetben tanúsított pozitív magatartásbeli változás esetén is lenne lehetőség arra, hogy a fiatalkorú bv. intézetből javítóintézetbe kerülhessen.

A gyakorlati életben tapasztaltak alapján, úgy gondolom, hogy pedagógiai szempontból ösztönző hatása lenne, ha a javítóintézet és a bv. intézet között bírói döntés alapján átjárhatóság lenne.

Spanyolországban a LORPM alapján elrendelt intézkedéseket annak a fiatalkorúak bírójának felügyelete alatt kell végrehajtani, aki meghozta az ítéletet. A fiatalkorúak bírója többek között az intézkedés végrehajtása alatt az intézkedések végrehajtási programját jóváhagyja, figyelemmel kíséri a fiatalkorú fejlődését, valamint rendszeresen meglátogatja az intézetben a fiatalkorúakat és velük interjút készít. Magyarországon a bíró feladata véget ér az ítélet meghozatalával, a bv. bíró az, aki az intézkedés végrehajtásával összefüggő feladatokat ellátja, míg a végrehajtás felett a törvényességi felügyeletet a bv. ügyész látja el.

Spanyolországban lehetőség van arra, hogy az intézkedés végrehajtása során a fiatalkorúak bírója hivatalból, vagy az ügyészség, illetőleg a fiatalkorú védőjének indítványára hatályon kívül helyezhesse vagy helyettesíthesse a kiszabott intézkedést mással, miután a feleket, a szakértői csoportot, a gyámhatóság képviselőjét meghallgatta.

Ha a fiatalkorúak bírója a zárt rezsime felig nyitott, vagy nyitott rezsime változtatja át, de a fiatalkorú személyisége nem jó irányban fejlődik, akkor a megváltoztatott intézkedés hatályon kívül helyezhető és az eredeti állapotot kell helyre állítani, miután a fiatalkorú védőjét meghallgatta. Ugyanígy, ha az eredeti intézkedés felig nyitott rezsime volt, és a fiatalkorú személyisége nem megfelelően fejlődik, akkor a fiatalkorúak bírója zárt rezsime változtatja át.

A fiatalkorúnak a sértettel történő kibékítése bármikor is történik az intézkedés végrehajtása során, akkor az a kiszabott intézkedés hatályon kívül helyezését eredményezheti.

Magyarországon a fent részletezettekre a bírónak nincs hatásköre.

Magyarországon az ideiglenes elbocsátás lehetőségével a fiatalkorú annyiban tudja befolyásolni az elrendelt intézkedés tartamát, hogy, ha az intézkedés végrehajtása során megfelelő magatartást tanúsít, és annak célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető, akkor annak tartamát a javítóintézet javaslatára a bv. bíró a felére csökkentheti. Magyarországon azonban arra nincs lehetőség, hogy az elrendelt javítóintézeti nevelést a fiatalkorú magatartására tekintettel – bűncselekmény elkövetése kivételével - enyhébb, szabadságelvonással nem járó intézkedésre vagy súlyosabb szabadságelvonással járó büntetésre, szabadságvesztésre változtassák át, pedig véleményem szerint a javítóintézeti nevelés pedagógiai célja így jobban tudna érvényesülni és a javítóintézetet is szélesebb körű jogosítvánnyal ruházná fel a törvény, ha lenne javaslattételi lehetőség az elrendelt intézkedés hatályon kívül helyezésére vagy módosítására.

Spanyolországban nem ér véget a szankció végrehajtása a javítóintézetből történő szabadulással, hanem a fiatalkorúak bírāja a nevelési támogatással egybekötött felügyelet melletti szabadon bocsátást is elrendelhet. A felügyeleti melletti szabadon bocsátást akkor kell végrehajtani, ha a zárt rezsimben történő végrehajtás már befejeződött.

4.2. Hasonlóságok

Egységes a két ország szabályozása abban, hogy a szabadságelvonással járó intézkedéseket, a szabadságelvonással nem járó intézkedéseket megelőzően kell végrehajtani, illetőleg a zárt rezsimben történő elzárás (Magyarországon a szabadságvesztés) az elzáráshoz képest élvez elsőbbséget.

Spanyolországban, ha ugyanabban a bírói döntésben több intézkedést szabtak ki a fiatalkorúval szemben és az intézkedések egyidejű végrehajtására nincs lehetőség, akkor a végrehajtásban illetékes bíró elrendeli, hogy az intézkedéseket egymás után hajtsák végre. Ha a fiatalkorúval szemben egy vagy több azonos intézkedést különböző ítéletekben rendelte el a bíróság, akkor a végrehajtásban illetékes bíró miután a fiatalkorú védőjét meghallgatta, az intézkedéseket egységes intézkedésbe foglalja és összeadja a kiszabott intézkedések időtartamát, amelynek tartamát legfeljebb a legsúlyosabb intézkedés tartamának kétszereséig emelheti fel. Ez a szabályozás megfelel a magyar szabályozásnak, nálunk is lehetőség van az egységes intézkedés elrendelésére, azzal a különbséggel, hogy annak tartama nem a kétszeresére emelkedik, hanem nem haladhatja meg a négy évet.

Hasonlóság van a törvényben megfogalmazott alapelvekben. Megállapítható, hogy a kitűzött alapelvek, mindkét országban összhangban vannak a nemzetközi dokumentumokban foglaltakkal.

Hasonló a két ország szabályozása abban is, hogy Spanyolországban és Magyarországon is a tizenhatodik életév betöltéséhez a szankciók kiszabása, valamint a végrehajtás során is következmények fűződnek.

4.3. Zárógondolatok

A dolgozatom bevezetésében kiemeltem, hogy a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben a megtorlás helyett a prevencióra és a megjavításukra kell helyezni a hangsúlyt.

Ennek megvalósításához fontos az, hogy a szabadságelvonással járó szankció végrehajtására kijelölt intézet a kiszabott büntetés vagy az alkalmazott intézkedés végrehajtása során ne csak végrehajtsa a fiatalkorúval szemben kiszabott büntetést vagy az elrendelt intézkedést, hanem nevelje és megjavítsa a helyes útról letévedt bűnelkövető fiatalkorút.

A jogtudomány álláspontja megoszlik a tekintetben, hogy a jelenleg hatályos jogi eszköztár alkalmas-e a fiatalkorúak ismételt bűnelkövetésének a megelőzésére és a társadalom védelmére.

Értekezésemben elméleti és gyakorlati tapasztalatokon alapuló igazolását adtam annak, hogy Magyarországnak kötelessége lenne a büntetés-végrehajtási intézetekben a javítóintézetekhez hasonlóan a fiatalkorúak védelméről és megjavításáról a nemzetközi dokumentumokban foglalt elvárásoknak és alapelveknek megfelelően a jelenleg hatályos szabályozásnál hatékonyabb eszközökkel gondoskodni.

Munkám során bemutattam, hogy a fiatalkorúakkal szemben a hagyományos büntetés, a végrehajtandó szabadságvesztés nem feltétlenül alkalmas az ismételt bűnelkövetés megelőzésére, ezért a szabadságvesztés mellett szükség van a fiatalkorúak érdekét szem előtt tartó nevelő jellegű intézkedés, a javítóintézeti nevelés alkalmazására.

Nem újkeletű a probléma, mert a szakirodalomban már korábban is felmerültek javaslatok, a fiatalkorúak börtönbüntetésének eltörlésével kapcsolatban. A javaslatok közül, Hevényi Attila azon az álláspontom volt, hogy a fiatalkorúak börtönbüntetését el kell törölni a káros hatása miatt, és helyette elnevezésében különböző feladatrendszerű intézetet kell létrehozni. További javaslata az volt, hogy a feltételes szabadságrabocsátás szabályait rugalmasan kellene kezelni, és a fiatalkorúak kedvező reszocializációját elősegítő nyitott, és félig nyitott részlegeket kell létrehozni. Ezzel szemben Lőrincz József azon az állásponton volt az 1994-es javaslata alapján, hogy a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben büntetéseket nem, hanem csak intézkedéseket kellene alkalmazni. Az intézkedések közül szabadságelvonással nem járó nevelőintézkedést, míg

legsúlyosabb esetben szabadságelvonással járó büntető-intézkedést lenne hatékonyabb. Lévy Miklós véleménye az, hogy a fiatalok bűnelkövetőit az általuk elkövetett bűncselekmények alapján három csoportba kellene sorolni, az elkövetett bűncselekmény súlyosságát alapul véve. Legsúlyosabb szabadságelvonással járó szankciók közé a szabadságvesztés büntetés, és a javítóintézeti nevelés intézkedés tartozna. Szabadságelvonással nem járó szankciók közé a javító-nevelő intézkedések tartoznának, (közösségi szolgálat, megrovás, próbára bocsátás pártfogó felügyelettel) valamint a próbára bocsátás pártfogó felügyelet nélkül.

Lőrincz József kihangsúlyozza, hogy szükség lenne egy olyan komplex igazságügyi, ifjúságvédelmi rendszer kialakítására, amelyben a nevelésen és a megjavításon lenne a hangsúly és a rendszerben a pártfogó felügyelő végigkísérné a fiatalkorút az igazságszolgáltatás különböző szakaszaiban. Az így kialakított intézet félig nyitott lenne, és a fiatalkorút zárt intézeti részlegbe akkor helyeznék el, ha vele szemben hosszabb tartamú szabadságelvonással járó büntető intézkedést hajtanának végre. A zárt jellegű intézetből, a fiatalkorú csak a sikeres reszocializációja érdekében a szabadulását megelőző időszakban lenne áthelyezhető a nyitott részlegbe.

Ruzsonyi Péter véleménye az, hogy a fiatalkorúak büntetés-végrehajtását úgy kellene átalakítani, hogy a szabadságvesztés büntetést relatíve határozatlan időtartamban szabná ki a bíróság. A büntetés végrehajtása alatt a fiatalkorúnak előre meghatározott időszakban, a spanyol szabályozáshoz hasonlóan meg kellene jelennie a szakemberekből álló bizottság előtt, akik a fiatalkorú elé tárnák az intézet által elkészített jelentést, amelyből a fiatalkorú szembesülhetne az addigi személyiségfejlődésével és előrehaladásával. A bizottság feladata lenne a meghallgatás alapján, hogy az elkövetkezendő hónapokban a fiatalkorú részére különböző elvégzendő feladatokat határozzanak meg, és ha a fiatalkorú ezeket a feladatokat sikeresen teljesíti, csak abban az esetben léphetne magasabb szintre. Amennyiben a fiatalkorú megsértene az intézet szabályait, vagy alulteljesítené a bizottság által meghatározott követelményeket, akkor a programból kizárásra kerülne és az ítéletének fennmaradó részét a bíróság által meghatározott intézetben kellene letöltenie.³²⁵

Egyetértek Lőrincz József álláspontjával, hogy a fiatalkorúakkal szemben csak intézkedéseket rendeljen el a bíróság. Az intézkedéseket két csoportba kellene osztani, a szabadságelvonással

³²⁵ Ruzsonyi Péter: Kriminálpedagógiai útkeresés a fiatalkorú fogvatartottak szabadságvesztésbüntetésének végrehajtásában. Börtönügyi Szemle 2008/4. szám, 28-29. old.

nem járó nevelő típusú és a szabadságelvonással járó büntető típusú intézkedésekre. A szabadságelvonással járó büntető intézkedést a fiatalkorúakkal szemben csak végső eszközként lehetne alkalmazni. A szabadságelvonással járó büntető intézkedéseket végrehajtó intézeteket tovább kellene differenciálni zárt, félig zárt és nyitott jellegű javítóintézetekre. A büntetés-végrehajtás progresszív rendszerének sikerességét a kedvező nemzetközi tapasztalatok is alátámasztják. A szabadulás közeledtével a rezsimrendszer kialakításával fokozatosan közelítik az egyes rezsim szabályait a szabad élet körülményeihez, így téve érdekeltté a fiatalkorút az együttműködésben. Véleményem szerint, a szabadságelvonással járó szankciók során alkalmazott nevelési módszerek a javítóintézetekben lényegesen hatékonyabbak a bv. intézetekben alkalmazott módszereknél. Osztom Ruzsonyi Péter álláspontját is atekintetben, hogy egy olyan szabadságelvonással járó büntető intézkedéseket tartalmazó rendszert kellene létrehozni, amelyben a fiatalkorúak magatartását és előrehaladását rendszeresen jelentés formájában értékelné egy szakemberekből álló bizottság, akik szembesítenék a fiatalkorú fogvatartottat azzal, hogy az általa vállalt feladatokból miket valósított meg. A fiatalkorú előtt megnyíló külvilág segítené a visszailleszkedését a társadalomba és javítaná az önálló döntési és cselekvési készségét.

A szabadságvesztés büntetés szankciórendszerből történő kiemelésével csökkenne a zárt intézeti végrehajtás növekvő anyagi terhe és az intézetek túlszűfoltóságából adódó problémák is megszűnnének.

A konklúzió az, hogy a jelenlegi jogszabályi környezet Magyarországon nem teszi lehetővé, hogy Spanyolországhoz hasonlóan kizárólag javítóintézeti nevelést rendeljenek el a fiatalkorúakkal szemben, mivel sem a büntető ítélezési gyakorlat, sem a szakemberek nem ismerik el jelen formájában a javítóintézeti nevelés kellő visszatartó hatását, kizárva a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetének létét, de annak bevezetése megfontolandó lenne, hogy az intézetek között átjárhatóság legyen, és az elrendelt javítóintézeti nevelést a fiatalkorú magatartására tekintettel a bíró szabadságvesztésre változtathassa át.

A dolgozatomban a spanyol példa párhuzamba állításán keresztül megkíséreltem bemutatni, hogy miért nem működik egy olyan rendszer, amely arra épül, hogy kizárólag szabadság elvonásával járó szankciók alkalmazásával próbálja a rossz útra tévedt fiatalokat megjavítani.

Magyarországon a témául választott kérdéskör egyre nagyobb hangsúlyt kap a szakirodalomban és a hétköznapokban is, véleményem szerint ennek relevanciája a közeljövőben is tovább fog növekedni. Az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala és a Magyar Helsinki Bizottság több alkalommal ellátogatott megfigyelőként a fiatakorúak büntetés-végrehajtási intézeteibe és a javítóintézetekbe. Az Aszódi Javítóintézetben tett látogatása alkalmával azt állapította meg, hogy jogszabályi-jogintézményi szinten indokolt lenne a javítóintézeti nevelésre ítélt fiatakorúak valamilyen utánkövetése, és részükre segítő felügyelet biztosítása, mert az önkéntes utógondozás, amely jelenleg nagyon csekély számú, erre nem tűnik alkalmasnak.

A spanyol rendszerben nincs külön, speciális terv a fiatalkori bűnözés megelőzésére és a fiatalok utánkövetésére. Spanyolországban a prevenció a szociális körülmények javítására helyezi a hangsúlyt, célul tűzve a nagyobb egyenlőséget, hogy ezáltal szükségtelenné váljon a bűncselekmények elkövetése. Spanyolországban a javítóintézetek igazgatóinak elmondása alapján, a javítóintézetből szabaduló fiatakorúak 80%-a nem követ el ismételt bűncselekményt, Magyarországon ez az arány fordított, elmondás alapján, a szabaduló fiatakorúaknak mintegy 80%-a esik vissza.

A komparatív elemzés konklúzió levonására nem alkalmas, azonban az megállapítható, hogy önmagában a túlsúlyolt büntetés-végrehajtási intézetben történő elzárás a kriminalizálódott fiatalok megjavítására nem alkalmas. A javítóintézetek ezzel szemben kedvezőbb tárgyi feltételekkel képesek arra, hogy megteremtsék az otthonosság illúzióját. Míg a bv. intézetekben a fiatakorúak rezsimekben élnek, addig a javítóintézetekben otthoncsoportokban, továbbá a létszám is eltérő, a javítóintézetekben egy csoportban legfeljebb 12, speciális csoportokban pedig legfeljebb 8 főt lehet elhelyezni, míg a bv. intézet zárkáiban akár 15 főt is elhelyezhetnek, valamint a velük foglalkozó szakemberek számában is lényeges eltérés tapasztalható. A büntetés-végrehajtási intézettel szemben a javítóintézetek a gyermek- és ifjúságvédelemhez tartoznak. Sok esetben csak a fiatakorú "szerencsés" múlik, hogy ugyanazért a bűncselekményért bv. intézetbe vagy javítóintézetbe kerül-e.

A javítóintézet véleményem szerint azzal, hogy a fiatakorúaknak nagyobb szabadságot biztosít és magatartásuktól függően, lehetőséget biztosít arra, hogy a törvényben meghatározott időre hazalátogassanak, pozitív hatás érhető el.

A fiatalok jutalmazásával és a biztonságérzet kialakításával pozitív hatás érhető el a növendékek személyiségfejlődésében. A javulás és a jutalom egymással szoros összefüggésben van. A zárt intézetekben elhelyezett fiatalok az intézetekben ugyanúgy vágyanak a jutalomra, mint a kinti életben. Sok esetben az odafigyelést, az érdeklődést, egy jó szót és a bizalmat is jutalomként élik meg, mert a korábbi életükben nem tapasztalhatták meg a jót és a törődést. Megállapítható, hogy a megfelelő és arányos jutalomnak nagyobb az ösztönző és nevelő hatása a büntetésnél.

A büntetés-végrehajtására rendelt intézeteknek feladata a büntetésen túl a fiatalok megjavítása és reszocializációja is. A fiatalokkal való komplex foglalkozás az életkori sajátosságaikból fakadóan még eredményes lehet.

Minden gyerek a maga történetének a főhőse szeretne lenni, és a mindennapi cselekvéseik mögött ott van egy idealizált énkép arról, hogy hova is akar eljutni élete folyamán, ezért a zárt intézetekben a kriminalizált fiatalokat az értékválasztás során meg kell tanítani arra, hogy képessé váljanak a döntéseik során a jó utat választani.

Irodalomjegyzék

- **A magyar kir. országos javítóintézetek ismertetése.** Budapest, 1899.
- **Alberola Cristina Rechea - Esther Fernández Molina:** La responsabilidad penal de los menores, Universidad de Castilla, Cuenca, 2001
- **Angyal Pál:** A fiataikorúak bírósága a háború alatt és a háború után. Jogtudományi Közlöny, 1917.
- **Bacsó Jenő:** A fiataikorúak új büntetőjoga. Jogtudományi Közlöny, 1952.
- **Balogh Jenő:** Fiataikorúak és büntetőjog, Budapest, Atheneum 1909
- **Balogh Jenő:** A fiataikorúak büntethetőségének feltételei, Budapest, 1910., Pesti Joghallgatók Tudományos Egyesületének kiadása
- **Bandrés Cantarero, R.:** Delincuencia juvenil, Logrono: Universidad de la Rioja, 2002.
- **Bogár Péter - Margitán Éva - Vaskuti András:** Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2005.
- **Both Emőke:** Beszámoló a "Fiataikorúakkal szemben alkalmazott kényszerintézkedések végrehajtási tapasztalatai" című kerekasztal-beszélgetésről (In: Kriminológiai Közlemények 66, 2010) 91-92.old
- **Cappelaere, G. y. A. Granjean:** Ninos Privados de libertad, Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, 2000.
- **Cruz Martin, A.:** Los fundamentos de la capacidad de culpabilidad penal por razón de la edad, Granada: Comares, 2004.
- **Csemáné dr. Váradi Erika:** Nemzetközi és hazai tendenciák a fiataikorúak büntető igazságszolgáltatásában, PhD dolgozat, Miskolci ÁJK Doktori Iskola
- **Csetneky László:** A büntetés-végrehajtási tevékenységet jellemző ellentmondásokról. Módszertani Füzetek, 1984.
- **Debreczeni Lilla:** Szükséges-e külön büntető igazságszolgáltatás a fiataikorúaknak?, Belügyi Szemle, 2011/11. szám
- **Díaz Martinez, M.:** La insturcción en el proceso penal de menores, Madrid: Colex, 2003.
- **Dolz Lago, M.J.:** La nueva responsabilidad penal del menor, Valencia: Ediciones Revista General de Derecho, 2000.

- **Fernández Ayo, M.:** Las garantías del menor infractor, Navarra: Thomson-Aranzadi, 2004.
- **Finkey Ferenc:** Büntetéstani problémák. Budapest, 1933.
- **Finkey Ferenc:** Büntetéstani problémák, a Magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Bizottságának 4. száma, Budapest, 1933.
- **Finkey Ferenc:** A patronage a háború alatt és a háború után. Bűnügyi Szemle, 1915.
- **Fogarassy Edit:** A fiataikorúak fogvatartási körülményeinek ombudsmani vizsgálata
- **Galilea Hernandez J.M.:** El sistema espanol de justicia juvenil, Madrid: Dykinson, 2002.
- **Garcia Pantoja, F.:** La Ley de responsabilidad penal del menor, Madrid: CGPJ, 2006.
- **García Tomé, J.A.:** El procedimiento penal del menor, Navarra: Thomson-Aranzadi, 2003.
- **Gibicsár Gyula:** Az előzetes letartóztatás nem lehet előrehozott büntetés. Gyermek- és Ifjúságvédelem, 1991.
- **Gláser István:** A szabadságvesztés büntetés végrehajtása. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1975.
- **González Carlos Vázquez - María Dolores Serrano Tárraga:** Derecho Penal Juvenil 2007. Dykinson
- **Gómez Serrano, A.:** Delincuencia juvenil en Espana, Madrid: Doncel, 1970.
- **González Lázaro, I.:** Los menores en el Derecho penal, Madrid: Tecnos, 2002.
- **González Vázquez, C.:** Delincuencia juvenil, Madrid, Colex, 2003.
- **Gönczöl Katalin:** Bűnözés és társadalompolitika. Akadémiai Kiadó, 1987.
- **Guimerá Higuera J.F. :** Derecho penal juvenil, Barcelona: Bosch, 2003.
- **Frech Ágnes:** A fiataikorúak bűnelkövetési tendenciái és az ítélkezési gyakorlat alakulása az 1995. évi XLI. törvény hatálybalépése óta (In: Család, Gyermek, Ifjúság 2000.
- **Heller Erik:** A magyar büntetőjog tankönyve Ált. rész. II. féléket. Szeged, 1937.
- **Hernanz Montero, T.:** La justicia penal juvenil en Espana, Alicante: Editorial club Universitario, 2006.
- **Horváth Tibor:** A büntetési elméletek fejlődésének vázlata. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981.
- **Huszár Tibor:** Fiataikorú bűnözők. Tankönyvkiadó Budapest, 1964.

- **Kabódi Csaba-Mezey Barna:** Börtönügy az imperializmus korában Módszertani füzetek 1987/3.
- **Kabódi-Lőrincz-Mezey:** Büntetéstani alapfogalmak. Rejtjel kiadó, 2005.
- **Kapa-Czenczer Orsolya:** Fiatalkorúak reszocializációs nevelése a szabadságvesztés büntetés alatt, Doktori értekezés, Budapest, 2008.
- **Kármán Elemér:** Az erkölcsileg fogyatékosok javító-nevelő intézeteinek pedagógiai reformja. In.: Szöveggyűjtemény a „Gyógypedagógiai történet”-hez. II. kötet. Tankönyvkiadó, Budapest, 1977.
- **Kerezi Klára:** A gyermek és fiatalkorúak bűnözése és a gyermekkorú sértettek Magyarországon. Kriminológiai és Kriminálisztikai tanulmányok. 1995.
- **Kisida Erzsébet:** Börtönoktatás, Börtönügyi Szemle, 1999. évi I. szám
- **Koltai László:** A fiatalkorú elítéltek szakmai képzése. Módszertani Füzetek, 1985.
- **Kun-Láday:** A fiatalkorúak kriminalitása ellen való küzdelem Magyarországon, 1905.
- **Lajtár István:** Jogállami biztosítékok a hazai büntetés-végrehajtásban, a garancia-és kontrollrendszer komplexitása és fejlesztésének lehetséges irányai, Károli Gáspár Református Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, PhD 2008.
- **Lévai Miklós:** A Pekingi szabályok Gyermek- és Ifjúságvédelem, 1990/2. szám,
- **Lévai Miklós:** A fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben kiszabható büntető szankciók reformja. Magyar Jog, 1994.
- **Lőrincz József – Nagy Ferenc:** Börtönügy Magyarországon. BVOP, Budapest, 1997.
- **Lőrincz József:** A fiatalkorúak büntetés-végrehajtása, Duna-Mix Vác, 1998.
- **Lőrincz József:** Fiatalkorúak büntetés-végrehajtása. Citoyen Kiadó, Vác, 1998
- **Lőrincz József:** A fiatalkorúak szabadságelvonással járó büntetőjogi szankcióinak végrehajtása, Kandidátusi értekezés, 1993.
- **Lőrincz József:** Helyzetjelentés a javítóintézeti nevelés végrehajtásáról. Ünnepi kötet dr. Cséka Ervin professzor 90. születésnapjára. Acta Universitatis Szegediensis, Szeged, 2012.
- **Lőrincz József – Csányiné Lukács Emese:** Akiket nevelésre ítélték. Fk. Bv. Intézet, Tököl, 2013.
- **Machío Pérez, A.I.:** El tratamiento jurídico penal de los menores infractores, Valencia: Tirant lo Blanch, 2007.

- **Martinez Francisco Sánchez:** La jurisdicción de menores en Espana, Madrid, Complutense
- **Matiasovics Mária - Beck Gyöngyi:** A tököli gyógyító-nevelő csoport tevékenysége. Módszertani Füzetek, 1988.
- **Megyeri István:** A magyar börtönügy és az országos letartóztatási intézetek, Budapest, 1905.
- **Magyar Büntetőjog I-III.** – Kommentár a gyakorlat számára 2013, HVG-ORAC
- Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal adatai, Budapest, Athenaeum, 1904
- **Mezey Barna:** Börtönmúlt, Az első csillagig, Börtönügyi Szemle 12. évf. 1. szám 88. oldal
- **Micae Mediaevales III:** A Várad Regestrum veneficiummal és malestummal kapcsolatos esetei, szerk: Gál-Pétefi-Vadas, ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2013
- **Mohai Gabriella:** A büntetőeljárás törvény leggyakrabban előforduló külön eljárásai, Themis, ELTE ÁJK 2014
- **Molina Fernández, E.:** Entre la educación y el castigo, Valencia: Tirant lo Blach, 2008.
- **Molnár József:** A fiatalkori bűnözés helyzete és megelőzése Magyarországon. Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok. 1973.
- **Murányi-Kovács Endréné:** Reszocializálás a zárt nevelőintézetben. In.: Tanulmánygyűjtemény az inadaptált serdülők pedagógiája köréből. Tankönyvkiadó, Budapest, 1982.
- **Nagy Anita:** Szabadulás a büntetés-végrehajtási intézetből, Miskolc, Bíbor kiadó, 2015.
- **Nagy Ferenc:** A fiatalkorúak büntetőjoga reformjának szükségességéről. Magyar Jog, 1994.
- **Oláh Ferenc:** A Reformatory és európai hatása, Európai Jogtörténet 2005.
- **Pasamar Boldova, M.A.:** El nuevo Derecho penal juvenile español, Zaragoza: Gobierno de Aragón, 2002.
- **Pál László:** Nevelés a büntetés-végrehajtásban. Budapest, 1976.
- **Pálfi Péter:** A javítóintézeti nevelés szabályozásának problémái. Ügyészségi Értesítő, 1991.
- **Pérez Garcia, O.:** La delincuencia juvenil ante los Juzgados de Menores, Valencia: Tirant lo Blanch, 2008.

- **Portillo Urrea, J.:** Adolescentes en conflicto, Madrid: Pirámide, 2005.
- **Rivero Gómez, M.C.:** Comentarios a la Ley Penal del Menor, Madrid: Iustel, 2007.
- **Rodríguez Martínez Pereda, J.M.:** Menores privados de libertad, Madrid: CGPJ, 1996.
- **Rosta Andrea:** A fiatalok bűnözés kriminológiája és szociológiája, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2014.
- **Ruzsonyi Péter:** Kriminálpedagógiai útkeresés a fiatalok fogvatartottak szabadságvesztésbüntetésének végrehajtásában. Börtönügyi Szemle 2008/4.
- **Sastre Ventas, R.:** La minoría de edad penal, Madrid, Edersa, 2003.
- **Schafer István:** "A jövő bűnözői a javítónevelés tükrében" Bp.1938.
- **Schwarzenberger Hanna:** A fiatalok büntető igazságszolgáltatása, Belügyi Szemle, 2011/11. szám
- **Scweighardt Zsanett:** Kontroll vagy támogatás, alternatív szankciók dilemmája, Debreceni Jogi Műhely, 2006.
- **Szabó András:** A fiatalok és a büntetőjog, Közgazdasági és Jogi könyvkiadó, Budapest, 1961.
- **Szabó András:** A nevelési helyzet alapproblémái a fiatalok börtönében. Állam- és Jogtudomány, 1962.
- **Szabó András:** Nevelés a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása során, 1961.
- **Szarka Attila:** Gondolatok a javítóintézeti nevelést érintő problémákról. Kézirat. Aszód, 1991.
- **Szarka Attila–Virágh Judit** (Hegedűs Judit (szerk.): A javítóintézet, mint Janus-arcú intézmény
- **Szöllősy Oszkár:** Magyar börtönügy. Budapest, 1935.
- **Tamási Erzsébet:** A szekunder viktimizáció elkerülését szolgáló módszerek, PPKE JÁK Deák Ferenc Továbbképző Intézet, Budapest, 2016.
- **Tari Ferenc:** Rezsimrendszer, Börtönügyi Szemle 1998. évi 4. száma
- **Tavassy Tibor:** A szabadságvesztés-büntetés és problémái. Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XV. 1978.
- **Vámbéry Ruzstem:** A fiatalok bírósága a háború alatt és a háború után. Budapest, 1917.

- **Vaskuti András:** PhD ELTE Doktori Iskola Budapest 2014.: A nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott elvek érvényesülése a fiatalok büntető igazságszolgáltatásában
- **Vígh József:** A fiatalok bűnözés és a társadalom. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest,
- **Vígh József:** A nevelési eszme érvényesülése a Fiatalok Büntetés-végrehajtási Intézetében. Magyar Jog, 1973.
- **Vígh József-Tauber István:** A szabadságvesztés-büntetés hatékonyságának főbb jellemzői. Jogtudományi Közlöny, 1976.
- **Vincze Tamás:** A fiatalok nevelésének problémája a büntetés-végrehajtási és a nevelőintézetekben. In.: Az ifjúkori bűnözés elleni harc időszerű kérdései. RTF ankét. BM 1986.
- **Vincze Tamás:** A nevelésfejlesztési koncepció megvalósulása Tökölön. Módszertani Füzetek, 1985.
- **Vókó György:** Magyar büntetés-végrehajtási jog, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006.
- **Zsoldos Benő:** Bajok a fiatalok bírósága körül. Jogtudományi Közlöny, 1921.

Jogsabályok jegyzéke

- 1843. évi törvényjavaslat
- 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről
- 1908. évi XXXVI. évi törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról
- A fiatalkorúak bíróságának létrehozásáról szóló 1913. évi VII. tc
- Az 1951. évi 34. számú törvényerejű rendelet
- 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 1978. évi Constitución (spanyol alkotmány)
- A büntetés-végrehajtásról szóló 1979. évi Organikus Törvény
- A fiatalkorúak büntetőjogi felelősségéről szóló 5/2000. számú Organikus Törvény (Reguladora de la Responsabilidad Penal del Menor)
- A Gyermek jogairól szóló 1991. évi LXIV. törvény
- 1976. évi 8. törvényerejű rendelet az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya kihirdetéséről
- Az 1995. évi Código Penal
- A Büntető eljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
- A vádelőkészítéssel, a nyomozás törvényessége feletti felügyelettel és a vádemeléssel kapcsolatos ügyési feladatokról szóló 11/2003. (ÜK.7.) LÜ Utasítás
- Az egyes törvényeknek a bíróságok hatékony működését és a bírósági eljárások gyorsítását szolgáló módosításáról szóló 2010. évi CLXXXIII. törvény
- A munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. tv
- A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
- A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény
- A javítóintézetek rendtartásáról szóló 1/2015. (I.14.) EMMI rendelet

Mellékletek**1. számú melléklet****Spanyolország****(2014)**

Bűnelkövető felnőttek száma: **166.755 fő**
Fiatalkorú bűnelkövetők száma: **11.764. fő**
Fiúk száma: **9315 fő**
Lányok száma: **2449 fő**
14 év alatti bűnelkövető fiatalok száma: **2092 fő**
Fiatalkorúak összбүнözésen belüli aránya: **7,05 %**

Magyarország**(2014)**

Bűnelkövető felnőttek száma: **107.769 fő**
Fiatalkorú bűnelkövetők száma: **8785 fő**
Fiúk száma: **... fő**
Lányok száma: **.... fő**
14 év alatti bűnelkövető fiatalok száma: **1482 fő**
Fiatalkorúak összбүнözésen belüli aránya: **8,1 %**

2. számú melléklet³²⁶

**A 2015. évben javítóintézeti nevelésre utalt növendék megoszlása az elkövetett
bűncselekmény jellege szerint**

Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmény	Az emberi szabadság elleni bűncselekmény	A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény	Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények	A hivatalos személy elleni bűncselekmények	A köznyugalom elleni bűncselekmények	A vagyon elleni/ a vagyoni elleni erőszakos bűncselekmények
17 fő	2 fő	7 fő	1 fő	2 fő	4 fő	73 fő

A javítóintézetbe 2015-ben befogadott nevelésbe vett, illetve korábban a családjában élt növendékek, továbbá ezen növendékek befogadást megelőző családi körülményei

44 fő nevelésbe vett növendéket fogadtunk be, 62 fő növendék élt korábban a családjában.

Együtt élő szülők	Külön élő szülők	Anyáról félárva	Apáról félárva
44 fő	51 fő	4 fő	7 fő

A javítóintézetbe 2015-ben befogadott növendékek megoszlása életkor szerint

12-13 év	14-17 év	18-21 év
1 fő	77 fő	28 fő

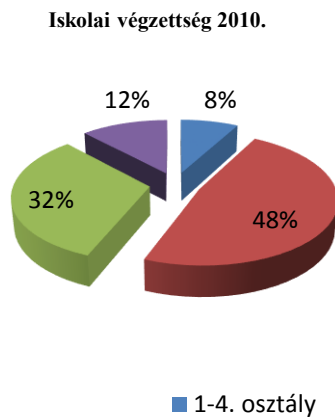
³²⁶ Aszódi Javítóintézet 2015. évi éves szakmai beszámolója.

A növendékek által megvalósított szökések száma 2015-ben

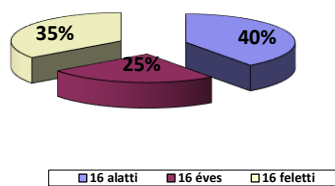
1 szökést valósított meg	49 fő
2 szökést valósított meg	21 fő
3 szökést valósított meg	6 fő
4 vagy több szökést valósított meg	3 fő
Összesen:	79 fő
Adott évben történt összes szökés:	121 szökés

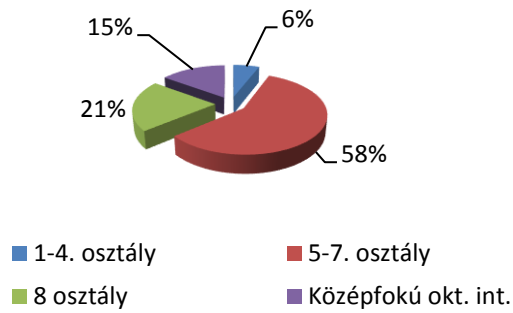
3. számú melléklet

Iskolai végzettség az Aszódi Javítóintézetben

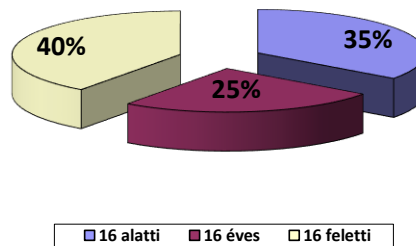
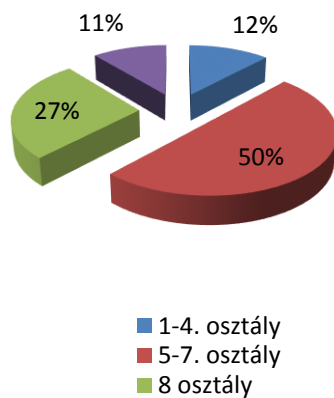

Az általános iskola 1-7 osztályával rendelkező növendékek (63 fő a 112 főből) életkor szerinti megoszlása

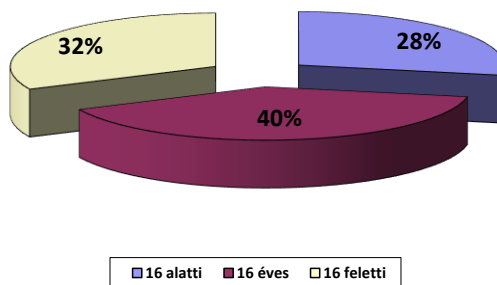

Iskolai végzettség 2011.

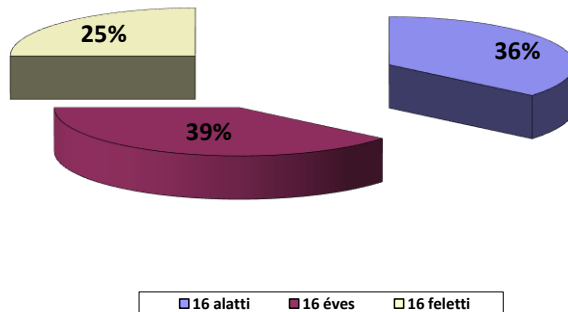
Az általános iskola 1-7 osztályával rendelkező növendékek (67 fő a 105 főből) életkor szerinti megoszlása

Iskolai végzettség 2012.

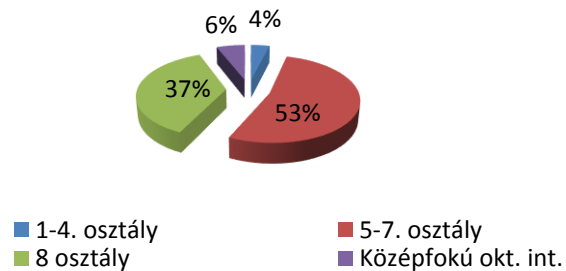
Az általános iskola 1-7. osztályával rendelkező növendékek (62 fő a 100 főből) életkor szerinti megoszlása

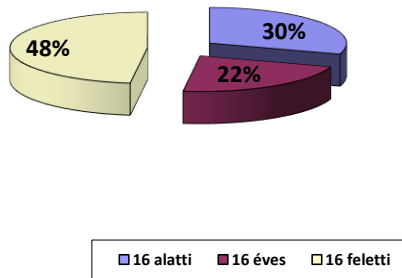
Az általános iskola 1-7 osztályával rendelkező növendékek (36 fő a 75 főből) életkor szerinti megoszlása

Iskolai végzettség 2014.08.31.

Az általános iskola 1-7 osztályával rendelkező növendékek (40 fő a 60 főből) életkor szerinti megoszlása

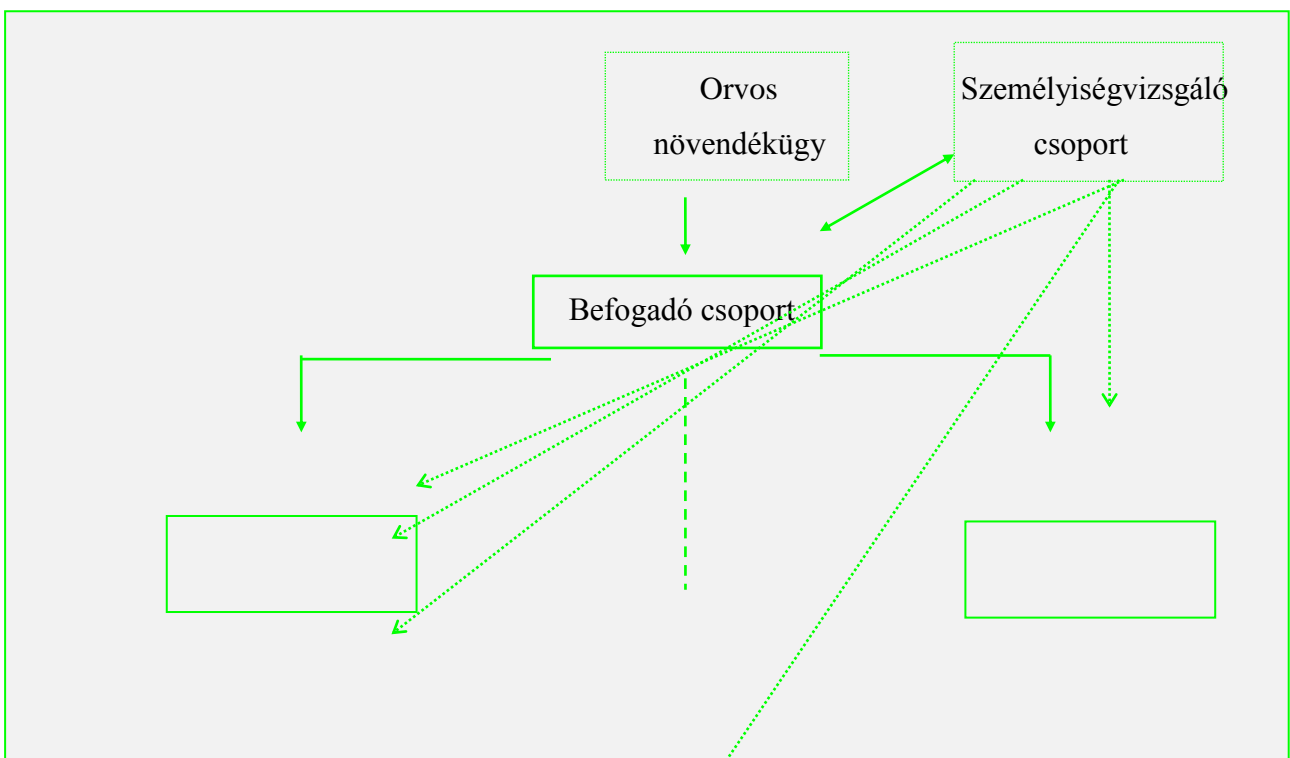
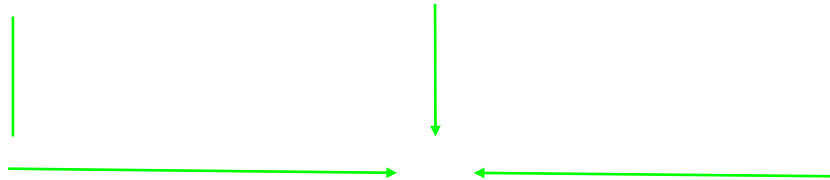

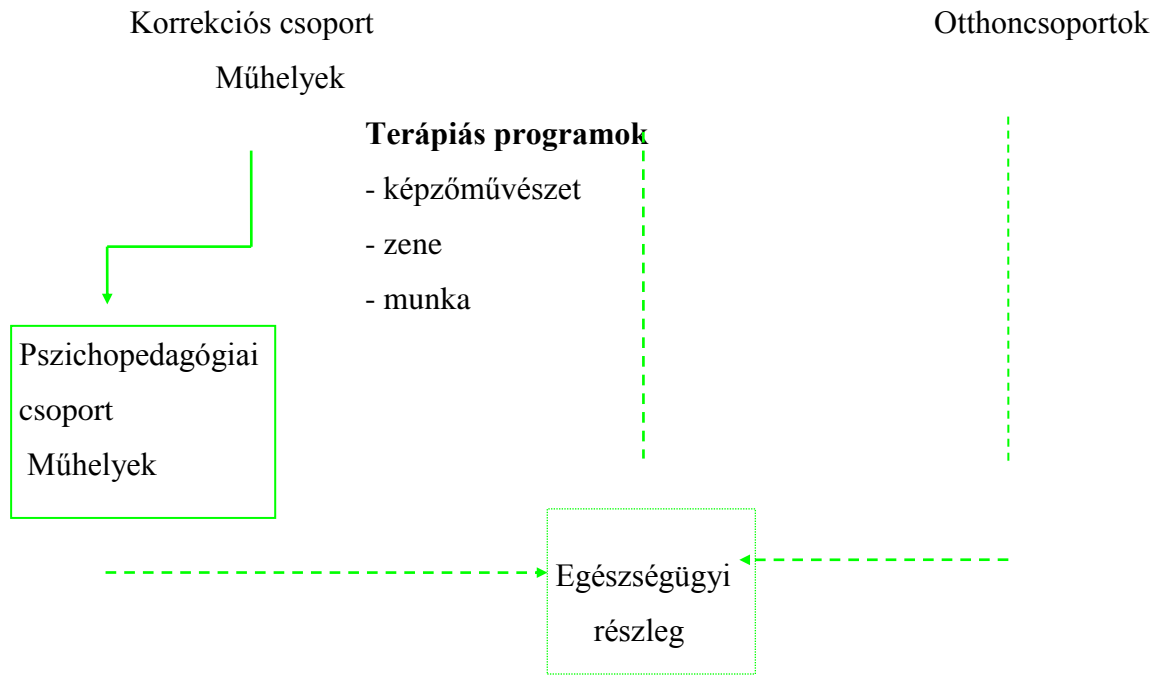
Pedagógiai szerkezet

Előzetes letartóztatás

Nevelő otthon

Család

Szakiskola

O	K	}
K	É	
T	P	
A	Z	
T	É	
Á	S	

S

Általános

- Mezőgazdaság
- Tanműhely
- szakképzés

Speciális iskola

- Szakképzés
- Munkafoglalkoztatás

Szakiskola

4. számú melléklet

A bv. bíró feladatai felnőtt korú és fiatalkorú fogvatartottak esetén

Felnőtt korúak esetén

Fiatalkorúak esetén

Büntetés-végrehajtási rezsim- (rendszer, fokozat) váltás szükségessége

- a szabadságvesztés végrehajtási fokozatának megváltoztatására irányuló eljárás (Bv. tv.52. §)-a szabadságvesztés végrehajtási fokozatának utólagos meghatározása (Bv.tv. 54.§)
- enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása (Bv.tv. 53.§)
- fenytés felülvizsgálata (Bv.tv. 75. §)
- biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés felülvizsgálata (Bv.tv. 73.§)

Feltételes szabadsággal kapcsolatos rendelkezések

- feltételes szabadságra bocsátás kizártságának a megállapítása (Bv.tv. 55., 87. §) - javítóintézeti nevelés átváltoztatása szabadságvesztésre (Bv.tv. 68/A §)
- a feltételes szabadságra bocsátásra irányuló eljárás (Bv.tv. 57.§)
- ideiglenes elbocsátás a javítóintézetből és megszüntetése (Bv.tv.65.§)
- a feltételes szabadság megszüntetésére irányuló eljárás (Bv.tv. 61.§)
- reintegrációs őrizet (Bv.tv. 61/A §, 187. § A-E)
- - reintegrációs őrizet (Bv.tv. 200/A)

Közérdekű munka büntetéssel kapcsolatos rendelkezések

- a közérdekű munka végrehajthatósága megszűnésének megállapítása (Bv.tv. 63. §)
- a közérdekű munka átváltoztatása szabadságvesztésre (Bv.tv. 64. §)

Pénzbüntetés átváltoztatása szabadságvesztésre (Bv.tv. 66. §)

Pénzbüntetés átváltoztatása szabadságvesztésre 66 (2) § annak behajthatatlansága esetén

A szabadságvesztés végrehajtása alatt kóros elmeállapotúvá vált elítélttel kapcsolatos eljárás (Bv.tv. 56. §)

Pártfogó felügyelettel kapcsolatos eljárás (Bv.tv. 68. §)

Végrehajthatóság kizárása vagy megszűnése

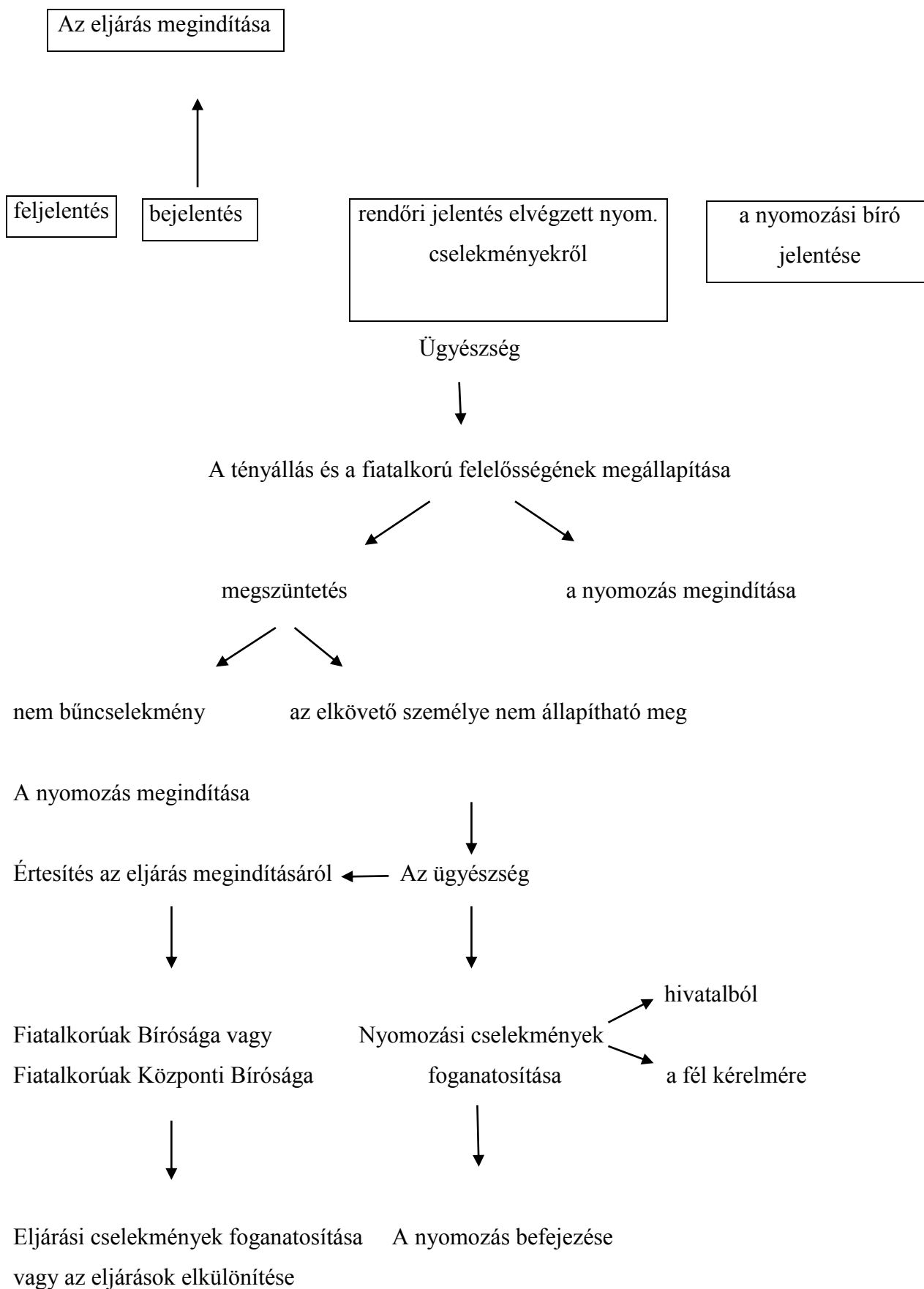
- kiutasítás végrehajthatósága kizártságának megállapítására irányuló eljárás (Bv.tv. 67.§) - az elévülés megállapítása javítóintézeti nevelés
- az elévülés megállapítása (Bv.tv 70. §)
- végrehajthatósága kizártsága esetén (70.§)
- elzárás végrehajthatósága megszűnésének megállapítása (Bv.tv. 62.§)

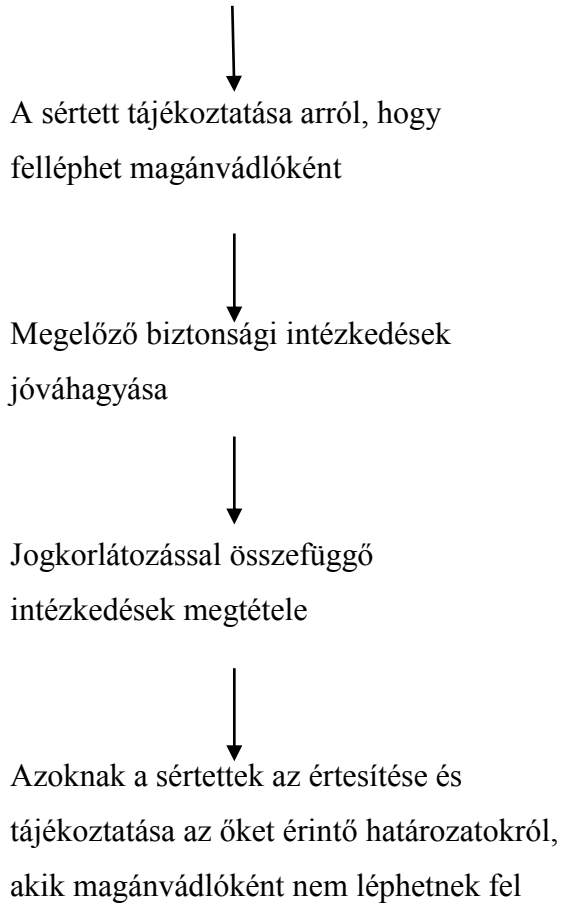
Utólagos büntetés-végrehajtási bírói eljárás (71.§)

A végrehajtásért felelős szerv határozatának bírósági felülvizsgálata (72.§)

Az elítélt sajtó útján történő nyilatkozattételével kapcsolatos eljárás (74.§)

5. számú melléklet

A nyomozás befejezése

A fiatalkorúak bírósága
eláll a nyomozástól:
– ha nem állapítható meg
az erőszak vagy a megfélemlítés
– első büntényes,
– megegyezés vagy jóvátétel

A fiatalkorúak bírója elrendeli
a nyomozás megszüntetését:
– figyelembe véve a bűncselekmény
súlyosságát és elkövetésének
körülményeit
– a büntetőeljárás törvényben
meghatározott eseteiben

A fiatalkorúak
bírósága úgy
ítéli meg a
bcs.
súlyossága
és tényállás
alapján, hogy
meg kell
szüntetni a
nyomozást

Tárgyalási szak

Fiatalkorúak bírósága

A fiatalkorú megkapja az ügyészség vádiratát

Tárgyalás megindítása

Büntető vagy polgári jogi eljárás megindítására való áttétel →

A bizonyítási indítványra vonatkozó nyilatkozatot öt napon belül megküldi a fiatalkorúak védőjének a fiatalkorú:

A fiatalkorú és polgári jogi felelősséggel rendelkező személyek

A fiatalkorúak bírójának lehetőségei

tárgyalás
tartásaeljárás
megszüntetése

irattár

bizonyítási
cselekményeka felek olyan javaslattetele
amit az ügyészség elutasított

Zárt jellegű javítóintézeti nevelés

Elhelyezés a javítóintézetben

Szakaszai

Az intézetben

Feltételes szabadságon töltött idő

Nem haladhatja meg a fiatalkorúval szemben kiszabott intézkedés tartama felnőtt korúval szemben kiszabható szabadságvesztés tartamát.

Súlyos bűncselekmények

Erőszakkal vagy megfélemlítéssel, vagy élet testi épség ellen elkövetett bűncselekmények

Csoportosan bűnszervezetben vagy társ tettesként elkövetett bűncselekmények

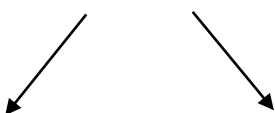

Tartama

14 és 15 év
között fiatalok

16 és 17 év közötti fiatalok

feltételes szabadságra
bocsátás

3 évtől hat évig terjedő javítóintézetes nevelés
A Btk. 138., 139., 179., 180 és 571-580-ig
cikkében foglalt bűncselekmények

3 évig terjedő
zárt jav.
intézetes nevelés

A Btk. 138., 139., 179., 180 és
571-580-ig cikkében foglalt
bűncselekmények
melyek 15 évet meghaladó szab.
vesztéssel büntetendők

1-8 évig terjedő javítóintézetes nevelés

feltételes szab. bocs. 5 évre

1-5 évig terjedő javítóintézetes nevelés

A zárt javítóintézetes nevelés végrehajtása

A fiatalok nagykorúságának eléréséig
anélkül, hogy befejeződné a zárt-
javítóintézetes nevelés tartama

21 éves koráig nem fejeződik be az
intézkedés tartama

általános szabályok
letöltés a bv. intézetben

kivétel:
teljesül a cél

Átszállítás büntetés-végrehajtási intézetbe
 abban az esetben, ha az intézetben belüli
 magatartása nem éri el a célokat

mert az
 intézkedés

eléri a célját

az intézkedés
 megváltoztatása

az intézkedés
 helyettesítése

Nyitott rezsimű javítóintézeti nevelés

tartózkodási helye az intézetben van

az egyéni nevelési tervben
 meghatározott tevékenységeket
 az intézetben kívül végzi

A fiatalok fejlődése és a cél elérése

Az intézkedés felfüggesztése

Félig nyitott rezsim

tartózkodási helye az intézetben van

az egyéni nevelési tervben
 meghatározott tevékenységeket
 az intézetben kívül végzi

minimum 8 óra plusz éjszaka

Terápiás jellegű kezelés zárt, félig nyitott és nyitott rezsimben

speciális intézetben hajtják végre

alkalmazása

végrehajtása

- alkohol, kábítószer és pszihotróp anyag okozta függőségben szenvedőknél
- mentális zavar
- felfogási képesség zavara

gyógykezelés és leszoktatás

a fiatalok beleegyezése szükséges

Ambuláns gyógykezelés

speciális intézetben segítségnyújtás

alkalmazás

- alkohol, kábítószer és pszihotróp anyag okozta függőségben szenvedőknél
- mentális zavar
- felfogási képesség zavara

gyógykezelés és leszoktatás

a fiatalok beleegyezése szükséges

Napközbeni felügyelet

otthoni környezetben tartózkodás

a javítóintézetben csak bizonyos típusú tevékenységek végzése

- oktatás,
- képzés,
- munka,
- szabadidős tevékenység

Hétfélig felügyelet

otthoni környezetben vagy javító
intézetben tartózkodás

nevelő jellegű
tevékenységek végzése
az intézeten kívül és
otthon

tartama

kazuistikus jelleg

vétség esetén
8 hétvége

bcs.
esetén
4 hétvége

legfeljebb 36 óra
péntektől-vasárnapig

Kevésbé súlyos bűncselekmény erőszakkal vagy megfélemlítéssel elkövetve vagy életveszélyt,
vagy testi sértést okozva

14-15 év közötti fiatalkorú
legfeljebb 12 hétvége

16-17 év közötti fiatalkorú
legfeljebb 16 hétvége

Feltételes szabadságra bocsátás

A fiatalkorú kötelezettségei

- a fiatalkorúak bírása által előírt magatartási szabályok betartása,
- részvétel a meghallgatásokon,
- iskolába járás rendszeresen,
- szakképzésben, munkatevékenységben és a szexuális életben nevelő programban való részvétel,
- bizonyos helyek, épületek, rendezvények látogatásától való tartózkodás,
- a kijelölt lakóhely elhagyása, csak előzetes bírói engedéllyel,
- kötelező megjelenés a fiatalkorúak bírása vagy a kijelölt szakember előtt,
- tájékoztatásuk az előírt tevékenységek elvégzéséről.

Tartama

vétségénél legfeljebb 6 hónap

zárt javítóintézeti nevelés

- súlyos bűncselekmény,
- erőszakkal megfélemlítéssel elkövetve, vagy életveszélyt, testi sértést okozva, csoportosan vagy bűnszervezetben elkövetve

Btk. 138., 139., 179., 180

max. 5 évre

16 és 17 év között

feltételes szabadság

571-580. közötti bűncselekmények

14-15 év közöttinél max. 3 év
feltételes szabadságra bocsátás

16-17 év közöttinél max. 5 év
feltételes szabadságra bocsátás